

Országos Kriminológiai Intézet

**KRIMINOLÓGIAI
TANULMÁNYOK**

58.

BUDAPEST, 2021

Közzéteszi
az Országos Kriminológiai Intézet

A sorozatot 1962-ben alapította dr. Gödöny József

Szerkesztő:

Prof. em. Dr. Vókó György DSc

az Országos Kriminológiai Intézet igazgatója

Felelős szerkesztő:

Prof. Dr. Barabás Andrea Tünde

Olvasószerkesztő:

Dr. Tamási Erzsébet PhD

Szakmai lektorok:

Dr. Bartkó Róbert PhD

Prof. Dr. Domokos Andrea

Prof. em. Dr. Görgényi Ilona

Prof. em. Dr. Irk Ferenc DSc

Prof. Dr. Nagy Anita

Dr. habil. Nagy Zoltán András

Dr. Tamási Erzsébet PhD

© Országos Kriminológiai Intézet, 2021

ISSN 1586-4596

TARTALOM

Előszó

7

VÓKÓ GYÖRGY

Elmélkedés a büntetés-végrehajtási jog jelentőségéről

13

MÉSZÁROS ÁDÁM

A bűncselekmény fogalmának alapkérdései.

A bűncselekmény fogalma és csoportosítása a magyar büntetőjogban

22

KORINEK LÁSZLÓ

Panopticonban élünk

32

DERES PETRONELLA

Digitális tér – Kiberbűnözés. Aktuális helyzetkép

50

BOLYKY ORSOLYA – SÁRIK ESZTER

A bünszervezet büntetőjogi szabályozása és
a bizonyítás nehézségei a jogszabály-módosítás előtt

68

RITTER ILDIKÓ

A hazai narkógazdaság és hatósági észlelésének mintázatai

92

WINDT SZANDRA

Az ügyészek véleménye az emberkereskedelemről –
egy attitűdvizsgálat alapján

115

FARKAS KRISZTINA

A büntetőeljárás időszerűségét célzó egyes újítások
empirikus megközelítésben

136

BARABÁS A. TÜNDE – FARKAS KRISZTINA – KISS ANNA

Az új Be. egyes meghatározó jogintézményei
A sértetti pozíció erősödése, eljárásgyorsítás, -egyszerűsítés

157

NAGY LÁSZLÓ TIBOR

A rablás néhány büntetőjogi kérdéséről egy empirikus kutatás kapcsán

185

GARAI RENÁTA

Kitől kell féltetni a gyermekeket?
Kiskorúak sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmények
a tényadatok tükrében

203

CSAPUCHA BERNADETT

A kiskorúval való kapcsolattartás akadályozását büntető
törvényi tényállás egy aktakutatás tükrében

221

Summaries

238

Kriminológiai Tanulmányok 2021

Veszélyes időszakban élünk, tele ellentmondásokkal, olyan világban, ahol a jognak kell garantálnia a biztonságot és szabadságot egyszerre, kivédeni hasznos találmányok és technológiák árnyoldalait. Információgyűjtés és adatvédelem, drogpiac, emberkereskedelem komoly kihívások elé állítja a jog alkotóit és gyakorlóit egyaránt. Kiemelten foglalkozunk az aktuális büntetőjogi, eljárásjogi változásokkal, az ügyészi munka aktuális kihívásaival. Kötetünk az elmúlt évben az intézetben zajló jogi és kriminológiai kutatások tükrében változatos képet mutat a modern világ fontos jelenségeiről.

Korinek László Panopticonban élünk című tanulmánya a jelenkor alapvető dilemmáját, a biztonság és szabadság ütközéspontjait vizsgálja kriminológiai nézőpontból. Az adatvédelem intézményeinek jelenlegi alkalmassága és a változtatás szükségessége áll írásának a középpontjában. Felteszi a kérdést, hogy *„a jelenlegi intézményrendszer alkalmas-e az új jelenségek megfelelő mederben tartására”*. Úgy véli, hogy az információgyűjtés és -kezelés forradalmi változásának következtében szükségessé vált az adatvédelmi rendszer újragondolása. Nem mondhatunk le a technika vívmányainak széles körű alkalmazásáról, de garanciákat kell kialakítani a használatuk biztonsága érdekében. *„Kiindulásképpen rögzíteni kell, hogy a biztonsági szükségletek előtérbe kerülése önmagában csak akkor veszélyes az emberekre, ha azok kielégítését kizárólag az általuk közvetlenül nem vagy kevésbé befolyásolható közhatalomtól várják. Ez azonban távolról sem szükségszerű”* – állapítja meg a szerző.

Deres Petronella Digitális tér – Kiberbűnözés. Aktuális helyzetkép című írása ugyancsak az információs technológia fejlődésének alakulását vizsgálja, kiemelten elemezve az egyre erőteljesebben megjelenő kiberbűnözés jogi következményeit. Megállapítja, hogy a gyors változások miatt a rendszerek biztonsága, az eszközök összekapcsoltsága, az információfeldolgozás és adatátvitel új perspektíváinak következményeként módosításra szorulnak a számítástechnikai jogsértésekre vonatkozó jogszabályok. A tanulmány a kiberbűnözésre vonatkozó legfrissebb nemzetközi dokumentumokról is beszámol, a többi között azokról, amelyek az emberiséget érintő legveszélyesebb jelenkori járvány, a Covid-19 következményeként megjelenő bűnözés alakulását elemzik. A szerző tanulsága: *„A technológiával »támogatott« bűnözés folyamatosan fejlődik, mind a technológiai változás függvényében, mind az új technológiákkal való társadalmi interakció tekintetében. Egyes bűnözési formák pedig nagymértékben függnak a technológiától.”*

Bolyky Orsolya és Sárík Eszter tanulmánya, A bünszervezet büntetőjogi szabályozása és a bizonyítás nehézségei a jogszabály-módosítás előtt a büntetőjog és a kriminológia közös pontját érintő kérdéseket vizsgálja, nevezetesen a bünszervezet jogi fogalmának elméleti megfogalmazása körüli viták alakulását és gyakorlati megjelenítésének, alkalmazásának nehézségeit. A szervezett bűnözés kriminológiai megközelítése és a büntetőjogi értelmezés közötti különbség megjelöli a büntetőjogi alkalmazás lehetőségeinek határait és az ezekből adódó problémákat is. A szerzőpáros vizsgálja a bünszervezet alakulásának kriminológiai és jogi értelmezésének változásait, és számba veszi mindazokat a bizonytalansági tényezőket, amelyek meghatározzák a jogi alkalmazás kérdéskörét. A tanulmány nemcsak elméleti vizsgálatot végez, de empirikus, jogi anyagon keresztül tesz kísérletet a két tudomány közötti megközelítés illusztrálására, az eltérések bemutatására.

Ritter Ildikó A hazai narkógazdaság és hatósági észlelésének mintázatai című tanulmánya a magyar drogkereskedelem aktuális szerkezetét és a drogpiac működését vizsgálja. Társadalomstatisztikai adatokat, korábbi kutatásainak eredményeit felhasználva 1077 ügyirat alapján készített adatbázis segítségével vizsgálta a tipikus magyar családi mikrovállalkozások keretében működő drogpiacot. Kutatásának eredménye azt mutatja, hogy a hazai narkógazdaságot a családi, rokoni, baráti kapcsolatok tartják össze. „Ugyanakkor bűnmegelőzési és szociálpolitikai szempontból figyelmet érdemel, hogy a leszakadó régiók deprivált családjainak »túléléséhez« a drogkereskedelem [...] kényszerű eszköz lett; a kiszolgáltatottság és a lehetőségek hiánya szükségszerűen a bűnözés felé tolja őket, korán meghatározva az ott élő gyerekek, fiatalok életcéljait, elindítva kriminális karrierjüket” – állapítja meg a szerző.

Windt Szandra Az ügyészek véleménye az emberkereskedelemről – egy attitűdvizsgálat alapján című írásában azt a kérdést teszi fel, miként lehetne az emberkereskedelem elleni fellépést erősíteni, a büntetőeljárások számát növelni, az áldozatokat segíteni. Az ügyészek büntetőeljárásban betöltött szerepe, az eljárásban végzett mindennapi munkája kiemelten fontos az emberkereskedelem jelenségének megismeréséhez és kezeléséhez. Ugyanakkor véleményükről, attitűdjükről, a témával kapcsolatos problémáikról alig van tudományos ismeret és még kevesebb empirikus kutatás. A tanulmány ezt a hiányt pótolja azzal, hogy bemutatja az ügyészek számára az emberkereskedelemről tartott képzéseken részt vevő 189 ügyész tizenkét kérdésre adott válasza alapján végzett felmérést. Az emberkereskedelem áldozataira koncentrálnó vizsgálat megállapítja, hogy az ügyészek hozzáállása, szakmai felkészültsége garancia arra, hogy a jogszabályváltozást, az elhatárolási kérdéseket is bemutató képzést követően még hatékonyabban járjanak el ezekben az ügyekben. Így az ügyészi szervezet még inkább megfelelhet az áldozatközpontúság nemzetközi kívánalmának.

Farkas Krisztina A büntetőeljárás időszerűségét célzó egyes újítások empirikus megközelítésben című írásában a 2018. július 1-jén hatályba lépett büntetőeljárás törvény újításainak gyakorlati alkalmazását vizsgálja. Kutatásának központi elemeit az eljárások időszerűségét célzó, reformjogintézmények adták, így az ügyészégi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezése, a nyomozás során megkötött egyezségek és az egyezséget követő bírósági eljárás, valamint az előkészítő ülés. A tanulmány a Be. hatálybalépése és a 2019. december 31. közötti időszakban jogerősen befejezett ügyek tapasztalatait összegzi. A kutató többféle módszert alkalmazott, az elméleti alapok tisztázása után statisztikai adatok, empirikus kutatás, interjúk és szakmai állásfoglalások segítségével járta körül a témát. Véleménye szerint „A Be. sokoldalú, rugalmas eszközrendszert adott a jogalkalmazó kezébe, amit meg kellett tanulni kezelni. A kutatásból kiderül, hogy a kezdeti tapasztalatok kedvezők”.

Barabás A. Tünde – Farkas Krisztina – Kiss Anna tanulmánya, Az új Be. egyes meghatározó jogintézményei a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény újdonságaival, módosításaival foglalkozik. A szerzők az elkövető, az áldozat és a közösség hármását vizsgálják három jogintézmény: a közvetítői eljárás (mediáció), az egyezség és a különleges bánásmód szempontjából. A bemutatott kutatási eredmények szerint az új büntetőeljárás törvényben a sértettek érdekei hatékonyabban érvényesülhetnek, így az egyes szabályokban a sértettek védelmén túl a különleges bánásmódot igénylő személyek kímélete is megjelenik. „Mindeme változások hozzájárulhatnak egy humánusabb, a bűncselekmény által közvetlenül érintettek érdekeit is figyelembe vevő, egyben gyorsabb és gazdaságosabb büntetőeljárás rendszer kialakulásához” – fogalmazzák meg a szerzők.

Nagy László Tibor A rablás néhány büntetőjogi kérdéséről egy empirikus kutatás kapcsán című cikke szerint a rablás a büntetőjog és a kriminológia klasszikus kutatási területe, a büntetőjogban régóta nem történtek változások, mégis számos jogértelmezési, jogalkalmazási nehézség merül fel a gyakorlatban. A szerző több évtizede kutatja a vagyoni elleni erőszakos bűncselekmények jogi és kriminológiai alakulását, jelen írásában számos új megállapításra jutott: 2015-től egyértelmű egyrészt a rablások számának drasztikus csökkenése, másrészt a kifosztások számának megkétszereződése. A tanulmány a többlépcsősre tervezett kutatás első szakaszának eredményeit mutatja be: a 2019. évi iratok feldolgozása alapján 70 bűncselekményt vizsgált, amelyet 74 tettes 73 áldozat sérelmére követett el. A kutatás nemcsak a vizsgált ügyek legjellemzőbb és leggyakrabban felmerülő büntetőjogi kérdéseit veti fel, de az egyes konkrét esetek történeti tényállását is elemzi.

Garai Renáta a Kitől kell féltetni a gyermekeket? Kiskorúak sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmények a tényadatok tükrében című munkájában vizsgálta a kiskorúak büntetőjogi sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmények ügyeit. Külön kiemeli a két legsúlyosabb bűncselekményt, a szexuális kényszerítést és a szexuális erőszakot. A vizsgált 2017-es adatok szerint a bűncselekmények elkövetésekor az érintett sértettek 65 százaléka tizennyolc év alatti volt, a sértettek közel 90 százaléka ismerte az elkövetőt: baráti, családi kapcsolatban álltak. Kiemelten foglalkozik a különleges bánásmód körébe tartozó intézkedések 2021. január 1-jén életbe lépett változtatásaival. Megállapítása szerint „*az új Be. legújabb rendelkezései, és az ennek nyomán életbe lépő változások és fejlesztési célkitűzések több mint ígéretek. A jövőt illetően nem tehetünk mást, mint alappal bizakodunk abban, hogy a kiskorúak sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmények eljárásaiban kevésbé fogják »szítával merni a vizet«, és koncentráltan összedólik a hatósági szereplők értékes szaktudása.*”

Csapucha Bernadett A kiskorúval való kapcsolattartás akadályozását büntető törvényi tényállás egy aktakutatás tükrében című tanulmányának központi kérdése a gyerekek érdekét sértő bűncselekmények közül a kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása büntetőtörvényi tényállásának vizsgálata. A kutatás célja annak bemutatása, miként alkalmazható a kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása esetében a büntetőjogi eszközrendszer. A szerző a 2013 és 2017 között keletkező 56 ügy aktáját elemezte, beleértve az adott időszak valamennyi eljárásbefejező döntését és feljelentéselutasító határozatát. Véggökvetkeztetése szerint a büntetés-kiszabási célok érvényre jutásához az eljáró bíróságok az ilyen ügyekben többnyire elegendőnek tartották a büntetőjogi intézkedések alkalmazását. A tanulság: „*A tanulmány tárgyát képező deliktum kapcsán kiváltképp jól megmutatkozott a büntetőjog ultima ratio jellege, hiszen csakis számos feltétel együttes teljesülése esetén lehet szó a büntetőjogi felelősség megállapításáról.*”

***

„A tudós halandó, de embersége és tudása örök”

Ez az év tragikus veszteségeket hozott a magyar tudományos élet, különösen az Országos Kriminológiai Intézet számára. Tavasszal, szinte egy napon, igazgatónkat és egy kiváló kutatónkat is elvesztettük. A hagyományoktól eltérően tanulmánykötetünk elején egy-egy korábbi írásukkal tisztelgünk kollégáink munkássága előtt.

Elmélkedés a büntetés-végrehajtási jog jelentőségéről című írásában Vókó professzor egy életmű szakmai és erkölcsi esszenciáját fogalmazza meg:

„Minden elemzéskor mindig egy adott időpontban fennálló helyzetről kaphatunk képet, a következő nap esetleg már új gyakorlati kérdést, tudományos eredményt vagy jogalkotási szempontokat hozhat felszínre, amelyre ugyanúgy, mint az egész összefüggésrendszerre, a kialakult emberi értékek alapján nyomban oda kell figyelniünk.”

Az egy évtized munkájának eredményét összegző, *A bűncselekmény fogalmának alapkérdései. A bűncselekmény fogalma és csoportosítása a magyar büntetőjogban* című könyvében Mészáros Ádám így ír:

„Nem vállalkozom minden felelősségtani probléma megoldására, de még vázolására sem, a választott módszer azonban – reményeim szerint – alkalmas arra, hogy áttekintést adjon a hazai büntetőjogi gondolkodás egy fontos szeletéről, és adott esetben segítséget, más esetben vitaalapot nyújtson a büntetőjog iránt érdeklődőnek. Mai véleményem szerint nem záródott le az elmúlt tíz év munkája. Hogy a bemutatott téziseim esetleg változnak-e, tíz év múlva talán kiderül.”

Dr. Barabás A. Tünde

Elmélkedés a büntetés-végrehajtási jog jelentőségéről*

Bevezető

A tudomány exponenciálisan fejlődik – így a büntetés-végrehajtási jogtudomány is gyorsan produkál újabb és újabb felfedezéseket, izgalmas kérdéseket, új és újabb elemek jelennek meg. A fejlődés útja jól mutatja, miként változtak a büntetési célokra vonatkozó felfogások, a büntetőpolitikai szemlélet, maga a büntetőjog és intézményei, ennek megfelelően a büntetés-végrehajtás jogi szabályozása, az elítéltek jogi helyzete.

A tudományfejlődés-elmélet tisztázta minden emberi tudás paradigmaticus előfeltételezettségét és kizárólag ebből kiindulva valós értelmezhetőségét.

A bűnözés mint társadalmi jelenség; a bűnelkövetés mint személyiségbeli probléma; a bűnözővé válás okai, háttere mint az egyén és környezet közötti kapcsolat konfliktusa, ósidők óta foglalkoztatja az embereket.

A büntetés minden korban szorosan összefüggött a társadalomfelfogással, valamint a mindennapi élet körülményeivel, egyidős a társadalommal, alkalmazkodni kell annak tagjaihoz, ami a tudatban élő szabályként rögzült. Régi felismerése az emberiségnek, hogy a bűn által okozott sérelmet helyre kell hozni, az általa megbomlasztott jogi egyensúlyt, igazságot pedig a büntetés hivatott helyreállítani.

A büntetés-végrehajtási jog jelentősége

Mindegyik bűnügyi jogág, s a vele foglalkozó tudomány koncepciója és szerkezete középpontjában – mint tettesnek és sértettnek egyaránt – az ember vé-

---

* Megjelent: Várkonyi Zsolt Kristóf (főszerk.): *Büntetés-végrehajtás az igazság védelmében. Tanulmánykötet.* Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Budapest, 2019, 215–226. o. A cikk felvezetője: „A büntetés-végrehajtás szervezetének védőszentjéhez, Szent Adorjánhoz köthető magyarországi esemény, a zalavári Szent Adorján Bazilika 1019-ben történt felszentelésének ezredik évfordulójára a millenniumi év kapcsán e kis tanulmány köszönti a magyar Büntetés-végrehajtási Szervezet minden vezetőjét és tagját, valamennyiük javára sikereket kívánva.”

delmének és tiszteletének kell állnia, amelyből levezethető szabadságának korlátja, amelyet csak annyiban gyakorolhat, s amelynek tiszteletben tartását csak annyiban igényelheti másoktól, amennyiben embertársainak ugyanolyan és éppúgy tiszteletben tartandó szabadságába és jogaiba nem ütközik.

Jóllehet a büntetőjogi és a büntetés-végrehajtási jogi elmélet filozófiai alap-
tetelei összecsengenek, a konkrét szankció és annak végrehajtása elemzésénél a
különbségek válnak egyre hangsúlyosabbakká. A végrehajtás realizál valami-
lyen büntetési elméletet, a végrehajtás elméleti kérdéseit ugyanakkor nem lehet
azonosítani a büntetés elméletével.

A büntetés-végrehajtási jog a büntetőjog és a büntetőeljárás jog nélkül
„vak”, viszont azok nélküle „parttalanná”, önmagukért valóvá válnak. Lassan
kétszáz éve lesz, hogy Amerikában *Livingstone* hangsúlyozta: a börtönök szerve-
zetétől és igazgatásától függ az egész büntetőrendszer sikere. A bíróság „csak”
megállapítja a büntetés nemét és mértékét, de hogy a büntetés elérje a célját, az
az elítélt egyéniségén felül a végrehajtás módján is múlik. Vagyis egy forma,
aminek tartalmát a végrehajtás ad.

*„Hiába az anyagi jog tudományos művelése, a büntetésről vallott teóriák kidolgozása
és hirdetése, a kiszabás elveinek kidolgozása, ha minden elképzelések megbuknak a disz-
funkcionális végrehajtáson”* – fogalmazta meg az 1800-as évek első felében a haza
bölcse, *Deák Ferenc*, tisztí ügyészi tapasztalatait rögzítve.¹

A XIX. század végén *Balogh Jenő* akadémikus, elnök nem győzte eléggé
hangsúlyozni, hogy *„A börtönök rendezetlen állapotában a közbiztonságra, magára a
társadalomra és az államra óriási veszélyek leselkednek, mert a szabadságvesztés bünte-
tés, ha nem kellően hajttatik végre, alig más, mint gonosztevők iskolája”*.²

A büntető-végrehajtás tárgya 1882-ben Rómában az egyetemen önálló tan-
széket kapott, amivel a tudományági önállóságának hangoztatása megkezdő-
dött.³ Ma már az általános jogi műveltséghez tartozik, hogy a büntetés-végre-
hajtási életviszonyokat szabályozó jogot a büntető anyagi és eljárási jog mellett
önálló, harmadik jogterületnek tekintik. Az Európában is egyértelműen ural-

¹ Deák Ferenc az 1840. évi Országgyűlés után megyéje (Zala vármegye) gyűlésén többek
között ezt is előadta; ezt 1841-ben a Pesti Hírlap is megörökítette. Lásd erről Vókó György:
Büntetés-végrehajtási jog. Egyetemi jegyzet. Janus Pannonius Tudományegyetem Állam- és
Jogtudományi Kar, Pécs, 1996, 5. o.; illetve Vókó György: *A magyar büntetés-végrehajtási jog*.
Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 1999, 13. o.

² Balogh Jenő: Börtönügyi viszonyaink reformjához. *Magyar Jogászegyleti Értekezések*, 39. kötet.
Franklin Nyomda, Budapest, 1888

³ Hacker Ervin: *A börtönügy*. Dunántúl (Wessely és Horváth) R. T., Pécs, 1918, 37. o.

kodek felfogás szerint a büntetés harmadik pilléréként említik a büntetés-végrehajtási jogot, a büntetés-végrehajtási hatóságot. Határozottan kifejezésre jutott ez *Günther Kaiser* német jogtudós írásaiból, vagy például a francia és a német törvényekből is.⁴

Hazánkban *Angyal Pál*, *Finkey Ferenc* és *Irk Albert* már a XX. század elején rámutatott arra, hogy a büntetés-végrehajtással kapcsolatos kérdések önálló szabályozást igényelnek. *Irk Albert* már akkor magától értetődő természetességgel osztotta fel a büntetőjogot a ma is követett három fő részre: anyagi, eljárási és végrehajtási jogra.⁵ A rendszerváltozással „alkotmányos rangra” emelkedett, jogi szakvizsgatárgy, majd az egyetemeken kötelező tantárgy lett, a jogállamiság követelményeinek teljesítésével.

Az új évezredben, évszázadban a világ legnagyobb részén felértékelődött a büntetés-végrehajtási jog. Ennek gyakorlati érvényesülése, végrehajtása külön e tárgyban született kódexek, törvények szerint történik, ezek a rendelkezések realizálódnak a gyakorlatban, alkotmányosan megfelelő szintű normák útján. A haladó világban ez már a múlt században megtörtént, így Magyarországon is, először a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet útján, majd a jogállami követelményekkel harmonizáló 1993. évi XXXII. törvény általi módosításával és kiegészítésével. A 2013. évi CCXL. törvény pedig már megfelelő szintre emelte a korszerűvé vált büntetés-végrehajtási jogot.

Kiemelhető, hogy a büntetés-végrehajtási jog szabályozása Magyarországon és Európa-szerte megújult, vagy változik, szinte reneszánszát éli; a társadalmi akarat, a tudomány, a megnövekedett nemzetközi elvárások talaján mindez folyamatosan teljesebbé válik. A jelen és a jövő emberközpontú büntető igazságszolgáltatása szempontjából a büntető anyagi és -eljárási jogi szankcionálás feltételei és formái mellett fontos a büntetés-végrehajtási jog is. A penitenciális jog hazánkban is megkapta a rangját. A büntetőjogi felelősségre vonás a társadalomra legveszélyesebb normasértésekért történik, a szankciók tartalma pedig a jogkorlátozás, ezért a hatékonyság és a törvényesség kérdései e területen jelentkezők a legélesebben.

---

⁴ Vö. Vóko György: *Magyar büntetés-végrehajtási jog*. Dóm Kiadó–Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2013, 86. o.

⁵ Vö. *Finkey Ferenc: A börtönügy jelen állapota és reformkérdései*. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1904, 8. o.; *Irk Albert: A magyar anyagi büntetőjog*. Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda Rt., Pécs, 1933.

Engedményeket nehezen tűrő társadalmi, alaptörvényi, jogállami igény, hogy a bűnelkövetőktől meg kell védeni a többi embert – embertársainak ugyanolyan és éppúgy tiszteletben tartandó szabadságába és jogaiba nem ütközhet senkinek a magatartása –, ugyanakkor a bűnelkövetés szankcionálását jelentő jogkorlátozásnak meg kell felelnie az emberi jogok védelmével kapcsolatos garanciális elvárásoknak, a törvényesség követelményének, azaz a jogállamiság szempontjainak.⁶

A bűnözés elleni küzdelem mindig időszerű, amely a maga komplexitásában igyekszik vizsgálni világszerte a bűnököket a kiküszöbölésük érdekében. A büntetési célokat is az emberre mint társadalmi lényre tekintettel kell megfogalmazni. A „bűnözők szabadsága” és a mások szabadsága közötti harc a világon mindenhol aggasztja a társadalmat. Napjainkban is fontos kérdés, hogy milyen bűnmegelőzési intézkedésekre van szükség; milyen elméleti alapokra építsünk; mely intézkedések a leghatékonyabbak; hogyan tudjuk biztosítani ezekhez a megfelelő feltételeket. A büntetés hatályosulása ugyanakkor szorosan összefügg az elkövető személyiségével, de nem hagyható figyelmen kívül a társadalmi beilleszkedés objektív feltétele sem. A bűnelkövetéstől, azaz a jogrend megsértésétől a helyreállításáig tartó hosszú utat egységes eszként kell vizsgálnunk mint folyamatot, amelyben különböző szervek tevékenysége kapcsolódik egymáshoz. A folyamatvizsgálat más, több, bonyolultabb, mint a rendszerszintű vizsgálat, jobban figyelembe vehető, hogy a kriminalitás alakulásában milyen sok tényező milyen bonyolult összefüggésben játszik szerepet.

Hasznossággal bírna a jövőben a bűnügyi nyilvántartó hatóság kutatást támogató odafigyelése – természetesen az adatvédelemre vonatkozó rendelkezések megtartásával – az ismétlődő, tehát több mint a Btk. szerint visszaesőnek tekintendő bűnelkövetés tekintetében.

Magyarországon összességében a bűnelkövetők számának csökkenését lehet látni (az 1995. évi 121 ezerhez képest 2017-ben már alig több mint 90 ezer bűnelkövetőt regisztráltak a hatóságok), és a legfrissebb ENYÜBS⁷-adatok szerint a büntetett előéletűek aránya is csökkent az évek során (az 1995. évi közel 37 százalékról 25 százalék alá). Az OBH 2017-es adatai⁸ szerint a szabadságvesztéssel és közérdekű munkával sújtottak között majdnem 20 százalékkal

---

⁶ Vö. Belovics Ervin: A büntetés-végrehajtás ügyészi törvényességi felügyeletének szerepéről. *Börtönügyi Szemle*, 2008/1., 1–2. o.

⁷ Egységes Nyomozó hatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztikai rendszer.

⁸ *Jogerősen befejezett büntetőeljárások vádlottjainak statisztikai adatai*. Országos Bírósági Hivatal, Budapest, 2018

több a visszaeső, mint az összes többi büntetési nem tekintetében. A 90-es évek második felében még a visszaeső bűnelkövetők közel fele többszörös visszaeső volt, ám ez az arány napjainkra 38 százalékra csökkent az ENYÜBS adatai szerint.

A büntetés kiszabásánál velük szemben már van szigorítás, ugyanakkor a végrehajtási szabályok az elítéltek legnagyobb részére nézve enyhültek a re-integráció jegyében.

Legyen szó akár a visszaesés elleni hatékony küzdelemről, illetve a bűnismétlés veszélyének mérsékléséről, vagy az elítéltek társadalomba való visszailleszkedésének biztosításáról, a megfelelő odafigyelés, környezeti és támogatási rendszer nélkül ez a két célkitűzés nehezen, sőt szinte egyáltalán nem érhető el. Számolni szükséges az elítélés kollaterális (oldalsó, oldalági) hatásaival, amelyek alapja mind az egyéni alkalmazkodási képesség, mind pedig a személyes sebezhetőség. Az okok kiküszöbölése érdekében végzett kutatások, feltárások, vizsgálatok során széles körű figyelmet kell fordítanunk a bűn jogrendet sértő mivoltára, a megsértett jogrend helyreállításának folyamatára, az elkövető társadalomba visszavezetésére, a tágabb értelemben vett büntetőjogi felelősségre vonás folyamatában betöltött szerepekre. Minden büntetés vagy büntetőjogi intézkedés hatékonysága nagymértékben függ az alkalmazásától, annak milyenségétől, és az erre hivatott szervek tevékenységének színvonalától is.

A büntetésnek létezik egy utóélete, ami az emberek egészségénél nemcsak átmeneti, hanem tartósan bizonyul. Ezt igazolja a fentebb már részletezett, a Btk. szerint ugyan visszaesőnek nem tekinthető, de idővel mégis ismételten bűnelkövetővé válók magas aránya minden büntetés esetében.

A szankciórendszer sikere a büntetőjogi felelősségre vonás minden szakaszán – így egyrészt a végrehajtási szakaszon, másrészt a büntetés, a szankció utóéletén is – múlhat. Az újabb bűnelkövetésnek lehetnek olyan biológiai, szociálpszichológiai vagy környezeti okai, amelyek közömbösítik, lerontják a büntetés esetleg pozitív hatását.

A cél tehát a bűncselekmény folytán megbomlott jogi egyensúly helyreállítása, amely a büntetőjogi felelősségre vonás hatálya alatt álló személy részére cselekményéért hátránnyal járó következményt jelent, de a reszocializálása vagy reintegrálása is hozzájárul az egyensúly helyreállítása mint fő követelmény érvényesüléséhez. A francia büntetés-végrehajtási törvény 1. cikkében leszögezte: *„A szabadságvesztés büntetés-végrehajtási rezsimje összebékíti a társadalom védelmét, az elítélt megbüntetését és a sértett érdekeit a fogvatartott társadalmi beilleszkedésének vagy a reintegrálásának szükségességével annak érdekében, hogy az érintett felelősségteljes életet élhessen és megelőzhető legyen újabb bűncselekmény elkö-*

vetése.” A magyar büntetés-végrehajtási törvényből is kiolvasható ez a módosítások után megállapított, nagyon részletesen kifejtett szövegű 83. §-ból, valamint 13. §-ból is.

A cél tehát röviden és általánosan fogalmazva nem lehet más, mint a szankciók hatékonyságának növelése, és az elítélt visszailleszkedésének segítése.

A meghozott és az „elviselt” ítélet által tartalmazott szankciók közötti különbség létező a világon, az egyes államok az elítélt esetleges magatartás-változásának hatásait is beépítik a tartamok és a szigor befolyásoló tényezők közé. Mind nagyobb teret nyernek a szabadságvesztés alternatívái, például a nyomonkövethetőség, az elektronikus felügyelet, a feltételes szabadság, a bezártság rövidítése. Felmerülhetnek olyan kérdések, hogy megfelelők-e ezek végrehajtási szabályai az adott környezeti tényezőkre is figyelemmel, mennyire távolodhat el az elviselt ítélet a meghozott ítélettől, milyen hatása lehet majd ennek a büntetés kiszabására, mivel a bűnelkövetők felelősségre vonásának garantálnia kell az emberek és a javak biztonságát is.

A gyakorlati kérdések felismerése a tudomány művelőit, a jogalkotókat, jogalkalmazókat és a jogkövetőket a szakmai kérdések legjobb megoldására ösztönzi. „A gyakorlat és az elmélet egymásra utalt [...] a gyakorlat problémái generálják az elmélet kutatási irányait, az elmélet pedig – lássuk be – korlátozott hatékonysággal képes fejleszteni a gyakorlatot.”⁹

A tudomány és a gyakorlat összehangolása, együttműködése, együttgondolkodása nélkül nehezen képzelhető el további előrelépés. Az elmélet és a gyakorlat legszorosabb összetartozását lenne jó kimunkálnunk, az alapelveket konkrét esetekhez, példákhoz kötni. Közös érdekünk, hogy egy széles hidat találjunk napjaink elmélete és gyakorlata között, amelyre a jövő büntetés-végrehajtási joga épülhet.

Az európai jog befolyását érzékelhetjük minden bűnügyi területen, így a büntetés-végrehajtási jog terén is. Ezt az Európai Ügyészek Konzultatív Tanácsa is különösen figyelembe vette az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának az európai börtön szabályokról szóló, tagállamokhoz intézett Rec(2006) 2. ajánlásának alkalmazását elősegítő külön iránymutatásában.¹⁰

A büntetőjogi felelősségre vonás harmadik, azaz végrehajtási szakaszában valósul meg a jogerős ítéletben vagy más hatóság határozatában megjelölt bün-

---

⁹ Korinek László: *Kriminológia I-II*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010, 288. o.

¹⁰ Vö. Polt Péter – Vókó György: Az ügyészek és büntetés-végrehajtási hatóságok közötti kapcsolatok Európában. *Börtönügyi Szemle*, 2012/1., 9. o.

tetőjogi szankció, büntetőeljárás jogi kényszerintézkedés vagy más hatósági, így igazgatási szankciók tényleges tartalmát képező jogfosztás, jogkorlátozás, mégpedig a törvényben meghatározott mértékben és határig. Alapvető jogok korlátozásáról van szó, ezért messzemenő védelmet kell nyújtani az esetleges visszaélésekkel szemben, amit a széles körű garanciarendszer hivatott biztosítani. Az elítéltet csak az ítéletben és a törvényben meghatározott joghátrányok érhetik, az általános állampolgári jogi helyzetben bekövetkező változásnak a mértéke a büntetés-végrehajtási jogi helyzet tartalma. Ebben nem az elítélés, hanem a végrehajtás ténye váltja ki a komoly változást.

A személyiség és általában az emberi jogok megnövekedett jelentősége szükségyszerűen vetette fel azt az igényt, hogy újraértékeljük a bűnelkövetők megítélését, jogi helyzetét (jogaikat és kötelezettségeiket), ezek érvényesítésének módját, az ezt szabályozó büntetés-végrehajtási jog szerepét.

A büntetésre adott válasznak tiszteletben kell tartania a büntetőjog és büntetés-végrehajtási jog társadalmi funkcióját; igazodnia kell ezek hagyományos értékeihez és a jogállamiság megkívánta feltételekhez.

Az elítéltek jogi helyzete kifejezi az egész büntetési rendszer lényegét, és szintjelzője a jogállamiságnak. A minden állampolgárt megillető jogok és kötelezettségek annyiban érvényesülhetnek, amennyiben nem ellentétesek a büntetés céljával, aminek konkrét tartalmat a büntetés-végrehajtás jogszabályai adnak. Valamennyi felelősségre vonás hatálya alatt álló jogi helyzetének ez a legérzékenyebb pontja, itt kell megtalálni az optimális határt: a jogokat kizárólag olyan mértékben korlátozni, amilyen mértékben a törvények megengedik. Nemcsak a jogok deklarációjáról van szó, hanem azok gyakorolhatóságáról is. Az állampolgári jogok egy része szünetel a végrehajtás alatt, más része korlátozottan, újabb része korlátlanul érvényesül. A kifejezetten büntetés-végrehajtási jogok és kötelezettségek sajátossága, hogy csak a végrehajtási idő alatt hatályosulnak, annak lejártával aktualitásukat veszítik. A büntető és igazgatási felelősségre vonás hatálya alá került személyek jogainak biztosítása a jogi egyensúly helyreállítása mellett a jogszabályokat tisztelő társadalomba visszavezetés céljának elérését segíti elő a hatékonysághoz szükséges mértékű differenciált kötelezések teljesítésének következetes megkövetelésével, mert csak így lehet tökéletes összhang a jogi helyzetre vonatkozó rendelkezések, valamint a felelősségre vonási célok között. Mint cseppben a tenger, az elítélt személyek jogállásában is megmutatkozik az adott ország jogállamiságának foka. A büntetés-végrehajtás rezsimje összebékíti a társadalom védelmét, az elítélt megbüntetését és a sértett érdekeit az elítélt társadalmi beilleszkedésének vagy reintegrálásának szükségességével annak

érdekében, hogy az érintett felelősségteljes életet élhessen, és megelőzhető legyen újabb bűncselekmény elkövetése.

A büntetőjogi felelősségre vonás e szakaszában már a tettesre esik nagyobb figyelem a tett mellett.

A humanitás minden büntetőpolitikát megelőző tétele azt kívánja meg, hogy a bűncselekmény elkövetője és a közösség között létrejött kapcsolatok szabályozására a bűnt elkövető emberekért való társadalmi felelősség alapján, valamint az elítélt újbóli integrációjára vonatkozó gondoskodás, az emberiséghez tartozás alapján kerüljön sor.

A büntetőjogi felelősségre vonás hatálya alá kerülő személy a büntetés-végrehajtási feladatot ellátó szervekkel büntetés-végrehajtási jogviszonyba kerül, mert a büntetés végrehajtására, az intézkedés foganatosítására hivatott szerv és a kötelezett közötti viszonyt a jog szabályozza, amely egyben a jog révén létezik. E rendszer működését meghatározó szabályok összességét a büntetés-végrehajtási jog öleli fel, amely valamennyi büntetésre, intézkedésre nézve meghatározza a végrehajtás célját, elveit, módszereit, a végrehajtásban szereplő személyek és szervek jogi helyzetét, a jogok és köteleességek érvényesítésének módját. Más jogágaktól eltérő életviszonyokat szabályoz.

Összegző gondolatok

A magyar büntetés-végrehajtási jog tudományos fogalma egy mondatban a következőképpen fogalmazható meg: A büntetés-végrehajtási jog az az önálló jogág, amely a büntetések, a büntetőjogi intézkedések, a büntetőeljárás törvényben felsorolt legsúlyosabb jogkorlátozással járó kényszerintézkedések, a szabadságkorlátozást is tartalmazó igazgatási szankciók végrehajtását; annak előkészítését, megkezdését és rendjét; a kapcsolódó járulékos feladatokat, a közreműködő szervek és személyek feladatait, a végrehajtás hatálya alatt álló személy jogi helyzetét (jogait és kötelezéseit), a társadalomba való visszavezetésének, illetve beilleszkedésének módszereit, a jogok és köteleességek érvényesítésének módját (büntetés-végrehajtási eljárás); a felelősségre vont személy társadalomba való visszavezetését, reintegrációját szabályozza teljes összhangban a jogállami biztosítérendszerrel (ügyész törvényességi felügyelet, széles körű büntetés-végrehajtási bírói eljárás, nemzetközi ellenőrzés, társadalom részvétele).

Minden elemzéskor mindig egy adott időpontban fennálló helyzetről kaphatunk képet, a következő nap esetleg már új gyakorlati kérdést, tudományos eredményt vagy jogalkotási szempontokat hozhat felszínre, amelyre ugyanúgy,

mint az egész összefüggésrendszerre, a kialakult emberi értékek alapján nyomban oda kell figyelniük. Nem lezárt kérdéstről van szó, hanem folyamatos feladatról. A törvényesség és humanitás követelménye, valamint a hatékonyság igénye az egész világon jelentős mértékben fejleszti a büntetés-végrehajtási jogot. Magyarországon is a rendszerváltozás óta nagyot fejlődött, a társadalmi gyakorlat újabb és újabb követelményeket támaszt vele szemben, s ez a fejlődés a büntetés-végrehajtási jog tudományági elismerése mellett annak önálló jogágiságát eredményezte. Mint egy sajátos életviszonyoknak, mint egy kutatási területnek is kijár ez: társadalmi szükségletté vált az egyre szélesebb körű és önálló jogi rendezése.

MÉSZÁROS ÁDÁM

A bűncselekmény fogalmának alapkérdései

A bűncselekmény fogalma és csoportosítása a magyar büntetőjogban¹

Bevezetés

A kötet alapjául szolgáló kutatómunka az Országos Kriminológiai Intézetben (OKRI) folyt, egy évtizeden keresztül. 2008-ban az OKRI felvette a munkatervébe *A büntetőjogi felelősség aktuális kérdései. Társadalomra veszélyesség és büntetőjogellenesség* című kutatást, amely – többek között – azt vizsgálta meg, hogy mi okozza a társadalomra veszélyesség körüli valós vagy vélt bonyodalmakat, a társadalomra veszélyesség milyen viszonyban áll a (materiális) jogellenességgel, illetve mit nyerne a jogalkalmazás a bűncselekmény esetleges formálissá válásával.

2010-ben a kutatási téma folytatásaként, és az időközben bekövetkezett jogszabályi változásokra figyelemmel a megelőző jogos védelem új, 2014-ben pedig a jogos védelem megváltozott szabályait tekintetem át és elemeztem, kitérve a büntetőjogi felelősségi akadályrendszert érintő alapvető kérdésekre is.

A büntetőjogi felelősség vizsgálata körében 2015-ben *A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban* címen kezdtem kutatást. Az első kutatási év azt a feladatot tűzte maga elé, hogy a bűncselekmény lehetséges elméleti kategorizálása által járuljon hozzá a bűncselekmény tanának irodalmához. A kutatás folytatásaként 2016-ban a bűncselekmények elkövetési magatartás szerinti csoportosításának kidolgozására került sor. 2017-ben az elkövetési magatartáson kívüli objektív tényállási elemek (elkövetési tárgy, eredmény, okozati összefüggés, szituációs elemek, tettességhez szükséges ismérvek) körébe vonható csoportosítások kidolgozása volt a feladat. A 2018-as kutatási év a bűncselekmény fogalmának szubjektív elemére, a bűnösség vizsgálatára fókuszált. A kutatómunka utolsó évében (2019) azokat a törvényi tényállásokban esetlegesen szereplő elemeket, záradékokat tekintetem át, amelyek bűncselekménytani értelemben nem tekinthetők az általános törvényi tényállás elemeinek. Ezeket lehet voltaképp „tényálláson kívüli

---

¹ Részletek Mészáros Ádám: *A bűncselekmény fogalmának alapkérdései. A bűncselekmény fogalma és csoportosítása a magyar büntetőjogban* című monográfiájából. OKRI, Budapest, 2020, 253. ISBN: 978-963-7373-28-2

tényállási elemeknek” nevezni. Szintén 2019-ben zárult a büntetőjogi felelősség aktuális kérdéseit áttekintő kutatás, a bűnösségen alapuló felelősség áttörésének vizsgálatával.

Az alábbiakban a kutatási évtized lezárásaként a hazai bűncselekménytan alapjait és aktuális kérdéseit a bűncselekmény fogalma és a bűncselekmények osztályozása alapján ismertetem. Nem vállalkozom minden felelősségtani probléma megoldására, de még vázolására sem, a választott módszer azonban – reményeim szerint – alkalmas arra, hogy áttekintést adjon a hazai büntetőjogi gondolkodás egy fontos szeletéről, és adott esetben segítséget, más esetben vitaalapot nyújtson a büntetőjog iránt érdeklődőknek.

A könyv összegzésének tartalmi kivonata

Az Országos Kriminológiai Intézetben a büntetőjogi felelősségtan körében csaknem egy évtizeden keresztül folytatott kutatómunka eredményei a következők szerint foglalhatók össze röviden.

A bűncselekmény fogalma

Bár a jogalkotó a bűncselekmény fogalmát a büntető törvénykönyvben meghatározza [4. § (1) bek.], nem lehet eltekinteni attól, hogy régtől fogva létezik a bűncselekménynek – nem csupán didaktikai szempontból lényeges – „tudományos” meghatározása is. A legelterjedtebb fogalmi váz szerint a bűncselekmény olyan *cselekmény, amely tényállásszerű, jogellenes és bűnös*. A tényállásszerűség általában az objektív és szubjektív tényállási elemeket, illetve a tettességhez szükséges ismérveket foglalja magában, a bűnösség pedig a legtöbb rendszerben a szándékosságra és a gondatlanságra korlátozódik. Véleményem szerint a fogalmi váz és az azt kitöltő elemek rendszertani elhelyezése korrekcióra szorul. Saját álláspontom kidolgozása során a főbb pillérek a következők voltak: a bűncselekmény fogalmának meghatározása során a legfontosabb követelmény, hogy annak alapján mindenkor el lehessen dönteni, hogy egy cselekmény bűncselekménynek minősül-e, vagy sem; a tényállásszerűség objektív alapokra helyezése; a jogi tárgy elkülönítése a bűncselekmény tényállásától; a szubjektív tényállási elemek kirekesztése a tényállásszerűség köréből; a tettességhez szükséges ismérvek áthelyezése az objektív tényállási elemek közé. Törekedtem ugyanakkor a fogalomalkotás általánosságára (olyan definíció alkotására, amely egyrészt nem rugaszkodik el teljesen a de lege lata hatályos törvényi bűncselekmény-fogalomtól, másrészt akkor is helytálló maradhat, ha a törvényi fogalom egyszer netalán ismét formálissá válik), az objektív és szubjektív

elemek egyértelmű elválasztására, és arra, hogy minden szükséges fogalmi elem helyet kapjon a rendszerben, azonban minden elem csupán egyetlen helyen szerepeljen.

Ennek megfelelően *bűncselekmény* alatt azt az *elkövetése előtt törvény által büntetni rendelt cselekményt (büntetendő cselekmény)* értem, amelynek az *elkövetője bűnös*.

A *büntetendő cselekmény* alá az (objektív) tényállásszerűség (diszpozíciószerűség) és a büntetőjog-ellenesség tartozik. A *bűnösség* az elkövetők tényállásszerű (diszpozíciószerű) és büntetőjog-ellenes cselekménye miatti, anyagi jogi felelősségéhez szükséges szubjektív ismérveit jelenti.

A bűncselekmény mint cselekmény

A bűncselekményfogalmi elemek ismertetése során azt szükséges kiemelni, hogy az általam preferált bűncselekmény-fogalomban a *cselekmény* nem önálló elem, azaz nem kap önálló dogmatikai funkciót, szerepe csupán a fogalom összetartása (*negatív cselekménytan*). Ennek oka az, hogy a cselekmény *hatóképessége* végső soron az elkövetési magatartás kifejtése kapcsán kap értelmet, ugyanis az elkövetési magatartás, akár tényállásszerű, akár diszpozíciószerű, azt követeli meg, hogy külvilági változást hozzon létre, vagy tartson fenn. Azaz a hatóképességet az elkövetési magatartás hordozza. Az nem fordulhat elő, hogy egy magatartás *büntetőjogi szempontból* cselekménynek minősül, viszont nem minősül egyszersmind elkövetési magatartásnak, illetve ha a magatartás nem hatóképes (gondolati szakban marad), akkor eleve nem is kerülhet sor a vizsgálatára. Az *akaratlagoság* követelménye pedig valójában a bűncselekmény szubjektív oldalához kapcsolódik.

Az objektív tényállásszerűség (diszpozíciószerűség)

A tényállásszerűség és diszpozíciószerűség elkülönítése a bűncselekmény fogalmi elemei tekintetében indokolt, mivel a diszpozíció és a tényállás nem teljesen azonos fogalmak.

A bűncselekmények *törvényi tényállását* a Btk. Különös része határozza meg, a befejezett tettesi magatartás leírásával. Büntetőjogi felelősséget érintő rendelkezések azonban találhatóak az Általános részben is, mivel bűncselekményért nem csupán a tettesek és nem csupán befejezett bűncselekmény miatt tartoznak felelősséggel. Az előkészület, a kísérlet, a felbujtás és a bűnsegély fogalmát a törvény Általános része határozza meg, ezek is büntetőjogi normák, *diszpozíciók*, azonban nem tényállások. Az átfogó kategória a diszpozíció: annak leírása, hogy a büntetőjogi norma címzettjének milyen magatartást kell, szabad, vagy

nem szabad tanúsítania. Az előzőek értelmében azonban, bár minden tényállás diszpozíció, nem minden diszpozíció tényállás.

Az objektív tényállási elemek

Az *objektív tényállásszerűség* (diszpozíciószerűség) kategóriája mentes minden szubjektív alapú elemtől. Az objektív tényállási elemek:

- a) az elkövetési magatartás;
- b) az elkövetési tárgy;
- c) az eredmény;
- d) az okozati összefüggés;
- e) a szituációs elemek; illetve
- f) a tettességhez szükséges ismérvek.

Mint említettem, a *tettességhez szükséges ismérvek* a büntetendő cselekmény (objektív tényállásszerűség) elemei közé kerülnek. Ennek indoka, hogy a sajátképi különös bűncselekmények tekintetében a cselekmény büntetendőségét a tettességhez szükséges ismérv alapozza meg, így például a vérfertőzés esetén a közösülés (szexuális cselekmény) azzal válik büntetendővé, ha egyenes ági rokonok között történik [Btk. 199. § (1) bek.]. A bűncselekményi alanyiság címen ismert kérdéskör (megfelelő életkor, beszámítási képesség) ugyanakkor a bűnösség körében vizsgálendő. Mindezek alapján nem tartom szükségesnek külön, közbenső tényállási elemként tárgyalni a tettességhez szükséges ismérveket.

Az úgynevezett *szubjektív tényállási elemek* (különösen a szándékosság/gondatlanság) kívül maradnak az objektív tényállásszerűségen, és kizárólag a bűnösség elemei közé kerülnek. Ezt az objektív és szubjektív elemek egyértelmű elkülönítése, illetőleg a tényállásszerűség és a bűnösség elhatárolása indokolja. A szándékosság/gondatlanság voltaképp a több elemből felépülő bűnösség központi kategóriája, és nem is annyira a cselekmény, mint inkább az elkövető jellemzője.

A tényálláson kívüli tényállási elemek

A Btk. Különös része egyes bűncselekmények megfogalmazásakor olyan feltételeket támaszt a büntetőjogi felelősséget érintően, amelyek nem sorolhatók be a tényállási elemek (az általános törvényi tényállás elemei) körébe. Az öngyilkosságra mást rábíró csak akkor tartozik felelőséggel, *ha az öngyilkosságot megkísérlik vagy elkövetik*; a kényszerítés akkor írható az elkövető terhére, *ha más bűncselekmény nem valósul meg*; előfordul, hogy a hamis vád olyan bűncselekményre vonatkozik, *amelynek az elkövetőjét a törvény életfogytig tartó szabadság-*

vesztéssel is fenyegeti. Az ilyen körülmények közös jellemzője, hogy bár a bűncselekmény törvényi tényállásában (annak alap-, minősített, hipotetikusán privilegizált szintjén) szerepelnek, azonban bűncselekménytani értelemben nem tekinthetők az általános törvényi tényállás elemeinek. Ezeket lehet voltaképp „tényálláson kívüli tényállási elemeknek” nevezni. Ebbe a körbe soroltam a büntethetőség anyagi jogi előfeltételét (másodlagos büntethetőségi feltétel), a szubszidiaritási záradékot, illetve a minősítő körülményként szereplő úgynevezett egyéb objektív ismérvet.

[...]

A *szubszidiaritási záradék* értékelését az határozza meg, hogy milyen hatással bír. Amennyiben kizárja az alaki halmazatot egy másik bűncselekménnyel (bűncselekményi körrel), ezáltal a halmazat a törvény szerint látszólagos, és valójában törvényi egységről van szó. Ezt az esetet lehet abszolút szubszidiaritásnak (alternativitásnak) nevezni. Ebben az esetben teljes a vagylagosság, sohasem állhat alaki halmazatban a záradékolt és más bűncselekmény. Amennyiben a záradék nem zárja ki az alaki halmazatot más, azonos vagy kevésbé súlyos bűncselekménnyel, van szó relatív szubszidiaritásról. Ebben az esetben csak akkor kizárt az alaki halmazat, ha a másik bűncselekmény súlyosabb. Ha azonban azonos súlyú vagy enyhébb, az alaki halmazat valóságos a két bűncselekmény között.

A *minősítő körülmény* a bűnösségi követelményt alapul vevő csoportosítás szerint eredmény, úgynevezett egyéb objektív ismérv, illetve egyéb szubjektív ismérv lehet. Az úgynevezett *egyéb objektív ismérv* alá tartozó minősítő körülmények nem sorolhatók be kivétel nélkül a tényállási elemek közé. Emiatt válik szükségessé a tényállási elemektől elkülönült tárgyalásuk. Az ezek miatti büntetőjogi felelősség feltétele a körülményről, vagy a körülmény bekövetkezésének lehetőségéről való tudomás. A bűnösségi alakzatok (szándékosság/gondatlanság) ezekben az esetekben voltaképp nem értelmezhetőek, viszont e „tudati minimum” miatt nem lehet szó a bűnösségen alapuló felelősség áttöréséről.

A büntetőjog-ellenesség

A büntetőjog hazai irodalmában a jogellenesség vizsgálata során *Nagy Ferenc* a „büntető-jogellenesség” kategóriáját alkalmazza, én a „büntetőjog-ellenesség” terminológiát részesítem előnyben. A terminológiai különbözőség magyarázatához onnan érdemes kiindulni, hogy a jogrend a jogellenességnek a fogalmát ismeri. A jogrend egységének elvéből következik az, hogy például a polgári jog szerint fennálló jogellenességet kizáró okok közvetlenül a büntetőjogban is alkalmazhatók, különben értékellentmondás keletkezne, ha valamilyen jogterületen megengedett magatartás a büntetőjogban büntetendő lenne. A másik

oldalról viszont a büntetőjogi jogellenesség a jogellenességen mint átfogó kategórián belüli halmaz értelmezendő.

Bűncselekmény a büntetőjog szempontjából jogellenes (tilalmazott) cselekmény lehet csak, a más jogág (polgári jog, szabálysértési jog) szempontjából jogellenes cselekmény nem feltétlenül minősül bűncselekménynek (büntetőjog szubszidiaritása). A büntetőjogi jogellenesség meghatározásából is az következik, hogy a cselekménynek büntetőjogi szabályba kell ütköznie és büntetőjogi szankcióval kell fenyegetettnek lennie. A jogellenesség valódi jellemzője tehát az, hogy egy magatartás a büntetőjog szempontjából jogellenes. Ezért találok kifejezőbbnek a „büntetőjog-ellenesség” terminológiát, mint a „büntető-jogellenesség” használatát.

[...]

A bűnösség

A bűnösség bűncselekménytani értelemben az elkövetők tényállásszerű (diszpozíciószerű) és büntetőjog-ellenes cselekménye miatti, anyagi jogi felelősségéhez szükséges szubjektív ismérveit jelenti. Definíció szerint azt a felróható pszichés viszonyt öleli fel, amely az elkövető és büntetőjog-ellenes cselekménye, illetve ennek következménye között feszül.

A pszichés viszony voltaképp a szándékosság/gondatlanság, ami azt fejezi ki, hogy az elkövető miként viszonyul a cselekményéhez, illetve annak következményéhez: kívánja azt, belenyugszik abba, könnyelműen bízik annak elmaradásában (hanyag gondatlanság esetén a pszichés viszony hiányzik). Mindezek azonban nem mondanak még semmit a szemrehányhatóság kérdéséről. A *felróhatóság* lesz az az értékelő (normatív) fogalmi elem, amely erre választ ad, ide pedig a megfelelő életkor, a beszámítási képesség, a hanyag gondatlanság és az elvárhatóság tartozik. Az egyébként szándékos vagy adott esetben tudatos gondatlan cselekmény akkor lesz felróható az elkövetőnek, ha megfelelő életkorral és beszámítási képességgel rendelkezik; a hanyag gondatlanság esetén az elvárható figyelem vagy körültekintés hiánya alapozza meg a felróhatóságot, illetve a felróhatóság hiányát alapozza meg, ha a jogszerűtlen magatartástól való tartózkodás az elkövetőtől nem elvárható.

[...]

A bűncselekmények csoportosítása

A bűncselekmények csoportosításával kapcsolatban azt szükséges kiemelni, hogy az nem a bűncselekmény meghatározását, annak a jogrendszer más, szintén fele-

lősséget teremtő cselekményeitől való elhatárolását, és nem is a bűncselekményeknek a törvény különös részi felosztását jelenti, hanem olyan – alapvetően dogmatikai megközelítésű – kategóriák vizsgálatát és felállítását, amelyek – szorosan kapcsolódva az általános törvényi tényálláshoz – a bűncselekmények egészére vonatkozathatók. A kiindulópontként a XIX. és XX. század eleji hazai, illetve a korabeli és recens francia büntetőjogi irodalomra lehetett támaszkodni, utóbbi a mai napig külön fejezetet szentel a bűncselekmények osztályozásának. Természetesen a mai német – és magyar – büntetőjog is elkülöníti a bűncselekmények egyes csoportjait, így a büntettek és vétségeket, illetve ismeri a bűncselekmények több fajtáját (például a materiális–immateriális bűncselekményeket).

[...]

Az elkövetési magatartás fogalma és a bűncselekmények csoportjai

A bűncselekményi tényállás központi kategóriáját, az elkövetési magatartást a következők szerint vélem helyesnek megfogalmazni: *a különös részi törvényi tényállásban (vagy általános részi díszpozícióban) megjelölt olyan emberi magatartás, amely külvilági változást hoz létre, tart fenn, vagy annak létrehozására alkalmas (ténylegesen vagy potenciálisan hatóképes), és amit mint objektíve megvalósult tevékenységet vagy mulasztást az elkövetővel az akaratlagosság szubjektív ismerve kapcsol össze.*

Az elkövetési magatartásnak alapvetően két alapformája van: az aktív magatartás (tevékenység) és a passzív magatartás (mulasztás). A fenti meghatározásból következően a bűncselekmények az elkövetési magatartás szerint alapvetően kizárólag tevéssel, illetve kizárólag mulasztással megvalósítható bűncselekmények lehetnek, de elképzelhetők olyan bűncselekmények is, amelyek tevékenységgel és mulasztással egyaránt megvalósíthatók, illetve olyanok is, amelyek valamely (jogellenes) állapot fenntartásában nyilvánulnak meg.

A mulasztásos bűncselekmények esetén minden esetben vizsgálni kell, hogy honnan származik az a kötelesség, amelynek a teljesítését valaki elmulasztotta. Az elmúlt néhány évben-évtizedben íródott általános részi tankönyvek azonban nem mindig, vagy nem kellő részletességgel térnek ki erre a kérdéskörre. Érdekes volt ezért e bűncselekményeket megvizsgálni egyrészt abból a szempontból, hogy valójában min alapul az elmulasztott cselekvési kötelezettség, másrészt hogy kit terhel a cselekvési kötelezettség.

A büntetőjog tudománya régóta ismeri és megkülönbözteti az úgynevezett *állapot-* és az úgynevezett *tartós bűncselekményeket*. Mindkettőre az jellemző, hogy valamely jogellenes állapot fenntartásában áll. Tipikus példaként a személyi

szabadság megsértését és a lőfegyverrel visszaélés tartásos változatát szokásos felhozni. E két bűncselekményi kör meghatározása – alapos vizsgálódás után – nem bizonyult problémamentesnek, érdemesnek tűnt ezért külön fejezetben tárgyalni a jogellenes állapot fenntartásával megvalósuló bűncselekményeket is.

A bűncselekmények csoportjai az elkövetési tárgy szerint

A Btk.-ban szereplő tényállások áttekintése során megállapítható, hogy elkövetési tárgy nem csak személy vagy dolog lehet. Ennek megfelelően szükségesnek tűnik az elkövetési tárgy fogalmát kiterjeszteni, és a hagyományos definíciót akként módosítani, hogy *elkövetési tárgy a törvényi tényállásban megjelölt személy, dolog, más speciális tárgy, jog vagy entitás, akire vagy amire a bűncselekmény elkövetési magatartása irányul, vagy behatást gyakorol.*

Ahhoz, hogy az elkövetési tárgy a törvényi tényállásban szerepeljen, továbbra is ragaszkodni kell, ellenkező esetben nem lenne tényállási elem. Bár a *sértett* alapvetően eljárásjogi kategória, mégis helyet kap a rendszerben, mivel vannak olyan bűncselekmények, amelyek passzív alanyt nem tartalmaznak, azonban sértettjük lehet.

[...]

A bűncselekmények csoportjai az eredmény szerint

Az eredmény az elkövetési magatartással összefüggésben bekövetkező, a tényállásban megjelölt külvilági változás. Fontos kiemelni, hogy a bűncselekménytan szempontjából eredményként csak a *tényállásban* megjelölt külvilági változás (következmény) vehető figyelembe. A bűncselekmény egyébkénti következménye, amennyiben az nem tényállási elem, eredménynek nem tekinthető.

[...]

Ebben a körben külön kellett foglalkozni a rizikó–veszély–sérelem témakörével.

A tettességhez szükséges ismérvek szerinti csoportosítás

A legtöbb bűncselekmény önálló tettese bárki lehet, ezek az úgynevezett *közönséges bűncselekmények* (delictum commune). Vannak azonban olyan bűncselekmények, amelyeket csak olyan személyek követhetnek el tettesként, akik rendelkeznek a törvényben megkívánt személyes kvalifikáltsággal vagy körülménnyel. Ezek az úgynevezett *különös bűncselekmények* (delictum proprium). Mindezen túl, a legtöbb bűncselekményi tényállást egyetlen tettes is elkövetheti (ez nem érinti azt, hogy adott esetben társtettesek is csatlakozhatnak az elkövetéshez), vannak azonban olyan bűncselekmények, amelyek alaptényállásának a megvalósulásá-

hoz eleve több tettes közreműködése szükséges. A *szükségképpen többes közreműködést* (concursum necessarium) igénylő tényállásokat megvalósító több elkövető önálló tettesként felel, a társtettesi közreműködés kizárt.

[...]

A bűncselekmények csoportjai a bűnösség szerint

A bűnösség az elkövetők tényállásszerű (diszpozíciószerű) és büntetőjog-ellenes cselekménye miatti, anyagi jogi felelősségéhez szükséges szubjektív ismérveit foglalja magában, azt a felróható pszichés viszonyt jelenti, amely az elkövető és büntetőjog-ellenes cselekménye, illetve ennek következménye között feszül. A bűncselekmények bűnösség szerinti osztályozásában a szándékos, a gondatlan, és az úgynevezett vegyes bűnösségű bűncselekményekről kell szót ejteni.

[...]

A vegyes bűnösségű bűncselekmények

A bűncselekmények e csoportjával részletesebben volt szükséges foglalkozni. Ennek eredményeként az állapítható meg, hogy vannak olyan bűncselekmények, amelyek *potenciálisan* elkövethetők vegyes bűnösséggel is, illetve amelyek tényállástanilag *szükségképpen* csak vegyes bűnösséggel követhetők el. Utóbbi esetkörnt nevezem *szoros értelemben vett vegyes bűnösségű bűncselekményeknek*.

Fontos megemlíteni, hogy a *praeterintencionális bűncselekmény* nem azonos a szoros értelemben vett vegyes bűnösséggel. A praeterintencionális bűncselekményeket már akkor is ismerte a büntetőjog tudománya, amikor nem volt még szoros értelemben vett vegyes bűnösségű bűncselekmény. Az előbbi voltaképpen azt jelenti, hogy az elkövető felelősségét olyan eredmény határozza meg, amely a szándékán túl következett be.

A vegyes bűnösség meghatározása után foglalkozni kellett azzal a kérdéssel, hogy az ilyen bűncselekmények *szándékosnak vagy gondatlannak minősülnek-e*, mindennek milyen következményei vannak a stádiumok (főként a kísérlet) és a többes elkövetői minőség (részesség, társtettség) vonatkozásában.

Véleményem szerint a bűncselekményeket egységként kell kezelni, és magáról a bűncselekményről kell eldönteni, hogy szándékos vagy gondatlan-e. Más megoldás nem lehet. Az a bűncselekmény, amelynek valamely részére az elkövetőnek a gondatlansága terjed, sőt adott esetben terjedhet csak ki, nem lehet szándékos bűncselekmény. Következésképp gondatlannak kell minősíteni. Különbség abban a tekintetben sincs, hogy horizontális alaptényállási ele-

mekről, vagy vertikális (alaptényállás és minősítő eredmény) tényállási elemekről van-e szó. Mivel a vegyes bűnösségű bűncselekmények nem lehetnek szándékos bűncselekmények, így ellentétben állnak azokkal a törvényi rendelkezésekkel, amelyek szándékosságot követelnek meg. Ennek megfelelően kizárt a kísérlet, a társtettesség és a részesség a vegyes bűnösségű bűncselekményekben, tekintet nélkül arra, hogy azok potenciálisan vagy szoros értelemben vett vegyes bűnösségűek-e, illetve hogy a vegyes bűnösség az alapeseten belül, vagy az alapeset és a minősítő eredmény tekintetében jelentkezik-e.

Befejezés?

Mai véleményem szerint a bűncselekmény az *elkövetése előtt törvény által büntetni rendelt cselekmény, amelynek az elkövetője bűnös*. Ha valakinek ismerősnek tűnik e mondat, az nem a véletlen műve. Tokaji Géza méltán híres művét² kezdte hasonlóan. Mindezzel természetesen távolról sem szeretnék párhuzamot vonni a bűncselekménytan alapjait bemutató monográfia és saját gondolataim összegzése között. Inkább tisztelgésből és önmagam megnyugtatásául választottam Tokaji Horváth Tibortól kölcsönzött, bevezetőnek szánt gondolatait munkám befejezéséül: „[a]zzal, hogy mai felfogásunkról van szó, jelezni szeretnénk, hogy ránk is, sőt ránk fokozott mértékben is találó Horváth Tibornak az a megállapítása, hogy alig van olyan elméleti szakember, aki ne változtatta volna meg véleményét legalább egyszer a teoretikus vitakérdésekben”³.

Mai véleményem szerint nem záródott le az elmúlt tíz év munkája. Hogy a bemutatott téziseim esetleg változnak-e, tíz év múlva talán kiderül.

---

² Tokaji Géza: *A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban*. KJK, Budapest, 1984

³ Uo. 11. o.

Panopticonban élünk

A társadalmak vezetőinek nagy a kísértése, hogy a technika robbanásszerű fejlődését a vezetettokről szóló információk gyűjtésére használják. Úgy tűnik, minél kevésbé demokratikus egy állam, annál kevésbé tudnak a vezetők ennek a kísértésnek ellenállni. E törekvésnek azonban határt szab a demokratikus alapjogokat tisztelő jogállam, a civil kontroll hatékony működése és a nyilvánosság. Jelen tanulmány ezt a kérdéskört járja körül.

A megfigyelt társadalom

Ismeretes, hogy a Panopticon *Jeremy Bentham* találmánya, és nem más, mint egy henger alakú börtönépület, ahol a középpontból akár egyetlen őr is ellenőrizheti a kör alaprajz kerületén elhelyezett cellákban a rabokat.¹ A praktikus, költség- és emberkímélő megoldás gondolati háttere mindazonáltal messze túlmutat az építészeti és szolgálat-szervezési problémákon. Bentham szerint ugyanis a társadalmat – nem csupán az elítéltet – regulálni kívánó büntetést kiválthatja az ellenőrzés, valamint a hozzá kapcsolódó fegyelmezés. Ténylegesen az akkor (vagyis a XVIII. század végén) alkalmazott különösen kegyetlen szankciókhoz képest ez a megközelítés humánus, úgy is fogalmazhatunk, hogy előremutató volt. Még akkor is, ha a Panopticon eszméjében már óhatatlanul benne volt a személyiség és az ahhoz kapcsolódó önrendelkezés korlátozása, ami azután a totális hatalom alapvető eszközévé vált.²

A XIX. században megkezdődött a kegyetlen megtorlásra épülő büntetőpolitika átalakulása, bár meg kell jegyezni, hogy teljesen nem tűnt el, ma is jelen van a közgondolkodásban, különösen az egyszerű és népszerű válaszokat kereső törvényhozás körében. A büntetési rendszerben a büntetés helyett egyre inkább az ellenőrzés vált egyeduralmává. A hatalom immár nem csupán arra kíváncsi, hogy az emberek megsértették-e a törvényt, hanem arra is: milyen

---

¹ A Panopticonnal kapcsolatos elképzeléseit Bentham számos írásban – jegyzetekben, levelekben – fejtette ki. Lásd Miran Božovič (ed.): *Jeremy Bentham: The Panopticon Writings*. Verso, London–New York, 1995

² David Lyon: *Surveillance Society: Monitoring Everyday Life*. Open University Press, Buckingham, 2001

cselekedetek elkövetésére képesek.³ Ennek megfelelően került előtérbe a veszélyesség *Foucault* által botrányosnak nevezett fogalma.⁴

Kialakult a fegyelmező társadalom, amelyet igen jól szimbolizál Bentham Panopticonja. Ez egy olyan együttélés, valamint hatalmi működés utópiája, ami azután lényegét tekintve valósággá vált. Az igazságszolgáltatás államosítása során egyfajta nyomozati tudás jött létre, lehetővé téve a múltbeli történesek tanúvallomások segítségével való rekonstruálását. Ezzel szemben a fegyelmező társadalomban a felügyeletre és az ahhoz kapcsolódó vizsgálatra épül a szakértelem, amely az egyének élethosszig tartó ellenőrzése segítségével garantálja a normák érvényességét.⁵

A megfigyelés mint az emberi viselkedés befolyásolásának a feltétele és részben eszköze a kockázati társadalomban további jelentőséget kapott. A biztonság értéke felé forduló közfelfogás miatt a közhatalom intézményei olyan megoldásokat dolgoztak ki, amelyek alkalmasak lehetnek a nagyobb veszélyek bekövetkezésének megelőzésére, elhárítására. Magától értetődik, hogy ehhez a folyamatoknak a tényleges sérelem megvalósulása előtti stádiumában kell adatokat gyűjteni, majd azokat feldolgozni. Jogi értelmezésben arra van szükség, hogy az emberek – hiszen a védekezés szükségessége alapvetően az emberi magatartásokra vonatkozóan merül fel – megfigyelésére, esetleg magatartásuk befolyásolására bármiféle normasértéstől függetlenül legyen lehetőség. Az adatok gyűjtése olyan méreteket ölt és olyan mélyreható, hogy a társadalom jellegének a meghatározásában sem kerülhető meg. Több kutató szerint a mai együttélésre a megfigyeltség, ellenőrzöttség, illetőleg a felügyelet nyomja rá a bélyegét.⁶

Látni kell azt is, hogy a jelenség ma már távolról sem csupán a hatalom és az egyén, illetve a civil társadalom közötti viszonyrendszerben létezik. A biztonságról való gondoskodás társadalmi igény, ami feltételezi a tulajdonosok, birtokosok és mások tevékeny részvételét a javak megóvásában. A kockázati társadalom egyik jellemzője éppen a magánbiztonsági tevékenység, az erre szakosodott szervezetek széles körben való elterjedtsége.⁷

---

³ Michel Foucault: *Felügyelet és büntetés*. Gondolat, Budapest, 1990

⁴ Michel Foucault: *Az igazságszolgáltatás és az igazságszolgáltatási formák*. Latin Betűk, Debrecen, 1998, 71. o.

⁵ Uo. 67–74. o.

⁶ Irk Ferenc: *Kétkedő kriminológia – a rizikótársadalom kriminálszociológiája*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2012, 110–111. o.

⁷ Ulrich Beck: *Risikogesellschaft und Vorsorgestaat – Zwischenbilanz einer Diskussion*. In: François Ewald: *Der Vorsorgestaat*. Suhrkamp, Frankfurt, 1993, 535–557. o.

Még tovább kell tágítani a kört. Nem csupán a megfigyelés alanyai, hanem annak célja tekintetében is a sokféleség a jellemző. A gépkocsivezető arcának a kamerázása például a mai technikai fejlettség szintjén alkalmas lehet arra, hogy figyelmeztessék az illetőt: pihennie kell, mert már nagyon fáradt.⁸ A biztonsági szempontokon túl az ilyen eljárás fontos egészségi következtetések levonására is alkalmas lehet.⁹ Rendkívül elterjedt az arcfelismerésen alapuló megfigyelés a kereskedelemben is. A személyre szabott marketing nyilvánvalóan sokat segíthet az eredményesebb értékesítésben. Ezért a vásárlók személyének és szokásainak a figyelemmel kísérése akár ilyen módszerek alkalmazásával is kecsegtető lehetőség a forgalom növelésére.¹⁰

Igaza van *Ronald Deibert*nek, aki szerint más emberek megfigyelésének a szükségessége a gazdasági-társadalmi fejlődés, a mai kapitalizmus velejárója. Az emberekről – például mint fogyasztókról – szerzett sokoldalú ismeretek lehetővé teszik a versenypozíciók javítását. Erre a közhatalom támaszkodni tud, így az államnak vagy az önkormányzatoknak való kiszolgáltatottságunk anélkül növekszik, hogy az általuk végrehajtott – és az emberi jogi garanciákkal valamelyest ellensúlyozható – aktív beavatkozást kellene elszenvednünk.¹¹

Egyet lehet érteni azzal a következtetéssel, hogy ma már valóban a megfigyelések társadalmában élünk.¹² Az utcai kameráktól a különböző beléptető-rendszereken keresztül a mobiltelefonok lehallgathatóságáig igen széles körben vagyunk kitéve intézményes vagy bármikor aktiválható adatrögzítésnek. A személyiség autonómiájának védelme legfeljebb annyiban érvényesülhet, hogy a jelzett rendszerek külön-külön funkcionálnak, nincsenek összekapcsolva úgy, hogy valamiféle összesített képet hoznának létre rólunk.

A veszély azonban fennáll, hiszen technikailag egyáltalában nem kizárt az egységesítés, vagyis az emberekről gyűjtött adatok alapján „a valóságnak csak

⁸ Volvo's Face Recognition System to Monitor Driver's Fatigue. <https://www.technocrazed.com/volvos-face-recognition-system-to-monitor-if-the-driver-is-tired>

⁹ Ghulam Muhammad – Mansour Alsulaiman – Syed Umar Amin – Ahmed Ghoneim: A Facial-Expression Monitoring System for Improved Healthcare in Smart Cities. *IEEE Access*, vol. 5, no. 1, 2017. <https://ieeexplore.ieee.org/stamp/stamp.jsp?arnumber=7941992>

¹⁰ Elias Wright: The Future of Facial Recognition Is Not Fully Known: Developing Privacy and Security Regulatory Mechanisms for Facial Recognition in the Retail Sector. *Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law Journal*, vol. 29, no. 2, 2019, pp. 611–685.

¹¹ Ronald Deibert: The Road to Digital Unfreedom: President Xi's Surveillance State. *Journal of Democracy*, vol. 30, no. 1, 2019, pp. 25–39.

¹² David Murakami Wood (ed.): *Report on the Surveillance Society – For the Information Commissioner by the Surveillance Studies Network*. Queen's University, Belfast, 2006

részben megfelelő »személyiségprofil«, melynek alapján az adatfeldolgozó döntéseit meghozza, s amely az érintettet a megnövekedett hatalmú államigazgatással szemben kiszolgáltatottá teszi”¹³.

Európai tendenciák

A mondottak alapvetően kontinensünkre jellemzők. 2010-ben *Tony Bunyan* azt írta, hogy szerinte ez a térség halad a leggyorsabban a megfigyelési rendszerek a kiépítésében.¹⁴ Ma már tudjuk, hogy mások megelőzték az óvilágot, a figyelmeztetés azonban megszívlelendő.

Az Európai Unió kiberbiztonsági stratégiát dolgozott ki¹⁵ a magánszektor és az egyének ellen irányuló számítástechnikai bűncselekmények megelőzése és elhárítása céljából. Az anyag megállapította, hogy a számítástechnikai bűnelkövetők egyre kifinomultabb módszerekkel hatolnak be az információs rendszerekbe, lopnak el fontos adatokat vagy követelnek váltságdíjat egyes vállalatoktól. A dokumentum szerint az unión kívüli országok kormányai megfigyelés és a saját polgáraik ellenőrzése céljából is visszaélhetnek a kibertérrel. Az európai védekezés lényege, hogy előmozdítja az internetes szabadságot, és szavatolja az alapvető jogok tiszteletben tartását az internethasználattal kapcsolatban.

2016-ban az Európai Unió Parlamentje és Tanácsa elfogadta az általános adatvédelmi rendeletet (GDPR)¹⁶, ami a korábbiaknál sokkal szigorúbb normákat határoz meg az információk kezelésére vonatkozóan. 2019-ben megindult az arcfelismerő rendszerekkel kapcsolatos speciális uniós szabályozás előkészítése. Nem meglepő, hogy a törekvések a GDPR szelleméhez való igazítást célozzák.¹⁷

Figyelmet érdemelnek ezek a törekvések. Meg kell jegyezni mégis, hogy a kiszolgáltatottság elleni védelem kevésbé terjed ki a közhatalom általi megfigyelés legfontosabb területeire. A nemzetbiztonsági adatszerzést a rendelet egyáltalában nem érinti (16. pont). A bűnügyi munkát elvileg igen, bár az eltérések lehetősége megjelenik magában az általános adatvédelmi rendeletben is (86., 88. pontok). Ezen túlmenően a Parlament és a Tanács alkotott egy speciális

---

¹³ 46/1995. (VI. 30.) AB határozat.

¹⁴ Tony Bunyan: *Just Over the Horizon – The Surveillance Society and the State in the EU. Race & Class*, vol. 51, no. 3, 2010, pp. 1–12.

¹⁵ Az Európai Unió kiberbiztonsági stratégiája – nyílt, megbízható és biztonságos kibertér. Brüsszel, 2013. 02. 07.

¹⁶ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679. rendelete a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről.

¹⁷ <https://euobserver.com/science/145707>

szabályozást is – igaz, csupán irányelv formájában – a bűncselekmények elleni fellépés adatvédelmi kereteiről.¹⁸ Az irányelv 51. pontja megjelöli azokat a tevékenységi területeket és adatfajtákat, amelyek az érintettek jogaira és szabadságára nézve kockázattal járhatnak. Ezeket érintően megfelelő technikai és szervezési intézkedéseket kell tenni (53. pont).

Összességében elmondható, hogy az európai adatvédelem szigorú feltételeket támaszt mindenkivel szemben, de a nemzetbiztonság védelmét egyáltalában nem érinti, a bűncselekményekkel szembeni védekezés körében pedig széles körben enged eltérést az általános szabályoktól, noha elvárja azok értelemszerű, a lehetőségektől függő alkalmazását. A bűnüldözési irányelv – mint ilyen – a nemzeti jogszabályokon keresztül érvényesül, amelyek azonban csak a védelmi szint növelésének irányába mozdulhatnak el attól [1. cikk (3) bekezdés].

Megfigyelések az Egyesült Államokban

Amerikában egyelőre működnek azok a fékek, amelyek a mindenre és mindenkire kiterjedő megfigyelést, valamint az arra épülő tömeges manipulációt képesek elkerülhetővé tenni. Kérdés azonban, hogy meddig. Magának a „megfigyelő államnak” (*Surveillance State*) a létezése ma már általánosan elfogadott.

A gátak lebontására irányuló törekvések hatalmas erőt képviselnek. A technika fejlődése önmagában is ilyen tényező, hiszen közhelyszerű igazság: ha puska van a színpadon, akkor az el is sül. Emellett azonban olyan politikai szándékok is hatnak, amelyek nem vezethetők vissza csupán a korábban ismeretlen lehetőségek felmerülésére. Az Egyesült Államokban évezredünk kezdetétől érvényesül például a terrorizmus elleni fellépés háborúként történő felfogása. Ez közvetlenül érinti a kriminológia tudományát is, hiszen a harci cselekményekkel értelemszerűen inkább a hadtudománynak kellene foglalkoznia. Így megváltozik a bűncselekmény fogalma is, egyes magatartások – legalábbis a közhatalmi kontroll szempontjából – kikerülnek a büntetőjog hatóköréből.¹⁹ Ha pedig ragaszkodunk a hagyományos keretekhez, akkor az ul-

¹⁸ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/680 irányelve személyes adatoknak az illetékes hatóságok által a bűncselekmények megelőzése, nyomozása, felderítése, a vádeljárás lefolytatása vagy büntetőjogi szankciók végrehajtása céljából végzett kezelése tekintetében a természetes személyek védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 2008/977/IB tanácsi kerethatározat hatályon kívül helyezéséről.

¹⁹ Jack M. Balkin – Sanford Levinson: *The Rehnquist Court and Beyond: Revolution, Counter-revolution, or Mere Chastening of Constitutional Aspirations? The Processes of Constitutional Change: from Partisan Entrenchment to the National Surveillance State.* *Fordham Law Review*, vol. 75, no. 2, 2006, pp. 489–535.

tima ratio értelmezésében történt elmozdulást kell megállapítanunk. Mindenképpen tény, hogy a militarista megközelítés oldja a megfigyeléssel szemben támasztott alkotmányos garanciák iránti követelést, hiszen az ellenségről történő adatgyűjtés során az érintettek kíméletére nem kell gondot fordítani. Nem szorul bővebb magyarázatra az sem, hogy a megfigyelések mögött álló technika új, rendkívül veszélyes bűncselekményfajtákat generálhat.

A magyar helyzetről

Az említett európai normák természetesen hazánkban is érvényesülnek. A közterület-felügyeletről szóló 1999. évi LXIII. törvény szabályozza a kameráknak a településeken történő elhelyezését, működtetését, valamint a felvételek felhasználását. Ennek lényege az, hogy magáról a megfigyelésről az embereket tájékoztatni kell, az eredményekről azonban általában nem. Az adatvédelmi jogok érvényesítését a jogszabály nem zárja ki, azonban maga a felvétel hivatalos rendeltetésén túlmenően *„a felvételen szereplő személy által, jogainak gyakorlása érdekében indított eljárásban használható fel”* [7. § (6) bek. d. pont]. 2009-től azt is kimondja a jogszabály (7/A §), hogy *„...A felügyeletnek biztosítani kell továbbá, hogy a felvételen szereplő személy – a felvétel törlésének időpontjáig – megtekinthesse a róla készült felvételt”*. Témánk szempontjából aggályosnak minősül, hogy egy 2018-as módosítás [7. § (5.a.) bek.] nyomán a közterület-felügyeletnek együtt kell működnie a kormány által kijelölt központi tárhelyszolgáltatóval. A felvételt – amennyiben annak műszaki és technikai feltételei adottak – a felügyelet a kormány által kijelölt központi szolgáltató által biztosított tárhelyen rögzíti. Tendenciaként visszaköszön, de természetesen mai viszonyok között már nem érvényesülhet teljesen a Panopticon alap gondolata: mindent egy helyről kell figyelni.

Az arcfelismerési technika alkalmazását Magyarországon a legmagasabb szintű jogszabály határolja be. Az arcképelemzési nyilvántartásról és az arcképelemző rendszerről szóló 2015. évi CLXXXVIII. törvény szigorú feltételekhez köti a tevékenység végzését, valamint az adatokhoz való hozzáférést. Alapelv a közhatalmi célú működtetés, valamint a szigorú centralizáció. Az emberek az információs önrendelkezési joguk keretében a róluk tárolt adatokat megismerhetik, hacsak nyomós érdekek nem szólnak az információk kiadása ellen.

Természetesen nem mindig szükséges különleges technika az emberi arcok felismeréséhez. A polgári törvénykönyv az alkalmazott eszköztől függetlenül határozza meg a képmáshoz és a hangfelvételhez fűződő jogot. Az az általános szabály, hogy más embert ábrázoló, illetve a hangját visszaadó anyag elkészítéséhez és felhasználásához az érintett személy hozzájárulása szükséges. Ez alól

kivétel a tömegfelvétel vagy a nyilvános közéleti szereplés.²⁰ Az értelmezés tekintetében van ugyan némi eltérés az Alkotmánybíróság és a rendes igazságszolgáltatás (konkrétan a Fővárosi Ítéltábla) álláspontja között, mindenképpen megállapítható azonban, hogy a gyakorlat a kiterjesztő interpretáció irányába mozdult el. A tömegrendezvényeket biztosító rendőrök például nem közszereplők, de a tájékoztatáshoz való jog a közérdeklődés felülírhatja a személyiségi jogok védelméhez fűződő érdeket. Az Alkotmánybíróság szerint „*a képmás nyilvánosságra hozatalának tilalma nem vonatkozik a nyilvános eseményekről, rendezvényekről, táj- és utcarészletekről készült felvételekre, amikor tehát az ábrázolás módja nem egyéni, amikor a felvétel összhatásában örökíti meg a nyilvánosság előtt lezajlott eseményeket*”²¹.

Amint arról szó volt, a biztonság közhatalmi védelmének a területén az adatkezelésre vonatkozó szabályok nem, illetve módosult formában érvényesülnek. Ez Magyarországon azt is jelenti, hogy az ilyen tevékenység végzése során az emberek beleegyezése nélkül lehet leplezett módon – vagyis titokban – adatokat gyűjteni. A védelmi jogok általában nem vagy csak szűk körben gyakorolhatók. A cél pedig lehet például annak tisztázása, hogy van-e egyáltalában gyanú. Kétségtelen tény, hogy egyes beavatkozásokat engedélyhez, a leginkább jogkorlátozónak ítélteteket bírói engedélyhez köti a törvény. Az ilyen garancia azonban illúzió. A bíró – szélsőséges eseteket leszámítva – nyilvánvalóan nem tudja cáfolni, hogy egy személy egy bűncselekmény elkövetőjeként szóba jöhet-e.

Még nagyobb probléma a manipuláció, a bűnüldözői provokáció lehetőségének az intézményesítése. Szikinger István az ügyvédi gyakorlatából leírt egy olyan esetet, amelyben a lőfegyver vásárlására – a gyanú, majd a vád szerint – készséget mutató személyt fedett nyomozók igyekeztek rávenni a tényleges beszerzésre.²² A hivatkozott szerző ezt a példát arra hozta fel, hogy a rendőrség nem az Alaptörvényben elsőként megjelölt feladatát: a bűncselekmények megakadályozását végezte, hanem ellenkezőleg: rá akart venni valakit arra, hogy minél közelebb jusson az elkövetéshez.

Ki kell mondani, hogy az ilyen rendőri működés akkor (2013-ban) még tiltott volt, de ma már Magyarországon akár törvényes is lehet. A büntetőeljárás-

---

²⁰ 2013. évi V. törvény 2:48. §

²¹ 28/2014. (IX. 29.) AB határozat.

²² Szikinger István: A bűncselekmények megakadályozásáról. In: Finszter Géza – Korinek László – Végh Zsuzsanna (szerk.): *Ünnepi kötet a 70 éves Dános Valér tiszteletére*. Belügyminisztérium, Budapest, 2018, 141–142. o.

ról szóló 2017. évi XC. (a továbbiakban: Be.) 215. §-a ugyanis úgy rendelkezik, hogy a lelezett eszközök alkalmazása során a dezinformáció is megengedett [(7) bek.], de az alkalmazó szerv „nem terelheti az érintett személyt annál súlyosabb bűncselekmény elkövetése felé, mint amelyet eredetileg elkövetni tervezett” [(8) bek.]. Ha valaki egy deliktum megvalósítását elhatározza, akkor a szándék kinyilvánításával már előkészületi szakba jut a cselekmény. Egyes esetekben ez büntendő, másokban nem. A törvény idézett szövegéből egyértelműen kiderül, hogy a hatóság felléphet az önkéntes elállás megakadályozására, vagy éppen azért, hogy a nem inkriminált előkészületet a tényleges elkövetésig, vagy legalább a kísérletig eljuttassa.

A totális megfigyelés

Kínában az itt veszélyként leírt helyzet a mindennapi valóság. A mindenkire kiterjedő arcfelismerő rendszer és a hozzá kapcsolódó nyilvántartás már működik.

Közismert tény, hogy a kínai gazdaság és társadalom fejlődése – helyesebben: alakulása – nagy hatással van az egész világra. Az előbbi óriási növekedést mutat, az ország ma már a világ legerősebb hatalmai közé tartozik. Ez a fejlődés határozottan kapitalista meghatározottságú. Óriási ellentmondás, hogy a politikai hatalmat azonban továbbra is kommunista felfogásban gyakorolják, ami értelemszerűen – egyes reformok ellenére is – a totális diktatúra rendszerének a továbbélését jelenti. Mindeközben a tőkés fejlődés egyenes következményeképpen az ország egészének a gazdagodása mellett jelentősen növekedett a szegények és gazdagok helyzete közötti különbség, ezzel együtt más – így nemzetiségi, vallási – feszültségek is fokozott nehézséget jelentenek a kormányozhatóság szempontjából.²³

A kínai vezetés arra a következtetésre jutott, hogy az információáramlás kontrollja fontos, sőt elengedhetetlen eszköze a hatalom gyakorlásának. Az internet ottani felbukkanása, vagyis 1994 óta folyamatosan beavatkozik az állam annak használatába, korlátozva egyes címek elérhetőségét, sőt: bizonyos tartalmak megismerését. *Hszü Csin-ping* a vezető pozícióba kerülésétől, 2012-től kezdődve folyamatosan hangsúlyozza az internetszuverenitás követelményének a létezését, szorgalmazza annak gyakorlását. Az állam – a párttal a háttérben – e téren is igényt tart a főhatalom gyakorlására. Valójában nem csupán tiltásról

²³ Peter Hays Gries – Stanley Rosen: Introduction: Popular Protest and State Legitimation in 21st Century China. In: Peter Hays Gries – Stanley Rosen (eds.): *State and Society in 21st Century China: Crisis, Contention and Legitimation*. Routledge, New York, 2004, pp. 1–23.

beszélhetünk: az emberek számára szűkített körben hozzáférhető eszközt maga a párt és a kormányzat aktív manipulációs célokra használja.

Kínában már nem egyszerűen az arcfelismerő szoftver alkalmazásáról, hanem annak egy totális megfigyelő rendszerbe illesztéséről van szó. Ennek az a lényege, hogy az ország mind az egymilliárd-négy százmillió lakosáról nyilván tartást vezetnek, ez tartalmazza az illető magatartásának, sőt: kapcsolatrendszerének az értékelését. A jó eredményt elérőket különböző kedvezmények (olcsó hitel, jó munkahely stb.) illetik meg, alacsony pontszám esetén pedig a mozgás-szabadság korlátozásával és más hátrányokkal kell számolniuk az embereknek.

2015-ben indult az „Éles szemek” program, ami elérendő célként fogalmazta meg a mindenütt jelen lévő, teljes mértékben hálózatba kapcsolt, állandóan működő és totálisan ellenőrizhető, az arcfelismerést is magában foglaló rendszer kiépítését, ami azóta lényegében meg is valósult. Százhetvenhatmillió kamera már működik a közterületeken és nyilvános helyeken, az évtized végéig ezt 626 millióra kívánják növelni. Kétségtelen tény, hogy ez a megfigyelés az otthoni magánszférát közvetlenül nem érinti, azonban az internethasználatról mondtak jelzik, hogy a közhatalmi adatszerzés számára nem létezik abszolút határ. Ugyancsak meg kell említeni, hogy a hangok felismerését szolgáló technológiát is fejlesztik Kínában, abból a célból, hogy a lehallgatott embereket azonosíthassák.²⁴

Kína törekszik arra, hogy a leírt megközelítést, valamint az ahhoz alapul szolgáló technikát terjessze a megfelelő magánvállalkozások közreműködésével, valamint helyi szervek által kötött megállapodások útján. Nem szorul bővebb magyarázatra, hogy fogadókészség mindenekelőtt az autoriter, illiberális rendszerekben van erre. Malajziában, Szingapúrban és Zimbabwében is megkezdődtek a fejlesztések.²⁵

Ilyen hatalmas értékelő tevékenységre természetesen még Kínában sincs elegendő dolgozó, a munkát gyakorlatilag az arcfelismeréshez kapcsolódó algoritmusok végzik el. Nem üres szójáték, hanem a szörnyű valóság pontos leírása, ha ezt a megoldást embertelennek nevezzük.²⁶

Nem vitás, hogy a totális megfigyelés az adott politikai berendezkedés védelmét szolgálja. A terrorizmus és a bűnözés elleni küzdelemre hivatkozva

---

²⁴ Xiang Quiao: The Road to Digital Unfreedom: President Xi's Surveillance State. *Journal of Democracy*, vol. 30, no. 1, 2019, pp. 53–67.

²⁵ Steven Feldstein: The Road to Digital Unfreedom: How Artificial Intelligence is Reshaping Repression. *Journal of Democracy*, vol. 30, no. 1, 2019, pp. 40–52.

²⁶ <https://mobile.abc.net.au/news/2018-09-18/china-social-credit-a-model-citizen-in-a-digital-dictatorship/10200278?pfmredir=sm&nw=0>

létrehozott – és fejlesztés alatt álló – rendszert, valamint az abban működő algoritmusokat természetesen emberek, konkrétan a Kínai Kommunista Párt szempontjait érvényesítő szakemberek dolgozták ki. Egy ilyen, a személyiség sokoldalú kontrollját lehetővé tevő megoldás nyilvánvalóan kevésbé alkalmas az árnyalt társadalmi vagy akár egyéni problémák visszatükrözésére. A változtatás persze nem lehetetlen, de az adatok mennyisége miatt is nehézkes. Amellett – ahogyan azt az intelligenciatesztekkel kapcsolatban már sokan kimutatták²⁷ – az előre betáplált értékelés mindig az alkotók felfogását tükrözi, és már ezért is diszkriminatív. Ismeretes, hogy Kína rendkívül sokszínű, soknemzetiségű ország. Így az egységesítés szükségképpen az eltérő kultúrákkal, szokásokkal szembeni intolerancia kifejezése.

Hasonló szerepet szán a kínai vezetés a jognak, ami ad ugyan egyfajta biztonságot az embereknek, de az önkénnyel szembeni valódi védettséget nem. A törvények uralmáról a polgári alkotmányosság értelmében semmiképpen nem beszélhetünk, legfeljebb arról, hogy a hatalmat törvények és más normák által gyakorolják.²⁸

Lehet érvelni a mesterséges intelligencia elfogulatlansága és a jog semlegesége mellett. A kérdés mélyebb elméleti vizsgálata nélkül is kézenfekvő azonban, hogy a rendszer tökéletesen alkalmas az elnyomás szolgálatára. A rendszernek való jelzett alávetettség nyilvánvalóan mindenki számára a személyiség szabad kibontakozásának akadályát jelenti. Ezen túlmenően azonban közismert, hogy a kínai vezetés opresszív módon viszonyul számos kisebbséghez (például ujjurok, tibetiek, a Falun kung vallás követői stb.). A velük szemben történő nyílt fellépés önmagában cáfolja, hogy akár a megfigyelő-fegyelmező rendszer, akár a jogi szabályozás gátolná az emberi jogok tömeges megsértését.

Az intézményes elvi problémákon túlmenően azzal is számolni kell, hogy a megfigyelő, így akár az arcfelismerő rendszer is hibázhat. Az ujjlenyomatok azonosításához hasonlóan itt is egyfajta mintát tárolnak. Maga az összehasonlítás azután bizonyos helyzetekben felvett képekkel valósul meg. A megvilágítástól, a kamera helyzetétől számos tényező befolyásolja az egymásra vetítés eredményét, különösen akkor, ha az összehasonlítás videofelvétel alapján tör-

²⁷ Russell Jacoby – Naomi Glauberman (eds.): *The Bell Curve debate: History, Documents, Opinions*. Times Books, New York, 1995

²⁸ Kwai Hang Ng: Is China a “Rule-by-Law” Regime? *Buffalo Law Review*, vol. 67, no. 3, 2019, pp. 793–821.

ténik.²⁹ Az arcfelismerő rendszer a biometrikus megoldások közül számos szakember szerint a legkevésbé megbízható.³⁰

A technika fejlődésével azonban a hibás azonosítások aránya csökken, az Egyesült Államokban 2018-ban 0,8 százalékra mérséklődött, de egyes rendszerek a 0,2 százalékos hibahatárig is eljutottak.³¹ Megjegyzendő mindazonáltal, hogy ez éppen elegendő ahhoz, hogy esetleg ártatlan embereket ítéljenek el súlyos bűncselekmények elkövetése miatt.

Ezért az automatikus következmények alkalmazását csak kellő kontroll mellett lehet megengedni. Példaképpen említhető az a kínai eset, amelyben egy nagyvállalat köztisztelőben álló, közismert vezetőjét állították pellengérré azzal, hogy átment az úttesten piros lámpánál. Utóbb kiderült: egy autóbusz oldalán szerepelt a képe, azt érzékelte a kamera, a jármű pedig éppen a zebrán haladt át.³²

A fejlemények kriminológiai értékelése

Tagadhatatlan, hogy a tömeges adatgyűjtésnek és -feldolgozásnak a bűnügyi tudományok oldaláról megközelítve vannak előnyei. Az arcfelismerés segíthet a bűnelkövetők azonosításában, az információk a megelőzés szempontjából is értékesek lehetnek. Utalhatunk például ismét a gépkocsivezetők fáradtságát észlelő és jelző berendezésekre, amelyek nyilvánvalóan a balesetek elkerülését, így emberi életek megmentését is segíthetik.

Az adatok tömeges rögzítése és feldolgozása alapján pedig a tendenciákra is következtetni lehet.

Negatív oldalról szemlélve azt lehet mondani, hogy a megfigyelések korlátozása (akár csupán úgy, hogy bizonyos idő után a kamerafelvételeket meg kell semmisíteni) akadályozhatja a deliktumok felderítését, így az elkövetők megbüntetését is. Van tehát némi igazság abban a közkeletű német szójátékban, amely

---

²⁹ Németh Attila – Tóth Gergely: Arcfelismerő rendszerek alkalmazása. *Belügyi Szemle*, 2019/1., 130–131. o.

³⁰ Hazai Lászlóné: Módszerek, technikák a biometrikus arcfelismerésben, -azonosításban. *Belügyi Szemle*, 2019/1., 119. o.

³¹ Jessica Gabel Cino: Deploying the Secret Police: The Use of Algorithms in the Criminal Justice System. *Georgia State University Law Review*, vol. 34, no. 2, 2018, pp. 1073–1102.; <https://iapp.org/news/a/this-little-known-facial-recognition-accuracy-test-has-big-influence/>

³² Berta Sándor: Hatalmasat hibázott a kínai arcfelismerő rendszer. *SG.hu*, 2018. november 26. <https://sg.hu/cikkek/it-tech/134076/hatalmasat-hibazott-a-kinai-arcfelismero-rendszer>

szerint „Datenschutz ist Tatenschutz”, vagyis az adatvédelem egyben a bűn oltalmazását is jelenti a hatóságokkal és az igazságszolgáltatással szemben.³³

Ez persze nyilván csupán féligazság. A tanúk védelme körében például éppen a valóság feltárását segítheti, ha a büntetőeljárásban közreműködő személyek félelem nélkül tehetik meg a vallomásukat, amit a tapasztalatok szerint elősegít a zárt adatkezelés. A magánélet védettsége – ami a jelenlegi Alaptörvényünkben még a demokratikus politikai jogok korlátjaként is megfogalmazódott –, így a banktitok pedig akadályt jelenthet a lehetséges elkövetők számára is a cselekmények tervezése, előkészítése során.

Mindenképpen különbséget kell tenni az egyes eljárások és a hozzájuk kapcsolódó rendszerek között. Az előbbiek a technika fejlődésén alapulnak, létrejöttüket, de használatukat sem lehet megakadályozni (szabályozni azonban igen). Ma az arcfelismerés van napirenden, ami a már említett példák alapján sem kifogásolható. Tényként kell vele számolni, értelmetlen annak fontolgatása, hogy legyen, vagy ne legyen.

Más jelentős találmányokhoz és felfedezésekhez (tűz, maghasadás stb.) hasonlóan az ilyen megfigyelés lehet áldás vagy átok. Az a kérdés, hogy mire használják. Az arcfelismeréssel kapcsolatban az a baj, hogy önmagában semmit nem ér. Legalább egy nevet, de legtöbbször egyéb adatokat is kell kapcsolni hozzá. Még ez sem jelent feltétlenül, minden körülmények között gondot. Egy baleset sérültjénél például a személy azonosításán túlmenően akár életfontosságú lehet a vércsoportjára, egyéb egészségügyi adataira vonatkozó tudás.

Az egyes adattárak intézményes összekötése azonban már – ahogyan arra az Alkotmánybíróság is rámutatott – veszélyes lehet az alapvető jogokra. A kriminológia tudományának művelői számára (a jogi lehetőségektől függően) kincsesbányát jelentő forrásoknak a közhatalom rendelkezésére bocsátása a bűnözés alakulása szempontjából nem értékelhető pozitívan. Az ilyen megoldás ugyanis egyértelműen az emberek kiszolgáltatottságának a növekedését okozza. Márpedig felfogásunk szerint – tisztelve és értékelve szituációs és más elméletek eredményeit – a bűncselekmények megelőzésének a záloga a jogkövető magatartás, amit mindenekelőtt az emberek tudata határoz meg. Az állandó ellenőrzöttség, esetleg a hozzá kapcsolódó szankcionálás – ahogyan azt a kínai példa mutatja – szélsőséges esetben megszünteti az emberek és közösségek autonómiáját, szakszóval élve: prizonizálja őket. Nem a büntetőjog által védett értékek elfogadása, hanem a lebukástól való félelem válik meghatározóvá.

---

³³ Lásd például Christian Schleifenbaum: *Datenschutz oder Tatenschutz in der Versicherungswirtschaft*. Duncker & Humblot, Berlin, 2009

Különösen akkor, amikor a polgárt maga a kikényszeríteni kívánt jogszabály sem győzi meg annak erkölcsi megalapozottságáról.

Összességében tehát azt lehet mondani, hogy az ellenőrzöttség demokratikus körülmények között indokolatlan fokozása ellentmond az önálló felelősség vállalásának, ezzel pedig intézményesen gátolja, nem pedig segíti a bűnügyi prevenciót. A realitás jegyében azonban hangsúlyozni kell, hogy ez nem cáfolja: meglévő kontrollformák megszüntetése akár kriminogén hatású is lehet. Szó sincs tehát a kamerák általános leszerelésének a követeléséről, a rendőrség felosztatásáról. A társadalmi lét önmagában kölcsönös függésen alapul, mindez tartalmazza a megfigyelést is. Ami lehetőleg elkerülendő, az az egyirányú, de tartalmát illetően sokoldalú függés a hatalomtól (nem csupán a közhatalomtól, hanem a gazdasági és más, kiszolgáltatottságot okozó tényezőktől).

Mi a teendő?

Az alapjogi védelem

Általánosságban könnyű megadni a választ: olyan garanciákat kell kiépíteni, amelyek anélkül teszik lehetővé a veszélyek elhárítását, hogy le kellene mondani a technika vívmányainak társadalmilag hasznos alkalmazásáról. Ez persze így még meglehetősen jelszószerű.

Mindenekelőtt az a kérdés, hogy a jelenlegi intézményrendszer alkalmas-e az új jelenségek megfelelő mederben tartására. Nyilvánvaló, hogy mindenekelőtt az adatvédelem intézményeinek a megfelelőségéről van szó.

Magyarországon a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság (NAIH) tette közzé állásfoglalását, konkrétan az arcfelismerő rendszereknek az információgyűjtés, továbbá a körözési munka területén történő bevezetéséről.³⁴ Nézetük lényege az, hogy a meglévő jogi keretek továbbfejlesztésével, de a biometrikus megoldások (így az arcfelismerés) átfogó, új szabályozásával is szükséges választ adni azokra a kérdésekre, amelyeket a technika fejlődése és az eredmények alkalmazása vetett fel. A NAIH is alapvetően azt vallja, hogy mindenekelőtt a különböző rendszerek intézményes – akár konkrét cél nélküli – összekapcsolását kell megakadályozni. „*Alkotmányosan elfogadhatatlan lenne, ha valamely állami szerv biometrikus adatkezelés segítségével titokban tömegesen megfigyelhetné az állampolgárokat [...]*”³⁵.

---

³⁴ NAIH-2264-2/2014/J

³⁵ Uo. 4. o.

Kétségtelen tény, hogy a személyiség oltalmazása az állam és részben más adatkezelők információéhségétől az adatvédelem keretében történik meg. Kérdés azonban, hogy helyes irány-e ennek az intézményrendszernek a továbbfejlesztése.

Az embereknek a hatalom (és mások) előtti rejtőzködése nyilvánvalóan összhangban áll a magánélet tisztelgetésének Magyarországon immár megerősített alaptörvényi követelményével. A „békében hagyatás joga” mindenkit megillet. Ezzel szemben tény, hogy a valóságban ez a jog igen kevésbé érvényesül. Az utcai kamerák és az arcfelismerő rendszerek alkalmazása miatt a NAIH szerint megfelelő szabályozás hiányában mindenkinek azzal kellene számolnia, hogy titokban, automatikusan és folyamatosan megfigyelik, amint kilép a lakásából.³⁶ Ehhez csak annyit érdemes hozzátenni: a hatályos magyar szabályozás és az ismert nemzetközi példák alapján az ellenőrzés egyáltalában nem korlátozódik az otthonon kívüli létezésre. A magánlakáson belüli titkos adatrögzítések, a telefonokhoz és számítógépekhez kapcsolódó módszerek legalább annyira behatolnak a magánszférába, mint az utcai megfigyelés. A Be. 232. § (3) bekezdése alapján lehetőség van akár egy lakáson belüli képrögzítésre is, ehhez pedig még bűncselekmény gyanújára sincs szükség [Be. 36. § (1) bek.].

Németországban a szövetségi alkotmánybíróság megállapította, hogy az információtechnikai rendszerek megbízhatósága és integritása iránti igény alapjog. Igaz, hogy ilyet az alaptörvény nem tartalmaz, de a testület szerint az az általános személyiségi jogból levezethető³⁷. Ez azt jelenti, hogy tilos a számítógépek adattartalmába való behatolás akár adatgyűjtési, akár más célból, hacsak a törvényi szabályozás alapján a szükségesség és arányosság követelményének megfelelően ahhoz nyomós közérdek nem fűződik.

Az adatvédelmen alapuló védekezés azonban minden erőfeszítés ellenére – és ezt a NAIH-állásfoglalás is elismeri – nem tudott lépést tartani a különböző technikai fejlesztések (például a drónok alkalmazása) következtében előálló tömeges adatgyűjtés terjedésével.

Megjegyzendő, hogy ez az alapjogi stratégia joggal hivatkozhat arra, hogy az elektronikus rendszerek mindent rögzítenek, amellet alkalmasak arra is, hogy jogszabályon alapuló – például hozzáférési – korlátozásokat alkalmazzanak következetesen. Ezek emberi nyomon követése azonban nem egyszerű, különösen tömeges problémák esetén.

---

³⁶ Uo. 2. o.

³⁷ BVerfG, 1 BvR 370/07, 2008. február 27-i ítélet.

Az adatvédelem és a civil társadalom

Az alapjogi megközelítés széles körben érinti a társadalmi érintkezés hatalmon kívüli formáit is.

Az információs önrendelkezési jog a NAIH felfogásában például *„A vallási tevékenységet végző szervezettel, vagy annak bármely szervével kapcsolatba kerülő személy kizárólag saját személyes adataival rendelkezhet. Más, vagy mások személyes adataival csak abban az esetben rendelkezhet, amennyiben az érintett személyek az adatkezeléshez az előzetes tájékoztatást követően hozzájárultak.”*³⁸

Ez azt jelenti, hogy a hívők – és a lelkészek – nem is szerezhetnek a formságok mellőzésével másokról ismereteket úgy, hogy azokat a vallás gyakorlása során felhasználják. Az Alkotmánybíróság rámutatott arra, hogy ez arra az abszurd következtetésre vezet, hogy egy vallási közösségen belül (tehát az egymás és az egyház közötti érintkezésben, ami általában nem elválasztható) a hitre vonatkozó különleges személyes adat csak a törvényi feltételek fennállása esetén kezelhető. Ez többnyire az érintett személy kifejezett hozzájárulását feltételezi.

Az Alkotmánybíróság azonban más következtetésre jutott: *„Amennyiben vallásszabadsághoz való jogát valaki egy meghatározott vallási közösség tagjaként gyakorolja, az adott közösségen belül, annak tagjai között (az indítványozó által hivatkozott) vallási meggyőződése, vallása, származása mint szenzitív adat védelméről nyilvánvalóan nem beszélhetünk. A jogvédelem, akár a vallásszabadságra, akár a szenzitív adatok védelmére irányul, csakis az állammal szemben áll fenn, a közösségen belül azonban nem.”*³⁹

Megállapítható tehát, hogy az adatvédelem még az annak érvényesítésére hivatott hatóság felfogásában is korlátozza a civil társadalom kommunikációs folyamatait. Ebből nem következik az efféle oltalom megszüntetése, de újragondolása, a demokratikus társadalom kommunikációs szükségleteihez való igazítása mindenképpen.

A demokratikus alternatíva

Kiindulásképpen rögzíteni kell, hogy a biztonsági szükségletek előtérbe kerülése önmagában csak akkor veszélyes az emberekre, ha azok kielégítését kizárólag az általuk közvetlenül nem vagy kevésbé befolyásolható közhatalomtól várják. Ez azonban távolról sem szükségszerű. A kockázattársadalom elméletének kidolgozója, *Ulrich Beck* is azt vallotta, hogy tétele nem ellentétes a demokrácia követelményeivel. Szerinte a rizikó felismerése egyfajta önkritikus

---

³⁸ https://www.naih.hu/files/adatved_allafoglalas_NAIH_2015_3940_V.pdf

³⁹ 3192/2017. (VII. 21.) AB határozat alkotmányjogi panasz elutasításáról.

magatartást feltételez, a veszélyek kezelése pedig távolról sem állami monopólium. Jól jelzi ezt a magánbiztonsági szervezetek szerepének az erősödése.⁴⁰

Lehetséges tehát az adatvédelmi koncepciótól eltérő megközelítés. Abból indulunk ki, hogy az ember nem elszigetelt egyén, hanem a társadalom kölcsönös kapcsolatokon nyugvó rendszerében él és tevékenykedik. Ezt rögzítette egyebek mellett a Német Szövetségi Köztársaság Alkotmánybírósága is.⁴¹ *Jürgen Habermas* 1962-ban publikálta *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása* című munkáját, amelyben kifejtette, hogy a magánélet elzárt világából kilépve az emberek nem csupán a közhatalomhoz közvetlenül kapcsolódóan, hanem attól függetlenül, sőt: annak kritikáját gyakorolva kommunikálnak. Ilyen módon a társadalmi nyilvánosság a hatalommegosztás demokratikus garanciáit erősíti.⁴² A kiadás éve azért lényeges, mert nyilvánvaló, hogy ma a társadalmi nyilvánosságnak olyan eszközei, fórumai állnak rendelkezésre (például a közösségi média), amelyek jelentős mértékben fokozzák a megnyilvánulások politikai hatását. Mindazonáltal továbbra is hangsúlyozni kell, hogy a magán-szférából való eseti kilépés nem szünteti meg az annak védelmére irányuló hagyományos szabályozás szükségességét.

Az embernek, mint a társadalom tagjának, neve és arca van. Az adatvédelem alapkonceptiója azonban a megismerés, továbbá a felhasználás korlátozására épül. Megjelenése a tömeges, mindenekelőtt számítógépes információgyűjtés és -feldolgozás korában indokolt volt, azóta azonban olyan fejlemények következtek be, amelyek szükségessé teszik az egész védelmi szisztéma újragondolását.

Vegyük példának a biztonsági célú kamerák tömeges elterjedését, amelyhez újabban társult az arcfelismerés lehetősége. Az a kérdés, hogy nem pazarlás-e a felvételek készítésének korlátozására és megsemmisítésére irányuló adatvédelmi garanciák alkalmazása. Emlékeztetünk az „önző” kriminológiai (és számos más tudomány számára fontos) szempontokra, a meglévő adatok kutatási jelentőségére. De természetesen nem csupán erről van szó. A bűncselekmények büntethetősége ma öt évnél rövidebb idő alatt nem szűnik meg. A felvételek azonban – a készítőjük személyétől, a helytől és a konkrét rendeltetéstől függően – rövid időn belül, általában harminc napon belül megsemmisítendőek. Ez

---

⁴⁰ Ulrich Beck: Risikogesellschaft und Vorsorgestaat – Zwischenbilanz einer Diskussion. In: François Ewald: i. m. 539–542. o.

⁴¹ BVerfGE 4, 7 – Investitionshilfe.

⁴² Jürgen Habermas: *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása*. Századvég–Gondolat, Budapest, 1993, 209. o. [Eredeti: *Strukturwandel der Öffentlichkeit. Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft*. Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1962]

természetesen határozottan akadályozhatja egyes deliktumok felderítését, hiszen a történeteknek a hatóság tudomására jutása hosszabb időt is igényelhet.

A rögzített anyagok – például a közterületi kamerák felvételei – a magánemberek és a civil társadalom szervezetei számára is fontosak lehetnek. Egy felismert arc meghatározott helyen alkalmas az érintett személy számára szükséges – például munkahelyi – igazolás megalapozására, de akár büntetőeljárásban az alibi szolgáltatásához is. Ugyanígy lehetséges, hogy más emberekről derítse ki az érdeklődő: merre jártak egy valamilyen szempontból jelentős időpontban. Mindez persze csak akkor lehetséges, ha minden érdekelt személy és/vagy szervezet (ez utóbbiak akár a potenciális vásárlók mozgásának megfigyelése céljából) hozzá tud férni az adatokhoz. A jelenlegi szabályozás ezt csak kivételes esetekben teszi lehetővé.

Az Egyesült Királyságban, Magyarországhoz hasonlóan, van jogi lehetőség a kamerafelvételek megtekintésére legalább akkor, ha az érintett személy az állítása szerint szerepel (vagy kell hogy szerepeljen) rajta. Ebből következően természetesen másokat is láthat, hiszen a képek zömmel nem csupán egy embert ábrázolnak. *Keith Spiller* kutatásokat végzett arról, hogyan érvényesül ez a jog a valóságban. Megállapította, hogy az adatkezelők (mind a hivatalos szervek, mind a magánvállalkozások) általában elzárkóznak az adatok kiadásától, például arra hivatkozva, hogy az illető nem szerepel a felvételeken (a kutató tudatosan állt a kamerák látószögébe, majd az így nyilvánvalóan rögzített képeket kérte). Az általa gyűjtött adatok és a következtetései is alátámasztják a megfigyelések, a felvételekhez való hozzáférés, valamint a demokrácia állapota közötti összefüggés meglétét.⁴³

Az adatvédelem törekvéseinek és eddigi érdemeinek a megkérdőjelezése nélkül szükség van a nyilvánosságot korlátozó szabályok szigorának az oldására. Ez természetesen a korlátozó-megsemmisítő megközelítés feladását kell hogy jelentse az adatvédelem számos (de nem mindegyik) megoldásának az újragondolásával.

Kiindulópontként rögzíthető, hogy az emberek közötti kapcsolatok az utóbbi évtizedekben rendkívüli mértékben kiszélesedtek, mindenekelőtt az elektronikus kommunikáció eszközeinek az elterjedésével és az ezek által nyújtott lehetőségek korábban elképzelhetetlen gazdagodásával. A civil nyilvánosság változatlanul óriási demokratikus érték. Ezért megítélésünk szerint nem annak elnyomására vagy korlátozására, hanem ellenkezőleg: a társadalom nyitottá válásának, a demokráciának az előmozdítására kell törekedni. Példaképpen említhető a közte-

---

⁴³ Keith Spiller: Experiences of Accessing CCTV Data: the Urban Topologies of Subject Access Requests. *Urban Studies*, vol. 53, no. 13, 2016, pp. 2885–2900.

rületi kamerák felvételeinek az ügye. Ahogyan arról már szó volt, számos érv szól amellett, hogy a tárolás időtartamának a korlátozása helyett a megtekintési, felhasználási jogosultságok széles körre történő kinyitásával kellene megakadályozni a hatalmi visszaélések lehetőségét. Az utca, a közterület nyilvános tér. Ezért nem szentségtörés, ha a közvetlen, egyidejű észlelésen túl az emberek a kamerák anyagai alapján is tájékozódhatnak. Igen sok jogos érdek fűződhet ehhez. Az anyagok megőrzése és a jogosultságok rendjének a rögzítése a mai technikai fejlettség mellett nem okoz gondot, amellet óriási költségekkel sem jár.

A hagyományos adatvédelmi megközelítéssel szemben a hozzáférési lehetőségek bővítését célzó kezdeményezések – sőt: intézmények – már ma is markánsan jelen vannak a közéletben. Ezekre jellemző, hogy – figyelemmel a jogi helyzetre is – szabályozottak és esetenként korlátozottak, de alapvetően mégis a megszorító felfogással ellentétben az adatok szélesebb körben történő megosztására jöttek létre. Az adatszövetkezetek (-társulások) bevallott célja az információs demokrácia bővítése, hiszen a tudás megszerzési lehetőségének a visszafofása óhatatlanul növeli az emberek ilyen téren hatalmi (nem csupán állami) pozíciót betöltőknek való kiszolgáltatottságát. Példaképpen említhetők a pénzügyi és hiteladatok megosztására létrejött adatszövetkezetek, amelyek ellensúlyai lehetnek a bankok tudásmonopóliumának. Alapelv az ingyenesség.⁴⁴

Továbbra is hangsúlyozni kell, hogy az adatvédelem vívmányait nem kell, nem szabad kidobni. A defenzív megközelítés helye van ott, ahol a magánélet oltalmazása vagy más fontos érdekek (például büntetőeljárásban a fenyegetett tanúk védelme) azt indokolják. A nyilvánosságot közvetlenül érintő életviszonyokban (például a közterületeken való jelenlét) azonban az adatok széles körben történő felhasználása és azok kezelésének társadalmi ellenőrzése fontosabb az egyébként méltányolható privát érdekek érvényesülésénél. Valójában ez a felfogás érvényesül a jelenlegi szabályozásban is, hiszen a személyes adatok védelmén túlmenően a közérdekű adatok nyilvánossága is alaptörvényi érték. Tételünk tehát csupán az, hogy a fejlődésnek az utóbbi előnyben részesítése irányába kell mutatnia. Megjegyzendő, hogy erre is van jel, hiszen a „közérdekből nyilvános adat” fogalmának intézményesítése⁴⁵ lényegében azt jelenti, hogy a megismerhetőség köre tágul.

---

⁴⁴ Thomas Hardjono – Alex Pentland: *Data Cooperatives: Towards a Foundation for Decentralized Personal Data Management*. MIT Connection Science Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, 2019

⁴⁵ Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény 3. § 6. pont.

Digitális tér – Kiberbűnözés. Aktuális helyzetkép

A tanulmány a kiberbűnözésre vonatkozó alapvetések után képet ad a jelenség nemzetközi, európai fejleményeiről: a legújabbak között tárgyalja a többi között az Európai Tanács 2020. októberi rendkívüli ülésén a digitális transzformáció kérdésével kapcsolatban elhangzottakat; érinti a digitális transzformációhoz hozzájáruló uniós szakpolitikákat; a 2019-ben rendeletként elfogadott úgynevezett kiberbiztonsági jogszabályt; a legfrissebb IOCTA-jelentést; az Európai Unió Kiberbiztonsági Ügynökségének 2020 áprilisában közzétett legfrissebb dokumentumát; részben pedig kitér a Covid-19-járvány kiberbűnözésre gyakorolt hatására, valamint a budapesti egyezmény kiegészítő jegyzőkönyvtervezetének aktuális rendelkezéseire.

Alapvetések

„Vajon van-e más olyan találmánya az emberiségnek, amely alapjaiban változtatta meg élet- és munkakörülményeinket, szokásainkat, egész gondolkodásunkat. [...] Az elektronikus adatfeldolgozás- és átvitel az emberi tudás magasfokú szintézise.”¹

Az információs technológia új fejleményei az elkövetők számára is új lehetőségeket kínálnak, ez pedig folyamatos kihívást jelent a büntetőjogi rendszer számára, veszélyezteti hazánk nemzetbiztonságát és infrastruktúráját.

Egyre gyakoribbá váltak az „okoseszközöket” és adatokat célzó új bűncselekmények, de a hagyományos bűncselekményeket is ösztönzik az új (kiber-) lehetőségek²: a digitális fényképezési lehetőségeket és a fényképek interneten történő megosztását a gyermekpornográfia bűncselekményét elkövetők használják ki (e bűncselekmény napjainkban egyre inkább a kibertérhez köthető³);

---

¹ Nagy Zoltán András: *Bűncselekmények számítógépes környezetben*. Ad Librum, Budapest, 2009, 5–6. o.

² Tom Grubb: 'The Five A's that Make Cybercrime So Attractive'. *Securityweek*, 26 April 2010. <http://www.securityweek.com/five-a%E2%80%99s-make-cybercrime-so-attractive>

³ Csapucha Bernadett: A „vilgháló árnyoldala”, avagy a gyermekpornográfia térnyerése az interneten. *Ügyészek Lapja*, 2019/4–5. Lásd továbbá az Országos Kriminológiai Intézet kutatóinak kutatási eredményeit: Szabó Judit – Csapucha Bernadett: A gyermekpornográfia tényállása a jogerős bírósági ítéletek tükrében, különös tekintettel a fiatalkorú elkövetőkre I. *Ügyészégi Szemle*, 2020/2., 22–37. o. <http://ugyeszsegiszemle.hu/hu/202002/ujsag#22>; továbbá

az elektronikus banki szolgáltatások és az online értékesítés termékeny talaja a csalásnak; az elektronikus kommunikáció a zaklatás különböző formáinak elkövetésére is használható.⁴

Az olyan kezdeti kifejezésektől kezdve, mint a „számítógépes bűnözés (*computer crime*)”⁵, „számítógéppel kapcsolatos bűnözés (*computer-related crime*)”⁶ és a „számítógép által elkövetett bűncselekmények (*crime by computer*)”⁷, az olyan a „digitalizációs” teóriáig, mint például a „csúcstechnológiai bűnözés (*high-technology crime*)”⁸, a „technológia által elősegített bűnözés (*technologically enabled crime, vagy technology enabled crime*)”⁹, a „virtuális bűnözés (*virtual crime*)”¹⁰, és a „digitális bűnözés (*digital crime*)”¹¹, számtalan kifejezés használható.

E kifejezéseken kívül más szerzők az internet keretében/segítségével történő elkövetést is hangsúlyozzák: sok került a „kiberbűnözés (*cyber-crime*)”¹² és a „hálózati bűnözés (*network crime*)”¹³ elnevezések bevezetésére is.

A kiberbűnözés fogalmának nincs – talán nem is lehet – egyetlen meghatározása; rövid idő alatt ernyőfogalomná vált, amely bűncselekmények és magatartások széles körére utal.¹⁴

Szabó Judit – Csapucha Bernadett: A gyermekpornográfia tényállása a jogerős bírósági ítéletek tükrében, különös tekintettel a fiatalok elkövetőkre II. *Ügyészségi Szemle*, 2020/3., 6–21. o. <http://ugyeszsegiszemle.hu/hu/202003/ujzag#6>

⁴ Jonathan Clough: *The Principles of Cybercrime*. Cambridge University Press, Cambridge, 2010, p. 3.

⁵ Lásd bővebben Donn B. Parker: *Fighting Computer Crime*. Charles Scribner’s Sons, New York, 1983.

⁶ *Computer-Related Crime*. The 11th United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice, 18-25 April 2005, Thailand, http://www.unis.unvienna.org/pdf/05-82111_E_6_pr_SFS.pdf

⁷ Richard C. Hollinger: Crime by Computer: Correlations of Software Piracy and Unauthorised Account Access. *Security Journal*, vol. 4, no. 1, 1993, pp. 2–12.

⁸ Larry E. Coutorie: The Future of High-Technology Crime: A Parallel Delphi Study. *Journal of Criminal Justice*, vol. 23, no. 1, 1995, pp. 13–27.

⁹ Sarah Gordon: Technologically Enabled Crime: Shifting Paradigms for the Year 2000. *Computer and Security*, vol. 14, no. 5, 1995, pp. 391–402.

¹⁰ F. Gregory Lastowka – Dan Hunter: Virtual Crimes. *New York Law School Law Review*, vol. 49, 2004, pp. 293–316.

¹¹ Lásd bővebben Robert W. Taylor – Eric J. Fritsch – John Liederbach: *Digital Crime and Digital Terrorism*, 3rd ed. Prentice Hall Press, New York, 2014.

¹² The Council of Europe: Convention on Cybercrime. European Treaty Series No. 185. <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/185.htm>

¹³ Chris Westland: A Rational Choice Model of Computer and Network Crime. *International Journal of Electronic Commerce*, vol. 1, no. 2, 1996, pp. 109–126.

Magyarországon először *Polt Péter* hívta fel a figyelmet a számítástechnikai fejlődéssel kapcsolatos új kriminális jelenségre, már akkor helyesen rámutatva arra, hogy a számítógép a bűncselekmény tárgya és eszköze is lehet.¹⁵

A *cybercrime* elnevezés használata napjainkban széles körben elterjedt a nemzetközi szakirodalomban, a számítástechnikai bűnözésről szóló egyezmény (*Convention on Cybercrime*, vagy „budapesti egyezmény”) is ezt alkalmazza, amely a kiberbűnözés fogalmát nem határozza meg ugyan, de útmutató jelleggel csoportosítja az e fogalom körébe sorolt bűncselekményeket.

Egyes fogalommeghatározások különbséget tesznek a kiberbűncselekmények és a számítógépes bűncselekmények között. E szerint a „kiberbűnözés” keretében tárgyalt bűncselekmények elkövetésekor a tettes a kibertér egyedi jellegzetességeit használja ki, erre a „tudásra” támaszkodik a bűncselekmény végrehajtásakor (az elkövető feltöri egy másik személy fiókját, hozzáfér privát fotókhoz, majd feltölti a fotókat a közösségi médiába). A számítógépes bűncselekmények elkövetése során a tettes a számítógépes technológiával kapcsolatos speciális ismereteket használja fel bűncselekmény elkövetéséhez (az elkövető bizalmas információkat tölt le számítógéppel egy meghajtóra, majd eltávolítja azokat az adott forrásból); az elkövető számítógépet használ a bűncselekmény elkövetésére – internetet azonban nem. Az egyik meghatározás a kibertér szélesebb fogalmára, míg a másik a „kézzelfoghatóbb” bűncselekményekre támaszkodik, amelyeket tárgyi eszközök (szoftverek vagy számítógépes berendezések) használatával követnek el.¹⁶

Napjainkban a minket körülvevő konfliktusokkal összefüggésben a számítógépek leginkább csak az internethálózat végpontjaiként jönnek szóba.¹⁷

A kiberbűnözésnek manapság két fő (tágabb és szűkebb értelemben vett) kategóriája¹⁸ különböztethető meg:

1. az informatikai környezet által elősegített bűnözés (hagyományos deliktumok, az infokommunikációs technológiák jellemzően közvetítő szerepet játszanak – az információs rendszer a bűncselekmény elkövetésének eszköze);

---

¹⁴ A korábbiakban említetteken kívül egyéb, szintén használt kifejezések: e-bűncselekmények, elektronikus bűncselekmények, informatikai környezet által elősegített bűncselekmények, vagy online bűncselekmények.

¹⁵ Polt Péter: A számítógépes bűnözés. *Belügyi Szemle*, 1983/6., 60–64. o.

¹⁶ Thomas J. Holt – Burruss – Adam M. Bossler: *Policing cybercrime and cyberterror*. Carolina Academic Press, Durham, 2015, p. 7.

¹⁷ Kiss Anna – Parti Katalin: A számítástechnikai bűnözésről akkor és most. In: Bárd Petra – Hack Péter – Holé Katalin (szerk.): *Pusztai László emlékére*. OKRI–ELTE ÁJK, Budapest, 2014, 297–310. o.

¹⁸ Lásd továbbá Varga Árpád: Az informatikai bűnözés fogalmi meghatározása, csoportosítása és helye a hazai jogfejlődésben. *In Medias Res*, 2019/1., 145–167. o.

2. az informatikai környezettől függő bűnözés, az úgynevezett tisztán kiberbűncselekmények¹⁹ (a bűncselekmény közvetlenül az információs rendszerrel áll összefüggésben, kizárólag információs rendszerek útján követhető el, a bűnözés olyan új formája, amely az infokommunikációs technológia nélkül nem létezhethetne – az információs rendszer és a rendszerben tárolt adatok a bűncselekmény elkövetési tárgya)²⁰.

Nehéz felsorolni az összes létező kiberbűncselekményt.²¹

A hatályos magyar Btk. (2012. évi C. törvény) az egyezmény előírásainak megfelelően XLIII. fejezetében önállóan rendeli büntetni a tiltott adatszerzés és az információs rendszer elleni bűncselekményeket (422–424. §), „*arra figyelemmel, hogy e tényállások egységesen meghatározható jogi tárgya az információs rendszerek megfelelő működtetéséhez és az abban foglalt adatok megőrzéséhez fűződő társadalmi érdek védelme*”²². Ezenkívül a Btk. más fejezeteiben is rendelkezik olyan tényállásokról, amelyek (egyes) elkövetési magatartásai a kiberbűnözés körébe sorolhatók. Így például a vagyon elleni bűncselekmények körébe tartozó 375. §-ban tárgyalt információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás bűncselekménye, illetve az informatikai/számítástechnikai eszközök igénybevitelével (is) elkövethető – s így „kibertér-érintettségű” – bűncselekmények, mint például a zaklatás (Btk. 222. §), gyermekpornográfia (Btk. 204. §), a szexuális erőszak kiemelt előkészületi cselekménye [Btk. 197. § (5) bek.], egyes szellemi tulajdon jog elleni bűncselekmények, kábítószer-kereskedelem stb.

Napjainkban és a jövőben egyebek között az eszközök összekapcsoltsága, az információfeldolgozás és adatátvitel új perspektíváinak következményeként a rendszerek működésének biztonsága egyre nagyobb gondot okoz, és új szabályozási és jogértelmezési kérdéseket hív életre.²³

¹⁹ Lásd bővebben Szathmáry Zoltán: A számítástechnikai bűncselekmények és rendszertani elhelyezésük. *Jogtudományi Közlöny*, 2012/4., 173–174. o.

²⁰ Lajtár István: A kiberbűnözésről. *Ügyészek Lapja*, 2019/1., 47–52. o. <http://ugyeszeklapja.hu/?p=774>

²¹ Néhány nemzetközileg ismert – bűncselekménynek minősíthető és/vagy bűncselekményekkel összefüggő – cselekmény, amelyeket gyakran a virtuális térben vagy számítógép segítségével követnek el: zsaroláson alapuló kártevő (*ransomware*), adathalászat (*phishing*), személyiséglopás (*identity theft*), gyermekpornográfia [online child predators (*child pornography*)], DoS (*Denial-of-service attacks*), DDoS (*Distributed-Denial-of-Service*) támadások, rosszindulatú szoftverek (*malware*), internetes zaklatás (*cyberbullying*), kiberterrorizmus (*cyberterrorism*), jogosulatlan hozzáférés, behatolás, a hálózatok működésébe való beavatkozás (*hacking*).

²² Belovics Ervin (szerk.): Büntetőjog II. Különös Rész. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2018, 962. o.

²³ A kiberbiztonság kérdéskörének általános elemzése jelen írásnak nem tárgya, de feltétlenül megjegyzendő, hogy 2015 őszén megalakult a Nemzeti Kibervédelmi Intézet.

Ezzel összefüggésben kiemelendő, hogy a technológia a bűnözés, a bűncselekmények, valamint az igazságszolgáltatás folyamatának szinte minden aspektusát átalakítja, számos kihívással kell szembesülnünk a technológiával összefüggő bűnözés és igazságszolgáltatás megértése során.²⁴

A technológiával „támogatott” bűnözés folyamatosan fejlődik, mind a technológiai változás függvényében, mind az új technológiákkal való társadalmi interakció tekintetében.²⁵ Egyes bűnözési formák pedig nagymértékben függenek a technológiától.

A bűnözés és az igazságszolgáltatás technológiával összefüggő kérdései tanulmányozásának egyik módja, hogy megpróbálunk olyan keretet kidolgozni, amely a legalapvetőbb kérdésekre összpontosít: mit tesz, hogyan működik a technológia, s hol (hogyan) teszi ezt a bűnözés területén és az igazságszolgáltatás folyamatában.²⁶

Nemzetközi kutatások tekintették át – e bűncselekmények dinamikáját illetően – az egyes kiberbűncselekmények típusait és azok mintázatát²⁷ (például: csalás, hacking, zaklatás, szexuális [nemi] bűncselekmények, sexting, személyazonosság-lopás).

Minden vonatkozó tanulmány kiemeli a kiberbűnözés globális jellegét: az ilyen típusú bűncselekmények bárhol elkövethetők, ahol létezik kibernetikai technológia, a tettesek könnyen átlépik a nemzetközi határokat.

A számítógépes bűnözők elleni hatékony küzdelem érdekében nemzetközi szintű együttműködésre van szükség.

Polt Péter legfőbb ügyész felhívta a figyelmet arra²⁸, hogy a kiberbiztonság megteremtése érdekében a nemzetközi egyezmények mellett kiemelkedően

²⁴ Nem feltétlenül respektálható az az instrumentalista álláspont, amely szerint – bár tudjuk, hogy „van valami odakint”, amit számítógépes vagy kiberbűnözésnek nevezünk – másodlagos az, miként kellene meghatározni e jelenséget, ahhoz a kardinális kérdéshez képest: mit teszünk ellene.

²⁵ Gregor Urbas – Kim-Kwang Choo: Resource Materials on Technology-enabled Crime. Australian Institute of Criminology, Canberra, 2008, p. 5. [Technical and Background Paper No. 28]. <https://www.politieacademie.nl/kennisenonderzoek/kennis/mediatheek/PDF/67284.pdf>

²⁶ Michael R. McGuire – Thomas J. Holt: *The Routledge Handbook of Technology, Crime and Justice*. Taylor and Francis, 2017. p. 1.

²⁷ Brian K. Payne – Lora Hadzhidimova: Disciplinary and Interdisciplinary Trends in Cybercrime Research: An Examination. *International Journal of Cyber Criminology*, vol. 1, 2020, pp. 81–105.

²⁸ Így a többi között a Legfőbb Ügyészség, az Országos Kriminológiai Intézet és a Kínai Népköztársaság Legfőbb Ügyészsége által 2017-ben, Budapesten megrendezett *Globális biztonság-politikai kérdések az interneten, különös tekintettel Magyarországra és Kína kapcsolatára* című közös

fontos az egyes országok igazságszolgáltatási és kormányzati szerveinek, nyomozó hatóságainak, illetve a tudomány képviselőinek kapcsolatépítése, és folyamatos párbeszéde.²⁹

A kiberbűnözés a technológia kifinomultabbá válásával folyamatosan változik, fejlődik, nehéz a fogalomról pontos meghatározást adni, egy azonban biztos: „...*E cselekmények arányukat tekintve ugyan Magyarországon is alulmaradnak a többi bűncselekményhez képest, azok következménye azonban így is komolyan tekinthető. A veszély globális, ezért a számítógépes bűnözéssel kapcsolatos biztonsági kérdések is átfogó jellegűek.*”³⁰

Nemzetközi, európai fejlemények

Az Európai Bizottság és a Tanács

Az Európai Bizottság 2015. április 28-án közzétette a 2015–2020 közötti időszakra vonatkozó európai biztonsági stratégiát, amely támogatja a tagállamok együttműködését a biztonsági fenyegetések kezelése terén, és fokozza közös erőfeszítéseinket a terrorizmus, a szervezett bűnözés és a számítástechnikai bűnözés elleni küzdelemben.

A stratégia értelmében a három legsúlyosabb fenyegetés

- a terrorizmus megelőzése és a radikalizálódás megfékezése;
- a szervezett bűnözés elleni küzdelem;
- a számítástechnikai bűnözés elleni küzdelem.³¹

---

konferencián is. A konferencia zárásaként Lajtár István legfőbb ügyész helyettes és Csang Hszüe-csiao legfőbb ügyész helyettes nyilatkozatot írt alá, amelyben vállalták, hogy Magyarország Legfőbb Ügyészsége és a Kínai Népköztársaság Legfőbb Ügyészsége minden eszközzel segíti a két ország ügyészi szervezetei közötti bűnügyi együttműködést, és felmérik azokat a lehetőségeket, amelyek lehetővé teszik a gyorsabb és eredményesebb információátadást a kiberbűncselekmények felderítése és nyomozása körében.

²⁹ Fontos mérőszám e körben, hogy a legfőbb ügyész döntése nyomán a magyar ügyészi szervezet partnerként részt vett a *Professional training of law enforcement Services to combat cybercrime* című, a kiberbűnözés elleni küzdelem témájú angol nyelvű, az EU által finanszírozott képzési célú nemzetközi projektben. A projekt nyomán kiadott jelentésben foglaltakról a Legfőbb Ügyészség képzést is tartott a Számítógépes Bűnözéssel Foglalkozó Ügyészi Hálózat tagjai részére 2019 októberében.

³⁰ Lajtár István: i. m.

³¹ *The European Agenda on Security*. http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/basic-documents/docs/eu_agenda_on_security_en.pdf ; lásd továbbá A Bizottság lépéseket tesz a terrorizmus, a szervezett bűnözés és a számítástechnikai bűnözés elleni küzdelem terén folytatott uniós együttműködés megerősítésére. Európai Bizottság, IP/15/4865; Európai Bizottság

A Bizottság európai digitális átalakulást szorgalmaz az unióban: 2020. február 19-én a testület közzétette az adatkezeléssel és a mesterséges intelligenciával kapcsolatos stratégiáját.

Az uniós vezetők az Európai Tanács 2020. október 1-jei és 2-i rendkívüli ülésén a digitális transzformáció kérdésével is foglalkoztak. A digitalizáció egyike a Covid-19-válság utáni uniós helyreállítás két fő pillérének, és mint ilyen, kulcsszerepe van a növekedés új formáinak előmozdításában és az EU rezilienciájának erősítésében.³² A vezetők felkérték a Bizottságot, hogy 2021 márciusáig dolgozzon ki egy olyan átfogó „digitális iránytűt”, amely meghatározza az EU 2030-ra elérendő, a digitalizációval kapcsolatos konkrét törekvéseit. Az uniós számos olyan szakpolitika kialakításán dolgozik, amelyek hozzájárulnak a digitális transzformációhoz. Ezek közül témánk szempontjából említésre méltó, hogy az Európai Tanács 2020. októberi rendkívüli ülésén az uniós vezetők rámutattak: javítani kell az EU azon képességét, hogy megvédje magát a kiberfenyegetésektől, továbbá hogy igazságszolgáltatási és bűnüldözési célokból tegye lehetővé az adatokhoz való hozzáférést.³³ Ezen kívül biztonságos kommunikációs környezetet kell teremteni (különösen a kvantumtitkosítás révén). Egyre több bűnöző használja a technológiát a bűncselekmények megtervezéséhez és elkövetéséhez, így a bűnüldözés során a hatóságok is egyre nagyobb mértékben hagyatkoznak az elektronikus bizonyítékokra. Az Európai Unió jelenleg tárgyalja az elektronikus bizonyítékok könnyebb és gyorsabb elérését lehetővé tevő új szabályokat. 2019 októberében az uniós tagállamok miniszterei egy olyan, az Europol égisze alatt létrehozandó innovációs laboratórium megteremtéséről tárgyaltak, amely figyelemmel kísérhetné az új technológiai fejleményeket és ösztönözhetné az innovációt a belső biztonság területén.

Az igazságszolgáltatás digitalizációja körében a Tanács felkérte a Bizottságot arra, hogy 2020 végéig dolgozzon ki átfogó uniós stratégiát az igazságszolgáltatás digitalizációjára vonatkozóan. A Tanács megállapította, hogy az igazságszolgáltatási ágazatban fejleszteni kell a digitális készségeket.³⁴

Sajtóközlemény. Strasbourg, 2015. április 28. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4865_hu.htm

³² <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/a-digital-future-for-europe/>

³³ Gabor Szecsi: How to Ensure National Security in the New Media Age. *Transatlantic Technology Law Forum*, no. 1, 2021, pp. 50–55.

³⁴ A Tanács a bizonyításvételre, illetve az iratkézbítésre vonatkozó két átdolgozott rendeletet fogadott el, amelyek célja a hatóságok közötti, határokon átnyúló információcsere javítása a digitalizáció révén. 2020 júniusában sikerült politikai megállapodást elérni az Európai Parlamenttel, a szöveget pedig most ismét megkapja a parlament végleges elfogadás céljából. Mindkét rendelet új változata előírja egy összekapcsolt nemzeti informatikai rendszerekből

Fontos kiemelnünk e helyütt azt is, hogy az Európai Unió szigorítja a kiberbiztonsági szabályait: a Tanács 2019. április 9-én rendeletként elfogadta az úgynevezett kiberbiztonsági jogszabályt³⁵, amely

- bevezeti az egész EU-ra kiterjedő tanúsítási rendszerek keretét³⁶;
- létrehozza az Európai Unió Kiberbiztonsági Ügynökséget³⁷, amely bővített hatáskörrel átveszi a jelenlegi Európai Hálózat- és Információbiztonsági Ügynökség (ENISA) szerepét.

E kiberbiztonsági reform részeként az uniós intézmények olyan jogszabályon is dolgoznak, amely létrehozza majd a kiberbiztonsági ipari, technológiai és kutatási központot. Ezzel párhuzamosan az EU olyan horizontális intézkedéseket dolgoz ki, amelyek egyszerre több területen veszik fel a küzdelmet a kiberfenyegetésekkel (például a szervezett bűnözés elleni küzdelem).

Az Európai Unióban 2020-ra várhatóan több tízmilliárd összekapcsolt digitális eszköz lesz („dolgok internete”; IoT). A mai információs és kommunikációs technológiai rendszerek ugyanakkor súlyos károkat szenvedhetnek biztonsági események, például üzemzavarok vagy vírusok miatt. A kibertámadások éves szinten becslések szerint négyszázmilliárd eurós veszteséget okoznak a globális gazdaságban.³⁸

A nemzeti és uniós határokon átnyúló, egyre növekvő kiberbiztonsági fenyegetések fényében az EU-nak jobban fel kell hívnia a figyelmet a tagállamokkal vagy uniós intézményekkel szembeni kibertámadásokra, és javítania kell az azokra adandó válaszleépéseket.

álló decentralizált informatikai rendszer használatát az iratok és a kérelmek tagállamok közötti továbbítására. Az új szabályok célja továbbá annak ösztönzése is, hogy a bizonyításvétel során gyakrabban alkalmazzanak videókonferenciát vagy más távközlési technológiát, hogy ezáltal valamely másik tagállamban tartózkodó tanútól, féltől vagy szakértőtől is lehessen meghallgatás útján bizonyítékot felvenni. <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2020/11/04/digital-europe-council-adopts-new-rules-to-modernise-judicial-cooperation-in-taking-of-evidence-and-service-of-documents/>

³⁵ Lásd bővebben <https://www.consilium.europa.eu/media/39537/cybersecurity-act-regulation.pdf>

³⁶ Az Európai Bizottság a 2017 szeptemberében elindított reformcsomagban javaslatot tett az IKT-termékekre, -szolgáltatásokra és -folyamatokra vonatkozó uniós tanúsítási rendszerek bevezetésére. A kezdeményezés célja az uniós kiberbiztonsági piac növekedésének elősegítése.

³⁷ Az uniós kiberbiztonsági ügynöksége az uniós meglévő Hálózat- és Információbiztonsági Ügynökség (ENISA) struktúráját felhasználva jönne létre. Az új ügynökség állandó jogállású lenne, és nagyobb szerepet töltené be az európai kiberbiztonság területén.

³⁸ Lásd bővebben <https://www.consilium.europa.eu/media/21480/cybersecurityfactsheet.pdf> ; illetve <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/cybersecurity/>

A Tanács 2019. július 30-án úgy határozott, hogy korlátozó intézkedéseket tesz hat olyan személlyel és három olyan szervezettel szemben, akik, illetve amelyek különböző kibertámadásokért felelősek vagy részt vettek bennük.³⁹ A szóban forgó támadások egyike a Vegyifegyver-tilalmi Szervezet (OPCW) ellen irányult, de köztük voltak például a „WannaCry”, a „NotPetya” és az „Operation Cloud Hopper” néven ismert támadások is.

A szankciók utazási tilalomból és pénzeszközök befagyasztásából állnak. Emellett uniós személyeknek és szervezeteknek tilos pénzeszközöket a jegyzékbe vett személyek és szervezetek rendelkezésére bocsátaniuk.

A szankciók az uniós kiberdiplomáciai eszköztár részei, ez volt az első alkalom, hogy az EU élt ezzel az eszközzel.

A Tanács 2019. május 17-én hozta létre azt a jogszabályi keretet⁴⁰, amely lehetővé teszi az Európai Unió számára, hogy célzott korlátozó intézkedéseket vezessen be az olyan kibertámadásoktól⁴¹ való elrettentés és az azokra való reagálás érdekében, amelyek külső fenyegetést jelentenek az EU vagy annak tagállamai számára, beleértve a harmadik államok vagy nemzetközi szervezetek ellen irányuló kibertámadásokat is.

Ez a jogszabályi keret most első alkalommal teszi lehetővé az EU számára, hogy szankciókat vessen ki olyan személyekre vagy szervezetekre, akik vagy amelyek kibertámadásokért, illetve megkísérelt kibertámadásokért felelősek, akik (amelyek) pénzügyi, technikai vagy anyagi támogatást nyújtanak ilyen támadásokhoz, vagy akik (amelyek) azokban egyéb módokon közreműködnek. Szankciók vehetők ki továbbá az ilyen személyekkel és szervezetekkel kapcsolatban álló személyekre és szervezetekre is.

A korlátozó intézkedések személyek esetében az EU-ba való beutazási tilalmat, illetve személyek és szervezetek esetében egyaránt vagyonieszköz-befagyasztást foglalnak magukban. Emellett uniós személyeknek és szerveze-

---

³⁹ Bővebben, illetve részletesen lásd A Tanács (KKBP) 2020/1127 határozata (2020. július 30.) az uniót vagy annak tagállamait fenyegető kibertámadások elleni korlátozó intézkedésekről szóló (KKBP) 2019/797 határozat módosításáról. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32020D1127&from=HU>; <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2020/07/30/eu-imposes-the-first-ever-sanctions-against-cyber-attacks/>

⁴⁰ A Tanács határozata az uniót vagy annak tagállamait fenyegető kibertámadások elleni korlátozó intézkedésekről. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7299-2019-INIT/hu/pdf> (e határozat melléklete tartalmazza a jövőben a határozat 4. és az 5. cikkében említett természetes és jogi személyek, szervezetek és szervek jegyzékét).

⁴¹ A szankciós rendszer hatálya alá tartozó kibertámadások. Lásd bővebben: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7299-2019-INIT/hu/pdf> [1. cikk 1) és 2) pont]

teknek tilos a jegyzékbe vett személyek és szervezetek rendelkezésére bocsátaniuk pénzeszközöket.

A kiberdeviancia legfrissebb állapota a 2020. évi IOCTA-jelentésben⁴² és az Europol dokumentumában⁴³ kiemelt fenyegetettségek alapján

Mindenekelőtt rámutatunk arra, hogy jelenleg (2018–2020) a kiberbűnözés legfontosabb formái az EMPACT⁴⁴ tapasztalata szerint, a következők: kibertérfüggő bűnözés (*cyber dependent crime*), gyerekek online szexuális kizsákmányolása (*online child sexual exploitation*), pénzforgalmi/fizetési csalás (*payment fraud*).⁴⁵

A legfrissebb, 2020. évi IOCTA- (Internet Organised Crime Threat Assessment) jelentés⁴⁶ szerint a kiberbűnözés nem forradalom, hanem evolúció: az idő múlásával a kiberbűnözés „kiberleme” szinte minden bűnözési formába beépül. A Covid-19-válság szemléltette, hogy a bűnözők hogyan használják ki a társadalom kiszolgáltatottságát: a kiberbűnözés már létező formáit úgy módosították, hogy illeszkedjenek a világválság „narratívájához”, a szervezett

---

⁴² <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/internet-organised-crime-threat-assessment-iocta-2020>

⁴³ How COVID-19-related crime infected Europe during 2020. Europol, 11 Nov 2020. <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/how-covid-19-related-crime-infected-europe-during-2020>

⁴⁴ Lásd bővebben Hegyaljai Máttyás: Az EMPACT mint rendészeti válasz az európai bűnözésre. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Tanulmányok a „Biztonsági kockázatok-Rendészeti válaszok” című tudományos konferenciáról*. Pécs, 2014, 127–134. o. [Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XV.]

⁴⁵ 2020. június 5-én a belügyminiszterek nem hivatalos videokonferenciáján az elnökség (az Európai Unió Tanácsa és az Európai Tanács) tájékoztatta a minisztereket a szervezett bűnözés elleni küzdelemre vonatkozó 2019-es uniós szakpolitikai ciklus (EMPACT) operatív eredményeiről, egyúttal közzétette az *EMPACT – Végrehajtás és nyomon követés* című dokumentumát. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7623-2020-INIT/en/pdf>

⁴⁶ Az IOCTA olyan tényezőkre is összpontosít, amelyek önmagukban nem feltétlenül minősülnek bűncselekménynek, de több bűncselekményt is érintenek, ilyen tényezőkkel összefüggő cselekmények egyebek között: a) adathalászat; b) üzleti e-mailekhez kapcsolódó visszaélések (BEC); c) úgynevezett „bulletproof hosting” szolgáltatások; d) kriptovalutákkal kapcsolatos bűncselekmények; e) „money muling” (ismert pénzmosási technika, a pénzmosás alapbűncselekménye ilyen ügyekben többször kiberbűncselekmény). Lásd bővebben Mezei Kitti: Szervezett bűnözés az interneten. In: Mezei Kitti (szerk.): *A bűnügyi tudományok és az informatika*. PTE ÁJK–MTA TK, Pécs–Budapest, 2019, 141. o.; Nagy Zoltán András – Mezei Kitti: Pénzmosás a kibertérben. *Infokommunikáció és Jog*, 2018/2., 26–27. o.; továbbá *Éves jelentés 2016. év*. Nemzeti Adó- és Vámhivatal Központi Irányítás Pénzmosás Elleni Információs Iroda, Budapest, 2016. https://nav.gov.hu/data/cms435751/Eves_jelentes___2016.pdf

bűnözői csoportok is gyorsan kihasználták a Covid-19-járvány által kiváltott válságot, tevékenységeiket és módszereiket az új helyzethez igazítva.⁴⁷

Az Europol a 2020. november 11-i dokumentumában tekinti át, hogyan fertőzte meg Európát a Covid-19-járvánnyal kapcsolatos bűnözés.

Mindkét instrumentum hangsúlyozza, hogy a Covid-19 számos területen a már fennálló problémák felerősödését okozta, ezt tovább súlyosbította az ottan dolgozó emberek számának jelentős növekedése. Mindamellet 2020 folyamán a Covid-19 bűnözésre gyakorolt hatása változott, a nagyobb tudatosság csökkentette a bűnözés egyes típusainak hatását.

Íme, néhány aktuális, kiemelt „kiberfenyegetés” jellemzői⁴⁸ az elmúlt egy évből:

1. A korábbi évekhez hasonlóan folyamatosan növekszik a gyermekek szexuális bántalmazását (*Child Sexual Abuse Material*) rögzítő anyagok mennyisége, a Covid-19-válság idején nőtt és még „népszerűbb” lett a gyermekek szexuális bántalmazásának élő közvetítése, ez továbbra is súlyos aggodalomra ad okot: a gyerekek több időt töltenek online, ezért a rájuk vonatkozó szexuális bántalmazás, illetve kizsákmányolás iránti kereslet növekedése, illetve ennek megkísérlése jelentős fenyegetés. Szintén meg sokasodott a gyerekek szexuális bántalmazását tartalmazó illegális weboldalakra történő hivatkozások száma.⁴⁹ Olyan jelentések is érkeztek, amelyek szerint Zoom-beszélgetések feltörésével céloztak meg pornográf tartalommal kiskorúakat. A blokkolt gyermekpornográf oldalakra való bejelentkezéssel kapcsolatos kísérletek száma szintén emelkedni látszik.
2. A pandémiában a vagyon elleni szervezett bűnözéssel érintett bűnelkövetők számos megtévesztéses cselekményt követnek el („unokázós csalások”).
3. A nem készpénzes fizetési csalások terén kiemelendő, hogy a rengeteg könnyen elérhető adat, valamint a kiberbűnözés mint szolgáltatás (*Cyber-*

---

⁴⁷ Lásd bővebben Beyond the pandemic – how COVID-19 will shape the serious and organized crime landscape in the EU. Europol, 30 April 2020. <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/beyond-pandemic-how-covid-19-will-shape-serious-and-organised-crime-landscape-in-eu>

⁴⁸ A koronavírus-járvány, illetve a karantén kriminogén veszélyeit értékeli továbbá tanulmányában Nagy Zoltán: A karantén kriminogén veszélyei. *Büntetőjogi Szemle*, 2020/2., 93–98. o.; és Dornfeld László: A koronavírus-járvány hatása a kiberbűnözésre. *In Medias Res*, 2020/2., 193–204. o.

⁴⁹ Exploiting isolation – Offenders and victims of online child sexual abuse during the COVID-19 pandemic. Europol, 19 June 2020. <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/exploiting-isolation-offenders-and-victims-of-online-child-sexual-abuse-during-covid-19-pandemic>

crime-as-a-Service; CaaS) segítségével a bűnelkövetők könnyebben hajtanak végre célzott támadásokat. A haszon megszerzése a legtöbb szervezet számára elsődleges cél: ez és a személyes haszon elérése a kiber-támadások egyik legfőbb motivációja, a kiberávilág szolgáltatásként kínálja (*CaaS, EaaS – Espionage as a Service*) az ennek eléréséhez szükséges cselekményeket, amelyeket tételesen beárazva terjeszt.

4. Az úgynevezett SIM swap csalás (SIM-cserés támadás) az egyik legfontosabb új trend az elmúlt egy évben, amely jelentős veszteségeket okozott és jelentős figyelmet kapott a bűnüldözés részéről. A SIM swap csalásnál a kiberbűnözők a felhasználóktól – anyagai haszonszerzés céljából – célzott adathalászattal szereznek meg érzékeny adatokat, amelyek felhasználásával további bűncselekményt követnek el.⁵⁰
5. Az online befektetési csalások terjedése Európa-szerte nem feltétlenül új jelenség, de a bűnüldözésnek fokozott figyelmet kell rá fordítania, mert az áldozatok esetenként az életük során megtakarított összes vagyontuk elveszítik olyan szervezett bűnözői csoportoknak tevékenysége következtében, amelyek kiberelemeket építettek az általuk elkövetett családi cselekményekbe.
6. Az úgynevezett „járványos” bűnözői tevékenységek továbbra is aktívak: a hamisított vagy rossz minőségű egyéni védőeszközök, gyógyszerészeti és egészségügyi termékek terjesztése (online és offline) – beleértve a hamis „otthoni koronavírusteszt-készleteket” és az állítólag hatékony oltásokat.
7. Nőtt az orvosi létesítmények és gyógyszertárak ellen elkövetett úgynevezett „fosztogatásos” cselekmények száma.
8. A pandémia témájú kampányok a kiberbűnözéssel kapcsolatos tevékenységek széles skáláján jelentek meg, ideértve az adathalász kampányokat⁵¹, a ransomware-t⁵², a rosszindulatú programokat⁵³ és az üzleti

---

⁵⁰ Az elkövetők az adathalászat vagy illegális kémprogram telepítése révén megszerzik a sértettek adatait (például jelszó, számlavezető bank neve, folyószámlaszám, egyéb személyes adatok). A telefonszámuk felett átveszik az irányítást, majd az elkövető a korábban megszerzett adatok segítségével megszemélyesíti a telefon valódi tulajdonosát, és a sértett telefonszolgáltatójánál „új” SIM-kártyát igényel valamilyen hivatkozással (például kisebb kártyára van szüksége készülékcsere miatt), ezáltal az illető tulajdonában lévő „rég” SIM-kártya inaktíválódik, a telefonszám pedig aktívvá válik az „új” SIM-kártyán. A csalónál lévő „új” SIM-kártyára érkeznek meg a biztonsági, autentikációs sms-ek, értesítések (például a számlavezető banktól).

⁵¹ A *social engineering*et – mind a bűnüldöző, mind a magánszektor képviselői – a legkiemelkedőbb fenyegetések között említik. Ezen belül – különös tekintettel az adathalászatra – a kiberbűnözők változatos stratégiákat alkalmaznak, szorosan együttműködnek más kiberbűnözőkkel.

e-maileket veszélyeztető támadásokat (*Business Email Compromise, BEC*⁵⁴). Rosszindulatú programok jelentek meg olyan tipikus doméneken, amelyek a pandémia időszakában használt (például távmunkát támogató) videó-konferencia-szoftverekhez kapcsolódnak.⁵⁵

9. Az egészségügyet és az egészségüggyel kapcsolatos szervezeteket szintén ransomware-támadások célozták meg, ezek tendenciája 2020 második negyedéve környékén csökkent. Egyes gyógyszerek egyes európai kábítószerpiacokon történő ellátása megszakadt.
10. A pandémiának a terrorizmusra és az erőszakos szélsőségesekre gyakorolt hatása az úgynevezett első hullám idején korlátozottabb volt. Ez 2020 májusa után átalakult: jelentős a világjárvánnyal kapcsolatban online terjedő „fake news”, összeesküvés-elméletek és az állami intézményeket sértő káros agitációk száma.

Az IOCTA-jelentés utal arra, hogy a dark weben a bűnözők fokozták együttműködésüket: üzleti tevékenységüket fejlesztik, jobb biztonsági megoldásokat építenek be annak érdekében, hogy a bűnüldöző szervek ne követhessék nyomon őket. A kriptovaluták alkalmazása szintén megnehezíti a bűnözők nyomon követését⁵⁶.

⁵² Célzottabb támadások jellemzők: az üzleti szféra és más szervezetek kiemelten érintettek (a kritikus infrastruktúrák is). Az egyik legkritikusabb fejlemény az áldozatok fizetésre kényszerítésének új módja: az elkövetők azzal fenyegetőznek, hogy elárverezik az áldozatok ellopott – érzékeny vagy éppen kompromittáló – adatait.

⁵³ Az elkövetők a hagyományos banki trójai programokat fejlettebb moduláris kártevőprogrammá alakították át, a rosszindulatú programok e fejlett formái a legnagyobb veszélyt jelentik az Európai Unióban, különösen azért, mert az ellenük való hatékony küzdelmet megnehezíti e programok adaptív és bővíthető jellege.

⁵⁴ A támadók igyekeznek beférkőzni a céges levélváltásokba, és saját számlájukra próbálják terelni a banki utalásokat. A BEC-csalások között a járvány kibontakozásával új módszerek is terjednek: az Abnormal Security (<https://info.abnormalsecurity.com>) adataiból látszik, hogy a koronavírussal kapcsolatos témák csak március második-harmadik hetében 463 százalékkal szaporodtak. A CB Insights jelentése szerint is nagyon gyakoriak a járvánnyal trükköző, üzleti e-mailekhez kapcsolódó online visszaélések, miközben a védekezés egyre drágább és bonyolultabb feladat. <https://www.cbinsights.com/research/report/reopening-office-tech-work-post-covid/>

⁵⁵ A pandémia kezdetétől nőtt a „corona” vagy a „covid” szóra hivatkozó vagy azt tartalmazó doménnevek regisztrációja, ezeknek jelentős része más típusú kiberbűnözéssel kapcsolatos (például spamkampányok, rosszindulatú programok, scam (csaló) webhelyek).

⁵⁶ Lásd bővebben Simon Béla: A kriptovaluták és a kapcsolódó rendészeti kihívások. In: Mezei Kitti (szerk.): i. m. 169–186. o.

A kiberbűnözéssel kapcsolatban felvetődő problémák hatékonyabb megoldása érdekében az információk megosztása áll a stratégiai, taktikai és operatív válaszok középpontjában, függetlenül a kiberbűnözés konkrét típusától.

A hatékony reagálás további kulcselemei a megelőzés (egyének és szervezetek képzése), a tudatosság és a kapacitásépítés (a bűncselekmények különböző területein a bűnüldöző szervek képesek lesznek megérteni a bűncselekmények kiberelemét, és reagálni rájuk)⁵⁷, továbbá a jelentés felhívja a figyelmet az Europol közös számítógépes bűnözés elleni munkacsoportjára (J-CAT) is.

Az Európai Unió Kiberbiztonsági Ügynöksége (ENISA)⁵⁸ 2020. április 2-án közzétette legfrissebb dokumentumát: *Ütemterv a számítógépbiztonsági incidenskezelő csoportok (computer security incident response teams; CSIRT) és a bűnüldöző, igazságszolgáltatási szervek (law enforcement; LE; judiciary: prosecutors, judges, a továbbiakban: igazságszolgáltatás) közötti együttműködéshez.*⁵⁹

E dokumentum célja a CSIRT-ek és az LE közötti együttműködés, valamint az igazságszolgáltatással való kooperációjuk támogatása a kiberbűnözés elleni küzdelemben:

- a szervezeti, jogi, technikai és kulturális együttműködési perspektívákról való tájékoztatással;
- valamint az aktuális hiányosságok azonosításával és az együttműködés további fokozására vonatkozó ajánlások megfogalmazásával.⁶⁰

---

⁵⁷ Hazánkban a Legfőbb Ügyészség szervezetrendszerén belül kiemelt figyelmet kap a kiberbűncselekmények területe. „...sor került a Számítógépes Bűnözéssel Foglalkozó Országos Ügyészségi Hálózat felállítására. A Hálózat létrehozását az Európai Unió Tanácsának döntés előkészítő szerve, a GENVAL is jó kezdeményezésnek ítélte. A Hálózat egyrészt egy olyan tudásbázist jelent, ami a kibertérben elkövetett bűncselekményekkel kapcsolatos ismereteket folyamatosan frissíti, másrészt az ügyészség jogi és informatikai ismeretanyagát a lehető legnagyobb mértékben koncentrálna. [...] 2018 második félévében – az ügyészségi hálózat mintájára – a magyar bírósági szervezet is létrehozta a Számítógépes Bűnözéssel Foglalkozó Bírósági Hálózatot.” Lajtár István: i. m. 47–52. o. Kiemelésre méltó továbbá a Fővárosi Főügyészség kezdeményezésére felállított kiberkontaktpontok intézménye, ami akár a főügyészség internetes bűnözéssel foglalkozó részlegének is tekinthető; tapasztalataik nyomán a Legfőbb Ügyészség az egész ügyészi szervezetre elrendelte a kiberkontaktpontok létrehozását.

⁵⁸ Az ENISA a hálózat- és információbiztonság európai szakértői központja jelenleg. https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/enisa_hu

⁵⁹ Roadmap on the cooperation between CSIRTS and LE. December 2019. <https://www.enisa.europa.eu/publications/support-the-fight-against-cybercrime-roadmap-on-csirt-le-cooperation>

⁶⁰ Fontos emellett áttekinteni az ENISA *An overview on enhancing technical cooperation between CSIRTS and LE* című dokumentumát is. <https://www.enisa.europa.eu/publications/support-the-fight-against-cybercrime-tools-for-enhancing-cooperation-between-csirts-and-le>

Álláspontom szerint ennek alapján hazánkban megfontolásra javasolható egy olyan platform létrehozása, amely lehetővé teszi, hogy a számítógépbiztonsági-incidenskezelő csoportok a büntetőeljárásokban részt vevő mindhárom állami szerv (nyomozó hatóság, ügyészség, bíróság) közös részvételével valósítsanak meg képzést, szakmai tréninget⁶¹ a vonatkozó – kiberbűncselekmények, kiberbiztonság, új, aktuális fenyegetettségek, nehézségek, várható tendenciák – területén.⁶²

Végszó: a kiberspecifikus jogalkotás és jogalkalmazás szükségessége

Az Európai Unió tagállamainak – és az Európai Unión kívüli államoknak – különböző jogrendszerei és a nemzetközi bűnüldözési eszközök nehézkessége folyamatos akadálya a nemzetközi vonatkozású bűncselekmények felderítésének, ezért állandó fejlesztést igényelnek. Az Európa Tanács a felhőben található bizonyítékokkal foglalkozó csoport (Cloud Evidence Group⁶³) ajánlásai alapján úgy határozott, hogy kiegészítő jegyzőkönyvet készít a budapesti egyezményhez, az előkészítő munka 2017 szeptemberében kezdődött el.⁶⁴

A budapesti egyezmény az internethasználat nagymértékű növekedése, a felhőalapú számítástechnika fejlődése és az interakciók szinte minden formájának digitalizálódása előtt íródott.

⁶¹ Pozitív tapasztalat e körben az emberkereskedelem témájában megvalósított (a Belügyminisztérium által többek között a Legfőbb Ügyészség és az OKRI előadójának részvételével megszervezett) sikeres szakmai tréning, amelynek szervezési folyamatában e háromszerves javaslatom figyelembe vették. Lásd bővebben Huszár Julianna – Windt Szandra: Szemléletformáló tréning, avagy a rendőr, az ügyész, a bíró és öt emberkereskedelmes ügy. *Ügyészek Lapja*, 2020/1., 57–65. o.

⁶² A szervezeten belüli és kívüli képzésekre a Legfőbb Ügyészség is kiemelt hangsúlyt helyez. A hazai és külföldi jogalkalmazók, jogászok számára indított egyetemi képzések közül a legfrissebb a PPKE JÁK kiberbűnözés, korrupció és pénzmosás elleni szakjogász (Combating Cybercrime, Corruption And Money Laundering) angol nyelvű szakirányú továbbképzési szak megvalósítása. Ezen kívül aktuális hír, hogy a 2020–2021. tanévtől az NKE RTK alapképzésében elindul a kibernyomozó és az informatikai nyomozó szakirány, a kibertérben elkövetett bűncselekmények, számítógépes bűncselekmények nyomozásával foglalkozó szakemberek felkészítésére.

⁶³ 2012-ben munkacsoportot hoztak létre a kérdések megvizsgálására, amely átalakult a Cloud Evidence Groupba, és egy 2. kiegészítő jegyzőkönyv elfogadását javasolta. A tárgyalások 2017 szeptemberében kezdődtek, amelyek eredményeként öt ideiglenes rendelkezésszöveget készítettek, ezek célja a nehézségek kezelése.

⁶⁴ Miskolczi Barna – Szathmáry Zoltán: *Büntetőjogi kérdések az információk korában – Mesterséges intelligencia, Big Data, profilozás*. HVG-ORAC, Budapest, 2018, 188. o.

Ezek a változások az elektronikus bizonyítékokat szinte minden bűncselekmény számára fontossá tették – ebből a szempontból az összes bűnözést kiberbűnözéssé változtatták, ezzel óriási feladatok elé állították a bűnüldözést – tekintettel az internet globális jellegére. A bűncselekmények nyomozásához, a büntetőeljárás megindításához kapcsolódó és ezek szempontjából kardinális számos elektronikus bizonyítékot egyre több esetben – az egyes elkövetők azonosítására használt alapvető előfizetői információktól kezdve az e-mailek tartalmáig – egy másik országban tárolnak vagy vizsgálnak, mint ahol a bűncselekményt elkövették. A bizonyítékok globalizációja tehát jelentős próbák elé állítja a bűnüldözést.

„Az informatikai fejlődésből eredő jogalkalmazási nehézségek miatt a hatékony igazságszolgáltatást lehetővé tevő, naprakész jogi szabályozás kialakítása szinte lehetetlen. A problémát csak fokozza, hogy az informatika transznacionális jellege mellett a büntetőhatalom gyakorlásának lokális jellege további feszültséget generál az eredményes igazságszolgáltatás biztosításánál. Ennek feloldása az államok közötti nemzetközi bűnügyi együttműködést szabályozó instrumentumok alapján lehetséges, ami pedig olyan szerteágazó, érdek- és értékplurális, hogy az ezen alapuló jogalkotás lassú és nem lehet hosszú távra előre tekintő.”⁶⁵

A Budapesti Egyezmény Bizottsága – e jelenségre válaszul – egy második jegyzőkönyvet javasolt a budapesti egyezményhez, aminek célja egyebek között a már említett nehézségek kezelése. A bizottság az elmúlt két évben öt rendelkezés ideiglenes szövegét ismertette. Ezekről a rendelkezésekről több megbeszélést, vitát folytattak, a többi között a 2019. novemberi Octopus-konferencián.⁶⁶

Az Európai Bizottság 2018-as jelentése megállapította, hogy *„az összes vizsgálat több mint fele határokon átnyúló kérelmet tartalmaz az [elektronikus] bizonyítékokhoz való hozzáférésről”⁶⁷*. Az államok területi joghatósága és az adatok országhatárokon át történő mozgásának és tárolásának módjai jelentős feladatokat rónak a bűnüldözésre. Más esetekben a bűnüldöző szervek nem is tudhatják, hol található az adat vagy az adatok birtokában lévő és ellenőrző entitás – így fogalmuk sincs arról, hogy hová kell fordulniuk a kérés benyújtásához.⁶⁸

---

⁶⁵ Szabó Imre: Az elektronikus bizonyítékok megszerzésének időszerű problémái. *Ügyészségi Szemle*, 2018/3., 116–159. o.

⁶⁶ Octopus 2019: Cooperation against Cybercrime. 20-22 November 2019, Council of Europe, Strasbourg. <https://www.coe.int/en/web/cybercrime/octopus-interface-2019>

⁶⁷ <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SWD:2018:0119:FIN:HU:PDF>

⁶⁸ <https://www.crossborderdataforum.org/budapest-convention-what-is-it-and-how-is-it-being-updated/>

Jelen tanulmány írásakor még folytatódnak a tárgyalások a második kiegészítő jegyzőkönyvről, 2020 decemberéig meghosszabbították a jegyzőkönyv tárgyalásait.⁶⁹

A legfrissebb verzió (2020. november 10.) már nyolc fő rendelkezésre összpontosít⁷⁰:

1. Nyelv.
2. Videókonferencia.
3. Közös nyomozó csoportok és közös nyomozások.
4. Az előfizetői információkhoz történő közvetlen hozzáférés.
5. Külföldi határozatok érvényre juttatása az adatok gyors előállítása érdekében.
6. Doménnév-regisztrációval kapcsolatos információk kérése (ÚJ).
7. A tárolt számítógépes adatokhoz történő gyors hozzáférés vészhelyzet esetén (ÚJ).
8. Sürgősségi kölcsönös jogsegély (Emergency Mutual Legal Assistance).

Mielőtt az államok fel-, illetve elismerték volna a kiberspecifikus jogszabályok szükségességét, minden joghatóság az akkor hatályos büntetőjogi rendelkezéseket alkalmazta a kiberbűnözésre. A meglévő büntetőjogi rendelkezések kiberbűnözésre való alkalmazása azonban több problémát okozott, mint amennyit meg tudott oldani.

Az információs technológia fejlődésével, amely nyilvánvalóan együtt járt a kiberbűnözés erősödésével is, ezek a jogszabályok elégtelennek bizonyultak a jogsértések kezelésére, ezért szükségessé vált a számítástechnikai/kiberbűnözésre vonatkozó jogszabályok módosítása.

A kiberbűnözés a nemzetbiztonságot fenyegető veszély is, a számítógép és a hálózat egyre nagyobb mértékben vesz részt olyan létfontosságú ágazatokban, mint a nemzetvédelem és a közegészségügyi⁷¹ (veszélyhelyzeti) rendszer, így felmerül annak lehetősége, hogy a kibertámadások elindítása érdekében a közegben is manipulálják a számítógépeket, hálózati rendszereket.

---

⁶⁹ Az ütemezést lásd részletesen <https://www.coe.int/en/web/cybercrime/t-cy-drafting-group>

⁷⁰ Lásd részletesen <https://rm.coe.int/provisional-text-of-provisions-2nd-protocol/1680a0522c>

⁷¹ Például Emotet malware (egy fejlett, moduláris banki trójai, az egyik legpusztítóbb kártevő), amely a pénzügyi szektoron kívül kormányzati és magánszektor egyaránt céloz (például személyes adatok ellopása vagy zsarolóvírus telepítése). A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat Nemzeti Kibervédelmi Intézet a honlapján többször is közzétett a fertőzéshez kapcsolódó riasztást és károscód-leírást. Például <https://nki.gov.hu/figyelmeztetesek/riasztas/riasztas-egeszsegugyi-intezmenyeket-erinto-emotet-terjesztési-kampanyal-kapcsolatban/>

A tanulmány végkövetkeztetése egybecseng a témával foglalkozó szakemberek, *Miskolczi Barna és Szathmáry Zoltán* véleményével⁷²: a jogalkotás és a jogalkalmazás előtt álló feladatok tervezéséhez a szabályozandó közeg megértése elemi fontosságú, továbbá a dinamikus technológiai-társadalmi közegben elkerülhetetlen a büntetőjog rugalmasságát jelentő jogintézmények fejlesztése.

---

⁷² Miskolczi Barna – Szathmáry Zoltán: i. m. 208. o.

A bűnszervezet büntetőjogi szabályozása és a bizonyítás nehézségei a jogszabály-módosítás előtt

A bűnszervezet jogi fogalma „fiatal kora” ellenére, számos kérdést vetett fel és vitát generált az elmúlt évtizedek során. Bár az első kodifikációs kísérlet csak 1997-ben történt, azóta a büntető törvénykönyv vonatkozó részét négy alkalommal módosította a jogalkotó, legutóbb 2019-ben. Jelen tanulmány a jogi szabályozás áttekintésén túl arra tesz kísérletet, hogy magyarázatot adjon a bűnszervezet meghatározási nehézségei mögött rejlő tényezőkre, egyszersmind rávilágítson arra, hogy a kriminológiai és kriminalisztikai jelenségből kibontakozó jogi fogalomalkotás immanensen magában hordozza a jogalkalmazási problémákat, így a bizonyítási nehézségeket is.

Bevezető

A bűnszervezet fogalma 1997-ben került a magyar büntető törvénykönyvbe¹, válaszul a bűnözés rendszerváltozás utáni strukturális változásaira, nevezetesen a szervezett bűnözés hazai elterjedésére és egyre durvább megjelenési formáira. A bűnszervezetek „fejlődése”, átalakulása magával hozta a büntetőjogi szabályozás folyamatos módosítását is, legutóbb 2019-ben változott a bűnszervezet törvényi meghatározása. A fogalom viszonylag gyakori módosulása nemcsak Magyarországon, hanem nemzetközi szinten is tetten érhető: a szervezett bűnözés elleni küzdelemmel kapcsolatos nemzetközi egyezményekben, valamint a kriminológia tudományában is többféle definícióval találkozhatunk (a későbbiekben ezekkel részletesen foglalkozunk).

E meghatározások elsősorban abban különböznek egymástól, hogy a bűnszervezet-fogalom egyes összetevői közül melyikre helyezik a hangsúlyt. A bűnszervezet jogszabályi változtatásai jól tükrözik a társas bűnelkövetés e leg súlyosabb formájával kapcsolatos nyomozási, ítélkezési és jogalkotási bizonyta-

---

¹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: korábbi Btk.) 137. § 7. pontja szerint a bűnszervezet „bűncselekmények folyamatos elkövetésére létrejött olyan – munkamegosztáson alapuló – bűnszövetség, amelynek célja a rendszeres haszonszerzés” (hatályba lépett 1997. IX. 15-én).

lanságokat, amelyek hátterében a probléma „kaméleontermészete”, a gazdasági-társadalmi változásokhoz történő rendkívüli alkalmazkodóképessége állhat.

Az alábbiakban a bűnszervezet és a szervezett bűnözés definícióinak – rövid – elemzésén kívül, egy 33 ítéletre és jogalkalmazói interjúkra alapuló vizsgálat eredményeit vesszük nagyító alá, elsősorban azokra a bizonyítási nehézségekre koncentrálva, amelyek a jogszabály-módosítás után is dilemmákat vetnek fel. Fontos hangsúlyozni, hogy a bűnszervezet tárgyában készített kutatási jelentésünk jelen írásnál lényegesen tágabb perspektívában vizsgálta az ügyeket, illetőleg azt is, hogy a kutatás a legutóbbi jogszabály-módosítás előtti állapotot tükrözi. Tettük ezt úgy, hogy a tanulmányban elsősorban azokra bizonyítási nehézségekre koncentráltunk, amelyek a tudattartam kérdését érintik, hiszen köztudottan ez a bizonyítás „Achilles-sarka”, amelynek sérülékenységét nem csökkentette a konspiratív működés (és nem melleleg a hierarchikus szervezethez) kifejezések beemelése sem.

A szervezett bűnözés és a bűnszervezetben való elkövetés fogalmi ismérvei

Noha a bűnözés egyidős az emberiséggel, a szervezett bűnözés mai minősége korántsem tekinthető a hagyományos bűnelkövetői tevékenység részének, így „életkora” (legalábbis a XXI. századi gondolkodás által ismert és elismert formájában) sem tekinthető sokkal többnek, mint száz év.² A szervezett bűnözés azonban nemcsak életkorát tekintve „lóg ki” a hagyományos kriminalitásból, hanem fogalmi szinten sem tekinthető egyneműnek, tehát meghatározása sem evidens. *„Túl általános, túl elvont, túl szűk, túl tág; ilyen és ehhez hasonló kijelentésekkel találkozhatunk, amikor a szervezett bűnözés fogalmáról folyik a diskurzus. A szervezett bűnözésnek nem létezik olyan meghatározása, amelyet a kutatók, jogalkotók, jogalkalmazók egyaránt elfogadnának.”*³

---

² A szervezett bűnözés mint kifejezés először az Egyesült Államokban terjedt el a XX. század elején. Akkortájt annak a személyi körnek a megjelölésére szolgált, akik életvitelszerűen, hivatásos módon foglalkoztak deliktumok elkövetésével. *Bócz Endre* szerint a mai értelemben vett szervezett bűnözés első csírái az úgynevezett „száraz törvény” tizenkét éves uralma alatt alakultak ki; minthogy a törvénytisztelő állampolgárok körében tömegesen jelentkező fizetőképes kereslet kielégítésére irányuló „vállalkozások” olyan áruk és szolgáltatások (szesz ital, később szerencsejáték, prostitúció, uzsorakölcson, majd kábítószer) előállításával és/vagy forgalmazásával foglalkoztak, amelyek az árusítását a törvény büntetés terhe mellett tiltotta. *Bócz Endre: A szervezett bűnözés néhány problémájáról. Belügyi Szemle, 2001/11., 3–16. o.*

³ *Nagycenki Tamás: A szervezett bűnözéssel kapcsolatos jogi szabályozás, illetve a bűnszervezetek elleni fellépés szervezeti keretei, lehetőségei Magyarországon. Doktori értekezés tézisei. PPKE JÁK*

A klasszikus bűnszervezeti magatartások az évtizedek – most már lassan egy teljes évszázad alatt – azonban távol kerültek az eredeti gyökerektől, nagymértékben fejlődtek, egyszersmind rétegződtek, cizellálódtak, amivel új feladat elé állították a nyomozó hatóságokat, illetve az igazságszolgáltatás szereplőit is. „Az információs korszak fontos új jelensége a globális szinten összekapcsolódó bűnözői hálózatok megjelenése. Ezek hatással vannak a nemzeti és nemzetek közötti/fölötti gazdaságra, a politikára és az államra, valamint a kultúrára is. A szervezett bűnözés egyik legfőbb jellegzetessége a folytonos változás, megújulás. A helyi bűnöző csoportok sokasága kapcsolódik össze szervezeten, hogy egy globális bűnözői hálózatban működjenek együtt, mely rugalmas és gyorsan változtatható. Olyan tevékenységeket ölel fel, amelyek hasonlítanak a normális üzleti vállalkozásokra, csak törvénybe ütköznek” – áll a Nemzeti Közszerzői Egyetem szervezett bűnözésről szóló beszámolójában.⁴

A szervezett bűnözés kérdése tehát mind hazai, mind nemzetközi szinten nagy jelentőségű kriminológiai és kriminalisztikai problémává vált, kiemelkedő biztonságpolitikai prioritássá, amelynek kezelésével – így immanensen definiálásával – számos nemzetközi dokumentum foglalkozott. 2003-ban egy ENSZ-határozat dolgozta fel a szervezett bűnözés kérdését⁵, de szűkebb földrajzi és kulturális közegünk, az Európai Unió tagországai is kiemelt fontosságú feladatnak tekintik a szervezett bűnözés elleni harcot.⁶ Az uniós jogalkotás mellett Magyarország jogszabályi szinten is foglalkozott a kérdéskörrel, egyrészt országgyűlési határozat⁷ formájában rögzítette, másrészt pedig a kormány 2012-ben

---

Doktori Iskola, Budapest, 2020, 5. o. https://jak.ppke.hu/uploads/articles/12332/file/Nagycenki_Tamas_tezismk.pdf

⁴ http://archiv.nbi.uni-nke.hu/uploads/media_items/jasenszky-nandor-szervezett-bunozes.original.pdf

⁵ Az ENSZ keretében létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezményének 2. cikk a) pontja szerint a szervezett bűnözői csoport fogalma: „bizonyos ideig fennálló, három vagy több főből álló strukturált csoport, amely összehangoltan működik egy vagy több, a jelen Egyezményben meghatározott súlyos bűncselekmény elkövetése céljából, közvetlen vagy közvetett módon pénzügyi vagy más anyagi haszon megszerzésére törekedve”. Magyarországon kihirdette az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezmény kihirdetéséről szóló 2006. évi CI. törvény.

⁶ Az Europol által évente kiadott OCTA-jelentés a tagállamok által megküldött információk alapján értékeli az unió fenyegetettségét, rangsorolva a bűnszervezeteket a tekintetben, hogy milyen hatással vannak az adott térség kriminalisztikai, társadalmi, kulturális és gazdasági helyzetére (OCTA 2011). Berki Antal: A szervezett bűnözés Magyarországon 2011. *Rendvédelem*, 2012/1., 36. o.

⁷ A 94/1998. (XII. 29.) országgyűlési határozat a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveivel kapcsolatban a következőket tartalmazza: „Növekvő kockázatot jelentenek az eltérő társadalmi fejlődésből fakadó, országok és csoportok közötti, átmeneti vagy tartós ellentétek, a gazdasági, pénzügyi és társadalmi válságok, az etnikai és vallási

elfogadta a Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiáját⁸, amely a stratégiaalkotás hierarchiájának legmagasabb szintjén áll. Az ágazati stratégiák közül a Nemzetbiztonsági Stratégia foglalkozott a szervezett bűnözés problémakörével.⁹

A bünszervezet fogalmának alakulása a kriminalisztikában és a kriminológiában

Tekintettel arra, hogy a szervezett bűnözési forma kiemelt veszélyt jelent a társadalomra, a büntetőjog-alkotás kénytelen volt erre valamilyen módon reflektálni, és a szigorúbb szankcionálás érdekében megalkotta a bünszervezet fogalmát, valamint a bünszervezetben elkövetett cselekmények büntetés kiszabási következményeinek rendszerét.

Kezdetben a bünszervezet fogalma még nem létezett, és a büntetőjogi reflexió a „nem egyéni” bűnelkövetésre a társas elkövetési formák között nyert szabályozást: a csoportos, illetve a bünszövetségben történő elkövetésként. Az akkor hatályos, korábbi Btk. 137. § 11. pontja alatt szabályozott csoportos elkövetés meghatározása ekképpen szólt: „*csoportosan követik el a bűncselekményt, ha az elkövetésben legalább három személy vesz részt*”¹⁰. Ezt egészítette ki a bünszövetség – a korábbi Btk. 137. § 6. pont alatt szabályozott – értelmező rendelkezése: „*Bűnszövetség akkor létesül, ha két vagy több személy bűncselekményeket szervezetten követ el, vagy ebben megállapodik.*” A fogalom meghatározó jegyei az alábbiak voltak: két vagy több személy szervezett együttműködése, legalább két bűncselekmény elkövetése, illetve előzetes megállapodás alapján egy elkövetése vagy ennek megkísérlése.¹¹ Ugyanakkor Magyarországon már az 1960-as években kísérletet tettek a szervezett bűnelkövetés ismérveinek meghatározására az egyénes jogalkalmazás elősegítése céljából egy közös belügyminisztériumi és ügyészségi iránymutatás formájában. A 0011/1963. számú BM–LÜ iránymutatás úgy foglalt állást, hogy egy deliktum akkor tekinthető szervezetten elkövetettnek,

---

feszültségek, a terrorizmus, a szervezett bűnözés, az illegális kábítószer- és fegyverkereskedelem, a demográfiai feszültségek, a tömeges migráció és a nagyfokú környezeti ártalmak.”

⁸ 1035/2012. (II. 21.) kormányhatározat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. http://2010-2014.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_határozat.pdf

⁹ Solti István: A nemzetbiztonsági stratégia a Nemzeti Biztonsági Stratégia tükrében. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 2014/III., 2. o.

¹⁰ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 459. § (1) bekezdés 1. pont.

¹¹ A Btk. mai fogalma tulajdonképpen a magyarázatot tette a szabályozás tárgyává, amennyiben: 2. bünszövetség akkor létesül, ha két vagy több személy bűncselekményeket szervezetten követ el, vagy ebben megállapodik, és legalább egy bűncselekmény elkövetését megkísérlik, de nem jön létre bünszervezet.

ha 1) a tagok között fellelhető a funkcionális kapcsolat; 2) konspiráció jellemzi a bűncselekményeket, az elkövetőket; 3) a kapcsolat a felek között alapvetően tartós jellegű; 4) a deliktumok elkövetését tagolt munkamegosztás jellemzi.¹²

Dávid Gábor 1989-ben írt tanulmányában még csak a fentiekben megjelölt elkövetési formákról tudott számot adni a kodifikációs szinten, az írás azonban már foglalkozott a bűnszervezet kérdésével, és annak elvi és praktikus vonatkozásaival. A tanulmányból kiderült, hogy az Egységes Rendőrségi és Ügyészségi Statisztika (ERÜBS) 1988 elejétől kibővült a „szervezetten elkövetett bűncselekmény”, valamint a „bűnszervezetben elkövető” kategóriákkal.¹³ A kitöltési tájékoztató III. fejezet 13. pontjának értelmében a bűncselekmény akkor minősült szervezetten elkövetettnek, ha az alábbi ismérvek együttesen megállapíthatók voltak¹⁴: „a tagok között funkcionális kapcsolat van, konspiráció jellemzi a bűncselekményeket, elkövetőket, a kapcsolat tartós; a bűncselekmények elkövetésére a tagolt munkamegosztás a jellemző.”¹⁵ A szerző hibásnak tartotta a bűnszerve-

¹² E megfogalmazás még rendkívül hiányosnak tekinthető, hiszen a funkcionális kapcsolatnak a meglétéből még nem feltétlenül következik a hierarchikusság. Továbbá, a konspiráció szinte valamennyi bűnözési formának a közös jellemzője, így az nem minősül bűnszervezet-specifikusnak. Tóth Mihály – Kóhalmi László: A szervezett bűnözés. In: Borbíró Andrea – Gönczöl Katalin – Kerecsi Klára – Lévay Miklós (szerk.): *Kriminológia*. Wolters Kluwer, Budapest, 2016, 609. o.

¹³ Györgyi Kálmán szerint az ERÜBS arra enged következtetni, hogy az össz-bűnözés kevesebb mint fél százalékát tették ki a szervezetten elkövetett bűncselekmények 1995-ben. E statisztikai vizsgálat során az alábbi feltételeket vették figyelembe: a) az elkövetők között álljon fenn funkcionális kapcsolat; b) a bűncselekmények, illetve az elkövetők cselekményei rendelkezzenek konspiratív jelleggel; c) az elkövetők közötti kapcsolat tartós legyen; és d) és a bűncselekmények elkövetése felismerhető munkamegosztás szerint történjen. Ami feltűnő volt, hogy e bűncselekményekkel kapcsolatban az úgynevezett bűnözési intenzitás 13,7. Azaz ennyi elkövetett bűncselekmény jut egy elkövetőre, az átlagos bűnözésnél megszokott 3,3 helyett. Belovics Ervin – Geller Balázs – Nagy Ferenc – Tóth Mihály: *Büntetőjog I. Általános rész, a 2012. évi C. törvény alapján*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2014. https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_548_Buntetojog/ch09s05.html

¹⁴ A statisztikai adatok szerint 1988-ban 3430, az ismert bűncselekmények 2,9 százaléka minősült szervezetten elkövetettnek. Azonban, ha az alanyi oldalt nézzük, akkor a bűnszervezetben elkövetők aránya mindössze 0,8 százalék volt, azaz 644 terhelt. Közülük a vezetői, tippadói, a végrehajtásban konkrétan résztvevők vagy abban segédkezők részaránya meghaladja a 90 százalékot. Dávid Gábor: Társas elkövetés, bűnszövetség, szervezett bűnözés. *Bellügyi Szemle*, 1989/9., 18. o.

¹⁵ „A kitöltési útmutató további paramétereiket is tartalmazott a munkamegosztás szerepköreit illetően, így: A bűnszervezetben elkövető 01 vezető, 02 tippadó, 03 felbujtó, 04 megrendelő, 05 az előkészítésben egyéb módon résztvevő, 06 a végrehajtásban konkrétan résztvevő, 07 a végrehajtásban segédkező (figyelő, gépjárművezető, az útvonal biztosítója, a raktározó, testőr), 08 a haszon legalizálásában segédkező (orgazda, pénzváltó, a bűnös úton szerzett vagyontisztára mosásában segédkező stb.), 09 a védekezést elősegítő, 11 a büntetőeljárást egyéb módon megghiúsítani igyekvő, 12 támogató, 13 nem állapítható meg.” Uo. 18. o.

zet fentiek szerinti klasszifikációját, véleménye szerint a bűnszervezetben történő elkövetés alanyi oldalról közelítendő meg. Dávid így saját meghatározást alkotott, amelynek értelmében a *szervezett bűnöző*: profi szemlélettel, foglalkozásszerűen, huzamosabb időn keresztül, sorozatban, csoportosan (bűnszövetségben, bűnöző társulásban), a célt a legjobban szolgáló munkamegosztásban (elkülönült vezetői, előkészítői, szervezői, végrehajtói, menekülésszervezői stb. szerepkörökben), tervszerűen (a bűncselekmény elkövetését, a megszerzett vagyontárgyak értékesítésével a hasznosítást stb. körültekintően megszervezve), a végrehajtáshoz szükséges legkorszerűbb eszközök (modern technika, gépkocsi, rádió adó-vevő stb.) felhasználásával és a leghatékonyabb módszerek alkalmazásával, konspirált tevékenységgel követ el számára igen magas hasznot hozó bűncselekményt.¹⁶ Dávid Gábor attitűdje azonban elsődlegesen kriminológiai ihletésű volt, koncepciója kevésbé követte a büntetőjog elvi paradigmáit.¹⁷

A kriminológia tudományának égisze alatt – részben a kriminalisztikai tapasztalatokra alapozva (másként fogalmazva: a valóságból kiindulva) – több szerző kísérletet tett a szervezett bűnözés fogalmának meghatározására¹⁸, vagy több paramétert felsorolva kívánta megadni annak lényegi tartalmát. A definíciók azonban nem váltak homogénné, aminek oka részben a valóság különne-műségében (eltérő nemzetközi viszonyok), részben a tudományágak különbözőségében keresendő; ugyanakkor – ahogyan arra már a bevezetőben is utaltunk – nehézséget okoz az is, hogy a szakemberek több tudományág tudásrendszerét kénytelenek szintetizálni.

Dános Valér szerint „a szervezett bűnözés egy adott társadalom össz-bűnözésének sajátos alstruktúrája, amelyet azoknak a hivatásos bűnözőknek a bűncselekményei képeznek, akik valamilyen bűnöző társulás tagjaként (vezetőjeként) tervszerűen, tagolt munkamegosztás és magas fokú konspiráció mellett valósítják meg a bűncselekményeiket”¹⁹. Korinek László²⁰ – jogi és kriminológiai paramétereket is alkalmazva – a következő

---

¹⁶ Uo. 20–21. o.

¹⁷ Fontos megjegyezni, hogy már Dávid Gábor elkövető-szempon-tú meghatározása is magában hordozza, kvázi előrevetíti a dogmatikai problémák lényegét, amelynek központi problémája, hogy meghatározható-e egy büntetőjogi kérdés szervezeti aspektusból.

¹⁸ PhD-értekezésében Nyitrai Endre *Klaus von Lampéra* hivatkozik, aki a szervezett bűnözésnek több mint százötvenféle definícióját gyűjtötte össze. Nyitrai Endre: *A szervezett bűnözés elleni küzdelem büntetőjogi és kriminalisztikai megközelítésből. A doktori értekezés tézisei*. Pécs, 2017, 3. o.

¹⁹ Dános Valér: *A szervezett bűnözés*. In: Gönczöl Katalin – Korinek László – Lévay Miklós (szerk.): *Kriminológiai ismeretek – Bűnözés – Bűnözéskontroll*. Corvina Kiadó, Budapest, 1996, 214. o.

²⁰ Korinek Lászlónak a szakirodalomban más szervezettbűnözés-fogalma is fellelhető: „...a hatályos jogszabályok szerinti tiltott szükségletek kielégítésére irányul, a lehető legkisebb kockázattalalás mellett a leggyorsabb és a lehető legnagyobb profitra törekszik, a bűnözői csoportokon belüli

aspektusokat helyezte a középpontba: 1) nemzetközi határokon átívelő jelleg; 2) a legális és illegális cselekmények egyidejű jelenléte; 3) erőszak a bűnözőtársulás tevékenysége során; 4) a szervezett bűnöző tevékenységét foglalkozásszerűen űzi; 5) a bűnözői csoportokon belül szakosodás lelhető fel; 6) a lehető legkisebb kockázatvállalás mellett, a lehető legnagyobb profitra való törekvés; 7) jogszabályok szerinti tiltott szükségletek kielégítésre irányul.²¹ *Nánási László* pedig egy vegyes jogi, kriminológiai és társadalmi fogalmat alkotott az alábbiak szerint: „A szervezett bűnözés a kriminológiában társulások, foglalkozásként űzött, hivatásos, általában vagyonszerző bűnözési formát jelent, amely munkamegosztáson alapul, magas fokú konspiráció mellett valósul meg, behatol a legális vállalkozásokba, esetenként a közhatalomba is. A társas bűnelkövetésben rejlő fokozott veszély tovább növekszik a szervezetben: a nagyobb létszám, a sorozatos elkövetés, az egyes bűncselekmények egyenként is jelentősebb súlya, a belső fegyelem, a gondos tervezés és a tevékenység szervezettsége révén. A szervezetet alkotó személyek hivatásos bűnözők.”²²

A fenti – viszonylag általános – megfogalmazásokat azonban egyes szerzők számbeli meghatározással (minimális taglétszámhoz kötöttség), illetve a piramisszerű szervezettséghez kötik, továbbá felmerült a bünszövetség és a bünszervezet mellett egy harmadik szervezeti forma elkülönítésének igénye is a cizelláltabb elhatárolás érdekében. Fontos látni, hogy ezek a definíciók – összhangban a korábban is jellemző kriminológiai felfogással – a szervezeti hátteret és a bűnelkövetés szervezettségét hangsúlyozták, nem pedig a bűnelkövető személyét, ahogyan azt Dávid Gábor szorgalmazta.

Az, hogy a kriminológia és a büntetőjog más utat kénytelen választani a definíció megalkotására, a két tudományág eltérő szemléletéből fakad: az egyénközpontú büntetőjog és a jelenségfókuszált kriminológia szükségszerűen eltérő megoldásokat alkalmaz. *Edwin H. Sutherland* széles körben elfogadott meghatározása szerint a kriminológia „a bűnözésre mint társadalmi jelenségre vonatkozó tudományág. Tárgyköre felöleli a jog képződésének folyamatát, a jog megsértésének folyamatát, illetve a jogsértésekre adott reakciókat. A kriminológia célja a jogalkotásra, a bűnő-

---

szakosodás, specializáció figyelhető meg, a szervezett bűnöző tevékenységét »foglalkozásként űzi, és nem is áll szándékában, hogy törvényes úton biztosítsa a létfenntartását«, jellemző az erőszak, a bűnöző társulás tevékenysége során. Ez érdekérvényesítést és fegyelmezést egyaránt szolgálhat, – megfigyelhető a legális és illegális tevékenységek egyidejű jelenléte, a tevékenység nemzetközi, határokon átnyúló jellege.” *Korinek László*: A szervezett bűnözés lényegi elemei. In: *Harmadik magyar jogászgyűlés (Balatonfüred)*. Magyar Jogász Egylet, Budapest, 1996, 55. o.

²¹ Uo.

²² *Nánási László*: A szervezett bűnözés kérdései a magyar anyagi és eljárási büntetőjogban. *Romániai Magyar Jogtudományi Közlöny*, 2006/III., 45. o.

zésre, illetve a bűnözés kezelésére vonatkozó általános és bizonyított alapelvek és egyéb tudományos ismeretek kidolgozása.”²³ Ehhez képest a büntetőjog az adott cselekményre és ezen keresztül az azt megvalósító egyénre – az elkövetőre – koncentrált, és megpróbálja mindezt a dogmatika eszközével megfeleltetni és beilleszteni a büntető törvénykönyvben meghatározott valamely tényállásba. Amennyiben ez sikerül, a cselekményből bűncselekmény, az elkövetőből bűnelkövető lesz, majd az ezekhez kapcsolódó jogkövetkezményekről az igazságszolgáltatás képviselői döntenek. Leegyszerűsítve azt mondhatjuk, hogy a kriminológia az általánosat kutató és a szintetizáló gondolkodást valló tudomány, míg a büntetőjog a konkrétat ítéli meg és analízis szemléletet tükröz. A bűnszervezetben való bűnelkövetés miatti felelősség megállapítása – a többi között – tehát e két megközelítésmód különbségéből adódik.

A magyar szabályozás története

A jogi fogalomalkotás azonban sokkal nehezebb helyzetben volt, mint a kriminológia. A bűnszervezet jogi fogalmának a megjelenése óta eltelt tizenöt év alatt, a bűnszervezet meghatározása, a bűnszervezeti elkövetés büntetőjogi következményei és a bűnszervezethez kapcsolódó sui generis tényállás is több módosításon esett át, e változásoknak a szervezett bűnözéssel szembeni hatékonyabb fellépés igénye, valamint a nemzetközi és európai uniós dokumentumok voltak a katalizátorai.²⁴

A szervezett bűnözésre vonatkozó büntetőjogi szabályozás 1997-től kezdődően több hullámban zajlott. Ennek a szabályozási folyamatnak négy fő állomása egy-egy törvénnyel jellemezhető: 1) a *korábbi Btk.* módosításáról szóló 1997. évi LXXIII. törvény; 2) a büntető jogszabályok módosításáról szóló 1998. évi LXXXVII. törvény; 3) a szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés egyes szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról szóló 1999. évi LXXV. törvény; végül 4) a 2001. évi CXXI. törvény, amely szintén a *korábbi Btk.* módosításáról szól.²⁵ Illetve a legutóbbi jogszabályváltozásra 2019-ben került sor, ami a hatályos büntető törvénykönyvünk bűnszervezet-fogalmát takarja.

---

²³ Edwin H. Sutherland – Donald R. Cressey: *Principles of Criminology*. J. B. Lippincott, Philadelphia, 1960. Idézi: Borbíró Andrea: Problémafelvetés: mivel foglalkozik a kriminológia? In: Borbíró Andrea – Gönczöl Katalin – Kerezsi Klára – Lévay Miklós (szerk.): i. m. 30. o.

²⁴ Bárányos Bernadett: Bűnszervezet: hatékonyság vagy alkotmányosság? *Jogi tanulmányok*, 2012/1., 278–289. o.

²⁵ Belovics Ervin – Gellér Balázs – Nagy Ferenc – Tóth Mihály: i. m.

A bünszervezet fogalma először 1997-ben került bele az ekkor már közel húsz éve hatályos korábbi Btk.-ba, annak számos rendelkezését módosítva ezzel. A bünszervezet az ekkor irányadó szabályok szerint nem volt más, mint speciális („kiemelt” vagy minősített) bünszövetség, vagyis lényegében üzletszerűen elkövetett bűncselekményeket megvalósító bünszövetségnek felelt meg. Hamar egyértelművé vált, hogy a már meglévő büntetőjogi fogalomrendszer kvázi halmozásával aligha érhető el siker a probléma orvoslását illetően.²⁶

Az 1998-ban létrejött fogalommeghatározás már a következőket foglalta magában: „bünszervezetnek tekinthető a bűncselekmény rendszeres elkövetése révén, *haszonszerzés* végett létrejött olyan bünszövetség, amely feladatmegosztáson, alá-fölrendeltségi rendszeren és személyi kapcsolatokon nyugvó szerepvállaláson alapul”²⁷. Lényegében e konstrukció szerint sem volt más a bünszervezet, mint üzletszerű bünszövetség, hiszen érdemi eltérés a folyamatos és a rendszeres elkövetés között aligha lelhető fel.²⁸ A jogalkotó megelégedett tehát minimálisan két személynek a megállapodásával, ami komolytalanná tette az ebben a helyzetben is megkövetelt alá-fölé rendeltségi rendszert.

A bünszervezetnek az 1997. évi LXXIII. törvény által meghatározott fogalmát számos hazai szerző kritizálta. E fogalmi meghatározással összefüggésben került sor a *korábbi Btk.*-ba a 263/C. § beiktatására is, amely a „bünszervezet létrehozását” pönalizálta. A tényállás felépítését illetően a jogalkotó szélesebb körben határozta meg azokat a tradicionális bűncselekményeket, amelyek elkövetésére a bünszervezet megalakul, illetve amelyek elkövetése a bünszervezet létrehozását megalapozta. Továbbá e törvény a bünszervezet tagjakénti elkövetést számos bűncselekmény minősítő körülményeként határozta meg. A bünszervezettel összefüggésben a törvény módosította a vagyonek Kobzás szabályait is. Ennek megfelelően a *korábbi Btk.* 62. § (2) bekezdése kötelezővé tette a vagyonek Kobzást abban az esetben, ha *a*) a bünszervezet létrehozásának büntettét (263/C. §) követik el, illetve ha *b*) a bűncselekményt bünszervezet tagjaként követik el, és a bünszervezet tagjakénti elkövetés a bűncselekmény minősítő körülménye.

A *korábbi Btk.*-nak az 1998. évi LXXXVII. törvénnyel történt módosítása lényegi előrelépést jelentett a szervezett bűnözéssel szembeni kodifikációs folyamatban. Az 1999. március 1-jétől hatályos törvény strukturális változást hozott azzal, hogy az 1997. évi LXXIII. törvény fogalmi meghatározásainak „szinte” változat-

²⁶ Tóth Mihály: A bünszervezeti elkövetés szabályozásának kanyargós útja. *Magyar Jog*, 2015/1., 3–4. o.

²⁷ A büntető jogszabályok módosításáról szóló 1998. évi LXXXVII. törvény 35. §

²⁸ Belovics Ervin – Gellér Balázs – Nagy Ferenc – Tóth Mihály: i. m.

lanul hagyása mellett mind a büntetésekre, intézkedésekre, illetve a büntetéskei-
szabásra vonatkozó rendelkezéseket, mind pedig az egyes bűncselekményeket
megreformálta. Ez a szabályanyag magában foglalta a bűnszervezetekkel kap-
csolatos valamennyi rendelkezést. Az Általános Részben a bűnszervezet fogal-
mán történt változtatás. Az újabb fogalom a korábbi szabályozással összhangban
a bűnszövetség fogalmára alapítja a bűnszervezet meghatározását. A bűnszerve-
zet e szerint: *„Bűncselekmények rendszeres elkövetése révén haszonszerzés végett létre-
jött olyan bűnszövetség, amely feladatmegosztáson, alá-főlérendeltségi rendszeren és
személyi kapcsolatokon nyugvó szerepvállaláson alapul.”*²⁹

2001-ben újabb módosítás következett³⁰, e szerint a bűnszervezet *„három vagy
több személyből álló, hosszabb időre szervezett, összehangoltan működő csoport, amely-
nek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncse-
lekmények elkövetése”*³¹. Ehhez képest *„bűnszövetség akkor létesül, ha két vagy több
személy bűncselekményeket szervezeten követ el, vagy ebben megállapodik, és legalább
egy bűncselekmény elkövetését megkísérlik, de nem jön létre bűnszervezet”*³². A változ-
tatás indoka a belső bűnüldözési érdek mellett nemzetközi kötelezettségvállalá-
sokból is fakadt.

Az Európai Unió Tanácsa az EU tagállamaiban a bűnöző szervezetre vonat-
kozó rendelkezések közelítése érdekében fogadta el az 1998. december 21-i
együttes fellépést a bűnöző szervezetben való részvétel büntetéséről.³³ A lényeg-
es fogalmi változásnak az „előfutára” a palermói egyezmény volt, amelyet az
ENSZ keretein belül, 2000. december 14-én írtak alá.³⁴ Az egyezmény alapvető-
en a szervezett bűnözés elleni küzdelemről szólt, megteremtve a bűnszervezet
nemzetközi standardokhoz igazodó fogalom meghatározását, így annak átvéte-
lével hazánk is eleget tehetett a vonatkozó nemzetközi elvárásoknak. Az új de-

---

²⁹ Uo.

³⁰ 2001. évi CXXI. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról.
Hatályos: 2002. április 1. napjától.

³¹ Btk. 459. § (1) bek. 1. pont.

³² Btk. 459. § (1) bek. 2. pont.

³³ Kommentár: Az együttes fellépés 1. cikke határozta meg a bűnöző szervezet fogalmát, 2.
cikke rendelkezik a bűnöző szervezetben részvétel büntetéséről. Az együttes fellépéssel
jórészt egyező rendelkezéseket tartalmaz az Egyesült Nemzetek a határon átnyúló szervezett
bűnözés elleni egyezményének 5. cikkével. [Az egyezményt a belügyminiszter írta alá 2000.
december 14-én a 2282/2000. (XI. 29.) Korm. határozat alapján.] Belovics Ervin – Geller Balázs –
Nagy Ferenc – Tóth Mihály: i. m.

³⁴ Az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetkö-
zi szervezett bűnözés elleni egyezmény kihirdetéséről szóló 2006. évi CI. törvény.

finíció tágabban értelmezte a bűnszervezet fogalmát, hiszen abba illeszkedik a bűnöző célzatú tartós struktúrák számos formája is.³⁵

A bűnszövetségben elkövetés mint minősítő körülmény jelent meg a törvényben egyes bűncselekményeknél és az ahhoz kapcsolódó konkrét büntetési tétel az irányadó a büntetés kiszabásánál. A bűnszervezetben elkövetést mint a büntetés kiszabását általánosságban módosító tényezőt kell figyelembe venni, és bármely olyan szándékos bűncselekménynél megjelenhet, amely ötévi vagy annál súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő.³⁶ A bűnszövetség és a bűnszervezet együttes megállapítása tehát kizárt, mint ahogyan azt maga a törvény is kimondja: „*bűncselekmény bűnszervezetben történő elkövetésének megállapítása esetén az e törvényben a bűncselekmény bűnszövetségben történő elkövetésének esetére megállapított jogkövetkezmények nem alkalmazhatók*”³⁷. A jogalkalmazás azonban nem tudott teljes mértékben különbséget tenni a bűnszövetség és a bűnszervezet megállapíthatósága, elhatárolása tekintetében, ahogyan arra már a jogszabály megalkotásánál többen is felhívták a figyelmet³⁸, aminek következtében – vagy amire hivatkozva – újabb módosítás látott napvilágot 2019-ben.

A hatályos szabályozás értelmében tehát a bűnszervezet fogalma az alábbi [2012. évi C. tv. Btk. 459. § (1)]: *A bűnszervezet: legalább három személyből álló, hosszabb időre, hierarchikusan szervezett, (összehangoltan) konspiratíván működő csoport, amelynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése.*

³⁵ Tóth Mihály: i. m. 3–6. o.

³⁶ A miniszteri indokolás szerint „*A törvény másik meghatározó eleme, hogy [...] nem egyes bűncselekmények minősítő körülményeként határozza meg a bűnszervezetben történő elkövetést (pl. emberkereskedelem), hanem általános részi rendelkezéssel írja elő, hogy minden esetben, amikor is az öt évi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekményt bűnszervezetben követik el, a büntetési tétel felső határa a kétszeresére emelkedik, azonban a húsz évet nem haladhatja meg. A törvény rendelkezik a bűnszervezetben elkövetett büntett büntetéséről tárgyalásról lemondás, és halmazati büntetés esetére is. A törvény ezzel kifejezi azt, hogy minden súlyos bűncselekmény esetében – nem csak az eddigi nevesített esetekben – a bűnszervezetben történő elkövetésnél szigorú, ám a hatályos szabályozásnál arányosabb büntetést helyez kilátásba.*” Miniszteri Indokolás a Büntető Törvénykönyvhöz.

³⁷ Btk. 91. § (3) bek.

³⁸ Nagycenki Tamás Pálos Mihály 1997-es és Horváth Balázs 2001-es hozzászólásait is hivatkozza a törvényjavaslatok általános vitáiról. Pálos Miklós 1997. április 15-i hozzászólása a T/4057. számú törvényjavaslat általános vitáján, és Horváth Balázs 2001. október 17-i felszólalása a T/5060. számú törvényjavaslat általános vitáján már megfogalmazták, hogy a bűnszervezet és a bűnszövetség ekképpen történő megfogalmazása összecsiszást okoz a jogalkotásban. Nagycenki Tamás: Bűnszervezet újratöltve. Néhány gondolat a hierarchikus szervezethez és a konspiratív működés követelményeiről. *Magyar Jog*, 2021/1., 36. o.

Mint az a jogszabályi szövegből látható, két új elem került be a törvénybe: egyrészt a hierarchikus szervezetség, másrészt a konspiráció mint tényállási elem. Ezekből a hierarchikus szervezetség csak részben tekinthető újnak, hiszen az már a 2001 előtti, vagyis a 1998-as törvényben is szerepelt: mint alá-fölé rendeltségi rendszer. Tekintettel arra, hogy a vizsgálatunk még a jogszabálymódosítás előtt készült, e helyütt nem áll módunkban a 2019 utáni joggyakorlat eredményeit ismertetni.

Az empirikus vizsgálat eredményei

Jelen tanulmányunkban így azokra a dogmatikai és jogalkalmazási problémákra hívjuk fel a figyelmet, amelyek már a törvényt módosítás előtt is jelen voltak (és gondot okoztak/okozhattak a jogalkalmazók számára), azonban azt is jelzik, hogy a jelenlegi módosítás a vonatkozó bizonyítási kérdéseket akár meg is nehezítheti. Az alábbiakban az ítéletábrák által hozott, 33 jogerős ítélet elemzésének az eredményeit tesszük közzé.³⁹ A kiválasztott, 2015–2017-ben jogerőre emelkedett ítéletek a bünszervezetben elkövetést megállapító vagy azt az ügyész indítványa ellenére elutasító rendelkezést tartalmaztak. Tehát az ítéleteket nem a bűncselekmények alapján szelektáltuk, hanem a kiválasztási szempontunk a bünszervezetben elkövetés fennállása vagy elvetése volt. Megállapításainkat ezekre, illetve az általunk megkérdezett jogalkalmazókkal – bírakkal, ügyészekkel – készített interjúkra alapoztuk.⁴⁰

Fő kérdéseink az alábbiak voltak:

- a joggyakorlatban a bünszervezetben elkövetés elsősorban milyen bűncselekményeknél jelenik meg;
- az egyes bünszervezeti kritériumokat milyen tényezők alapján állapítják meg;
- van-e olyan kritérium, amely nagyobb súllyal szerepel az értékelés folyamatában; valamint
- van-e különbség az ügyészség és a bíróság álláspontja között a minősítést illetően;
- illetve, látnak-e valamiféle demográfiai és státuszbeli specifikációt az elkövetők körében; ha igen, ez befolyásolja-e az ítélethozatalt?

---

³⁹ A harminchárom ítélet az Országos Bírósági Hivatal honlapján anonimizált formában elérhető. <https://birosag.hu/birosagi-hatarozatok-gyujtemeny>

⁴⁰ Azért nem tartottuk szükségesnek további ítéletek vizsgálatát, mert az egyes ügyekben megjelenő érvek, ellenérvek és a végső döntéshez fűzött magyarázatok már ebben a kis elemszámú mintában is ismétlődtek. A vizsgált ügyek többféle bűncselekményt öleltek fel.

Mostani összegzésünkben elsődlegesen azokat a bizonyítási nehézségeket vesszük górcső alá, amelyek az elkövető bünszervezetiségre vonatkozó tudattartamával vannak összefüggésben, hiszen ezek azok a kruciális pontok, amelyek a nemrégén módosított bünszervezet-fogalomba illesztett hierarchikus szervezethez, de legfőképpen a konspiratív működés kritériumaival is szoros kapcsolatban állnak. A fogalommódosítás előtti joggyakorlat elemzése alapján azt feltételezzük, hogy a jelenlegi bünszervezet-definíció megállapíthatóságának eldöntése még nehezebb feladatot ró a jogalkalmazókra.

Az elemzésből kiderült, hogy a bünszervezetben elkövetés – bár elvileg bármely szándékos bűncselekmény esetében megjelenhet – valójában csak bizonyos bűncselekményeknél realizálódik; ezek a következők: embercsempészet, az állami költségvetést károsító bűncselekmények (főként afacsalás) és az ehhez kapcsolódó magánokirat-hamisítás és közokirat-hamisítás, kábítószerkereskedelem, rablás, lopás, csalás, jövedéki orgazdaság és orgazdaság, valamint áru hamis megjelölése.

Vizsgálatunkban a bünszervezet témakörében az alanyi és tárgyi oldalról felmerülő problémákat és jogalkalmazási nehézségeket elemeztük az alanyi oldaltól a tárgyi oldal felé haladva. Az alanyi oldal egyik jellegzetes problémaköre a terheltek tudattartalmának kérdése volt. A bünszervezetben elkövetés megállapítása esetén a védelmi fellebbezések szinte kivétel nélkül a *bűnszervezet megállapításának mellőzésére* irányultak, amely érvek jellegzetesen a tudattartalom fennálltát vonták kétségbe. A bünszervezet megállapíthatóságának kérdése kiváltképp nehézkessé válhat akkor, ha a jogalkotó a hierarchikus szervezethez és a konspiráció meglétét és annak felismerését is a bünszervezet tényállási elemévé teszi, hiszen – ahogyan azt alább látni fogjuk – a korábbi jogszabály kevesebb paramétert magában foglaló fogalma is problémákat vetett fel a bizonyítás során.

A tudattartalom kérdése

A 4/2005. büntető jogegységi határozat II. pontja szerint „A Btk. 98. §-a (1) bekezdése akkor alkalmazható, ha az elkövető tudata a bünszervezet Btk. 137. §-a 8. pontjában meghatározott tárgyi ismérveit átfogja”. E jogegységi határozat indokolásának kiindulópontja, hogy a magyar büntetőjog az egyéni felelősségen alapuló büntetőjogi felelősségen nyugszik, ennek megfelelően vizsgálni kell, hogy az elkövető tudattartalma átfogja-e a bünszervezetben való elkövetés tényét. A Bfv.III.409/2007/5. Legfelsőbb Bírósági határozat is rámutat, hogy nem a bünszervezet tárgyi ismérveinek megléte a döntő, hanem az elkövetőnek azt kell tudnia, hogy a bünszervezettel összefüggésben követ el bűncselekményt.

A legfőbb probléma abból adódik/adódott, hogy nem lehet teljes bizonyossággal meghatározni, mit jelent az, ha egy cselekmény bűnszervezet tevékenységéhez kapcsolódik, illetve annak keretei között követik el. A kérdés megválaszolását nehezíti azon személyek cselekményeinek megítélése, akiknek a munkája olyan segítségnyújtásban áll, ami közvetetten a szervezeti célok előmozdítására is alkalmas. A bűnszervezetben elkövetést is átfogó tudattartalom vizsgálatának első lépcsőjét az „alapcselekmény” tényállásszerűségéhez – azt átfogó tudattartalom megállapításához – szükséges bizonyítékok vizsgálata jelenti. Az elkövető ez irányú tudattartalmának hiányában a bűnszervezetben elkövetés nem állapítható meg.⁴¹

A Legfelsőbb Bíróság iránymutatása szerint „az elkövetőnek nem a bűnszervezet működésének konkrét tényeit (munkamegosztását, a szereplők hierarchiáját, elérhetőségét, belső kapcsolatait, az anyagi haszon elosztásának módját) kell ismernie, hanem tudnia kell, hogy ténykedésével a bűncselekményeket egy változó összetételben, de közösen végrehajtó, szerepmegosztással és konspiratív módon működő szervezethez kapcsolódva hajtja végre”⁴². A Legfelsőbb Bíróság szerint a bűnözői csoportok konspiráción alapuló működése miatt ennél konkrétabb tudattartalom nem is várható el. Az elkövetőnek tehát azt kell tudnia, hogy legalább három személy, hosszabb ideje, összehangoltan bűncselekményeket valósít meg. Ha az elkövető felismerése ellenére, illetve annak megfelelően az „alapcselekményt” megvalósítja, akkor tudata legalább eshetőleges szándékkal a következményeket előre látja, azaz tudata nyilvánvalóan átfogja, hogy magatartásával az adott bűnszervezet működéséhez járul hozzá (Legfelsőbb Bíróság Bfv.III.720/2007/8.). Ugyanakkor nem elvárás, hogy az elkövető a bűnszervezeti működés kimerítő alanyi és tárgyi feltételeivel szembesüljön (Kúria Bfv.III.1.260/2013/10.).

Egy kábítószer-kereskedelemmel foglalkozó bűnszervezetre vonatkozó ítéleti indokolás abból következtetett az elkövetőnek a bűnszervezetben elkövetést átfogó tudattartalmára, „hogy a törvény nem a bűnszervezet belső, hanem olyan külső, tárgyi jellegű ismérveit határozza meg, amelyek a kívülálló számára is felismerhetők. Az elkövető tudatának arra kell kiterjednie, hogy a bűnszervezet tárgyi sajátosságai ismeretében annak működéséhez csatlakozik, illetve annak keretében cselekszik. Ezt bizonyítja például az is, hogy a vádlott fedte fel az 1. számú tanúnak a terjesztői hálózat létezését, működését és azt, hogy feladata egy szállítmány külföldről Amszterdamba vitele lesz; a vádlott az 1. számú tanút a hálózat magyarországi felsőbb kapcsolatával megismertette és mindvégig figyelemmel kísérte az 1. számú tanú útját is. Pontosan tisztában volt azzal is, hogy az 1. számú tanú nem Afrikába, hanem Dél-

---

⁴¹ 4/2005. Büntető Jogegységi Határozat IV.4. pont.

⁴² Bfv.II.646/2008/5. Közvetlen idézet: Bárányos Bernadett: i. m. 288. o.

Amerikába utazott, ahogy arról is tudomása volt – mivel Brazíliában és Olaszországban is telefonos kapcsolat volt közöttük – hogy a kábítószer nagy tételben történő átadása a bűnszervezethez kapcsolódó, közreműködő személyek között megtörtént [...]”⁴³

A legalább ötévi szabadságvesztés-büntetéssel való fenyegetettség és a tudattartalom kérdése

Bár a legalább ötévi szabadságvesztéssel fenyegetettség mint a tudattartalom része, aggályos volt már a korábbi szabályozásban is, a jogalkotó a törvénynek e fordulatán nem változtatott, így az a továbbiakban is problémákat vethet fel a bizonyítás során. E kérdés kapcsán a bűnösségi elv és az *ignorantia iuris neminem excusat* elveinek látszólagos ütközéséről van szó, hiszen közismert, hogy a hivatalos személy elleni erőszak megállapításához sem azt kell tudni, hogy a rendőr hivatalos személy, hanem mindössze annyit, hogy a sértett rendőr. A bírói gyakorlat egyértelművé tette, hogy a bűnszervezet definíciójában csak látszólagosan jogkérdés a legalább ötévi szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény elkövetésének célja, az valójában a bűnszervezet léteéhez vagy nem léteéhez kapcsolódó tárgyi definíciós elem. Ahogy arra a Legfelsőbb Bíróság rámutatott, *„a törvénynek az a rendelkezése, hogy a bűnszervezet célja ötévi vagy ennél súlyosabb szándékos bűncselekmények elkövetése, nem jelenti azt, hogy a bűnszervezetben tevékenykedő tudatának át kell fogni a terbe vett bűncselekmények büntetési tételeinek pontos ismeretét, ez tehát ún. objektív büntethetőségi feltétel”⁴⁴.*

De akkor mi az, amit az elkövetőnek tudnia kell? A Zuschlag-ügyben a Szegeci Ítéltábla azon az alapon látott lehetőséget a IX. r. vádlott esetében a bűnszervezetben való elkövetés megállapítására, hogy *„a vádlottak szándéka legalább eshetőlegesen kiterjedt a pályázatok útján elérhető bármekkora összeg megszerzésére. Ebből következően anélkül, hogy az egyes bűncselekmények konkrét büntetési tételéről pontos tudomással bírtak volna, belenyugodtak abba, hogy a kár mértékéhez kötődően akár súlyos megítélésű, vagyis magas büntetési tétellel fenyegetett bűncselekmények is megvalósításra kerülnek.”⁴⁵*

A rablásokra szakosodott bandában részt vevő terhelt védője arra hivatkozott, hogy a védenca tudata nem fogta át, hogy bűnszervezet tagjaként követi el a rablási cselekményeket. A bíróság azonban kimondta, hogy *„a rendelkezésre*

⁴³ Fővárosi Ítéltábla, 3.Bf.300/2014/6., 2015. május 13.

⁴⁴ BH 2008. 139.; Bfv.II.646/2008/5.; ismerteti Tóth Mihály: *Bűnszövetség, bűnszervezet*. Complex Kiadó, Budapest, 2009, 154. o.; Bárányos Bernadett: i. m. 288. o.

⁴⁵ Bács-Kiskun Megyei Bíróság 2.B.193/2000/538. számú ítélet 373.; Közvetlen idézet: Bárányos Bernadett: i. m. 280. o.

álló adatok alapján alappal mondható, hogy az egyes helyszíneket előzetesen egyeztették, felmérték a környezetet. Így tisztában kellett legyenek azzal is, hogy az egyes telephelyeket őrszemélyzet, vagy riasztó berendezés védi. Nyilvánvaló ennek kockázatával is számoltak, a rablási cselekmények sértettjei ugyanis azonosan számoltak be arról a hatékonyságról, melyet az ellenállásuk leküzdése érdekében tanúsítottak, illetve, hogy milyen szisztematikusan kutatták át az egyes helyiségeket. Ebből pedig következik az is, hogy tudatuknak át kellett fogni, hogy az általuk létrehozott bűnszervezet súlyosabb bűncselekményeket valósít meg.”⁴⁶

Újabb alkérdésnek minősülhet az ötéves „limittel” kapcsolatban, hogy eleendő-e a bűnszervezet megállapításához, hogy az *elkövetők szándéka* legalább ötévi szabadságvesztéssel büntetendő cselekmények elkövetésére *irányuljon*, vagy csak a ténylegesen megvalósított cselekmények alapján lehet ebben a kérdésben állást foglalni. A Btk. bűnszervezet-definíciója e vonatkozásban nem ad egyértelmű eligazítást, hiszen attól, hogy szervezeti szinten legalább ötéves szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmények elkövetése a cél, e cselekményekhez kapcsolódóan öt évet el nem érő bűncselekmények is elkövethetők. Ahogy arra *Tóth Mihály* is rámutat, a bűnszervezet keretében elkövetett bűncselekmény súlya nem azonosítható a bűnszervezet céljaként megfogalmazott bűncselekmények súlyával. Az, hogy a bűnszervezetben való elkövetés jogkövetkezményei csak a legalább ötévi szabadságvesztéssel fenyegetett szándékos bűncselekményekre alkalmazhatók, a Btk. 137. § 8. pontját a 98. §-sal összeolvasva válik eldönthetővé. Így az ítélkezési gyakorlat szerint is *„a bűnszervezetben való elkövetés megállapíthatóságának formális kritériuma, hogy a bűncselekmény legalább öt év szabadságvesztéssel büntetendő legyen”*⁴⁷.

A fentiekből önként adódik az a kérdés is, hogy amennyiben az elkövető tud a bűnszervezet létéről, akkor minden bűncselekmény, amelyet a bűnszervezet tagjaival együtt követ el, automatikusan bűnszervezetben elkövetettnek tekintendő-e. Az ítélkezési gyakorlat elemzése során csak azoknál az ügyeknél beszélhetnénk erről a kérdéstről, amelyekben az egyik elkövető az adott bűnszervezet specialitásához tartozó bűncselekmények – például a rablások – elkövetése mellett vagy azok kapcsán emberölést is megvalósított.⁴⁸ Azonban

---

⁴⁶ Győri Ítélet, Bf.77/2013/17., 2014. 09. 30.

⁴⁷ Ez a kitétel nem változott a jelenleg hatályos Btk. (2012. évi C. tv.) legutóbbi módosításában sem.

⁴⁸ Az általunk vizsgált ügyek általánosságban olyan bűnszervezeteket tartalmaztak, amelyekben az elkövetett deliktumok tipikusan többrendbeli vagy folytatólagosan elkövetett, ugyanolyan vagy hasonló bűncselekményeket takartak, a tagok „csak” a szervezet „tevékenységi körébe” tartozó cselekményeket valósították meg.

ezekben az ügyekben az emberölés tekintetében a terhelt önálló felelősségét állapították meg, mivel annak a bűnszervezetnek, amelynek egyébként tagja volt, nem volt célja emberölési cselekmények elkövetése.⁴⁹

Az együttműködés kérdése

A húsz év alatt végrehajtott törvénymódosítások a bűnszervezet ismérvei tekintetében a belső felépítést és működést illetően hoztak változásokat. Elsődlegesen a szerepvállalás mikéntje/minősége – vagyis az együttműködés, valamint az összehangoltság kérdése – vetett fel újabb és újabb változtatási igényeket, mint-hogy ezeknek a megfogalmazása jelenthetett (rejtett vagy egyértelmű) csapdákat a jogalkalmazók számára a bűnszervezet definíciójában. *„A [...] törvény hangsúlyozza a szerepvállalás fontosságát. E szerepvállalás minőségileg tér el az egyének pusztán együtt-cselekvésétől, nyilvánuljon meg az akár társtettesi, akár tettesi-részesi formában, esetleg bűnszövetség keretében. Erősen kötődik a személyi kapcsolatokhoz, melyeket leginkább az jellemez, hogy az minden tekintetben igen korlátozott, az adott fölé- illetve alárendelt személyen túl a konkrét elkövető számára a kapcsolatrendszer további részei nem ismertek. A feladatmegosztás lényege a teljes tevékenységi kör konspirációs célt szolgáló részfeladatokra osztása. A szervezet valamennyi résztvevője, így vezetője vagy tagja, támogatója tisztában van azzal, hogy saját elkülönült és jól körülményezhető tevékenysége része az egésznek. Részmagatartása – mely irányítás, utasításadás éppúgy lehet, mint annak végrehajtása, akár vagy csak eszközök biztosítása, a tényleges elkövetők segítése – elengedhetetlenül szükséges a struktúra működéséhez, az adott, konkrét bűncselekmény elkövetéséhez, illetve a cselekményfolyamat megvalósulásához.”⁵⁰*

A miniszteri indokolás is kiemeli, hogy *„a bűnszervezet törvény szerinti fogalma hangsúlyt helyez arra a körülményre, amely a magatartás szervezeti keretben való kifejtése iránti igényt mutatja, és ebből adódóan minőségileg más, mint pusztán egyének együtt-cselekvése. Másrészt a törvény szerinti fogalomban megjelenik a személyi kapcsolatok szerepe, illetve a bűnszervezetben való léttel szükségképpen együtt járó (akár absztrakt) személyi szerepvállalás jelentősége. A törvény a módosítással azt kívánja elérni, hogy bűnszervezet ne pusztán önmagával definiálható fogalom legyen, hanem a bűnszervezetiség megállapíthatóságában a mechanizmus ismérvei egyértelmű támpontot adjanak.”⁵¹*

⁴⁹ Emberölés büntette miatt elítélt vádlottról két ügyben beszélhetünk: az egyikben a bűnszervezet embercsempészéssel foglalkozott, míg a másikban rablásokkal. Szegedi Ítéletábra, Bf.224/2017/26., 2017. 11. 30. (embercsempészség); és Debreceni Ítéletábra, Bf.II.540/2015/39., 2015. 12. 16. (rablás).

⁵⁰ Belovics Ervin – Gellér Balázs – Nagy Ferenc – Tóth Mihály: i. m.

⁵¹ Uo.

A félreértések elkerülése végett érdemes tisztázni, hogy mind a Kommentár, mind a miniszteri indokolás az eggyel korábbi, vagyis a 2001-es jogszabályra vonatkozik. Másként fogalmazva, úgy tűnik, hogy tulajdonképpen a jogalkotói szándék tizennyolc évvel ezelőtt is a hierarchikus működést és a konspirációt tételezte a bűnszervezet immanens feltételeként, noha ezt a jogszabályban nem fogalmazta meg *expressis verbis*. Kérdésként merülhet fel tehát: akkor mi változott? Változott-e egyáltalán érdemben a bűnszervezet fogalma és annak megítélése? A válasz egyértelműen igenlő, ha áttekintjük az alábbi ítéleti indokolásokat.

Tipikusnak tekinthető az az ítéleti indokolás, amely szerint *„a bűnszervezet törvényi fogalmi elemeit, amelyet a jogalkalmazónak sem szűkíteni, sem bővítenie nem lehet. Ebből következően nem lehet a bűnszervezet megállapítását olyan további, a törvényben nem szereplő feltételhez kötni, mint amilyen a szereplők közötti alá-fölérendeltségi viszonyokon alapuló hierarchia, a konspiráció léte, vagy bármilyen más kritériummal rendelkező, a bűnszövetséghez képest valamilyen magasabb szintű szervezettség, összehangoltság. A bűnszervezet mint társas bűnelkövetési forma nem a bűnszövetségre épül, és az attól való elhatárolás nem a szervezettség eltérő fokán, hanem kizárólag az egyéb törvényi fogalmi elemeken nyugszik.”*⁵² Bűnszervezetben való elkövetést kell megállapítani akkor, ha például az abban tevékenykedő személyek egymás cselekményéről tudnak, adott esetben közösen valósítják meg a deliktumokat, de létrejöhet úgy is, hogyha az annak keretében megvalósuló bűncselekményeket irányító személy hangolja össze a tagok magatartását, akik tulajdonképpen egymás tevékenységéről nem is tudnak.⁵³

A Szegedi Ítéletábra álláspontja teljes mértékben összhangban volt a jogszabály szövegével és annak (vélelmezett?) szándékával. Az együttműködés megítélése más ítéletben azonban ettől eltérő eredményre vezetett.

A bíróság – az ügyészi érveléssel szemben és elfogadva a védő magyarázatát – elvetette a II. r. és III. r. vádlott bűnszervezetben való részvételét, azzal indokolva döntését, miszerint: *„A II. r. és III. r. vádlottak esetében akkor lehetett volna megállapítani a bűnszervezetben történő elkövetést, ha a rendelkezésre álló bizonyítási anyagból, illetőleg a tényállásból az tűnik ki, hogy az ő tudatuk átfogta azt, hogy egy szervezett cigaretta csempészéshez csatlakoztak. Az elsőfokú bíróság ezt nem állapította meg, ugyanis álláspontja szerint – amit a tényállásban is rögzített – a II. r., III. r. vádlottak lényegében csak az I. r. vádlottal voltak kapcsolatban. Az ő tekintetükben kétséget kizáróan nem bizonyítható, hogy az I. r. vádlott elkövetési magatartásból az felismerhető*

---

⁵² Szegedi Ítéletábra, Bf.556/2015/24., 2016. 01. 14.

⁵³ Tóth Mihály (2015): i. m. 5. o.

volt számukra, hogy az I. r. vádlott milyen konspiratív tevékenységet folytat, illetve, hogy szervezett elkövetői körhöz tartozik. Ők annyit észleltek, hogy az I. r. vádlott intézi a dolgokat, ebből azonban alappal nem következtethettek arra, hogy ez egy szervezett cigarettacsempészség, és ők egy bűnszervezethez kapcsolódva fejtik ki a tevékenységüket.”⁵⁴

A fentiekből megállapítható tehát, hogy a bírói gyakorlat egyrészt követte a bűnszervezet jogszabályi fogalmát, és szigorú kritériumokhoz kötötte annak ítéleti megállapítását, másrészt viszont bizonytalan volt a fogalommal kapcsolatban. Míg az első ítéletben joggal vitatta a konspiráció és a hierarchikus szervezethez szükséges természetét a bűnszervezet megállapításához; a második verdiktben a bíróság az együttműködésnek egy olyan fokát igényelte volna a bűnszervezet kimondásához, amelyben a tudattartalom biztosan átfogja azt, hogy tevékenységével egy szervezett csoportot támogat, vagyis egy alá-fölé rendeltségen alapuló szervezet része. A kérdés mindössze az, hogy a jövőben milyen mértékben fogja megnehezíteni vagy megkönnyíteni a jogalkalmazó dolgát az a tény, hogy a hierarchikus szervezethez és a konspiratív működés a törvényi tényállás része lett.

Az összehangoltság kérdése

Az összehangoltság fogalma szorosan összefügg az együttműködés kérdésével, azonban – természetesen – nem teljes mértékben rokon fogalmak. Az összehangoltság 2001-ben került be a bűnszervezet törvényi meghatározásába, és lényegében az „alá-fölérendeltség és a személyi kapcsolatokon” nyugvó fogalomként váltotta fel. *Belovics Ervin* az összehangoltságot a bűncselekményekkel kapcsolatos feladatoknak a tagok közötti megosztásával azonosítja⁵⁵, kiegészítve a 4/2005. büntető jogegységi határozat megállapításaival, amely szerint: „Az összehangolt működés a bűnszervezet fogalmi összetevője, amely tartalmát tekintve nem más, mint a benne cselekvő személyek egymást erősítő hatása. Az összehangoltság meglétének nem feltétele a bűnszervezetben cselekvők közvetlen kapcsolata a más cselekvések, illetve más cselekvők kiletének konkrét ismerete.”⁵⁶ Egy ítéleti indokolás mindezt tovább árnyalja azzal, hogy „az összehangolt működés ugyancsak nem az alanyi bűnösség, hanem a bűnszervezet fogalmi alapelemei megállapíthatóságának kérdése”⁵⁷.

Az összehangoltságot a gyakorlatban az alábbi tényállásrészek bizonyították egy rablásra specializálódott „bűnbanda” esetében.

⁵⁴ Győri Ítéltábla, Bf.67/2014/12., 2014. 11. 26.

⁵⁵ *Belovics Ervin: Büntetőjog I. Általános Rész.* HVG-ORAC, Budapest, 2017. október, 178. o.

⁵⁶ 4/2005. BJE IV. pont.

⁵⁷ Debreceni Ítéltábla, Bf.I.648/2015/12., 2016. 04. 04.

- a csoport 2005. július 28. és 2005. október 17. között igen aktív tevékenysége során 17 alkalommal követett el, nagyrészt azonos összetételben súlyos, a házi jogot is sértő vagyron elleni bűncselekményt;
- a bűncselekményeket minden alkalommal éjjel, csoportosan követték el, sőt előre egyeztetett felszerelést vittek magukkal, valamint az elkövetés módját bevett protokoll is jellemezte (villanyóra lekapcsolása, megkötözés, ajtó bezárása, telefonvezeték megrongálása, tartozásra hivatkozás, szláv férfinevek használata az elkövetés alatt, a befejezést követő telefonos értesítés az elszállítás érdekében),
- a sértetteket, az elkövetés helyszíneit VI. r. vádlott térképezte fel, előkészületi cselekményei meghatározók az összehangolt működés megítélésében,
- szintén VI. r. vádlott volt az, aki mobiltelefonon értesítette a szervezet tagjait (I. r., II. r. és III. r. vádlottak) a bűncselekmény elkövetését megelőzően,
- VI. r. vádlott a helyismerettel nem rendelkező sofőrnek, I. r. vádlottnak megjelölte a konkrét elkövetés helyszínét, sőt olykor a támadással érintett sértetti lakóház pontos helyét is,
- ugyancsak VI. r. vádlott volt az, aki a bűncselekményből megszerzett vagyontárgyakat, készpénzt osztott szét egyenlő arányban a tagok között, mely által nyilvánvalóan „bűnös” fizetséget adott a bűncselekmény elkövetésében résztvevőknek,
- az irányadó tényállásból egyértelműen következik, hogy a szervezetben VI. r. vádlott volt a csoport irányítója, ő készítette elő és szervezte az elkövetéseket, valamint segítséget is nyújtott a tagoknak,
- a végrehajtói tevékenységet pedig II., III. és IV. r. vádlottak látták el, akik a konkrét elkövetés alatt is megosztották a feladatokat: amíg rendszerint kettő közülük bántalmazta vagy megfenyegette a sértettet, addig a harmadik értékek után kutatott,
- végül a csoport tagjait I. és az irányítást folytató VI. r. vádlott szállították az elkövetési helyre és onnan el az esetek döntő többségében.⁵⁸

A nehézséget napjaink joggyakorlatában azonban az okozza, hogy az összehangoltság fogalmát 2019-től a konspiratíván működő csoport fogalma váltotta fel. Noha – ahogyan a fentiekben is láttuk, az együttműködés problémakörének vizsgálatakor – a konspiráció vs. összehangoltság dilemmájánál ugyanúgy bizonytalan volt a jogalkalmazó (ad absurdum a jogalkotó), mint a hierarchikus szervezetség vs. együttműködés kettősénél. A Debreceni Ítéltábla 2016-os döntésében (a jogszabályi módosítást megelőzően – megelőzve?) az alábbi módon fogalmazott: *A konspiráció a bűnszervezet lényege, hogy mindig csak azok ismerik egymást, akik közösen, láncolatosan végeznek valamilyen feladatot.*⁵⁹ Vagyis a joggyakor-

⁵⁸ Debreceni Ítéltábla, Bf.II.540/2015/39., 2015. 12. 16.

⁵⁹ Debreceni Ítéltábla Bf.I.420/2016/47.számú ítélete; idézi Nagycenki Tamás: i. m. 40. o.

latban már 2019 előtt is felmerült a konspiráció fogalmának alkalmazása, hiszen azt a jogalkalmazó a bűnszervezet immanens részének tekintette anélkül, hogy a kifejezés a jogszabályban szerepelt volna.

A T/6361. számú törvényjavaslat vonatkozó indokolása azonban már konkrét instrukciókat és fogalmi támaszokat is kívánt adni a konspiratív működés értelmezéséhez, illetve arra nézve, hogy a bíróságok mikor tekinthetik ezt bizonyíthatónak. Az alábbi paraméterek jelentek meg az indokolásban:

- az elkövetők magatartásának koordinációja
- a lebukás elkerülésére irányuló tevékenysége
- a bűncselekményekből származó haszon elosztása
- az elkövetés során a feladatok tervszerű megosztása.⁶⁰

Nagycenki Tamás azonban vitatja, hogy ez a fogalom meghatározás újdonságot tartalmazna az összehangoltsághoz képest: „Álláspontom szerint a feladatmegosztás, illetve a koordináció önmagában nem minősül konspiratív működésnek, az csupán az összehangoltságot meríti ki, amely azonban a konspirációnál szélesebb fogalom, mivel a konspiratív működés és az összehangolt működés rész-egész halmazt képez. Önmagában a bűnös tevékenységből származó vagyon elosztását sem sorolom a konspiratív működés körébe, ugyanis a vagyonelosztás történhet konspiratív elemet nélkülöző módon is. [...]”⁶¹ A kérdés tehát az, hogy amennyiben a konspiratív működés nem jelent valódi többlettartalmat az összehangoltsághoz képest, a jogalkalmazó milyen kapaszkodó alapján tud majd döntést hozni, illetve – a jogalkotói szándékból kiindulva – a feltételezetten szigorúbb paramétereket megkívánó bűnszervezeti konstrukció meglétét bizonyítani. Az áttekintett akták, az interjúk és Nagycenki állításai alapján csak egyetlen dolgot állíthatunk biztosan: a jogalkalmazónak továbbra sem lesz könnyű dolga a bűnszervezet megállapításakor, hiszen a fogalom – amelyet a jogalkotás elasztikusan formál – állandó éberségre készíti a bírói kart.

Összegzés

Tanulmányunkban a bűnszervezet büntetőjogi értékelésére tettünk kísérletet, lényegesen leszűkítve az eredeti kutatási jelentés terjedelmét, így tartalmi kereteit is. A bűnszervezet büntetőjogi értékelése korántsem egyszerű feladat, hiszen a jogalkalmazónak egy olyan szerteágazó jelenséggel kell megküzdenie,

---

⁶⁰ A T/6361-es törvény indokolásából. Idézi Nagycenki Tamás: Uo. 40. o.

⁶¹ Nagycenki Tamás: Uo. 40–41. o.

amely nehezen szorítható a büntetőjog sztrikt, cselekvés- és cselekményalapú, személyhez kötött gondolkodásmódjához.

A büntetőjogi szabályozás nehézsége abból a kettősségből fakad, hogy a Btk. kénytelen követni a szervezett bűnözés mint kriminológiai jelenség leírásának törvényszerűségeit, a kontinentális büntetőjog szükségszerűen szűkebb keretei közé szorítva. A jogalkotás feladata az, hogy egy bűnelkövetői magatartás körül megjelenő szervezeti formát szankcionáljon, a hagyományos bűnelkövetésnél szigorúbban, ezzel (le)követve a valóságot, de áttörve – bizonyos tekintetben – a hagyományos büntetőjogi elveket. Ahogyan azt Bócz Endre megfogalmazta: *„A büntetőjog, különösen a kontinentális büntetőjog kifinomult fogalomrendszerének központjában a bűncselekmény fogalma található mint az egyén magatartásának önálló, elszigetelt aktusa. Ez az egyén a tettes, aki vagy egyedül valósítja meg a bűncselekményt, vagy annak elkövetésekor együttműködik mással vagy másokkal. Utóbbi esetben az együttműködő társak szerepét aszerint kell jogilag megítélni, hogy cselekvéseinek az együttműködés keretei közé tartozó elemei az emberi tevékenység egyedi aktusának, a bűncselekménynek törvény által megállapított határai közé illenek-e. Ez az értékelés eredményezi a magyar büntetőjogi felfogás szerint a tettesség és a bűnrészesség elhatárolását. Ez a gondolkodási rend alkalmas a reális világban megjelenő emberi tevékenység bármely folyamatának büntetőjogi szempontból történő leírására, értelmezésére és értékelésére. Nem kivétel ez alól a szervezett bűnözés sem.”*⁶²

A probléma tehát a szervezett bűnözés kriminológiai megközelítése és a büntetőjogi szemlélet között feszülő ellentétben rejlik. A kriminológia – csakúgy, mint egyéb tárgyaknál – egy jelenség leírására hivatott, míg a büntetőjog az egyének által elkövetett egyedi aktusokra koncentrál. A kriminológia megteheti, hogy egy komplex folyamatot ír le – segítségül hívva társtudományait (például a szociológiát, a pszichológiát, vagy akár jelen esetben szűkebb értelemben a szervezetszociológiát és szerveztlélektant), ellenben a büntetőjognak egyedi cselekményeket kell értékelnie, és – nem is kevésbé súlyos – következményekkel ellátnia. A kriminológia megelégedhet annak megállapításával, hogy egy emberi csoportosulás, cselekményhalmaz büntetőjog-ellenes, *„ami ebben az esetben azt jelenti, hogy a tevékenység összetevői közül egyesek egyszersmind – a büntetőjogi szabályokhoz viszonyítva – büntetendő cselekmények. A kriminológiai elemzés eredménye a személyközi viszonyok azon rendszerének szerkezeti és működési leírása, amely a bűnöző tevékenység leglényegét adja.”*⁶³

---

⁶² Bócz Endre: i. m. 6. o.

⁶³ Uo. 7. o.

A legnagyobb nehézséget az okozza, hogy a bünszervezet sem a hagyományos alanyi oldalhoz, sem a tárgyi oldalhoz nem köthető szorosan. Mindkét szabályozási forma – a konspiráció és vertikális típusú felelősségbővítés is – kilóg a hagyományos, kontinentális szabályozásból, minthogy a felelősségi szabályokat több ponton áttöri. Egyszersmind a bünszervezet lefedi a büntetőjog speciálisan értékelt stádiumait (azonban úgy, hogy valójában nem bűncselekményről, hanem büntetésiskiszabást befolyásoló tényezőről beszélünk), illetve túlterjeszkedik a részességi paramétereken is (bűnszegédi magatartások).

Részben a fentiekből következően, részben külön problémaként elemezhetők a témában felmerülő bizonyítási nehézségek. Abban az esetben, ha speciális felelősségi kérdéseket kell bizonyítani, a jog akadályokba ütközik. Kivált érdekes e helyütt a terhelt tudatának a problémája, minthogy olyan tudati elemeket kell bizonyítani, amelyek egy szervezet léteire vonatkoznak, nem pedig egy konkrét bűncselekményre. Az ítélezési gyakorlat igyekszik feltárni a vonatkozó jogegységi határozatban is említett objektív, kívülről is viszonylag könnyen felismerhető, bünszervezetre utaló tényezőket, amelyekből következtetni lehet az adott terhelt tudattartalmára. Az ítéleti indokolásokban erre vonatkozóan azzal a megfogalmazással találkozhatunk, hogy az elkövető tudata „súlyos” bűncselekmények elkövetésének szándékára vagy az adott bűncselekmény minősített esetében (amely akár ötévi szabadságvesztéssel is büntethető) foglaltakra terjedt ki. Az ítélezési gyakorlat egységesnek tekinthető a tekintetben, hogy a bünszervezetben elkövetés megállapításához elegendő, ha a terhelt tudata átfogja, hogy egy szervezet keretein belül követ el törvénybe ütköző cselekményeket, és nem szükséges, hogy a többi résztvevőt, illetve a vezetőt ismerje.

A fentiek miatt az elemzés során azt tapasztaltuk, hogy a jogalkalmazó bizonyos fokú távolságtartással kezeli a bünszervezet kérdését, és gyakorta óvakodik attól, hogy „vastagon fogjon” a ceruzája a büntetési tételek tekintetében. A szigorú jogkövetkezményektől való ódzkodás okaként több kriminológiai aspektusú kérdés is felvetődik. Ahogyan az a kriminológiai írásokból, illetőleg az általunk készített személyes interjúkból is kiderült, a szervezett bűnelkövetés szervezettségének foka, a felépítettsége és cizelláltsága, valamint a benne tevékenykedő tagok személyisége, életkörülményei igen jelentős eltéréseket mutatnak, amelyek tükröződnek a kiszabott büntetések különbözőségében is. Az alkalmazott jogkövetkezmények heterogenitása tehát a bíróságok differenciált ítélezési gyakorlatára utalhat. A bíróságok – az ítéletek és a jogalkalmazókkal készített interjúk alapján – egyszerűbb szervezettségi fokú vagy nem tipikus szervezett bűnözői csoportok esetén, illetve kisebb súlyú bűncselekmények megvalósításakor gyakran túlzónak érzik a bünszervezetben elkövetéshez

kapcsolódó büntetések szigorát, annak „kérelhetetlenségét”, a kedvezményekből való kizárás abszolút voltát. Az elemzés készítése során (vagyis a 2019-es jogszabály-módosítás előtt) felmerült tehát, hogy a bíróságok a bünszervezet megállapításához (a szabályozásból kimaradt) létszámbeli meghatározottságot és piramisszerű együttműködést – a kriminológiai és nem utolsósorban kriminálisztikai kívánalmakkal összhangban – valóban kívánatosnak tartanák.

A bünszervezet megállapításához kapcsolódó rendkívüli jogalkalmazói körülmények hátterében tehát kriminológiai tényezők, illetve természetszerű módon a valóság józan mérlegelése állhat. Azt már csak óvatosan tesszük hozzá (kiváltképpen a törvénymódosítás után), hogy ez a fajta attitűd arra engedett következtetni, hogy a jogalkalmazó esetleg igényt tartott volna egy, a bünszervezeten és a bünszövetségen kívüli – harmadik – társas bűnelkövetési alakzat bevezetésére, amely a kettő között helyezkedne el szervezetségében és büntetőjogi következményeiben egyaránt. Erre kínált megoldást Nyitrai Endre az alábbiak szerint: „[...] Arra a megállapításra jutottam, hogy a hatályos fogalmat szükséges módosítani, mert a bünszervezet fogalma valóban indokolatlanul tág kört ölel fel, mivel a hatályos jogszabály széles körű alkalmazását teszi lehetővé. Szűkebben kellene behatárolni a bünszervezet definícióját, mert a hatályos szabályozás alapján hátrányos ítéletek születhetnek. A bünszervezet fogalmának jellegi ismérvei lazább szerkezetűek, nem szigorúak, ami egyszerűbb bizonyítási lehetőséget teremthet.”⁶⁴ Nyitrai a Btk.-ban megfogalmazott kötelező ismérvek mellett szükségesnek tartaná kiegészítő ismérvek meghatározását, „így lehetővé válna, hogy kizárólag a »maffia típusú és a fehérgalléros« (szervezett bűnözői csoportra) bünszervezetre vonatkozzon a súlyosabb büntetőjogi megítélés, miáltal a hátrányos ítéletek száma csökkenhetne. A bünszervezet egyéb fajtája esetén, ahol az esetleges ismérvek közül egyik elem sem jelenik meg a szervezetnél, csak a kötelező elemek – a büntetési tétel felső határának kétszeresére emelése nélkül – a Btk.-ban rögzített meglévő hátrányos jogkövetkezmények alkalmazását tartanám továbbra is indokoltnak.”⁶⁵

---

⁶⁴ Nyitrai Endre: i. m. 9. o.

⁶⁵ Uo.

A hazai narkógazdaság és hatósági észlelésének mintázatai

Az illegális drogpiacon ugyanannak a globális vagy helyi gazdaságnak a része, mint a legális gazdaságot alkotó piacok, hiszen ugyanabban a társadalomban működik. Ahhoz, hogy egy vállalkozás jól prosperáljon, funkcionális és strukturális szempontból alkalmazkodnia kell ahhoz a gazdasági és társadalmi környezethez, amelyben érvényesülni kíván. Éppen ezért a drogpiacon tevékenykedő csoportok igyekeznek „lemásolni”, adaptálnia legális piacon érvényesülő modelleket. Hazánkban az európai narkógazdaságra jellemző struktúrájú és sajátosságú, többszintű, fragmentált drogpiacon működik. A legális, formális kis- és mikrovállalkozások sajátosságai, strukturális és funkcionális modellje, összetett szerepstruktúrája köszön vissza ezekben a szerveződésekben, amelyek elsődleges célja a gyors haszon-szerzés. Az összemósódó szerepek a fragmentált drogpiacon sajátosságainak „termékei”.

„Korábbi büntetésem során a börtönben megismerkedtem egy olyan emberrel, aki az éjszakában elég komoly névre tett szert. Egyszer a Lehel piacon – éppen »munka« közben összefutottam vele. »Gyere be az autómósbába, megbeszéljük ezt a dolgot« – mondta akkor. »Dobd el a szar autódat, itt egy új! Itt van 300 gramm anyag, meg 200 ezer forint. Az anyaghoz ne nyúljál; van baráti köröd, kezd el ott árulni.« Azzal kaptam egy új verdát, cuccot, és elkezdtem dílerkedni.”

„Arra már nem emlékszem, hogy hogyan kezdődött az árulás, csak hamar nyilvánvalóvá vált, hogy a fű eladásából gyorsan, sok pénzt lehet csinálni. Nekem az iskolai WC-ből indult a díler-karrierem. Mindennap szívogattunk a haverjaimmal. Szívtunk az iskolakezdés előtt, után, sőt tanítás közben is. Ez azt jelentette, hogy néha 1-1 órára elfelejtettünk bemenni is. Tulajdonképpen az első vevőkör is ott, a suliban alakult ki. Így megvolt a zsebpénzem, sőt még annál is több. Otthonról nem kaptam zsebpénzt, de nem is lehetett kérni, mert egy ápolónői fizetés arra volt csak elég, hogy megéljünk valahogy.”

Bevezetés

A kábítószer-fogyasztás hazánkban napjainkra nemcsak hogy egyre láthatóbbá vált (*visible crime*), de egyre jobban összefonódik a látható, utcai erőszakos cselekményekkel. Az utcai bűncselekmények körében (*street crime*) pedig egyre meghatározóbbá válik a kábítószer, illetve valamely – legtöbbször valamilyen új –

pszichoaktív anyag hatása alatt történő erőszakos viselkedés, ami a normakövető emberekben megbotránkozást és félelmet kelt.

A hazai drogfogyasztás rendszerváltozás óta egyre növekvő elterjedtsége gyakorlatilag az elmúlt években, mintegy harminc év „késéssel”, érte el a nyugat-európai országokban a kilencvenes évek elején detektált epidemiológiai jellemzőket. A drogfogyasztás mind a bűnöző, mind a szegény szubkultúra szerves részévé vált, a jelenség a korábbi rejtett dimenzióból kilépve manifesztálódott és megjelent az utcán, magával „húzva” a járulékos bűncselekményeket.

A harminc évvel ezelőtti globális drogpiacon már szinte köszönőviszonyban sincs a maival. Új piacok épültek, változtak a terjesztési módok és útvonalak, a direktmarketing, sőt a kínálati paletta, ahogy megváltoztak a drogfogyasztási szokások is.

2019-ben *A büntetési gyakorlat szigorodása a kábítószer-kereskedelem esetében* című kutatás során kiemelten vizsgáltam a mintába került ügyek területi jellemzőit is, amelynek eredményeképpen bizonyítást nyert – többek között –, hogy *„közel 10 év távlatában jelentős átrendeződés történt a hatóság által észlelt, vádra került, kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények területi eloszlásának tekintetében. Nyugat helyett Magyarország észak-keleti régiója vált meghatározóvá. Budapest ugyan megőrizte vezető helyét, de Pest megye és a nyugati határmegyék valamelyest visszaszorultak. A legsúlyosabbnak minősülő kábítószer-bűncselekmények jelentős megyei szórása azt jelzi, hogy az észlelt kábítószer-bűncselekmények mintázata országos szinten differenciált. A Borsod-Abaúj-Zemplén, Jász-Nagykun-Szolnok és Békés megye vonal sajátos kínálati oldali kábítószer-kereskedelemmel bír, vagy legalábbis ezt észleli a hatóság: a dílerek egy része családapa vagy családanya, a drog vagy az új pszichoaktív anyaggal történő kereskedelem célja pedig a létfenntartás, a megélhetés, a gyerekek élelemhez juttatása. Az ország legszegényebb régióiban a piti dílerek által elkövetett droggereskedői magatartás sok esetben szinte az egyetlen lehetőség a deprivált családok számára a megélhetésre. Többségében az eladók maguk is szerhasználók. Magyarország jövedelmi viszonyok alapján tagozódó településstruktúráját alapul véve eltérő drogpiacon, drogpiacon szerepek és droggereskedelmi disztribúciós stratégiák és marketingek detektálhatók az ország különböző részein.”*¹

A következőkben a vizsgálat megvalósításához feldolgozott 1077 ügyirat alapján készített adatbázis segítségével, a korábbi évek kutatási eredményeit felhasználva, valamint egyéb társadalomstatistikai adatokat elemezve meg-

---

¹ Ritter Ildikó: *A büntetési gyakorlat szigorodása a kábítószer-kereskedelem esetében*. I.T.III/A/8. számú kutatási jelentés. OKRI, Budapest, 2019

próbálom bemutatni a hazai drogkereskedelem aktuális szerkezetét és a drogpiacon működését.

Piaci szerepek és szerepstruktúrák

Az illegális drogpiacon ugyanannak a globális vagy helyi gazdaságnak a része, mint a legális gazdaságot alkotó piacok; ugyanabban a társadalomban működik, a keresleti oldali szereplői pedig mind a legális piacokon, mind pedig az illegális drogpiacon vásárolnak.

Ha megvizsgáljuk, hogy a legális gazdaságban és az árnyékgazdaságban milyen piaci struktúrák, marketingek, szerepmodellek és disztribúciós minták az igazán hatékonyak, azt láthatjuk, hogy az illegális drogpiacon tevékenykedő szervezett csoportok „lemásolják”, adaptálják a legális piacon érvényesülő modelleket.² Ahhoz ugyanis, hogy egy vállalkozás jól prosperáljon, funkcionális és strukturális szempontból alkalmazkodnia kell ahhoz a gazdasági és társadalmi környezethez, amelyben érvényesülni kíván. Az árnyékgazdaságok formális vállalkozásai – egyes elemeikben – vagy azért térnek le a legális útról, mert számukra a szabályok betartása kontraindikált, ellehetetlenítheti a működésüket, vagy pedig azért, mert extraprofitra szeretnének szert tenni, és a szabályok végrehajtásának ellenőrzése gyenge. Azaz kicsi vagy bevállalható a kockázat.

Hasonló a helyzet a narkógazdaságok vállalkozásai esetében is: ahhoz, hogy jól prosperáljanak és biztonságosan működhessenek, funkcionális és strukturális szempontból, alkalmazkodniuk kell ahhoz a formális és informális gazdasági és társadalmi környezethez, amelyben érvényesülni kívánnak. Ugyanakkor, csakúgy, mint a formális gazdaság esetében, a szegmentált piacon a piaci szerepek szintenként, de akár tranzakciónként is eltérőek lehetnek. Megfigyelhetők elkülönült, de összetett szerepkonstrukciók is; akár földrajzilag, akár a piaci hierarchia függvényében, egyazon gazdasági és társadalmi környezetben, sokféle szerepkonstelláció lehetséges.

Hazánkban az európai narkógazdaságra jellemző struktúrákkal és sajátosságokkal rendelkező, többszintű, fragmentált drogpiacon működik.³ A működési

---

² Lásd például Steven D. Levitt – Stephen J. Dubner: *Lökönómia*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2007, 85–103. o.

³ Ritter Ildikó: *A bűnüldözés és a büntető igazságszolgáltatás nagy kihívása: Kínálati oldali kábítószerbűncselekmények felderítése és bizonyítása Magyarországon*. Kutatási jelentés. OKRI, Budapest, 2013. https://okri.hu/images/stories/esemenyek/kabszerkonf_Ritter_2013/absztrakt.pdf; Ritter Ildikó: *A kábítószerpiac új kihívásai, figyelemmel az új pszichoaktív anyagok elterjedésére*. II. I.T.III/B/18. számú kutatási jelentés. OKRI, Budapest, 2016 [2016a]; Ritter Ildikó: *Kábítószerfutárok Magyarországon*. I.T.III/A/7. számú kutatási jelentés. OKRI, Budapest, 2016 [2016b]

mechanizmus nagyon hasonló az egyes szinteken, a különbség az észlelési kockázatban és az extraprofit nagyságában van. *Tipikusan a hazai legális, formális kis- és mikroállalkozások sajátosságai, strukturális és funkcionális modellje, összetett szerepstruktúrája köszön vissza ezekben a szerveződésekben, amelyek elsődleges célja a gyors hasznoszerzés. Az összemosódó szerepek a fragmentált drogpiacon sajátosságainak „termékei”.*

Közgazdasági fogalmak jogi keretben

A KSH adatai szerint 2018-ban a Magyarországon működő vállalkozások 99,3 százaléka volt mikro- és kisvállalkozás (mkv). A mikroállalkozások aránya 94,6, a kisvállalkozásoké 4,7 százalék volt.⁴ Az mkv-k döntő hányada (közel 80 százaléka) valamely szolgáltató tevékenység, legtöbbször a kereskedelem területén működött.⁵

A fenti logika alapján a hazai narkógazdaság vállalkozási mintáját többségében a formális és/vagy informális mikro- és kisvállalkozások adják, ahol a gazdasági szervezet tevékenységében aktívan részt vevő személyek részére munkájuk ellenértékéért munkadíj kifizetésére kerül sor.

A drogpiacon működő vállalkozók jelentős része „egyéni vállalkozóként” mikroállalkozást üzemeltet, akiknek a vállalkozás a tulajdonuk, még akkor is, ha ez formális gazdasági keretek között nehezen értelmezhető. Idesorolhatók az egyéni vállalkozók; az egyéni és társas vállalkozások; a vállalkozás tevékenységében részt vevő nem fizetett segítő családtagok, a menedzsment azon tagja, akinek jövedelme a profitból származik; valamint a „szóbeli megbízási szerződéssel”, megállapodással foglalkoztatott alkalmazottak.

A korábbi kutatási eredményeim⁶ azt jelzik, hogy elsősorban a mikroállalkozásként működő csoportokat vagy az összetett szerepstruktúrával egyéni vállalkozóként tevékenykedőket képes a hatóság észlelni. Mivel a hazai drogpiacon döntően ezek a csoportok alkotják, így értelemszerűen kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény miatt többségében ilyen személyek vagy „csoportok” ellen indulnak eljárások.⁷

---

⁴ Az Eurostat (és a KSH is) a nemzetközi összehasonlíthatóság érdekében a tíz fő alatti szervezeteket mikroállalkozásnak, a 10–49 főt foglalkoztatókat kisvállalkozásnak tekinti. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=sbs_sc_sca_r2&lang=en

⁵ <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/kkv18.pdf>

⁶ Ritter Ildikó (2019): i. m.

⁷ A következőkben a 2017-ben a VIR-rendszerben regisztrált, de 2013. július 1. után elkövetett kínálati oldali kábítószer-bűncselekményt elkövetők ügyiratainak és bírósági határozatainak országos teljes mintájának adatbázisát használom a hazai jellemzők leírásához.

A narkógazdaság kínálati szektorában majdnem mindenki kereskedik és/vagy előállít, de azt különböző mennyiségben, minőségben és struktúrában teszi.

Nézzük a közgazdaságtani fogalmakat!⁸

- *Kereskedelmi tevékenység*: összetett jelenség, a termékek és szolgáltatások gazdasági tevékenység keretében történő, átalakítás nélküli értékesítését, szállítását, illetve szolgáltatás nyújtását értjük alatta.
- *Kereskedelmi funkció*: a gyártó és a fogyasztó közötti földrajzi, mennyiségi, minőségi, és időbeli távolságokat áthidaló tevékenységek.
- *Értékesítési csatorna*: egy termék vagy szolgáltatás értékesítésébe bekapcsolódó vállalatok halmaza, amely eljuttatja a terméket (szolgáltatást) a gyártótól a végső fogyasztóig.

A fenti meghatározásokra a büntetőjog a kínál, átad, forgalomba hoz, kereskedik, illetve a termeszt, előállít, megszerez, tart, az ország területére behoz, onnan kivisz, vagy azon átszállít kifejezéseket használja.

A kereskedelemről szóló 2005. évi CLXIV. törvény (kereskedelmi törvény, a továbbiakban: Kertv.) az értelmező rendelkezésében világosan megfogalmazza a kereskedelmi tevékenység jelentését. Eszerint „*kereskedelmi tevékenység: kis-, illetve nagykereskedelmi tevékenység, valamint kereskedelmi ügynöki tevékenység*” (2. § 9. pont).

Vizsgáljuk meg, mit ért kiskereskedelmi tevékenységen! „[...] *kiskereskedelmi tevékenység: üzletszerű gazdasági tevékenység keretében termékek forgalmazása, vagyoni értékű jog értékesítése és az ezzel közvetlenül összefüggő szolgáltatások nyújtása a végső felhasználó részére...*” (2. § 13. pont).

Ezek szerint a kereskedelem egy összetett tevékenységi forma, amely magában foglalja a forgalmazást, a szállítást – mint kereskedelmi tevékenységet –, egy üzletszerű gazdasági tevékenység formájában.

A hatályos büntetőjogi rendelkezések elkülönítik a kereskedelmi tevékenység egyes elemeit annak ellenére, hogy ugyanazzal a büntetési tételkerettel fenyegetik. Legalábbis majdnem, mert a *kínál, átad, forgalomba hoz, kereskedik* magatartások alapesete kettőtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés-büntetés; ez a tipikus kereskedelmi tevékenység, amelynek esetében némileg ellentmondó a *kereskedik* kifejezés alkalmazása, mert ha valaki ellenszolgáltatás – legyen az anyagi vagy természetbeni – fejében egy terméket kínál, átad vagy forgalomba hoz, akkor az nyilvánvalóan – a közgazdaságtani alapfogalmak, de a Kertv.

⁸ http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:2RTovgMGWqj:old.uni-corvinus.hu/index.php%3Fid%3D50124%26tx_ttnews%255Btt_news%255D%3D0%26tx_ttnews%255BbackPid%255D%3D31638%26tx_ttnews%255BcalendarYear%255D%3D2012%26tx_ttnews%255BcalendarMonth%255D%3D8%26Hash%3D6a0e03c3e1cd4260e616e1ae9378a71e+&cd=2&hl=hu&ct=clnk&gl=hu

szerint is – kereskedik vele. Minősített esetben – jelentős vagy különösen jelentős mennyiségre történő elkövetés esetén – a maximumbüntetés húsz év vagy életfogytig tartó szabadságvesztés is lehet.

Ugyanakkor a *termeszt, előállít, megszerez, tart, az ország területére behoz, onnan kivisz, vagy azon átszállít* magatartásokat enyhébben ítélte meg a jogalkotó, és a kereskedelem e résztvevőit alapesetben egytől öt évig terjedő szabadságvesztéssel rendelte büntetni.

A hatályos büntetőjogi tényállásban komoly szemantikai problémaként értelmezhető a „kereskedik” kifejezés alkalmazása (176. és 177. §), emiatt a jogalkotó arra kényszerült, hogy magyarázó rendelkezésekkel lássa el az egyes büntetendő magatartásokat.⁹ Lassan húsz éve vannak hatályban különböző magyarázatok, de a kutatási eredményeim azt jelzik, hogy még mindig nem egységes a „kereskedelem” és a „forgalmazás” tevékenységek értelmezése a joggyakorlatban.¹⁰

Egyrészt nem életszerű az elkülönítés, mert a narkógazdaságban számos esetben egyes résztvevőket ugyanaz a szereplő végzi (szerep-összemosódások), másrészt egyazon személy rugalmasan váltogathatja a helyzet függvényében a szerepstruktúrákat; akár tranzakciónként ki-be léphet egy-egy szerepbe (flexibilis szerepstruktúrák).

A hatóság annak alapján minősíti a cselekményt, illetve jár el, hogy a szerepstruktúrából mely szerephez tartozó tevékenységet tudja a legkönnyebben bizonyítani.

Mivel a hatályos büntetőjog az adásvételi tevékenységhez egy adott büntetési tételkeretet használ, a szállítás-birtokláshoz pedig egy másikat, így tulajdonképpen felesleges 11 (4 + 7) magatartás elkülönítése.

Hazai szerepstruktúrák az eljárásokban

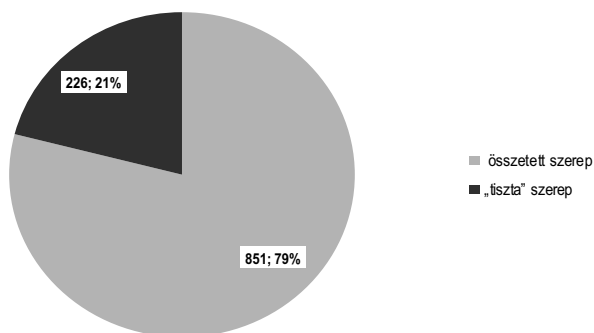
A büntetési gyakorlat szigorodása a kábítószer-kereskedelem esetében című kutatás vizsgálati mintájába került ügyekben a szerepstruktúrák rendkívül változatosak voltak, kiváltképp, amikor a kereskedelmi tevékenységet végzők csoportjába tartozókat résztvevőik alapján is elkülönítettem.

---

⁹ 57. BK vélemény, 1/2007. számú BJE határozat és számos jogeset, például Ítélet tábla 3.Bf.298/2009/7.; BH 2013. 264.

¹⁰ Ritter Ildikó (2019): i. m.

1. számú ábra
A mintába került elkövetők eloszlása a drogpiacon betöltött szerepstruktúra alapján (N; %)

A mintába került esetek 60,8 százaléka (N = 655) volt relatíve tiszta kínálati oldali szerep, azaz olyan, amely kimerítette a hatályos jogszabályi környezet „kereskedik” vagy „átad” vagy „termeszt” vagy „előállít” vagy az „országba behoz”, vagy az országon „átszállít” elkövetői magatartást. Ennek 65,4 százalékában (N = 429) azonban a kínálati oldali szerep mellé fogyasztói szerep is társult. Mindezek alapján az összes eset mintegy ötöde (21 százalék; $655 - 429 = 226$) esetében volt csak „tisztá vagy egyszerepű” az eljárás alá vont személy, az esetek négyötödében (79 százalék) összetett szerepstruktúra volt a jellemző.

Anyagi jogi értelemben az összetett szerepstruktúrák bűnhalmazatot képeznek. A Btk. 6. § (1) bekezdése alapján a bűnhalmazatnak a büntetés kiszabási következménye a *halmazati büntetés* (Btk. 81. §). Habár természetes egységet és nem halmazatot alkotnak a *tartós vagy állapot-bűncselekményekben* megvalósuló többes cselekmények, cselekménysorozatok (például kábítószer tartása)¹¹, ugyanakkor egy olyan tipikus kínálati oldali összetett drogpiacon tevékenység, mint a kereskedelmi tevékenység, amely magában foglalhatja a megszerzés, tartás (szállítás – nem tényállási elem), forgalomba hozatal vagy kereskedelem cselekményeket, a legtöbb jogalkalmazó ezeket bűnhalmazatként értelmezi. [Azaz „megáll” a Btk. 176. § (1) és (3) és a 178. § (1) és (2) bekezdése is.]

A korábban vizsgált szerepstruktúrák nem feltétlenül azonosak a vád tárgyává tett cselekmények vagy magatartások számával vagy arányával. *Míg a szerep-*

¹¹ Belovics Ervin – Geller Balázs – Nagy Ferenc – Tóth Mihály: *Büntetőjog I. Általános rész a 2012. évi C. törvény alapján*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2014

struktúra – ez esetben kriminológiai fogalom – a gazdasági vagy kereskedelmi tevékenységek, tevékenységi körök meghatározására szolgál, a vád tárgyává tett cselekmények a hatályos büntető jogszabályi környezet által rögzített azon magatartások (és nem piaci szerepek), amelyeket a jogalkotó szankcionálni kívánt. Habár a kriminológiai és a büntetőjogi magatartások között lehetnek átfedések, mivel azonban különböző a rendszerszintű megközelítésük, értelmezésük, így egymással nem helyettesíthetők. A vizsgált eloszlások mást és mást mutatnak.

Kriminológiai értelemben a mintába került esetek négyötödében (79 százalék) összetett szerepstruktúra volt a jellemző, azaz egy elkövető – az adatok és a bizonyítékok alapján – több piaci szerepben is tevékenykedett a narkógazdaságban, egy észlelt cselekmény mellett; addig a büntetőjogilag meghatározott magatartások vonatkozásában gyakorlatilag minden második esetben (50,2 százalék) legalább két, egymástól eltérő büntetendő magatartás miatt került sor vádemelésre. A büntető törvénykönyvben egy tényállás alatt szerepel például a „termeszt” és a „tart” elkövetői magatartás. A mintába került esetek 8,2 százalékában (N = 88) bizonyította a hatóság, hogy a kábítószer termeszto vagy előállító delikvensnek egyben jelentős mennyiséget tartottak, vagy az országon át szállítottak is. Ha a kereskedelem nem volt bizonyítható, az ügyész jellemzően a Btk. 178. § (1) bekezdés és (2) bekezdés b) vagy c) pontjának megsértése miatt emelt vádat. Tehát nem volt halmazat, mindössze egy tényállás szerepelt a vádiratban. Ugyanakkor kriminológiai szempontból ez egy összetett szerepstruktúra, hiszen az elkövető nemcsak előállító, de raktározó és szállító tevékenységet is végzett a termékkel, azaz a narkógazdaságban többféle szerepben – *maker* (gyártó), *storer* (raktározó) és *deliver* (szállító, MSD) – is megjelent, tehát tevékenységét összetett szerepstruktúráként értelmezhetjük.

A legnagyobb különbség a büntetőjogi és a kriminológiai megközelítés között az, hogy míg a büntetőjogi alakzatok magatartásokat rögzítenek, addig a kriminológia viszonyrendszerben, piaci/gazdasági szerepekben „gondolkodik”.

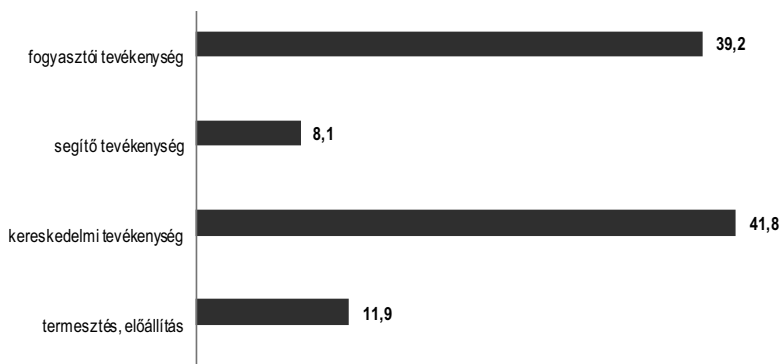
Mindez számokban: 1077 elkövető ügyirata került a mintába. Ebből 541 elkövető esetében (50,2 százalék) legalább két különböző tényállás alatt szereplő bűncselekmény miatt emeltek vádat – 484 (89,4 százalék) esetben két tényállás, 57 (10,6 százalék) esetben három vagy több tényállás szerepelt a vádiratban. Az 541-ből 106 (19,6 százalék) esetben nem direkt kábítószer-bűncselekmény képezte a vád második és/vagy harmadik vádpontját.

A 2. számú ábra a mintába került elkövetők összes, a vád tárgyává tett cselekményének (1697 bűncselekmény) drogpiacon tevékenységként történő (kriminológiai) értelmezése szerint mutatja azok eloszlását.

2. számú ábra

A mintába került elkövetők drogpiacon tevékenység szerinti eloszlása (%)*

* Egy elkövetőhöz többféle tevékenység is társulhatott, így a fenti eloszlások nem az elkövetőkre, hanem a váddá tett cselekményekre, magatartásokra vonatkoznak.

A fenti ábra szemléletesen tükrözi, hogy a mintába került összes bűncselekmény mintegy 41 százaléka kereskedelmi jellegű tevékenység volt¹²; közel 12 százalékban előállítói piaci szerepben találta a hatóság a delikvenst bűnösnek. A kereskedelmet vagy termelésztést segítő magatartás, piaci értelemben adott feladatra szóbeli megegyezés alapján szerződött alkalmazotti szerep a váddá tett cselekmények nyolc százalékában volt bizonyítható, míg fogyasztói tevékenység, amely minden esetben egyéb kínálati vagy kvázi kínálati (átadás) piaci szerep mellé társult, 39,2 százalékban.

Utóbbi arányértéket vegyük közelebről is szemügyre. A mintába került 1077 elkövető esetéből 665-ben (61,7 százalék) bizonyítást nyert a kínálati tevékenység mellett keresleti magatartás is, nevezetesen a fogyasztás (a megszerzés, tartás tényállásbeli magatartások által).¹³

Ez az érték jóval magasabb, mint a 2013-ban, hasonló mintán végzett vizsgálat során mért 47,2 százalékos érték.¹⁴ Ami azt jelenti, hogy *a hatóságok előtt ismertté vált kínálati oldali kábítószer-bűncselekményt elkövetők között egyre többen*

¹² Idesoroltam a jogilag jelentős mennyiségű birtoklásként értelmezett szállításokat is.

¹³ Büntetőjogi értelemben a szubszidiaritásra tekintettel csekély mennyiség tartásával, megszerzésével történő kábítószer-birtoklás nem állapítható meg önállóan, ha súlyosabb kábítószer-bűncselekmény is megvalósul. Ezt az elvet a mintába került ügyekben részben magukévá tették a jogalkalmazók, részben nem; a mintába került ügyek 5,5 százalékában (N = 59) tartalmazta egyéb tényállások mellett a Btk. 178. § (5) és (6) bekezdéseket a bírósági határozat. Ebből mindössze hat ügy került másodfokra, minden esetben korrigált a másodfokú bíróság.

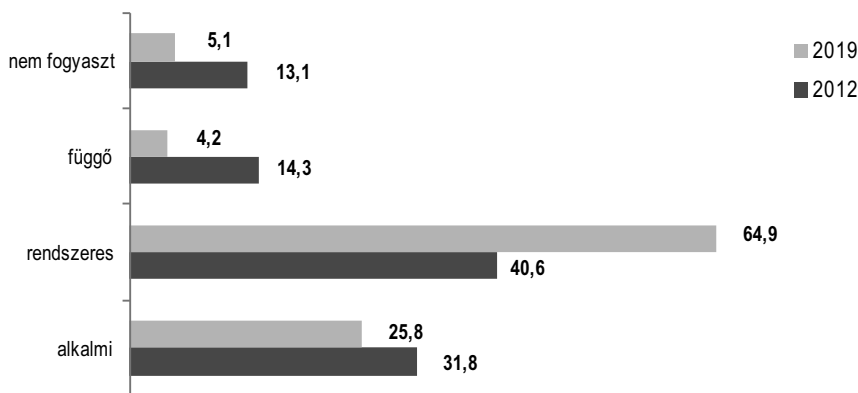
¹⁴ Ritter Ildikó (2013): i. m.

vannak azok, akik a tevékenységük mellett kábítószerrel is foglalkoznak. Azaz a drogkereskedelemmel foglalkozók körében növekszik a drogfogyasztók, sőt a rendszeres droghasználók aránya.

Geoökonómiai sajátosságok

A 3. számú ábrán jól látszik, hogy az adatbázis alapján a közel tíz év alatt az ismertté vált kínálati oldali kábítószer-bűncselekményt elkövetők körében jelentősen (24,3 százalékkal) nőtt a kábítószerrel rendszeresen fogyasztók aránya. Habár a 2019. évi mintában a drogfüggők aránya mintegy tíz százalékponttal alatta maradt a 2013. évi mintán mért arányértéknek, a rendszeres és a függő szerhasználók, azaz tulajdonképpen a drogproblémával küzdő ismertté vált kínálati oldali kábítószer-bűncselekményt elkövetők aránya ez idő alatt 14,2 százalékkal emelkedett (54,9-ről 69,1 százalékra), a kábítószerrel nem használók arányértéke pedig több mint a felére csökkent (13,1-ről 5,1 százalékra).

3. számú ábra
A 2012. és 2019. évi vizsgálati mintába került elkövetők eloszlása
a kábítószerhez való viszonyuk alapján (%)

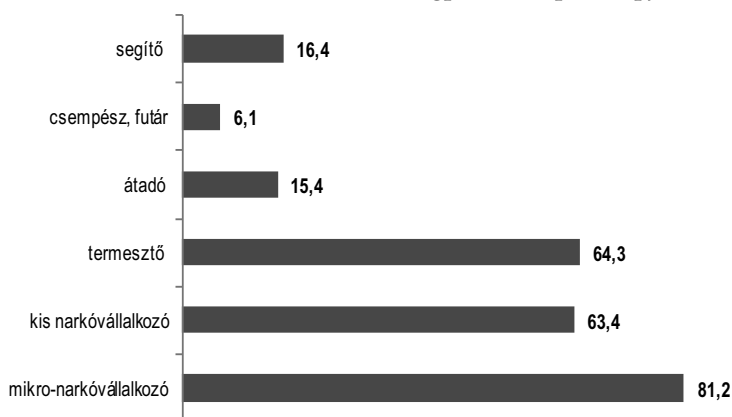
Mindez azt jelzi, hogy a hatóság kevesebb olyan kínálati oldali kábítószer-bűncselekményt elkövetőt észlel, akik professzionálisan végzik tevékenységüket, és egyre több olyat, akik a saját kábítószerük előteremtése mellett vagy ebből élnek, vagy a legális piacon szerzett jövedelmüket egészítik ki általa.

Mikrovállalkozások

Vizsgáljuk meg, hogy az egyes droghasználati jellemzőkhöz milyen piaci szerepek társultak! A legtöbb rendszeres szerhasználó és drogfüggő a mikro-narkóvállalkozók között volt detektálható.¹⁵ Az összes, mintába került mikro-narkóvállalkozó 81,2 százaléka rendszeres vagy függő drogfogyasztónak minősült.¹⁶ A kis narkóvállalkozók 73,4, a termesztek („kertészek”) 64,3, az átadók 15,4, a csempészek, futárok 6,1 százaléka volt rendszeres vagy függő fogyasztónak minősíthető. A segítők 16,4 százaléka tartozott ide (4. számú ábra).

4. számú ábra

A 2019. évi vizsgálati mintába került rendszeres és függő kábítószer-fogyasztók eloszlása az észlelt drogpiaci szerepük alapján (%)

A mikro-narkóvállalkozók által üzemeltetett kereskedelmi tevékenység jellemzően egészen kis mennyiségű (maximum bruttó száz gramm alatti) kábítószerek forgalmazására irányul, a kis narkóvállalkozást folytatók – jellemzően egy-

¹⁵ Mikro-narkóvállalkozó (illetve piti diler): egy-három fős csoportok; maximum száz gramm alatti bruttó kábítószer és/vagy tíz pakett új pszichoaktív anyag mennyiség tranzakciónként. Kis narkóvállalkozó (illetve diler): egy-öt fős csoportok; legalább száz gramm bruttó kábítószer-mennyiség, ötven darab kábítószer és/vagy ötven pakett új pszichoaktív anyag tranzakciónként. Nagy narkóvállalkozó (nagybani kereskedők): létszámfüggetlen; legalább ötszáz gramm feletti bruttó kábítószer-mennyiség tranzakciónként és/vagy legalább ötszáz pakett új pszichoaktív anyag mennyiség tranzakciónként. A mennyiségek meghatározására a korábban ismertetett és a jelen kutatások során vizsgált ügyekben feltárt kereskedelmi minták és mennyiségek alapján került sor.

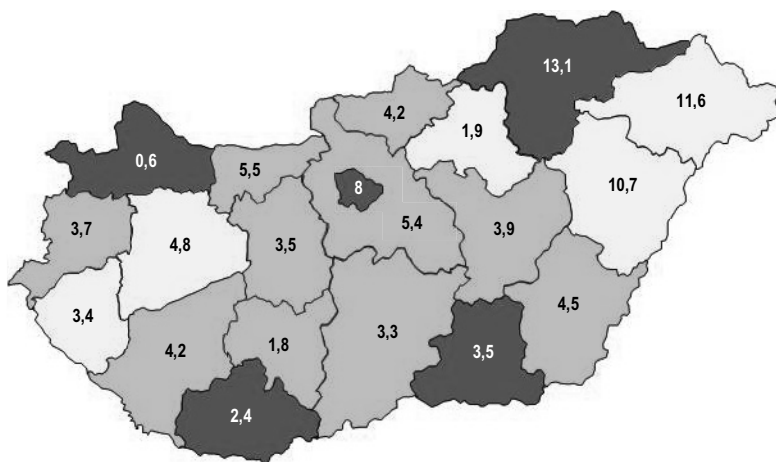
¹⁶ Akkor minősítettem valakit rendszeres vagy függő droghasználónak, ha öt szakorvos vagy igazságügyi orvos szakértő annak minősített, vagy ha az adott személy valamelyik vallomásaiban hosszabb (legalább két év) időn át tartó, rendszeres droghasználatról számolt be.

öt főből álló csoportok – bruttó maximum ötszáz gramm mennyiséggel kereskednek. A mikro-narkóvállalkozók (piti dílerek) többségében élesen leválaszthatók a kis narkóvállalkozók csoportjáról. A mintában az összes vádban előforduló kábítószer-bűncselekmény 41,8 százaléka volt kereskedelmi tevékenység, ami 709 ilyen esetet takar. Ebből 336 (47,4 százalék) mikro-narkóvállalkozó, 32 (4,5) családi mikro- vagy kisvállalkozás, 21 (3) nagyvállalkozás (ötszáz gramm/tranzakció vagy azt meghaladó forgalmazásra szakosodott csoport), valamint 320 (45,1) „tipikus” kis narkóvállalkozás volt.

A mikro-narkóvállalkozók és segítők olyan markerekkel bírnak, ami megkülönbözteti őket a többi kereskedőtől. Ebből az egyik – amelyet az 4. számú ábra szemléltet – a rendszeres vagy függő droghasználat elterjedtsége a körükben.

A másik a tevékenységük földrajzi elhelyezkedése. A mintába került egyéni és családi mikro-vállalkozások több mint harmada (35,4 százalék) három megye – Borsod-Abaúj-Zemplén, Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg – területére összpontosult (5. számú ábra).

5. számú ábra
A 2019. évi vizsgálati mintába került egyéni mikro-narkóvállalkozók földrajzi eloszlása (%)

Az 5. számú ábra szemléletesen tükrözi, hogy az ország gazdaságilag elmaradottabb régióiban találkozott a hatóság a legtöbb mikro-narkóvállalkozóval. Habár a vizsgált időszakban, megyei viszonylatban a legtöbb ismertté vált kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény Budapest mellett Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében volt detektálható, azonban az egyes megyékben észlelt kínálati oldali kábítószer-bűncselekményt

elkövetők drogpia szerep szerinti eloszlása azt jelzi, hogy ezekben a megyékben többségében *mikro-narkóvállalkozók ellen, azaz a legalsóbb szintű kínálati oldali szereplők ellen indultak az eljárások.*

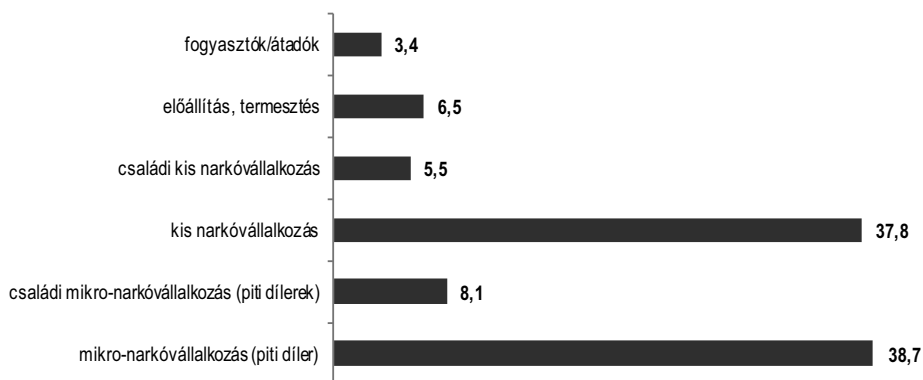
A 6. számú ábra a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében *mintába került drogpia szerepstruktúrák eloszlását mutatja.*

Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében az ismertté vált kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények 53,4 százalékát mikro-narkóvállalkozás keretében követték el, ráadásul az összes, a hatóság által észlelt cselekmény ötöde (N = 17; 20 százalék) családi vállalkozásként működött. Az esetek 42,4 százaléka új pszichoaktív szerrel (vagy azzal is) volt kapcsolatos.

Meghatározó, hogy a mintába került Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei elkövetők 65,4 – ezen belül pedig a mikro-narkóvállalkozók 90 százaléka (!) – rendszeres vagy függő kábítószer-használónak minősült.

A családi vállalkozások tagjai között azonban voltak olyan segítő családtagok, akik egyáltalán nem használtak kábítószer, „csak” munkatevékenységet folytattak a családi vállalkozásban.

6. számú ábra
Drogpia szerepstruktúrák eloszlása Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében (%)

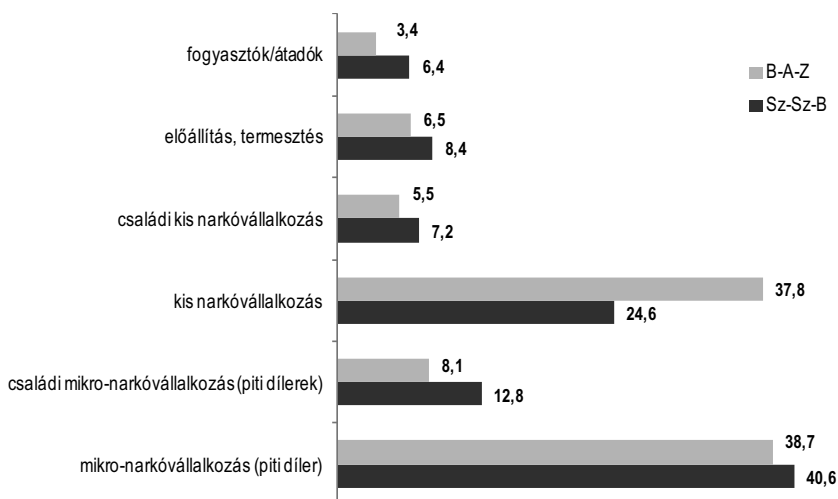

Habár a mintában Borsod-Abaúj-Zemplén megyében észlelte a hatóság a legtöbb mikro-narkóvállalkozást, a borsodi vállalkozások markerei némileg eltérnek a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyeitől (7. számú ábra).

Az eltérés egyrészt abból adódik, hogy jóval kevesebb esetben találkozott a hatóság családi narkóvállalkozással, mint Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, másrészt, hogy az eljárás alá vontaknak „csak” 57 százaléka minősült rendszeres

szerhasználónak vagy drogfüggőnek (szemben a szabolcsi 68,3 százalékkal), illetve abból is, hogy a cselekmények 53,3 százalékában szerepelt új pszichoaktív szer elkövetési tárgyként. Az sem elhanyagolandó, hogy Borsodban minden hetedik ügyben (14,2 százalék) a kóros szenvedélykeltés bűncselekmény is a vád tárgyát képezte, ami azt jelzi, hogy a kiskorúak részére történő kábítószer vagy új pszichoaktív szer átadása vagy eladása relatíve elterjedt a megyében. Szabolcsban ennek az arányértéke „csak” 3,5 százalék volt.¹⁷

7. számú ábra
Drogpiaci szerepstruktúrák eloszlása Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében (%)

Az ábrán jól látszik, hogy Szabolcsban 6,6 százalékkal magasabb a mikro-narkóvállalkozások aránya, mint Borsodban, ugyanakkor 11,5 százalékkal alacsonyabb a kis narkóvállalkozások aránya. Borsodban kisebb a családi vállalkozások részesedése, ahogy a termesztőké is.

Mindez arra enged következtetni, hogy akár eltérő gazdasági jellemzőkkel rendelkező, egymáshoz közeli földrajzi területeken a drogpiacon működése és a drogpiacon szerepstruktúrák is eltérők lehetnek, illetve eltérők lehetnek is. Mivel a mintát a hatóság előtt ismertté vált bűncselekmények elkövetői alkotják, így nyilvánvaló, hogy a hatósági észlelési mátrix és/vagy taktika nem elhanyagolható szereppel bír ezen észlelt struktúrák

¹⁷ A futárok elemszáma mindössze egy-egy volt mindkét megyében, így ezt nem jelenítettem meg az ábrán.

alakulására, ugyanakkor a helyi keresleti piac minden bizonnyal még jelentősebb hatást gyakorol a lokális kínálati drogpiacon szerveződésére és működésére.

Habár a mintában abszolút értékben Borsod-Abaúj-Zemplén megyében több mikro-narkóvállalkozást észlelt a hatóság, mint Szabolcs-Szatmár-Beregben, az egyes megyékben detektált, eltérő drogpiacon szereplő struktúra azonban azt jelzi, hogy arányérték tekintetében Szabolcsban dominánsabbak a mikro-narkóvállalkozások, Borsodban a mikro-narkóvállalkozásokéhoz közel hasonló részese-désük van a kis narkóvállalkozásoknak, azaz a több személy által, nagyobb for-galmat lebonyolító narkóvállalkozásoknak.

Ezt úgy értelmezhetjük, hogy Borsodban „kiépültek” azok a narkóvállalko-zói csoportok, amelyek képesek kielégíteni az olcsó, folyamatosan beszerezhető szerek iránti keresletet. A kínálati oldali piaci szereplőknek „csak” fele rend-szeres kábítószer-használó, a többi narkóvállalkozó racionális döntésként, kizá-rólag üzleti céllal, a relatíve könnyű és gyors profitszerzés érdekében van jelen a drogpiacon. Vannak családi vállalkozások, de nem ezek a dominánsak. Ezzel szemben Szabolcsban a földrajzi elhelyezkedésből adódóan az ukrán határ közelsége és a környékbeli mákföldek továbbra is hatással vannak a megye drogpiacon működésére. Az ukrán megrendelőknél, az illegálisan megszer-zett mákgubókból és egyéb adalékanyagokból készülő morfinszármazék adás-vétele még mindig jellemző a megyében.

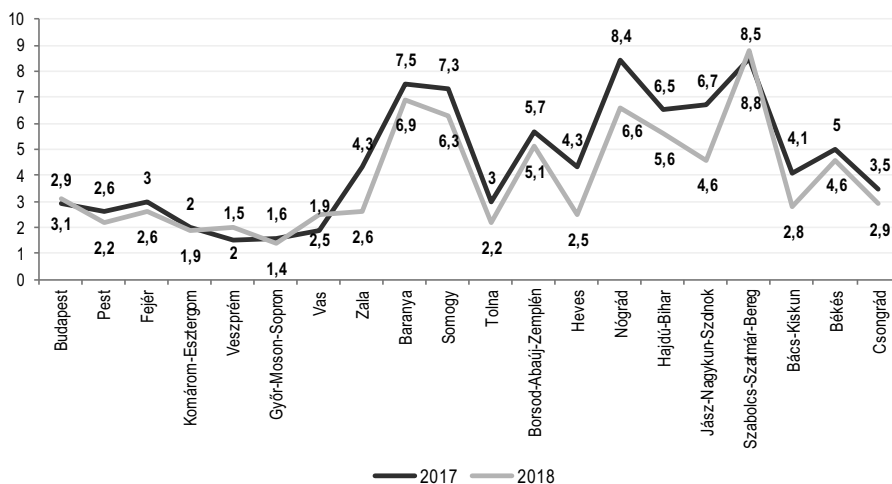
A magas új pszichoaktív anyag lefoglalási arányérték azt jelzi, hogy a me-gyében elterjedtek ezek a típusú kábítószeres. Ennek oka az alacsony árfevés-ben és a könnyű hozzáférhetőségben rejlik. Ezeknek a szereknek vagy az elké-szítésükhöz szükséges alapanyagok a beszerzése interneten, illetve postán keresztül zajlik. Számos család részese a kínálati piacnak, számukra – sok eset-ben megélhetést biztosító munkalehetőség híján – ez a család fő bevételi forrá-sa. *Szabolcsban láthatóvá vált a szegénység és az alsó szintű kábítószer-kereskedelem összefonódása és egymásra hatása.*

A KSH adatai azt jelzik, hogy a vizsgált időszakban (2017–2018) Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében volt a legmagasabb a regisztrált munkanélküliek ará-nya az országban, Budapestet is megelőzve (8. számú ábra). 2017-ben az összes hazai munkanélküli 11,8, 2018-ban 13,7 százaléka, azaz minden nyolcadik mun-ka nélküli személy szabolcsi lakos volt.¹⁸

---

¹⁸ https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qlf027b.html

8. számú ábra
Munkanélküliségi ráta Magyarország megyéiben 2017-ben és 2018-ban (%)¹⁹

A munkanélküliségi ráta a munkanélküliek 15–74 év közötti korcsoportba tartozó, gazdaságilag aktív népességhez viszonyított arányát fejezi ki. A 8. számú ábrán szembetűnő, hogy Szabolcs-Szatmár-Bereg megye munkanélküliségi rátája mindkét vizsgált évben kiemelkedik a többi megye közül. Ez pedig megerősíti azt a korábban leírt következtetést, miszerint az ország legmagasabb munkanélküliségi rátáját, ugyanakkor a legalacsonyabb teljes munkaidőben alkalmazásban állók bruttó átlagkeresetét mutató²⁰ Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében még az Észak-magyarországi régióra jellemző drogpiacon jellemzőkön is túlmutató, a szegény szubkultúra sajátosságaihoz köthető keresleti és kínálati drogpiacon működik.

Ennek legfőbb elemei a következők:

Kínálati piac:

- sok kis „családi vállalkozás”;
- a legolcsóbb, többségében új pszichoaktív szerek „házi előállítás”, részben interneten rendelt alapanyagok segítségével;
- őstermelői modell;
- megélhetési drogkereskedelem.

Keresleti piac:

- egyetlen szempont: olcsó termék a valóságtól való menekülésre.

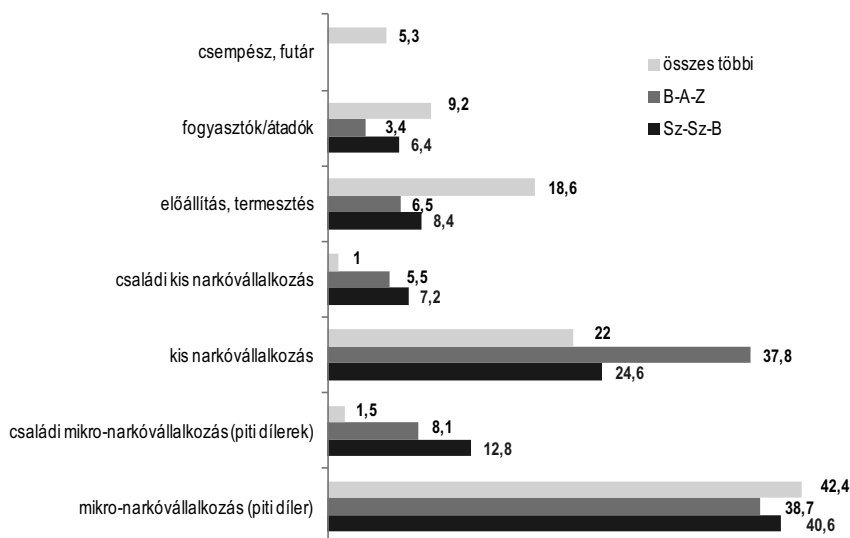
¹⁹ Forrás: KSH

²⁰ https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_qli029b.html

Ha összevetjük Borsod-Abaúj-Zemplén–Szabolcs-Szatmár-Bereg és a többi megye (beleértve a fővárost is) szerepstruktúráját, érdekes eredményre jutunk (9. számú ábra).

9. számú ábra
Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg és a többi megye (beleértve a fővárost is) szerepstruktúrája (%)

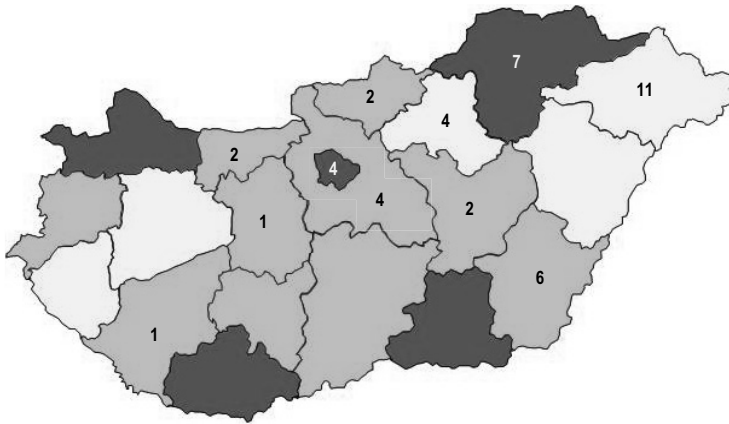
Szembevetően a családi vállalkozások csekély részesedése a „többi” megyében, illetve a borsodi kisvállalkozási ráta kiemelkedése; illetve a két vizsgált megye – az országos átlaghoz képest – relatíve alacsony előállítási/termesztési és csempézi/futári arányértéke. A fenti grafikon megerősíti a Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye drogpiajáról, illetve narkógazdaságáról korábban tett megállapításokat.

Családi vállalkozások

A mintába 96 (8,9 százalék) olyan eset került, ahol az elkövetők családi vállalkozás formájában végeztek kereskedelmi és/vagy előállítói (termesztői) tevékenységet vagy vettek részt „családi segítőként” az értékesítésben. Ez összesen 44 családot érint. Gyakorlatilag minden kilencedik elkövető valamely családtagjával együtt követte el a hatóság által észlelt kábítószer-bűncselekményt.

A földrajzi eloszlást a 10. számú ábra szemlélteti.

10. számú ábra
A családi vállalkozások földrajzi eloszlása (N)

A térkép szerint Északkelet-Magyarországon a legjellemzőbb ez a „vállalkozási forma”. Kiemelten Szabolcs-Szatmár-Bereg és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, de Békés megye részesedése mellett sem mehetünk el szó nélkül. Érdekes jelenség a Nógrád, Heves, Borsod-Abaúj-Zemplén, Jász-Nagykun-Szolnok, Békés plusz Szabolcs-Szatmár-Bereg vonal, amelyre a mintába került családi vállalkozások 72,7 százaléka illeszkedik. A főváros és Pest megye 18,3 százalékban részesedik. Nem elhanyagolható Budapest és környékének érintettsége sem! A Dunántúlon ez egyelőre elszórtan észlelt vállalkozói forma, a mintába került családok „mindössze” 9 százalékának tevékenységét észlelte a hatóság.

A Szabolcs-Szatmár-Bereg, Borsod-Abaúj-Zemplén, Jász-Nagykun-Szolnok és Békés megye „vonal” sajátos kínálati oldali kábítószer-kereskedelemmel bír, vagy legalábbis ezt észleli a hatóság: a dílerek egy része családapa vagy családanya, a drog- vagy NPS-kereskedelem célja pedig a létfenntartás, a megélhetés. Az ország legszegényebb régióiban a piti dílerek által megvalósított drogkereskedői magatartás sok esetben szinte az egyetlen lehetőség a deprivált családok számára a megélhetésre. Többségében az eladók maguk is szerhasználók, ez a legolcsóbb módja számukra a valóság előli menekülésnek. A bárki – akár kiskorúak – részére is pár száz forintért eladott új pszichoaktív anyag segítségével fedezni tudják saját kábítószer-szükségletüket, illetve megvásárolhatják a család megélhetéséhez szükséges minimális javakat.

Számos olyan esettel találkoztam, ahol drogfogyasztó anya ebből tartotta el a gyermekeit. Sőt nem ritka jelenség, hogy egy-egy nagyobb család (szülő, nagyszülők, rokonság) összefog, és együtt természetnek, készítenek („házi herbál”),

az internetről rendelnek és értékesítenek valamilyen kábítószer a környékbelieknek. Azaz tipikus családi mikroállalkozásként működnek.

Ugyanakkor bűnmegelőzési és szociálpolitikai szempontból figyelmet érdemel, hogy a leszakadó régiók deprivált családjainak „túléléséhez” a drogkereskedelem (illetve ezeken a területeken csak az olcsó új pszichoaktív anyagokra és/vagy a „herbálra” van kereslet) a közmunka mellett egy kényszerű eszköz lett; a kiszolgáltatottság és a lehetőségek hiánya szükségszerűen a bűnözés felé tolja őket, korán meghatározva az ott élő gyerekek, fiatalok életcéljait, elindítva kriminális karrierjüket.

Ezek a szegregátumok sajátos belső drogfogyasztói mintázatokat és a pillanatnyi kielégülést (ki)szolgáló drogpiacot működtetnek.

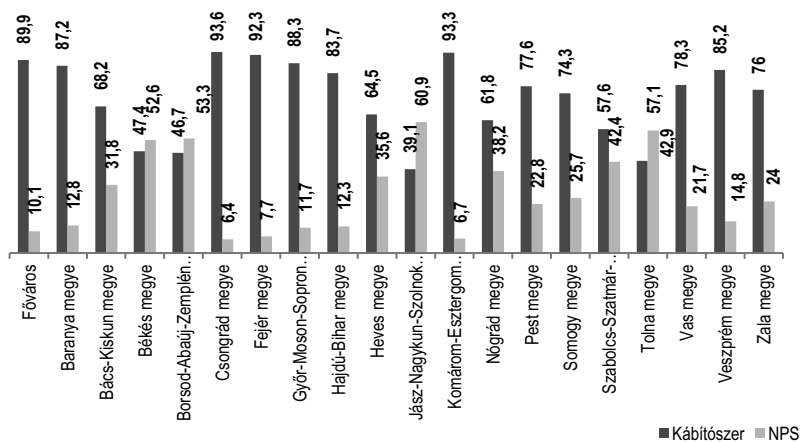
A szegény szegregátumokban és/vagy a többségében roma népesség által lakott kisebb településeken megfigyelhető a drogpiaci cserekereskedelem jelensége. Nem ritka, hogy lopott telefont, parfümöt vagy egyéb műszaki cikket cserélnek fiatalok kábítószerre vagy valamilyen új pszichoaktív anyagra.

Mindezek azt jelzik, hogy *Magyarország jövedelmi viszonyok alapján tagozódó településstruktúráját alapul véve eltérő drogpiacok, drogpiaci szerepek és drogkereskedelmi disztribúciós stratégiák és marketingek detektálhatók az ország különböző részein.*

A hazánkra jellemző területi szinten is differenciált *drogpiaci szerepek és drogkereskedelmi disztribúciós stratégiák* létét erősíti a mintába került ügyekben a kábítószerek és az új pszichoaktív anyagok megyei eloszlása is (11. számú ábra).

11. számú ábra

A mintába került ügyekben a kábítószerek és az új pszichoaktív anyagok (NPS) megyei eloszlása (%)

A diagramadatok megerősítik azt a korábbi állítást, hogy a *Borsod-Abaúj-Zemplén–Jász-Nagykun-Szolnok–Békés megye* „vonatra” speciális kínálati oldali kábítószer-bűnözés jellemző, amely nagymértékben összefügg a térség lakosságának szocioökonómiai helyzetével.

A mintába került ügyekben Tolna mellett e három megyében több esetben szerepelt NPS elkövetési tárgyként, mint kábítószer, azaz 50 százalék felett volt az új pszichoaktív anyagok részesedése. A Tolna megyei mintába került ügyekben is alacsony, 14 százalék volt a legsúlyosabban büntetendő kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények aránya, és a megye szocioökonómiai jellemzői is eltérnek kissé a Dunántúlon detektált átlagértékektől.

Ezeken a területeken – és szükséges még megemlíteni Szabolcs-Szatmár-Bereg megyét is, ahol 50 százalék alatt volt ugyan az új pszichoaktív anyagok részesedése, de még így is magasabb az arányérték, mint a többi megyében – jóval nagyobb a kereslet az olcsó, akár házilag készített szubsztanciák, mint a drágább kábítószeresek iránt.

A lokális kínálati kábítószerpiac pedig alkalmazkodik a kereslethez. A *drogpiaci szerepek és drogkereskedelmi disztribúciós stratégiák és marketingek sajátos jelleget öltenek, részlegesen leképezve a szocioökonómiai környezet legális gazdasági tevékenységeinek és szerepeinek mintázatát. E területeken egyébként a nyomozati és az abból „építkező” ügyészi tevékenység is sajátos jelleget ölt, így értelemszerűen az ítélkezési gyakorlat is ehhez igazodik.*²¹

Összegzés

A 12. számú ábra további változók vonatkozásában vázolja fel a tárgyalt piaci rétegekben mért eloszlásokat: öt vizsgált kínálati drogpiaci réteg iskolázottságbeli, kriminális előéletbeli és drogfogyasztási minta szerinti eloszlását mutatja. Szembetűnő, hogy a nagykereskedők és a termesztők, előállítók tekinthetők a legiskolázottabb rétegnek, a mikro-narkóvállalkozók között található a legtöbb drogproblémával küzdő delikvens, míg a legtöbb büntetlen előéletűt a futárok és a termesztők között kell keresni.

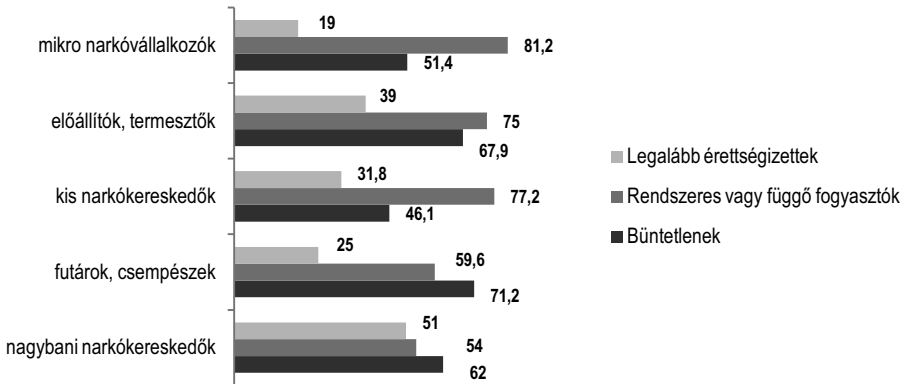
A diagram jelzi, hogy a nagykereskedők csoportja olyan réteget alkot, amely szociodemográfiai és szocioökonómiai jellemzőivel (is) elhatárolódik, kitűnik a többi narkóvállalkozó rétegtől, és amelynek jellemzői közelebb állnak a legális

---

²¹ Ritter Ildikó: Az ördög a részletekben lakozik 1. Az országos büntetési gyakorlat alakulása a kábítószer-kereskedelem miatt indult ügyekben. *Ügyészségi Szemle*, 2020/3., 42–62. o.

piaci vállalkozói réteghez, mint az alacsonyabb szintű narkóvállalkozókéhoz, míg a mikrovállalkozók csoportjába tartozók rendelkeznek a legtöbb társadalmi hátránnyal.

12. számú ábra
A vizsgált rétegekben mért előélet, iskolázottság és fogyasztási szokások szerinti eloszlások (%)

A hazai drogpiacon olyan szegmentált, de rétegzett illegális piac, amelynek rétegződését szocioökonómiai sajátosságok alakítják, csakúgy, mint a legális piac esetében.

A flexibilis szerepstruktúrák és kínálati oldali szerepdiffúzió egy nagyon sajátos, sokszereplős, monopolisztikus jegyeket magán viselő, de alapjaiban kompetitív, fragmentált drogpiacon működött hazánkban. Olyan, amely magán viseli a hazai mikro- és kisvállalkozásokra jellemző piaci szerveződést és magatartást.

Sajátos hazai jelenség, hogy – hasonlóan a legális kis- és mikrovállalkozásokhoz – az egyes rétegek narkóvállalkozóinak zöme többszörösen összetett drogpiacon szerepstruktúrával rendelkezik. Nemcsak többféle kínálati oldali szerepben, de fogyasztóként is jelen vannak az illegális drogpiacon.

A vizsgálati eredmények megerősítik, hogy a szerveződési struktúrában nincsenek a kartellekhez vagy a klasszikus szervezett bűnözői csoportokhoz hasonló, szervezetszociológiai értelemben elkülöníthető szerepek, tevékenységek. Flexibilis szerepstruktúrák vannak, amelyek, a réteghelyzet korlátain belül, adott helyzet függvényében gyorsan változhatnak. A csoport működése pedig e szerepstruktúrák köré épül.

A befektetett összegben, a konspirációs technikában, a kockázatok mérséklésére tett erőfeszítésekben, a tagok közti együttműködés jellegében, a hatókörben és a „vállalkozás” kapcsolatrendszerében vagy kapcsolati tőkéjében különbözik egymástól az egyes rétegekben tevékenykedő narkóvállalkozások, szerveződések működése.

A flexibilis szerepstruktúrák szerkezete rétegenként és régióként eltérő lehet, így a hazai droggiacon szerkezete sem egységes, működése nem modellszerű. Ugyanakkor megfigyelhetők egyes földrajzi és/vagy szocioökonómiai regionális sajátosságok, szerveződések és működési módok. Mindezek azt jelzik, hogy ahogy a kábítószer-probléma megelőzése, úgy a felderítése és kezelése is regionális szinten lehet csak hatékony. Hiszen más-más területre kell fókuszálni, eltérő lehet a rétegződés és az elkövetők réteggkulturális jellemzői, emiatt eltérő eszközöket igényelhet a problémakezelés.

A hazai droggiacon sokkal kevésbé formális, strukturált, mint az kívülről látszik. A piacra belépő személyek relatíve könnyen és rövid idő alatt mobilizálódhatnak felfelé, és emelkedhetnek a piaci hierarchiában, réteghelyzet függvényében egy adott szintig. A hazai narkógazdaságot kis, decentralizált csoportok, egyének tevékenysége jellemzi. Meghatározók a családi kapcsolatok, a rokoni, baráti kötelékek, illetve az etnicitás. Sőt, ezek sokkal meghatározóbbak egy csoport szerveződésekor vagy kilépők pótlásakor, mint a technikai ismeretek, a tudástőke vagy a speciális képességek.

*Richard Cloward és Lloyd Ohlin*²² klasszikus, de ma is időszerű szubkultúraelmélete szerint a társadalmi struktúra mentén nemcsak a legitim, hanem az illegitim eszközök is egyenlőtlenül oszlanak el. Vannak, akik számára nemcsak a legitim, de bizonyos illegitim csatornák is blokkoltak. Ezek az utak (akár illegitim, akár legitim) döntők a deviáns magatartás, a bűnöző viselkedés kialakulásában. A hozzáférhetőség a környező szociális rendszer szerkezetétől, illetve az abban már kialakult szubkultúramintáktól függ.

Az illegitim eszközök hozzáférhetőségét különböző kritériumok ugyanolyan módon szabályozzák, mint ahogy azt a konvencionális eszközök esetében. Mindkét lehetőségrendszer

- a) korlátozott, nem áll rendelkezésre korlátlanul;
- b) differenciáltan elérhető, attól függően, hogy az emberek hol helyezkednek el a társadalmi struktúrában.²³

---

²² Richard A. Cloward – Lloyd E. Ohlin: *Delinquency and Opportunity*. The Free Press, Glencoe, 1960

²³ Amikor Cloward az eszközök kifejezést használja, legalább két dolgot hallgatólagosan hozzágondol: egyrészt egy-egy meghatározott szerep betöltésével kapcsolatos értékek és szakismeret

Az illegitim eszközökhöz való hozzájutást szabályozó különböző kritériumok közül a rétegdifferentiációk a legfontosabbak közé tartoznak. A réteggal, a konvencionális, specializált foglalkozási szakismeretekben való képzettség gyakran előfeltétele bizonyos típusú bűncselekmények elkövetésének.

Ezzel magyarázható nemcsak a narkógazdaság réteggal, de a szerepflexibilitás jelentősége is. A piaci szereplők réteghelyzetük, a környezeti és a szubkulturális minták, valamint a lehetőségstruktúrák függvényében választanak, egyrészt a között, hogy belépnek-e a drogpiacon, vagy sem, másrészt, ha igen, akkor milyen szerepben vagy szerepstruktúrában.

Jelen kutatás eredményei azzal egészítik ki Cloward és Ohlin szubkultúraelméletét, hogy a flexibilis drogpiacon flexibilis szerepstruktúrákat igényel, amelyek a réteghelyzethez kötött helyi, legális gazdaságra jellemző szervezeti modellekhez illeszkednek. Éppen ezért adott réteghelyzetben és geoszociális környezetben más-más szerepstruktúrák és értékesítési modellek tudnak hatékonyan működni, illetve működtethetők. Mivel hazánkban erősen differenciált a szocioökonómiai környezet, így az eltérő geoszociális és szocioökonómiai környezetben eltérő szerepstruktúrák, illetve értékesítési modellek, szertípusok dominálnak. Ezek a különbségek ma már nemcsak differenciáltan működő lokális drogpiacon eredményeznek, de differenciált hatású felderítői és bűnüldözési módszert és taktikát, továbbá differenciált büntetéskiszabási gyakorlatot is. Azaz egészen más szerepekben van jelen a drogpiacon, más kontaktprofíllal és más profíllal dolgozik egy rózsadombi nagyvállalkozó, mint egy kisvárosi kisvállalkozó vagy éppen egy borsodi vagy Hős utcai mikro-narkóvállalkozó. Más nyomozati módszerrel, taktikával sikerül észlelni és/vagy realizálni a tevékenységüket, más minősítést kaphat az elkövetett – kriminológiai értelemben hasonló – tevékenységük, és még a büntetésük is eltérő lehet.

---

megszerzésére megfelelő tanulási környezetet, valamint a lehetőséget a szerep eljátszására, ha felkészült rá. Így az eszköz kifejezés magában foglalja mind a tanulási struktúrákat, mind pedig a lehetőségstruktúrákat.

Az ügyészek véleménye az emberkereskedelemről – egy attitűdvizsgálat alapján

2020. október 20-án jelent meg az Európai Bizottság harmadik, a 2017–2018-as adatok alapján készült jelentése¹ az emberkereskedelemről. Ebben a Bizottság megfogalmazza, hogy az áldozatok számához képest igen alacsony a büntetőeljárásoké, az emberkereskedelem elleni fellépést erősíteni kell. Hogyan lehetne ezt még inkább növelni? 2020-ban új, három évre szóló stratégia és törvénymódosítások léptek hatályba. Ezeken túl az Országos Rendőr-főkapitányságon és a Legfőbb Ügyészségen is tartottak képzést az emberkereskedelemmel kapcsolatban. Mégis a nemzetközi testületek azt hangsúlyozzák: a hazai jogalkalmazóknak az áldozatközpontúság terén van még teendőik. Korábban sosem vizsgálták azonban az ügyészek véleményét az emberkereskedelem jelenségével, attitűdjét az áldozatokkal kapcsolatban. Az alábbiakban ezt a hiányt pótoljuk.

Bevezetés

„Még csak most kezd elterjedni a szervezett bűnözés ezen formája.”
(Egy válaszadó ügyész)

2020 fontos év volt az emberkereskedelem elleni fellépés szempontjából. A hazai új, három évre szóló stratégia mellett² a 2020. évi V. törvény³ jelentősen módosította a gyermekvédelmi törvényt, a szervezett bűnözés elleni fellépésről szóló törvényt, a szabálysértési törvényt és a büntető törvénykönyv egyes szakaszait, továbbá hazánk az amerikai TIP-jelentésben már Tier 2-es csoportba került.⁴ 2020 nyarán az Európai Bizottság nyilvánosságra hozta *A gyermekek szexuá-*

---

¹ Third report on the progress made in the fight against trafficking in human beings, 2020. https://ec.europa.eu/anti-trafficking/eu-policy/third-report-progress-made-fight-against-trafficking-human-beings_en, COM (2020) 661 final

² 1046/2020. (II. 18.) Kormányhatározat az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló 2020–2023 közötti nemzeti stratégiáról, valamint annak végrehajtását szolgáló, 2020–2021 közötti időszakban végrehajtandó intézkedési tervről.

³ Az emberkereskedelem áldozatainak kizsákmányolása elleni fellépés érdekében szükséges egyes törvények módosításáról. 2020. július elsejétől hatályos.

⁴ Trafficking in Person Report, 2020. <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/06/2020-TIP-Report-Complete-062420-FINAL.pdf>

lis kizsákmányolása elleni küzdelemre irányuló 2020–2025. évekre szóló stratégiáját, valamint 2020. októberben a Bizottság kiadta a harmadik jelentését az emberkereskedelem európai helyzetéről.⁵

Az emberpiacra utaló (és azóta ettől nehezen elszakadó) emberkereskedelem jelenségén belül a szexuális mellett a munka- és az úgynevezett egyéb célú *kizsákmányolást* különböztetjük meg. A jelenség összetettsége, jellemzői, folyamatos változásai miatt rendkívül fontos, hogy az emberkereskedelemmel kapcsolatban minél több kutatás készüljön, a megelőzés, a felderítés, az ellene történő fellépés előmozdítása érdekében. A sztereotípiák helyett a kutatási adatokon alapuló vélemények megfogalmazása ugyanakkor nem csak magyar hiányosság.⁶ Ezt a hiányt szerettük volna az alábbi kutatással pótolni: az ügyészek attitűdje, véleménye ritkán kap szerepet.

A legfőbb ügyész engedélye alapján a Legfőbb Ügyészség Személyügyi, Továbbképzési és Igazgatási Főosztálya által emberkereskedelem témában, 2020. szeptember 30-án és október 5-én szervezett belső, ügyészségi képzésén részt vevőkkel elvégeztünk egy attitűdvizsgálatot.⁷ Az alábbiakban ennek eredményeit mutatjuk be.

A nemzetközi elvárások és prekonceptiók az emberkereskedelemmel kapcsolatban

Az emberkereskedelem jelensége kapcsán többek között az Európa Tanács GRETA szakértői csoportja, az Európai Bizottság, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet, valamint az Egyesült Államok Emberkereskedelem Elleni Hivatala is készít jelentéseket, amelyekhez a magyar hatóságoknak adatokat kell szolgáltatniuk. E testületek megfogalmazzák véleményüket, ajánlásait az egyes országok gyakorlatáról. Az Európai Bizottság 2020. októberi jelentése a 2017–2018-as adatokat tartalmazza: az EU 27 tagállamában az áldozatok teljes száma 14 145⁸ volt.

⁵ COM(2020) 607 final, Brüsszel, 2020. július 24. Erről lásd bővebben Windt Szandra: A gyermekek szexuális kizsákmányolásáról. *Ügyészségi Szemle*, 2020/4., 42–53. o.

⁶ Ronald Weitzer: New Directions in Research on Human Trafficking. *Annals of the American Academy of Political & Social Science*, March 2014. <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0002716214521562>

⁷ Ezúton köszönöm Schuller Balázs legfőbb ügyészségi ügyész segítségét.

⁸ Az Egyesült Királyság adatait nem számolva, az EU 27 tagállamában. Az Egyesült Királyságban rendkívül magas, 12 123 volt a regisztrált áldozatok száma ebben az időszakban. Az Európai Unió 28 tagállamában így összesen 26 268 regisztrált áldozat volt. Data collection on

Az áldozatok nagy számával összehasonlítva a Bizottság véleménye szerint alacsony volt az elkövetők elleni büntetőeljárások és a büntetőítéletek száma. Az emberkereskedelem áldozatainak állampolgársága szerint az első öt uniós tagállam az abszolút számok alapján 2017–2018-ban Románia, Magyarország, Franciaország, Hollandia és Bulgária volt.

Az Egyesült Államok Emberkereskedelem Elleni Hivatala minden évben kiad egy jelentést az emberkereskedelem jelenségéről az egyes országokra vonatkozóan, ez az úgynevezett *TIP-jelentés*. Az amerikai megfigyelők véleménye szerint a magyar kormányzat nem teljesíti teljes mértékben az emberkereskedelem felszámolására vonatkozó minimumszttenderdeket, noha jelentős erőfeszítéseket tesz. Az elmúlt évek eredményei miatt Magyarországot előre sorolták a Tier 2 kategóriába.⁹ Emellett megfogalmazzák, hogy növelni szükséges a rendészeti és igazságügyi erőfeszítéseket az emberkereskedelem valamely formáját elkövető személyek felderítésére, eljárás alá vonására és elítélésére, továbbá jelentős börtönbüntetések kiszabására. Kiemelik annak fontosságát, hogy szükséges a bűnüldöző hatóságok képviselőinek képzése (ideértve az ügyészeket és bírókat) a bűncselekmény súlyosságáról és az áldozatok kezdeti beleegyezésének irrelevanciájáról a bűncselekmény bizonyításának vonatkozásában. Erősíteni kell az amerikaiak szerint a bűnüldöző hatóságok tisztviselői, az ügyészek és szociális munkások áldozatközpontú és a traumákat figyelembe vevő képzsét.

Két prekonceptióról kell említést tenni az „alacsony” büntetőeljárás adatok kapcsán. Az egyik az ezzel a jelenséggel kapcsolatban fennálló „büntetlenség kultúrájának” elmélete.

Az Európai Bizottság szerint *„az emberkereskedelem terén a büntetlenség kultúrája jelenik meg, amikor azok, akik a bűnös üzleti modellben és/vagy az emberkereskedelmi láncolatban részt vesznek, nem szembesülnek a tetteik következményeivel. A letartóztatások, a büntetőeljárás alá vonások és elítélések, valamint az elkövetők felelősségre vonása növelik az általános és konkrét elrettentő erőt, amely a megelőzés egyik eleme. Ez nemcsak az emberkereskedőket foglalja magában, hanem a segítőköt és azokat is, akik szándékosan igénybe veszik az áldozatok által nyújtott szolgáltatásokat. A büntetlenség kultúráját a joghézagok vagy a meglévő jogszabályok nem megfelelő alkalmazása tartja fenn. A büntetlenség kultúrájának felszámolása és az elszámoltathatóság növelése azzal jár, hogy nem pusztán az emberkereskedőkkel szembeni nyomozások, büntetőeljárás alá vonások és elité-*

---

trafficking in human beings in the EU, https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/study_on_data_collection_on_trafficking_in_human_beings_in_the_eu.pdf, p. 9.

⁹ *Trafficking in Person Report 2020*. <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/06/2020-TIP-Report-Complete-062420-FINAL.pdf>, pp. 245–248.

lések száma nő, hanem a bűncselekményből profitáló és az áldozatokat kizsákmányoló személyekkel szembeniek száma is.”¹⁰

A kevés ügy másik magyarázataként sokszor a jogalkalmazók hozzáállását, az áldozathibáztató attitűd jelenlétét említik.¹¹ „Az emberkereskedelem elleni küzdelemben további nehézségeket okoz, hogy bár az emberkereskedelem bűncselekményének jogi szabályozása és az áldozatok védelmét szolgáló ellátórendszer sokat fejlődött, a gyakorlati tapasztalat mégis azt mutatja, hogy csak néhány emberkereskedelem eljárás kerül lezárásra évente, és ebben számottevő progresszió nem mutatkozott az elmúlt tíz év során. A problémához hozzájárul a társadalmi közöny, az áldozathibáztató attitűd, amely egy eljárási folyamat különféle lépcsőfokain mind fellelhető.”¹²

Vitathatatlan, hogy a büntetőeljárások száma valóban alacsony volt 2013. július elseje és 2019 között.¹³ A Btk. 192. § tényállásában szereplő kiszolgáltatott helyzet értelmezése, a kizsákmányolási célzat, a sértetti önkéntesség megítélése egységes gyakorlat híján valóban félreértelmezhető volt. Ugyanakkor, ezt felismerve készült el 2018 októberében a Legfőbb Ügyészség KSB 3771/2018/5-I-NF. 3889/2014/11-es számú iránymutatása, amelyben az emberkereskedelem esetében a kizsákmányolás és a kiszolgáltatott helyzet értelmezése, a kerítés bűncselekményétől való elhatárolása, valamint a bünszervezetben való elkövetés vizsgálata olvasható. Ez rendkívül fontos lépést tett éppen az említett „büntetlenség kultúrájának” megszüntetése érdekében. Ez az iránymutatás jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy a 2019-es év óta a kriminálstatisztikában¹⁴ is láthatóan emelkedik a Btk. 192. § miatt indult eljárások száma.¹⁵

¹⁰ *Working together to address trafficking in human beings: Key concepts in a nutshell* (Együttműködés az emberkereskedelem elleni küzdelem érdekében: fő elképzelések dióhéjban). European Committee, 2018, p. 5. https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/key_concepts_in_a_nutshell.pdf

¹¹ Itt most nem térünk ki rá, nem is volt a vizsgálat tárgya, de a diszkrimináció is felmerülhet. Erről lásd Kazarján Annie – Kirs Eszter: *A romákat érő diszkrimináció a magyar büntető igazságszolgáltatásban*. Magyar Helsinki Bizottság, 2020. https://helsinki.hu/wp-content/uploads/A_romakat_ero_diszkriminacio_a_magyar_bunteto_igazsagszolgalatasi_ban.pdf

¹² Tatár Erika – De Coll Ágnes: *Az emberkereskedelem jelenlegi helyzete Magyarországon*, 2020. http://www.baptistasegely.hu/adat/projekt/10/fajlok/az-emberkereskedelem-jelenlegi-helyzete-magyarorszagon_tanulmany.pdf, 36. o.

¹³ Lásd Windt Szandra: *Az emberkereskedelem és a kényszermunka jellemzői egy empirikus vizsgálat alapján*. In: Vókó György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok 57*. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2020, 192–215. o.

¹⁴ Egységes Nyomozó hatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika (ENYÜBS).

¹⁵ Ez a 2020. július elsején hatályba lépett módosítás miatt változhat. Lásd Balogh Krisztina – Huszár Julianna – Windt Szandra: *Büntetés helyett védelem – egy emberkereskedelmi ügy alapján*. *Ügyészek Lapja*, 2020/4., 19–34. o.

Fontos mérföldkő volt 2019. májusban az a kiegészítő iránymutatás (KSB 3771/2018/45-II. – NF. 3889/2014/17-II.) is, amely az emberkereskedelem büntette sértettjeinek azonosításával, valamint annak kiemelésével kapcsolatban figyelmezteti az ügyészeket, hogy e sértettek különleges bánásmódot igénylő személyként kezelése nagy valószínűséggel a legtöbb esetben indokolt. A kizsákmányolás sértettjének állapotára, helyzetére, védelmére kidolgozott ügyészégi iránymutatás, amely a 354/2012. (XII. 13.) kormányrendelet¹⁶ indikátorai alapján készült, hiánypótló volt. A sokat hivatkozott szemléletváltáshoz, az áldozatközpontúság kialakításához ez meghatározó lépés volt.

Az ügyészek a középpontban

A jog alkalmazása nem pusztán levezetés, hanem speciális döntési folyamat. A jogi döntésekben kiemelt helyük van a jogszabályoknak, a különféle érvelési, értelmezési, következtetési technikáknak, bizonyos alapelveknek, értékeknek.¹⁷ *Max Weber* a jog fejlődésében a racionalitás folyamatos kiteljesedését látta.¹⁸ Az általa kidolgozott jogszociológia a hivatásrendek vizsgálatát tűzte ki célul. Azt megismerni, hogy mi van a rögzített kereteken, a racionalitáson túl, amelyek a jogi kérdésekre adott válaszokat is befolyásolják, van-e olyan humán faktor, amely megragadható, megfogható, nem kimondott, de markáns attitűd.

Az ügyészek véleményéről, attitűdjéről, jogszociológiai vizsgálatokról kevés empirikus kutatást olvashattunk.¹⁹ Holott az ügyész utasításai, az ő szak tudása rendkívül fontos az eljárás során, az ő hozzáállása (szakmai és személyes attitűdje) is része annak, hogy a nyomozás felügyelete, majd azt követően a vád eredményes legyen, a gyanúsítottak büntetőjogi felelősségét megfelelően bizonyítsa a bíróság előtt, ahol azt meg is állapítják.

Az ügyészség az igazságszolgáltatás közreműködőjeként a büntetőeljárásról szóló törvényben meghatározott feltételek szerint érvényesíti az állam büntető-

---

¹⁶ 354/2012. (XII. 13.) kormányrendelet az emberkereskedelem áldozatai azonosításának rendjéről.

¹⁷ Bencze Máttyás – Vinnai Edina: *Jogszociológiai előadások*. Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 2012, 24. o.

¹⁸ A magyar szakirodalomban erről lásd például Szigeti Péter: *Max Weber jogfejlődési magyarázata: a jog varázslat alóli felszabadulása. Jogelméleti Szemle*, 2000/1., <http://jesz.ajk.elte.hu/szigeti1.html>; Pongrácz Alex: *A jogszociológia klasszikus problémái*. <https://jet.sze.hu/images/Jogszociol%20c3%b3gia/~%20M%20Weber%20+%20R.%20Pound%20%20.pdf>

¹⁹ Vö. Hack Péter: *Az ügyészség*. In: *Jakab András – Gajdusckek György (szerk.): A magyar jogrendszer állapota*. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont–Jogtudományi Intézet, Budapest, 2016, 483. o.

igényét, felügyeli és végzi az előkészítő eljárást, irányítja, felügyeli, illetve végzi a nyomozást, képviseli a közvédat a bírósági eljárásban, valamint felügyeletet gyakorol a büntetés-végrehajtás törvényessége felett.²⁰ Az ügyészek a törvényekben előírtaknak megfelelően, következetesen és méltányosan járnak el, ügyészi kötelezettségeiket legjobb szaktudásuk szerint teljesítik.²¹ Az ügyész mérlegelési jogkörét pártatlanul, méltányosan, a törvények megtartása mellett, külső befolyástól mentesen gyakorolja.²²

Ugyanaz a büntető törvénykönyv és a büntetőeljárás törvény, egységesek az ügyészségi iránymutatások, mégis vannak különbségek az egyes ügyészségek munkája, eredményessége, hatékonysága között, de ez természetesen minden hivatásrend esetében igaz.²³

Az ügyészségen kidolgozott iránymutatások nemcsak az ügyészi szervezet munkájára, hatékonyságára, hanem a rendőri, nyomozó hatósági feladatok ellátására is hatással vannak. Az ügyészek büntetőeljárásban betöltött szerepe miatt az ő vizsgálatuk a többi jogalkalmazó hivatásrend közül kiemelten fontos.²⁴ Az emberkereskedelem jelensége tekintetében 2018 óta különösen előremutató az ügyészi szervezet tevékenysége.²⁵

Az attitűdvizsgálatokról

Az attitűd a szociálpszichológia egyik fontos, ám nem pontosan definiált kifejezése.²⁶ A XX. század elején sok kutató foglalkozott az attitűddel. *Gordon*

²⁰ 2011. évi CLXIII. törvény az ügyészségről 1. § (1) bek.; Lásd még Be. 25. §.

²¹ 2011. évi CLXIII. törvény az ügyészségről 7. § (2) bek.

²² 2011. évi CLXIII. törvény az ügyészségről 7. § (2) bek. d) pont.

²³ A bírói mérlegelésről egy példa: két ügyben a tényállás és a sértett személye is megegyezett: a bíróság az egyik vádlottat első fokon felmentette, a másikat pedig elítélte. Lásd Windt Szandra: A gyermekek szexuális kizsákmányolásáról. *Ügyészségi Szemle*, 2020/4., 42–53. o. <http://ugyeszsegiszemle.hu/hu/202004/ujsag#42>

²⁴ A többi hivatásrenddel kapcsolatban lásd többek között Navratil Szonja: A jogász hivatások szociológiája. „Legal Profession”. In: Fleck Zoltán (szerk.): *Jogszociológiai előadások*. 2014, 65–84. o. Továbbá a Debreceni Jogszociológiai Jegyzet a bírákat vizsgálta, amely szerint „a szubjektív, pszichikai tényezők erőteljesen befolyásolják az ítélkezést”. Lásd bővebben Bencze Máttyás – Vinnai Edina: i. m. 35. o.

²⁵ Vö. az amerikai ügyészek munkájával Amy Farrel – Brianne Kane: Criminal Justice System Responses to Human Trafficking. In: John Winterdyk – Jackie Jones (eds.): *The Palgrave International Handbook of Human Trafficking*. Palgrave Macmillan, 2020, pp. 641–657.

²⁶ Az attitűd és az előítélet közötti különbségre itt most nem térünk ki. Erről lásd bővebben Gordon Allport: *Az előítélet*. Gondolat, Budapest, 1977, 44–47. o.

Allport 1935-ben²⁷ így fogalmazott: „Az attitűd tapasztalaton keresztül szerveződött mentális és idegi készenléti állapot, amely irányító vagy dinamikus hatást gyakorol az egyénnek az összes, vele kapcsolatban lévő tárgyra és helyzetre való reagálására.”²⁸

Hogy lehet mérni az attitűdöt? A szociális attitűd mérésének tipikus módja az, hogy értékelő jellegű megállapítások elutasításából vagy elfogadásából, a megállapítások és a válaszok sorozata segítségével formálnak képet az értékelő viszonyulás minőségéről, illetve intenzitásáról.²⁹ Az attitűdmérés az útja annak, hogy az empirikus társadalomkutatás hozzáférközzék az értékelő viszonyulásokban rejlő egyéni és társadalmi értékekhez. A társadalmi valóság megismerésének és tudatok alakításának egyik alapvető tényezője.³⁰ Az attitűd az egyéni élettörténet terméke, előző tapasztalatok függvénye.³¹

Kiemelendő: a társadalmi környezet döntő befolyást gyakorol az attitűdök alakulására.³² Véleményem szerint az ügyész szakmai attitűdje, hozzáállása, szakmaisága, fejlődni akarása mellett a személyes attitűdje is befolyásol(hat)ja a mindennapi munkáját: az utasításokat, amelyeket az egyes ügyekben ad a nyomozó hatóság tagjainak, ahogy felügyeli az eljárást, ahogyan képviseli a vádat, annak ellenére is, hogy rendszeres szakmai képzéseken a szakmaiság alapelveit elsajátítja. Az attitűd, a beállítódás meghatározza egy tárggyal kapcsolatos viselkedésünket, összegzi az azzal kapcsolatos értékítéleteinket, ezáltal irányítja a viselkedésünket és szervezi a világ megismerését.³³

A szemléletformáló, érzékenyítő tréningek éppen a jogalkalmazóknak a jogon, a jogi kereteken kívüli attitűdjén igyekeznek változtatni. Az emberkereskedelemmel kapcsolatban 2019 novembere óta rendszeresen mód nyílik erre a Belügyminisztérium által szervezett szemléletformáló tréningeken mindhárom hivatásrend közös esetfeldolgozásai közben.³⁴

---

²⁷ Gordon Allport: Az attitűdök. In: Pataki Ferenc – Solymosi Zsuzsanna (szerk.): *Szociálpszichológia szöveggyűjtemény III. (A szociális interakció – Attitűd – Dinamika)*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1972, 179–198. o.

²⁸ Uo. 188. o.

²⁹ Halász László – Hunyady György – Marton L. Magda (szerk.): *Az attitűd pszichológiai kutatásainak kérdései*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1979, 20. o.

³⁰ Uo. 23–24. o.

³¹ Uo. 27. o.

³² Uo. 122. o.

³³ Vinnai Edina: Jogismeret, jogi attitűd, jogtudat. In: Bencze Máttyás – Vinnai Edina: i. m. 130. o.

³⁴ Lásd erről Huszár Julianna – Windt Szandra: Szemléletformáló tréning, avagy a rendőr, az ügyész, a bíró és öt emberkereskedelmes ügy. *Ügyészek Lapja*, 2020/1., 57–65. o.; továbbá <https://emberkereskedelem.kormany.hu/szemleletformalo-kepzes-ujabb-harom-megyeben>

Az attitűdvizsgálat módszere

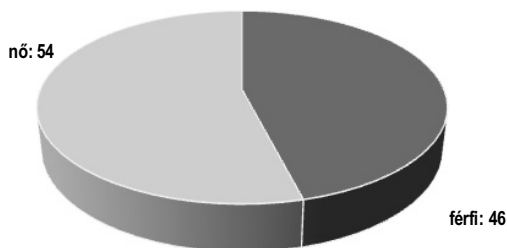
A 2020. szeptember 30-i és október 5-i, az emberkereskedelemmel kapcsolatos belső ügyészségi képzésen részt vevő 215 ügyész közül 189 válaszolt az online kérdőív tizenkét kérdésére.³⁵

Hipotézisek:

- Az emberkereskedelem jelenségéről azoknak van pontosabb véleményük, akik már találkoztak ilyen ügyekkel.
- A tényállás az utóbbi időben középpontba került a nemzetközi elvárások és az ezt követő hazai reakciók miatt. Ennek ellenére az ügyészek nem tartják túlértékelt tényállásnak, sőt a helyes jogalkalmazás kialakítása szempontjából szükségeszerű, hogy több szó essen erről.
- Az áldozathibáztatás az ügyészek között nem jellemző.
- A saját megyéjét mindenki jobbnak ítéli, illetve az, aki már találkozott ilyen ügyvel, realisabban fogalmazza meg a jelenség megyei elterjedtséget.

A 189 válaszadó ügyész 54,5 százaléka nő, 45,5 százaléka férfi, az ország összes megyéjéből (1. számú ábra).

1. számú ábra
A válaszadók nem szerinti megoszlása (N = 189; %)

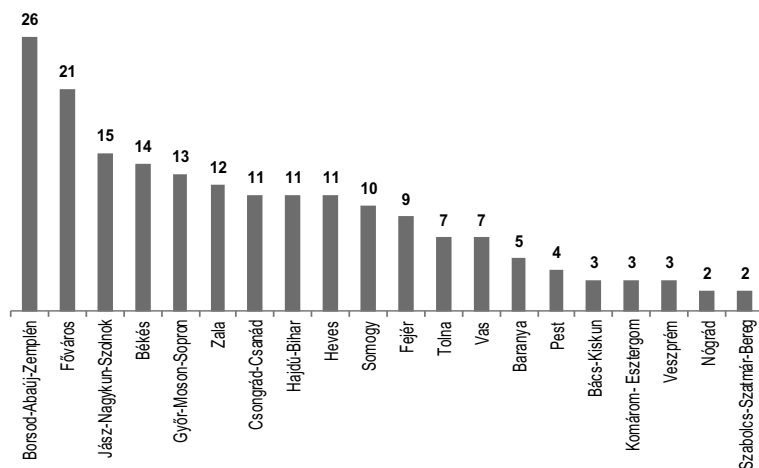
A válaszadók közel 60 százaléka 15 évnél régebb óta ügyész (83 százalékuk 10 évnél).

Annak ellenére, hogy a válaszadó, az ügyészségi belső képzésen részt vevő ügyészek többsége 10 évnél régebb óta ügyész, csupán 77-en (40,7 százalék) jártak már el emberkereskedelemmel kapcsolatos ügyekben, kényszermunkát is érintően pedig még kevesebben, csupán 24-en (12,7 százalék).

³⁵ A válaszaikat ezúton is köszönöm. Az adatokat az SPSS programcsomag segítségével dolgoztam fel.

A legtöbb ügyész Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből és a fővárosból töltötte ki a kérdőívet. Az emberkereskedelem jelensége ezeken a területeken kiemelkedő (2. számú ábra).

2. számú ábra
A válaszadók megyei megoszlása (N = 189; fő)

A válaszadók 9,5 százaléka (18) írta azt, hogy mind emberkereskedelemmel összefüggő, mind kényszermunkával kapcsolatos ügye volt: azaz mind a szexuális, mind a munkacélú kizsákmányolásra volt rálátása.

Az attitűdvizsgálat lényege az volt, hogy megismerjük az ügyészek véleményét egy-egy emberkereskedelemmel összefüggő, szándékosan provokatív állításról. Az állításokkal kapcsolatos véleményt egy hatfokú Likert-skála segítségével válaszolhatták meg az ügyészek.³⁶

1. „Magyarországon az emberkereskedelem nem elterjedt jelenség”

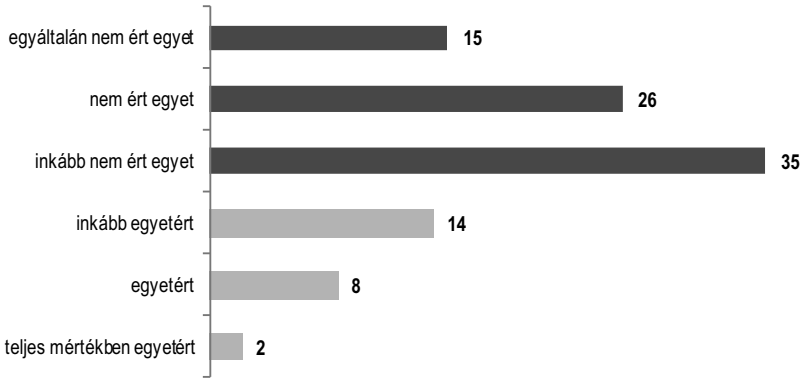
Az egyik általános közhiedelem hazánkban az emberkereskedelemmel kapcsolatban, hogy ez a jelenség nem jellemző, nem a hétköznapi magyar valóság része. Ezt a bűncselekményt, bár hazánkban kiindulva, csupán külföldön valósítják meg.

³⁶ A Likert-skálán a páros vagy páratlan beosztás választása a kutatón múlik, jelen esetben én a párost választottam, és a szélesebbet: 1-től 6-ig terjedőt, kerülve, hogy a válaszok középre húzzanak, a semleges felé. Ennek ellenére az öt állítás módusza és mediánja is az 5-ös és a 8-as kérdések esetében is középre tolodott. A Likert-skálák közötti kapcsolatokat vizsgálatát a Khi-négyzet-próbával végeztem el.

3. számú ábra

„Magyarországon az emberkereskedelem nem elterjedt jelenség” (N = 189; %)

A válaszadó ügyészek többsége hezitált ennek az állításnak a megítélésakor. Harmincöt százalékuk (66 fő) szerint ez közepes: inkább nem értettek egyet ezzel az állítással (3. számú ábra).

Egyáltalán nem értett ezzel egyet 15 százalék (29 fő), kevéssé határozottan utasította ezt el 26 százalék (48 fő).

Sem nemek, sem megyék szerinti összefüggés nem mutatkozott azok között, akik erre a kérdésre válaszoltak.

Ezzel a kijelentéssel négy válaszadó értett teljes mértékben egyet: nekik nem volt még korábban emberkereskedelemmel kapcsolatos ügyük (Somogy, Baranya, Vas és Veszprém megyei ügyészek).

Az, akinek volt korábban emberkereskedelemmel összefüggő ügye, inkább elutasította ezt a kijelentést, mint az, aki még nem találkozott ilyennel.

2. „Az emberkereskedelemmel kapcsolatos ügyek esetében nagyon magas a látencia”

Ezzel az állítással hárman kevésbé, kilencen pedig inkább nem értettek egyet. A többség szerint ez az állítás igaz (közel 80 százalék). A válaszadók nem adtak szignifikánsan különböző válaszokat nemük alapján.

Érdekes módon ez az állítás összefügg az előzővel: Magyarországon az emberkereskedelem nem elterjedt jelenség, miközben nagyon magas a látencia. Ez akkor is így volt, amikor a válaszadó szerint az emberkereskedelem jelensége nem elterjedt Magyarországon, a magas látencia ennek ellenére kapcsolódik ehhez.

1. számú táblázat
Az elterjedtség és a látencia megoszlása (N = 189; fő)

		„Az emberkereskedelemmel kapcsolatos ügyek esetében nagyon magas a látencia”					
		Nem ért egyet	Inkább nem ért egyet	Inkább egyetért	Egyet-ért	Teljes mértékben egyetért	Össze- sen
„Magyarországon az emberkeres- kedelem nem elterjedt jelenség”	Egyáltalán nem ért egyet	0	0	0	7	22	29
	Nem ért egyet	2	2	4	20	20	48
	Inkább nem ért egyet	0	5	16	27	18	66
	Inkább egyetért	1	2	5	9	10	27
	Egyetért	0	0	2	10	3	15
	Teljes mértékben egyetért	0	0	1	1	2	4
	Összesen	3	9	28	74	75	189

A Borsod-Abaúj-Zemplén megyében dolgozó ügyészek véleménye árnyaltabb képet mutat, mint a többi válaszadóé, emberkereskedelem szempontjából ez az egyik legfertőzöttebb megye. A 26 kitöltő közül húszan *nem* értettek egyet az-
zal az állítással, hogy Magyarországon az emberkereskedelem nem elterjedt jelenség: azaz szerintük ez jelen van Magyarországon. Négy borsodi válaszadó ügyész inkább egyetért az-
szal, hogy ez hazánkban nem elterjedt, kettő egyetért. Egy borsodi válaszadó szerint Magyarországon az emberkereskedelem nem jellemző, és a látencia sem magas.

3. „A Btk. 192. § egy feleslegesen túlértékelt tényállás”

Ezt az állítást azért fogalmaztam meg, mert érkezett már olyan visszajelzés, hogy az emberkereskedelem az utóbbi időben „felkapott” téma lett, noha annak semmi indoka nincsen. A válaszadóink ezzel az állásponttal nem értenek egyet (64 százalék egyáltalán nem, 20 százalék nem, 11 százalék inkább nem értett ezzel egyet). A válaszadók csupán 4,8 százaléka (9) írta azt, hogy ezzel az állítással inkább egyetért.

Az elutasító válaszok semmilyen összefüggést nem mutatnak a válaszadó nemével, a megyével, az-
szal, hogy volt-e korábban emberkereskedelemmel vagy kényszermunkával kapcsolatos ügye. Továbbá az-
szal sem, hogy mit gondol arról, ez a jelenség mennyire elterjedt a saját megyéjében. Nyilvánvaló, hogy emiatt is vettek részt az emberkereskedelem kérdésével foglalkozó ké-
p-
zésen is: fontosnak tartják, hogy erről a tényállásról többet tudjanak, bővítsék az ismereteiket. Kontrollcsoportként érdemes lenne más, a képzésen részt nem vett ügyészeknek is feltenni ezt a kérdést.

A következő két kijelentés a sértettekkel kapcsolatos. Az emberkereskedelemmel kapcsolatos ügyekben különösen fontos a sértettek szerepe. A szexuális és a munkacélú kizsákmányolás cselekményeit magában foglaló büntetőeljárások „bizonyítékszegények”, a személyi bizonyítékok, azon belül is sok esetben csupán a sértetti vallomások állnak rendelkezésre. A sértett ezekben az ügyekben (is) különösen fontos szereplő: sok információ lehet a birtokában, amelyek a nyomozó hatóság és az ügyészség munkáját segíthetik a büntetőjogi felelősség megállapításában, akár további bizonyítékok beszerzésében. Az együttműködő, megbízható sértett tanú a hatóságok munkáját segíti. Ám az iratelemzésekből³⁷ is egyértelműen kitűnt, mind az emberkereskedelemmel, mind a gyermekprostitúcióval kapcsolatos ügyek esetében, hogy a sértettek egy része rendkívül alacsony intellektusú, így nem csupán a hozzáállásuk miatt képtelenek egybefüggő, koherens vallomást tenni. A sértett fizikai és mentális állapota az elszenvedett cselekmények következtében még inkább megnehezíti, hogy összefüggő, mindenre kiterjedő tanúvallomást tegyen.

Bár a sértett köteles az egyes eljárási cselekményeken részt venni, sok ügy elhúzódsának oka, hogy az illető tartózkodási helye ismeretlen, annak megváltozását nem közölte az eljáró hatóságokkal. Az ügyészek munkáját ez is megnehezíti.

A sértett védelme, a másodlagos viktimizáció elkerülésének elősegítése, egyúttal a terheltekkel szembeni vádemelés az emberkereskedelemmel összefüggő ügyekben különösen nagy nehézséget okoz az ügyész számára.³⁸

A két állítás válasza alapján az ügyészek attitűdje *nem mutat áldozathibáztatásra* utaló jeleket.

4. *„Az emberkereskedelem sértettjei általában nem tesznek meg mindent azért, hogy kikerüljenek a rossz helyzetükből”*

Erre az állításra a válaszok eléggé megosztottak voltak. A válaszadók 27 százaléka hezitált az állítás eldöntése tekintetében, inkább nem értett vele egyet. Ötvenhatan elutasították ezt az állítást (30 százalék). Inkább egyetértett ezzel a válaszadók ötöde (39 fő), míg 43-an egyet értettek ezzel: tízen, teljes mértékben (5 százalék) (4. számú ábra).

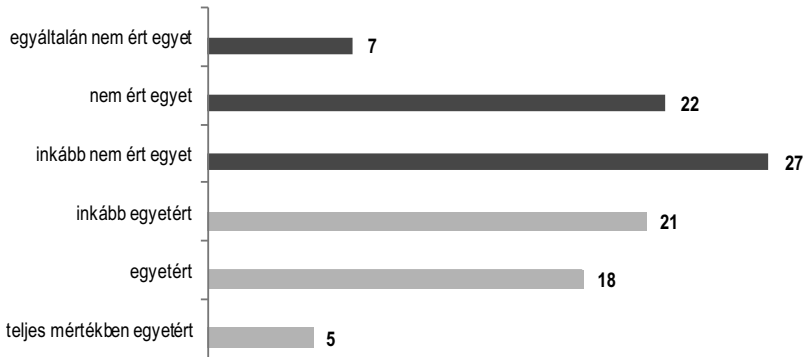
---

³⁷ Windt Szandra: Az emberkereskedelem jelensége a Btk. 192. § alapján. *Ügyészek Lapja*, 2020/6., 35–44. o.

³⁸ Vö. a norvég helyzettel Anette Brunovskis – May-Len Skillbrei: Two Birds with One Stone? Implications of conditional assistance in victim protection and prosecution of traffickers. *Anti-Trafficking Review*, iss. 6, 2016, pp. 13–30., www.antitraffickingreview.org; továbbá vö. Amy Farrel – Brianne Kane: i. m. 641–657. o.

4. számú ábra

A sértettek segítségkéréséről való vélemények megoszlása (N = 189; fő)

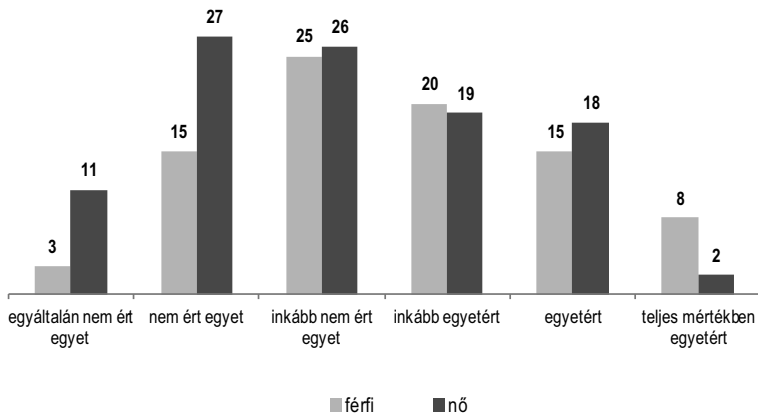

Azaz a válaszadók 44 százaléka inkább egyetértett azzal az állítással, hogy a sértettek nem tesznek meg mindent annak érdekében, hogy segítséget kérjenek ahhoz, hogy kilábaljanak a rossz helyzetükből. Mindamelllett korántsem egységes az álláspont: látható, hogy a válaszolók több mint negyede hezitál ennek megítélésekor, és sokan el is utasítják. Ennek alapján tehát nem igazolódott be az általános „áldozathibáztató jogalkalmazó” narratíva.

A válaszadók neme és megyei megoszlása alapján semmilyen összefüggés nem mutatkozik a válaszok között, bár több női válaszadónk volt, érdemes a válaszokat nem szerinti megoszlásban is bemutatni (5. számú ábra).

5. számú ábra

A válaszadók nemenkénti megoszlása (N = 189; fő)

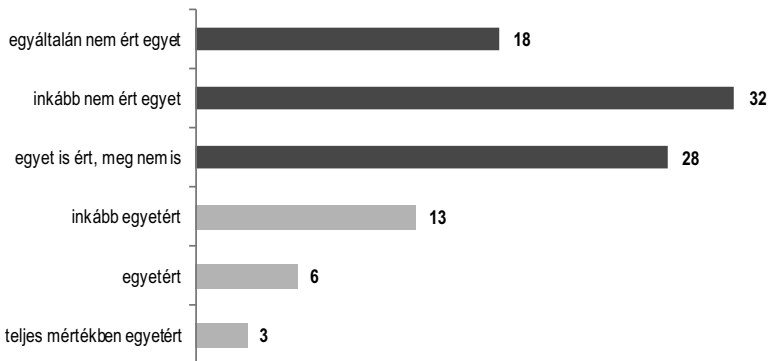
Az állítással egyetértők között nem találni összefüggést sem a válaszadók neme, sem a megye, sem a megyei elterjedtség szerint.

Azok a válaszadók, akiknek volt korábban emberkereskedelemmel kapcsolatos ügye, inkább úgy vélték, hogy a sértett nem tesz meg mindent azért, hogy a rossz helyzetéből kikerüljön, de a hezitálók is inkább ebből a csoportból kerültek ki.

5. „A sértettek a legtöbb esetben önként végzik a tevékenységüket”

A sértett önkéntességének kérdése az emberkereskedelemmel összefüggő eljárások során gyakran felmerül. A válaszadó ügyészek közül 23 százalék (43 fő) gondolta azt, hogy ez az állítás igaz (6. számú ábra).

6. számú ábra
A sértetti önkéntesség megítélése (N = 189; fő)

Megyék alapján nem mutatkozik eltérés a válaszok megoszlásában. A válaszadók neme sem mutat összefüggést a sértett önkéntességének megítélésével, azonban látható, hogy az önkéntességgel inkább a női válaszadók értettek egyet.

A két, áldozathibáztatással kapcsolatos kijelentés között szignifikáns kapcsolat van. A sértettekre vonatkozó kijelentésekkel csupán tizenegyen értettek egyet, ez a válaszadók számához képest igen kevés. Így még inkább egyértelmű, hogy az áldozathibáztató attitűd a válaszadók esetében nem jellemző. A 189 válaszadó között egyvalaki volt, aki mindkét állítással teljes mértékben egyetértett (2. számú táblázat).

Ha a két kijelentéssel kapcsolatos attitűdöket a válaszadó neme szerint vizsgáljuk, árnyaltabb képet kapunk.

Azok közül (82 fő), akik inkább egyetértettek a sértett segítségkérésének elutasításával, csupán 27-en értettek egyet a sértett önkéntességével: 13 nő³⁹ és 14 férfi⁴⁰ válaszadó, ami szintén azt mutatja, hogy a válaszadók esetében előfordul ugyan az áldozathibáztató attitűd, de nem ez a legjellemzőbb, sőt ezt a válaszadó neme sem befolyásolja.

2. számú táblázat

A két, áldozathibáztatással kapcsolatos kijelentésre adott válaszok (N = 189; fő)

		„Az emberkereskedelem sértettjei általában nem tesznek meg mindent azért, hogy kikerüljenek a rossz helyzetükből”						
		Egyáltalán nem ért egyet	Nem ért egyet	Inkább nem ért egyet	Inkább egyetért	Egyet-ért	Teljes mértékben egyetért	Össze-sen
„A sértettek a legtöbb esetben önként végzik a tevékenységüket”	Egyáltalán nem ért egyet	10	8	9	3	3	1	34
	Nem ért egyet	2	23	19	10	6	1	61
	Inkább nem ért egyet	2	6	13	18	10	3	52
	Inkább egyetért	0	4	6	7	8	0	12
	Egyetért	0	1	3	0	4	4	5
	Teljes mértékben egyetért	0	0	1	1	2	1	5
	Összesen	14	42	51	39	39	10	189

6. „Mit gondol, az Ön megyéjében mennyire jellemző az emberkereskedelem jelensége?”

Az erre a kérdésre adott válaszok megoszlása alapján az inkább „kevésbé a mi megyénk problémája” mentalitás körvonalazódik.⁴¹ (7. számú ábra)

„A megyében egyes társadalmi rétegekben nagyobb a szegénység, ezért ezeket a sértetteket könnyebben találják meg a bűnözői csoportok. Ugyanakkor az általában jellemző szervezett elkövetési mód miatt, illetve arra figyelemmel, hogy a prostitúcióra kényszerítés esetén tipikusan más területeken (pl. Budapesten, vagy a Balatonnál) folytatják ezt a tevékenységet, a megyében kevésbé jellemző az emberkereskedelem.”

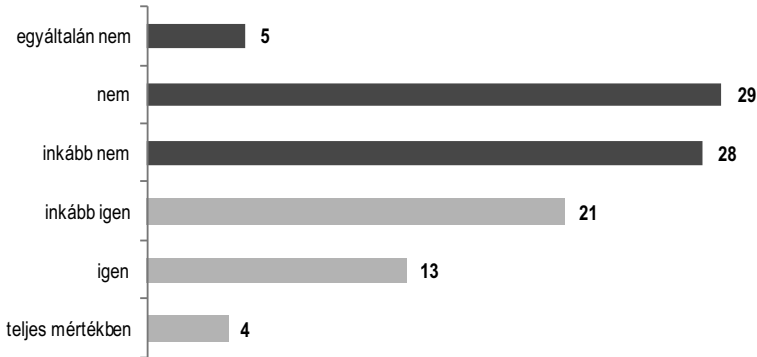
„Mint ahogy minden megye, Zala is biztosan is érintett, azonban véleményem szerint itt nem kiemelkedő az ilyen jellegű bűncselekmények száma az ország középső és keleti területeihez képest.”

³⁹ A női válaszadók 13 százaléka.

⁴⁰ A férfi válaszadók 16 százaléka.

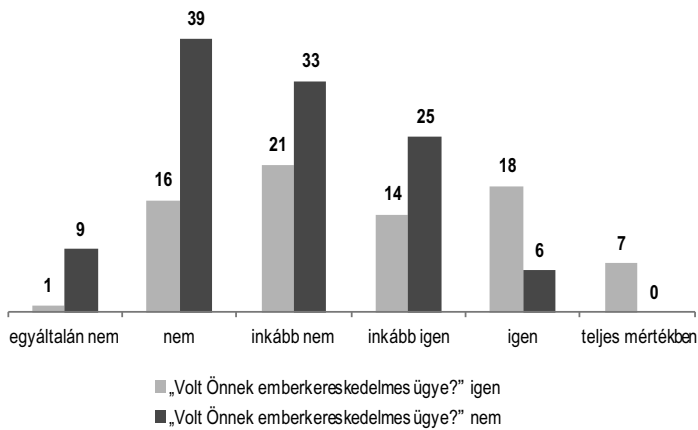
⁴¹ A medián szerint a válaszok a 3-as, módusz szerint a 2-est mutatja a 6-os skálából.

7. számú ábra
A válaszadók szerint az emberkereskedelem mennyire elterjedt jelenség a saját megyéjükben (N = 189; %)

A hagyományosan emberkereskedelemmel fertőzött megyék közül Borsod-Abaúj-Zemplénből válaszolt a legtöbb ügyész: 26-ból 21 szerint inkább jellemző ez a jelenség a megyében.

8. számú ábra
Az emberkereskedelem elterjedtsége a válaszadó megyéjében a korábbi emberkereskedelemmel összefüggő ügy ismeretében (N = 189; fő)

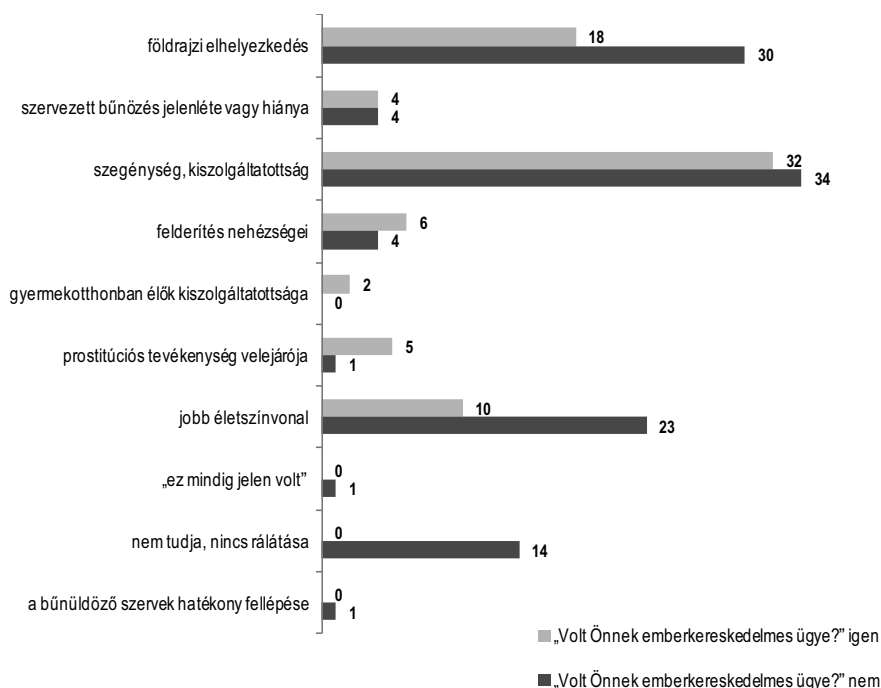

Szignifikáns a kapcsolat a között, hogy volt-e valakinek már emberkereskedelemmel összefüggő ügye és mennyire tartja elterjedtnek a megyéjében a jelenséget: nyilvánvalóan befolyásolta a véleményt, hogy a válaszadó találkozott-e már ezzel a jelenséggel (8. számú ábra).

Az a válaszadó, aki még nem járt el emberkereskedelemmel és kényszer-munkával kapcsolatos ügyben, inkább úgy gondolta, hogy ez a jelenség más megyében fordul elő gyakrabban (9. számú ábra).

9. számú ábra

Az okok megoszlása a válaszadó emberkereskedelemmel összefüggő ügyekben való jártassága alapján (N = 189; fő)

Az emberkereskedelem elterjedtségének magyarázó okaira is rákérdeztem.⁴²

A válaszadó ügyészek szerint a háttérben a szegénység, a kilátástalanság, a kiszolgáltatott helyzet, azaz a leggyakoribb társadalmi okok voltak (66 válaszadó, a válaszadók 35 százaléka).

⁴² Az okokra nyílt kérdéssel lehetett válaszolni, amelyeket utólag én kódoltam be, 10 csoportban lehetett meghatározni.

Ezt követte a megye földrajzi elhelyezkedése magyarázó okként, a válaszadók negyede szerint: a megye földrajzi elhelyezkedése, részben annak határhoz való közelsége (48 fő) befolyásolja azt, hogy a saját megyéjében mennyire elterjedt az emberkereskedelem.

Harmadik külön okként vettem fel azt a szintén megyei jellemzőt, amelyben inkább a megye jobb gazdasági mutatóira, a magasabb lakosságszámra, a jobb lehetőségekre utalt a válaszadó (33 fő).

Tizennégy válaszadó nem tudta magyarázatát adni a korábbi értékelésének: részben amiatt, mert nem volt rálátása a kérdésre, nem volt ilyen ügye, részben mert nem akart válaszolni.

„Nem tudok válaszolni a kérdésre, mert nem ismerek adatokat. Munkám során feltűnt azonban pl. az, hogy szabálysértési helyszíni bírságnak több esetben is, amikor a tényállás megvalósulása felmerülhet pl. koldulás, lopás (lopátás hajléktalannal), szexuális szolgáltatással kapcsolatos szabálysértési tényállásoknál, ill. szabálysértési eljárásokban a pszichoaktív szer használattal kapcsolatos eseteknél is van olyan érzésem, hogy lehet »ilyesmi« a háttérben. Komplex gondolkodással és esetvizsgálattal lehetne feltárni a háttérben meghúzódó bűncselekményt, segíteni a sértettet és nem szabálysértés elkövetőjeként kezelni.”

A felderítés nehézségei, mint a magas látenciát magyarázó ok szerepeltetése, is fontos szempont volt. Több változóval kapcsolatos összefüggést vizsgáltam az okok hátterének megismerése érdekében.

A válaszadó megyéje és az általa megfogalmazott emberkereskedelem elterjedtségének oka között szignifikáns kapcsolat mutatkozik. *(A megyei megoszlást lásd a függelékben.)* Az, aki szerint nem jellemző a saját megyéjében az emberkereskedelem jelensége, jellemzően a megye földrajzi adottságaival indokolta ezt: a távoli országhatárt, a nyugati határhoz való közelséget, emiatt a jobb anyagi és munkalehetőségeket említették. Érdekes, hogy ez a válaszadók szerint egyrészt az emberkereskedelem elterjedtségére, másrészt a hiányára is magyarázat:

„Az országhatár ugyan közel van, de az ország viszonylag gazdagabb részéről van szó, ezért kisebb a kiszolgáltatott réteg.”

„A nyugati határ közelsége, sok kiszolgáltatott helyzetben lévő személy (köztük fiatal lányok is) érkezik Nyugat-Magyarországra a »könnyebb boldogulás« reményében, akik aztán csalódnak, hogy nem tudnak a várt mértékben előrelépést elérni. Vagy pedig megtévesztés hatására érkeznek ide, és itt szembesülnek csak a ténylegesen végzendő »munkával«.”

Az emberkereskedelem elterjedtségére vonatkozó magyarázó ok és az, hogy volt-e a válaszadónak már emberkereskedelemmel kapcsolatos ügye, szignifikáns összefüggést mutat.

Akinek nem volt korábban emberkereskedelmes ügye, a megyei elterjedtség okaként inkább említette a megye földrajzi elhelyezkedéséből fakadó okot és a megye jobb életszínvonalát, jobb gazdasági mutatóit, mint az, aki már járt el emberkereskedelemmel összefüggő ügyben.

Aki már a munkája során találkozott emberkereskedelmes üggyel, jellemzően annak társadalmi okaira hivatkozva fogalmazta meg a megyei elterjedtség okát:

„Kriminológiai értelemben kevésbé fertőzött a megye, földrajzi elhelyezkedése, gazdasági jellemzői okából, a határokon (is) átívelő bűnözésnek jellemzően nem kiinduló pontja, de célállomása sem.”

„A hátrányos helyzetű, leszakadó régiókban sok kiszolgáltatott ember él nehéz anyagi körülmények között, akik kevés pénzért is szinte bármit elvállalnak, de félnek attól, hogy esetük nyilvánosságra kerül.”

„A magasabb népességszám miatt talán nagyobb az igény például a prostitúciós szolgáltatásokra.”

Zárszó

Az emberkereskedelem összetett jelenségével kapcsolatban megemlítendő annak a jogi és szociológiai megközelítésével kapcsolatos különbségek is. A jogi megközelítés csupán a Btk. 192. §-t⁴³ tekinti emberkereskedelemnek, míg a jelenséggel megvalósított cselekmények ennél sokkal több tényállást foglalnak magukban.⁴⁴ Ugyanakkor egy-két válaszban ez már megfogalmazódott, ami elég előremutató, sőt egyes válaszadók a kizsákmányolás szociológiai dimenzióira is utaltak.

„Szexuális jellegű kizsákmányolást többnyire más törvényi tényállás keretében ítélik meg büntetőjogilag a hatóságok, a legalább érzelmi, de olykor anyagi függőségben lévő kizsákmányolt, kiszolgáltatott helyzetben lévő személyek részéről a hatóságokkal való együttműködés hiánya, a tanúvallomástétel hiánya is gyakori, bizonyos törvényi tényállások – pl. kerítés, emberkereskedelem – egymással konkuráló tényállások, egyrészes jogalkalmazói gyakorlat hiánya” – írta az egyik válaszadó ügyész a jelenség véleménye szerint megyéjében kis számú jelenlétére magyarázó okként.

---

⁴³ A tényállás neve a 2020. évi V. törvény hatálybalépését követően: Emberkereskedelem és kényszermunka.

⁴⁴ Vö. Windt Szandra (2020): i. m. 35–44. o.

Az emberkereskedelemmel kapcsolatban azon válaszadóknak volt pontosabb véleményük, akik már találkoztak ilyen ügyekkel. Ez a megyei adatok összehasonlításával teljes mértékben bebizonyosodott.

A válaszadó ügyészek nem tartják túlértékelt tényállásnak a Btk. 192. §-át, sőt további elhatárolási kérdésekben várnak iránymutatást, ők maguk is jelezték az egységes gyakorlat hiányát.

Az emberkereskedelem áldozatainak hibáztatása a vizsgálatban szereplő ügyészek között alapvetően nem jellemző, bár a válaszok között mutatkozott eltérés aszerint, hogy kinek volt már emberkereskedelemmel összefüggő ügye. Ez befolyásolta a jelenség megyei elterjedtségének megítélését is.

A Legfőbb Ügyészség szervezetként is fontos feladatokat végzett a hazai emberkereskedelem elleni fellépés területén, iránymutatásokkal, az egységes gyakorlat kialakításával, a korábban tapasztalt félreértések tisztázásával. Ezek mellett az ügyészek számára folyamatos képzések szervezésével igyekeznek az emberkereskedelemmel kapcsolatos ismereteket naprakészen tartani.

Azokat vontuk be a vizsgálatba, akik részt vettek az emberkereskedelemmel kapcsolatos képzésen, azok válaszolták meg önként a kérdéseket, akik érdeklődtek a téma iránt, még ha akadt köztük olyan is, akinek korábban semmilyen tapasztalata nem volt emberkereskedelemmel összefüggő ügyekkel. Sőt, olyan válaszadó is volt, aki nem a büntetőjogi szakág ügyésze. Ettől függetlenül ennek a 189 ügyésznek a véleménye rendkívül fontos. A hozzáállásuk, a szakmaiságuk mind garancia arra, hogy a jogszabályváltozást, az elhatárolási kérdéseket is bemutató képzést követően az eddigieknél is hatékonyabban járnak majd el ezekben az ügyekben. Ezekkel az alapokkal, további érzékenyítő tréningek után, véleményem szerint az ügyészi szervezet eleget tud tenni az áldozatközpontúság nemzetközi kívánalmának.

FÜGGELÉK: A válaszadó megyéje és az elterjedtség oka szerinti megoszlás

Magye	földrajzi elhelyezkedés	szervezett bűnözés jelenléte vagy hiánya	társadalmi okok, szegénység, kiszolgáltatottság	felderítés nehézségei	gyermekotthonban élők kiszolgáltatottsága	prostitúciós tevékenység velejárója	jobb élet-színvonal, nagyobb lakosság-szám, jobb helyzet	ez mindig jelen volt	nem tudja, nincs rálátása	a bűnüldöző szervek hatékony fellépése miatt	Összesen
Bács-Kiskun	1	0	1	0	0	1	0	0	0	0	3
Baranya	1	0	3	0	0	0	0	0	1	0	5
Békés	5	2	4	1	0	0	0	1	1	0	14
B-A-Z	1	1	22	0	1	0	0	0	1	0	26
Csongrád-Csanád	2	1	5	0	0	2	1	0	0	0	11
Fejér	6	0	1	0	0	0	2	0	0	0	9
Főváros	2	0	5	0	0	0	13	0	1	0	21
Győr-Moson-Sopron	3	0	1	1	0	0	7	0	0	0	12
Hajdú-Bihar	1	1	4	2	0	1	0	0	2	0	11
Heves	4	0	5	0	0	1	1	0	0	0	11
J-N-SZ	4	0	5	3	0	0	0	0	2	1	15
Komárom-Esztergom	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	3
Nógrád	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	2
Pest	2	0	0	1	0	1	0	0	0	0	4
Somogy	3	1	5	0	1	0	0	0	1	0	11
Sz-Sz-B	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	2
Tolna	2	1	2	0	0	0	0	0	2	0	7
Vas	4	0	0	1	0	0	2	0	0	0	7
Veszprém	2	0	0	1	0	0	0	0	0	0	3
Zala	3	1	1	0	0	0	4	0	3	0	12
Összesen	48	8	66	10	2	6	33	1	14	1	189

A büntetőeljárás időszerűségét célzó egyes újítások empirikus megközelítésben

A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény egyik fő célja az eljárások hatékonyabbá tétele, időszerűségének javítása. A tanulmány átfogó képet kíván nyújtani a reformjogintézmények érvényesüléséről. Az elméleti alapokból kiindulva statisztikai adatok, empirikus kutatás, interjúk és szakmai állásfoglalások segítségével kerül sor az eddigi gyakorlati tapasztalatok feltárására. A tanulmány az ügyészségi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezésére és az előkészítő ülésre fókuszál. A kezdeti tapasztalatok kedvezők. Az ügyészségi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezése a kisebb súlyú bűncselekmények esetén egyes megyékben kiválóan alkalmazott eszköz. Az előkészítő ülés, illetve az előkészítő ülésen a vádlott beismerő nyilatkozatának elfogadása az eddigi tapasztalatok alapján a leginkább bevált újítás.

A legújabb büntetőeljárás kódexünk – a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.) – egyik mozzatárugója ez eljárások hatékonyabbá tétele, időszerűségének a javítása. Ennek érdekében a kodifikáció során számos módosításra és újításra sor került. Az Országos Kriminológiai Intézet 2020-ban kutatást folytatott, amely arra irányult, hogy a 2018. július 1-jén hatályba lépett büntetőeljárás törvény e célokat követő újításai mennyiben váltak be a gyakorlatban.¹ Ennek megfelelően a kutatás tárgyát az eljárások időszerűségét célzó, reformjogintézmények képezték, így az ügyészségi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezése, a nyomozás során megkötött egyezségek és az egyezséget követő bírósági eljárás, valamint az előkészítő ülés.

A kutatás több szempontból közelítette meg a témát. Kiindulópontként a jogszabályi háttér és a mértékadó hazai szakirodalom áttekintése szolgált. Ebbe a körbe tartozott a Legfőbb Ügyészség iránymutatásainak a feltérképezése. Az eljárások időszerűségét célzó jogintézmények érvényesülésének vizsgálata – második szintként – statisztikai adatok elemzése révén volt lehetséges. Következő lépcsőként ügyészekkel folytatott interjúk, valamint a megyei főügyészségek tapasztalatai, álláspontjai nyújtottak rendkívül értékes – a szakirodalomból és büntető ügyiratok vizsgálatából nem szerezhető – tapasztalatokat. Az

---

¹ A büntetőeljárás megújításának hatásai az eljárás időszerűségére című kutatás.

interjúalanyok és főügyészségek jellemezték az egyes eljárások jellegzetességeinek és alkalmazásainak lehetőségeit, egyben a problémákra is felhívták a figyelmet. Utolsó lépcsőként ügyiratok vizsgálatára is sor került.

A vizsgálat a Be. hatálybalépését követően alkalmazott és 2019. december 31-ig jogerősen befejezett ügyekre, tapasztalatokra terjedt ki. A tanulmány átfogóan kívánja értékelni az eljárások időszerűségét célzó megoldások érvényesülését, majd a kutatásból az ügyészségi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezésének és az előkészítő ülés tapasztalatait emeli ki.²

Általános jellemzők

A kodifikáció során nemcsak a rendelkezések egyenkénti felülvizsgálatára került sor, hanem az új kódex *„az egész büntetőeljárást egységes szempontok szerint, az egyes eljárási szakaszok és az eljárási szakaszokon belül az egyes jogintézmények tekintetében is egymásra épülő elemek rendszereként építette fel”*³. Olyan egységes, összefüggő eljárási szisztéma jött így létre, amely alkalmas a különböző súlyú, jellegű, így nem azonos eljárási kereteket igénylő ügyek differenciálására, továbbá az eljárás résztvevőinek egymáshoz, a hatóságokhoz és a bűncselekményekhez fűződő eltérő viszonyának széles skálán kezelésére. Az újítások közül kiemelendő a vádemelést megelőző szakasz átalakítása, amely egyrészt a nyomozás átstrukturálását jelenti, a kellően rugalmas és az egyszerűbb ügyek szelektálásra alkalmas szabályok révén, valamint a vádemelés korábbi önálló szakaszának megszűnését. További jellemző az opportunitás elvéből fakadó eszközrendszer átalakítása, hangsúlyosabbá tétele, ennek háttérében a tárgyalási szakasz elkerülése áll. Kiemelkedő jelentőségű a terhelti együttműködés, a beismerés szerepének változása, amely meghatározó szereppel bír az eljárás alakítása során. Idesorolható az elsőfokú eljárás újdonsága, a sokszor emlegetett előkészítő ülés, amely szintén jelentős gyorsító funkciót hordoz magában.

Meg kell említeni, hogy a jogalkotó a Be.-t, a hatálybalépését követő alig két évvel átfogóan felülvizsgálta, mivel a *„büntetőjogi tárgyú kódexek, ahogyan valamilyen jogszabály, folyamatosan formálódnak”*⁴.

---

² A kutatás egyezsége vonatkozó eredményeiről lásd részletesen ugyanebben a kötetben Barabás A. Tünde – Farkas Krisztina – Kiss Anna: *Az új Be. egyes meghatározó jogintézményei. A sértetti pozíció erősödése, eljárásgyorsítás, -egyszerűsítés.*

³ 2017. évi törvény indokolása a büntető büntetőeljárásról (a továbbiakban: indokolás), 2. o.

⁴ Végző előterjesztői indokolás a büntetőeljárásról szóló törvény és más kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2020. évi XLIII. törvényhez. Általános indokolás.

Annak eredményeképpen a büntetőeljárásról szóló törvény és más kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2020. évi XLIII. törvény 2021. január 1-jei hatállyal számos módosítást eszközölt a kódexben.

Az ügyészségi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezése a Be. egyik újítása, habár a jogalkotó szerint „nem tekinthető teljesen új, önálló intézmények, sokkal inkább a Be. rendelkezésre álló eszközrendszerének hatékony alkalmazását biztosító sajátos módszernek”⁵.

A jogintézmény az ügyészi rendelkezés alatt álló döntéseknek a nyomozás során, a vizsgálati szakaszba történő előrehozatalával kifejezetten az eljárás gyorsítását célozza meg. A terhelti együttműködés újonnan kialakított rendszerébe illeszkedik, és annak biztosítására szolgál, hogy a terhelt és az ügyészség kapcsolatba léphessen egymással az eljárás időszerű és kiszámítható befejezése érdekében.⁶ Alapvető feltétel a terhelt beismerő vallomása, mivel csak annak fejében helyez kilátásba az ügyészség a gyanúsított számára kedvezményeket. A kedvezmények két csoportba oszthatók: egyrészt az ügyész érdemi rendelkezése alatt álló nyomozást megszüntető lehetőségekhez (közvetítői eljárás, feltételes ügyészi felfüggesztés, gyanúsított együttműködése) kötöttek; vagy, ha az ügyész szerint nincs lehetőség az eljárás vádemelést elkerülő módon történő befejezésére, akkor vádemelésre bíróság elé állítás vagy büntetővégzés formájában kerülhet sor. Nemcsak az ügyész, hanem maga a terhelt vagy a védő is kezdeményezheti. Fontos kiemelni, hogy nem az „alkudozás” lehetőségéről van szó, mivel az intézkedések/határozatok tartalmát nem az eljárás résztvevői, hanem a Be. vonatkozó rendelkezési határozzák meg.⁷

Az előkészítő ülés a kódex egyik legkarakteresebb novuma. A jogalkotó kiemelt szerepet szánt neki, mivel a tárgyalás írásbeli előkészítése mellett a fő hangsúlyt az előkészítő ülésre helyezte, ezzel merőben új funkciót adott neki. A jogintézmény átértelmezésével és kötelezővé tételével a büntetőeljárás kimenele és a bírósági eljárás menete ezen a ponton érdemben befolyásolhatóvá vált.⁸ Az új rendszerben az előkészítő ülésnek két funkciója van, mindkettő az eljárások gyorsítását szolgálja. Első lépcsőként lehetővé teszi az eljárás sommássá tételét, azaz érdemben befejezhető az eljárás, annak elmaradása esetén pedig a perkoncentráció jegyében a bizonyítás keretének kijelölését, és ezzel egyszerűsítését célozza.

---

⁵ Jancsó Gábor: LXIV. Fejezet. In: Polt Péter (szerk.): *Kommentár a büntetőeljárásról szóló törvényhez*. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2018, 793. o.

⁶ Indokolás a 404–406. §-hoz.

⁷ Jancsó Gábor: i. m. 793. o.

⁸ Indokolás a 121–122. §-hoz.

További jellemző, hogy a jogintézmény a terhelti együttműködés rendszerébe illeszkedik. Ez az előbbi két funkcióból fakadóan szintén két irányban nyilvánulhat meg. Egyrészt, ha a vádlott beismeri a vád tárgyát képező bűncselekményt és lemond a tárgyaláshoz való jogáról, megteremti annak lehetőségét, hogy a beismerését elfogadó bíróság már az előkészítő ülésen ítéletet hozzon. *„A bűnösségét el nem ismerő vádlott pedig a további bizonyítás irányának és kereteinek kijelölésében és bíróság általi rögzítésében működhet közre, elősegítve azt, hogy a tárgyaláson ne történjen szükségtelen bizonyítás és az ügy minél előbb befejeződhessen.”*⁹

Így a *„terhelti nyilatkozat tehát az előkészítő ülés kulcsfontosságú mozzanata”*, amely döntően meghatározza az eljárás további részének alakulását.¹⁰

Az előkészítő üléshez kapcsolódó nívum az úgynevezett *mértékes indítvány*. Az ügyészség már a vádiratban indítványt tehet a büntetés vagy intézkedés mértékére vagy tartamára arra az esetre, ha a terhelt az előkészítő ülésen a bűncselekmény elkövetését beismeri. Ez az indítvány a beismerő vallomásra tekintettel egy enyhébb szankcionálást tartalmazó, kedvezőbb indítványt jelent. Ha a mértékes indítvány megtételére nem került sor a vádiratban, akkor később, az előkészítő ülés folyamán, annak megkezdése után is van rá lehetőség, mivel az ügyész a vád lényegének ismertetése és a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök megjelölése után indítványt tehet a szankció nemére és mértékére a terhelt beismerése esetére.

Ez az újítás lényeges, alapvető szemléletváltás elé állította az ügyészséget.¹¹ A jogintézmény támpontot adhat a felek számára, eloszlatja a vádlott és a védő bizonytalanságát, így hozva közelebb az eljárás érdemi befejezésének lehetőségét.¹² Garanciális szabály, és szintén a beismerő vallomás megtételére hat az a rendelkezés, hogy ha a bíróság a bűnösséget beismerő nyilatkozatot az előkészítő ülésen elfogadta, nem szabhat ki hátrányosabb büntetést, illetve nem alkalmazhat hátrányosabb intézkedést, mint amelyet a vádirat, illetve az ügyész által tett mértékes indítvány tartalmaz.

Ha a vádlott a vád tárgyává tett cselekmény vonatkozásában a bűnösségre is kiterjedő beismerő vallomást tesz, a bíróság először a beismerő vallomás elfogadásáról dönt. A bíróság ennek során több szempontot vizsgál, így külö-

---

⁹ Indokolás a 499. §-hoz.

¹⁰ Rimóczy István – Bancsik Zsolt: *Kitöltésre váró jogi keret – az előkészítő ülés ismeretelméleti és pszichológiai szempontjai*. Kozma Sándor Tudományos Pályázat, Kézirat, 2020, 35. o.

¹¹ A Legfőbb Ügyészség kidolgozta a mértékes indítványtétellel vonatkozó követelményeket, ezeket az 1/2018. (VI. 30.) LÜ h. körlevében foglalta össze.

¹² Elek Balázs: LXVII. Fejezet. In: Polt Péter (szerk.): i. m. 1070. o.

nösen azt, hogy a vádlott külső befolyástól mentesen, a saját elhatározásából ismerte-e el a bűnösségét, tisztában van-e a beismerő vallomása természetével és annak lehetséges következményeivel, illetve nem merül-e fel kétely a beismerő vallomás hitelességével kapcsolatban, és az a rendelkezésre álló egyéb bizonyítékokkal kellőképpen alátámasztott-e.¹³

A terhelti beismerés elutasítására a törvény szűk teret ad a bírónak, és az elutasítás indítványozására egyaránt az ügyésznek. Az előkészítő eljárás sikere azonban nem azonosítható a terhelt beismerésének elérésével.¹⁴

A novelláris módosítás nem hagyhatta ki az előkészítő ülést sem, hiszen az a Be. egyik legjelentősebb újítása, és a problémák a gyakorlatban mutatkoztak meg. A módosítások egy része a bűnösség beismerése esetén a vádlott kihallgatásának terjedelmére vonatkoznak. Ennek tisztázása érdekében a jogalkotó a Be. 504. § (1) bekezdésébe beiktatott második mondata szerint „*A vádlott kihallgatása – az előkészítő ülés jellegére figyelemmel – a (2) bekezdésben meghatározott feltételek vizsgálatára irányul.*” A (2) bekezdés a bűnösséget beismerő nyilatkozat elfogadásának a feltételeit határozza meg. A törvény indokolása alapján a Be. 504. § (1) bek. kiegészítése azt kívánja egyértelműen meghatározni, hogy az előkészítő ülésen – annak speciális céljára figyelemmel – a büntetőjogi felelősséget nem érintő, korlátozott terjedelmű bizonyítás folyik, amelynek során a vádlottat olyan körben kell kihallgatni, hogy a bíróság megalapozottan dönthesse a bűnösséget beismerő nyilatkozat elfogadásáról, vagy a beismerő nyilatkozat elfogadásának megtagadásáról. A vádlotthoz intézett kérdések a bűnösséget beismerő nyilatkozat elfogadásának a Be.-ben meghatározott törvényes feltételeinek vizsgálatára irányulhatnak. Fel kell tárnai a vádlott beismerése és saját korábbi vallomása vagy akár az ügyiratok közötti ellentmondást, hiszen a bíróságnak a beismerés őszinteségének vizsgálata keretei között ezekre is elfogadható magyarázatot kell találnia. A bűnösséget beismerő nyilatkozat elfogadásának nem feltétele, hogy a vádlott az eljárás tárgyát képező cselekmény(ek) tekintetében a bűnösségre is kiterjedő beismerő vallomást tegyen.¹⁵

A Be. újításai a statisztikai adatok tükrében

Az 1. számú táblázat a nyomozás elrendelésétől a jogerős bírósági határozat meghozataláig eltelt időtartamot mutatja százalékos arányban.

---

¹³ Indokolás az 504–505. §-hoz.

¹⁴ Rimóczy István – Bancsik Zsolt: i. m. 36. o.

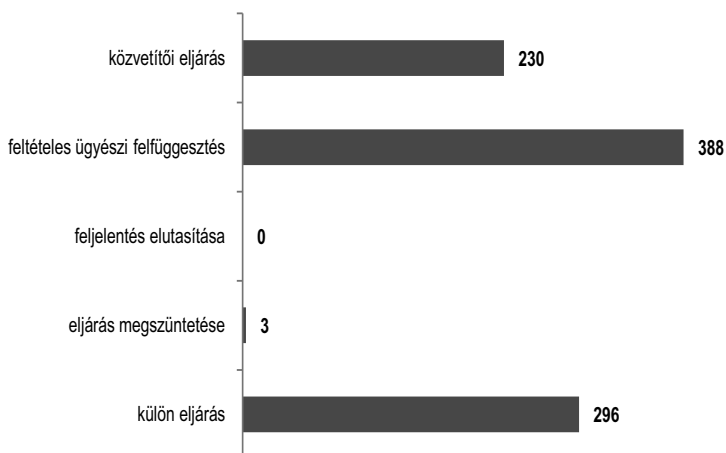
¹⁵ 2020. évi XLIII. törvény indokolás a 205., 206. és 209. §-hoz.

A számok az előző évek adataihoz képest egyelőre kissé csökkenő tendenciát mutatnak.

1. számú táblázat
A büntetőeljárások időtartama (vádlottakra vonatkozóan; %)¹⁶

Év	2015	2016	2017	2018	2019
Vádlottak száma összesen (fő)	79 723	80 099	72 558	67 113	68 127
1 éven belül	41,07	45,61	47,20	47,17	46,12
1–2 év között	23,14	20,96	21,33	22,42	22,39
2–3 év között	16,03	14,27	13,00	13,11	13,91
3–5 év között	13,63	12,87	12,19	10,98	10,81
5 év felett	6,13	6,29	6,29	6,32	6,77

1. számú ábra
Ügyészségi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezése (N = 917)¹⁷

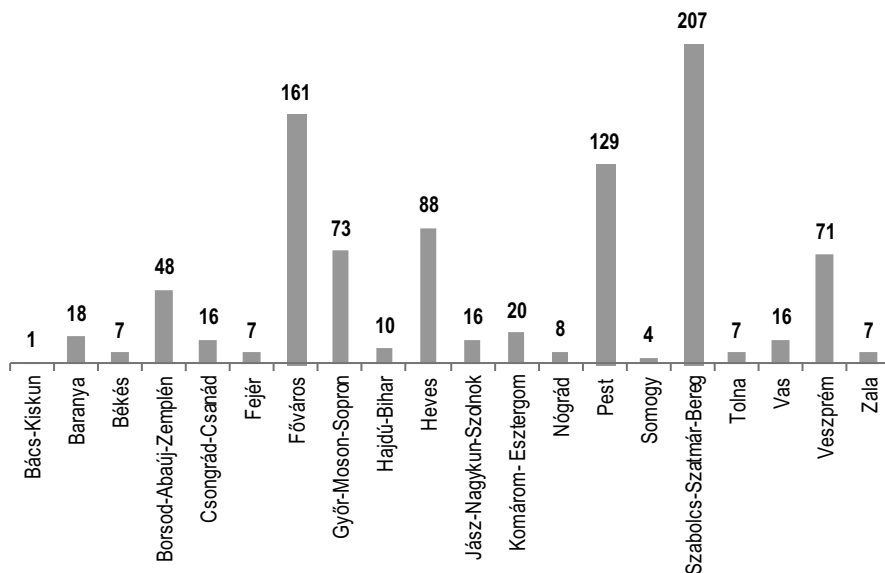
A kilátásba helyezett intézkedések legnagyobb arányban (42 százalék) feltételes ügyészi felfüggesztésre irányultak, 32 százalékban valamely külön eljárásra, 25 százalékban pedig közvetítői eljárásra. Feljelentés elutasítására egy ügyben sem került sor, az eljárás megszüntetésére csupán három esetben. A kilátásba

¹⁶ Büntetőbíróóság előtti ügyészi tevékenység adatai. Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály, 2019, V/80-as tábla.

¹⁷ Ügyészségi Statisztikai Tájékoztató, Büntetőjogi szakterület. 2019. Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály, 72-es tábla

helyezett intézkedések 75 százaléka (387 eset) eredményes volt, míg 25 százalékban (132 eset) nem vezettek eredményre (1. számú ábra).

2. számú ábra
**Ügyészségi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezése
 megyénkénti eloszlása ügyszám alapján¹⁸**

A jogintézmény megyei eloszlását nézve nagy eltérések tapasztalhatók. Míg Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 207, a fővárosban 161, Pest megyében 129 esetben, addig egyes megyékben jóval alacsonyabb számban alkalmazzák (2. számú ábra).

A 2. számú táblázat adatai alapján látható, hogy az előkészítő ülésen befejezések révén jelentősen csökkent a tárgyaláson jogerősen befejezett ügyek száma.

Az ügyész a büntetés mértékére az összesen 4996 indítványból 3142 esetben (63 százalék) a vádiratban tett indítványt, míg 1854 esetben (37 százalék) az előkészítő ülésen. Az előkészítő ülésen a terhelt beismerő nyilatkozatát 2852 esetben a bíróság elfogadta, míg csak 340 esetben nem, azaz a bíróság 89 százalékban elfogadta a vádlott beismerő vallomását.¹⁹

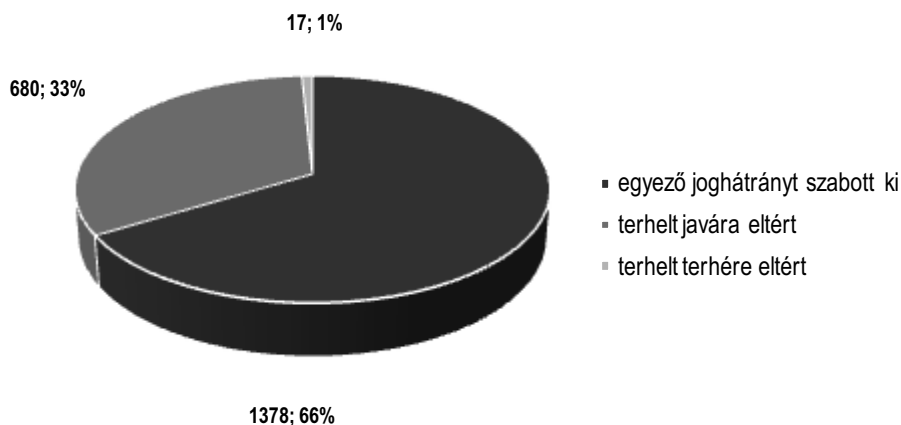
¹⁸ Uo.

¹⁹ Ügyészségi Statisztikai Tájékoztató... i. m. 92-es tábla.

2. számú táblázat
Az első fokon jogerőre emelkedett bírósági döntések aránya
 (vádlottakra vonatkozóan; %)²⁰

Év	2015	2016	2017	2018	2019
Vádlottak száma összesen (fő)	54 969	52 995	56 960	63 590	63 337
Bíróság elé állítás	14,77	20,54	18,82	14,05	10,76
Vádirat	85,23	79,46	81,18	85,95	89,24
Tárgyalás előkészítése során az eljárás megszüntetése	0,10	0,05	0,08	0,07	0,09
Tárgyalás előkészítése során beismerő vallomás elfogadása	0,00	0,00	0,00	3,78	16,46
Egyezség (tárgyalásról lemondás)	0,14	0,12	0,14	0,19	0,21
Tárgyaláson hozott jogerős döntés	71,78	70,79	67,65	61,20	34,51

3. számú ábra
A bíróság döntése az ügyész mértékes indítványához képest (N = 2075; %)²¹

Az adatok azt mutatják, hogy a bíróság az ügyek többségében, azaz 66 százalékban az ügyész által indítványozott mértékben szabta ki a büntetést (3. számú ábra).

²⁰ Büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység... i. m. V/112-es tábla.

²¹ Uo. 72-es tábla.

Gyakorlati tapasztalatok

Az interjúk tapasztalatai

A kutatás keretén belül öt megyéből, megyénként három ügyész bevonásával került sor *egyéni interjúk* készítésére. Az alábbi öt megye került kiválasztásra: Csongrád-Csanád, Budapest (főváros), Győr-Moson-Sopron, Pest és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye. A kiválasztás szempontját az képezte, hogy ezekben a megyékben – a többihez képest – nagyobb számban került sor a vizsgálat tárgyául szolgáló eljárást gyorsító jogintézmények alkalmazására, így az ügyészégi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezésére, valamint egyezség alapján a büntetőügyek jogerős befejezésére. Az interjúk a gyakorlati szakemberek szögéből kívánták feltárni az eljárások időszerűségét célzó újítások tapasztalatait.

A megkérdezett 15 ügyész közül hét járási/kerületi ügyészségen, nyolc pedig megyei ügyészségi hatáskörben dolgozik. A különböző szinteknek és specializálódásnak köszönhetően a vélemények, gyakorlati tapasztalatok széles spektrumára nyílt lehetőség rálátni. Másik oldalról tekintve, nem minden ügyész tudott nyilatkozni minden jogintézményre vonatkozóan. A válaszokat nagyban befolyásolta, hogy az interjúalany a szervezet milyen szintjén dolgozik, és milyen ügycsoportokkal foglalkozik.

Ügyészégi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezése

A jogintézményről a járási/kerületi ügyészeknek voltak tapasztalataik, amelyek egymástól eltérő gyakorlatot mutattak.

Az egyik tapasztalat szerint nincs nagy változás a korábbi gyakorlathoz képest, mivel az annak keretében alkalmazott intézkedéseket – például közvetítői eljárásra utalást – az 1998. évi Be. idején is szorgalmazták. A kialakult gyakorlatuk szerint nincs szükség a kilátásba helyezésre, mert amikor az ügyészhez kerül az ügy, vagyis amikor kilátásba tudná helyezni az adott intézkedést, akkor már látszik, hogy mi a felek akarata, és az ügyész eldöntheti, hogy az adott intézkedésre van-e lehetőség.

Közlekedési ügyekben az volt az elvárás, hogy felgyorsítsa az eljárást, ez azonban nem következett be.²² A jogintézmény akkor gyorsítja az eljárást, hogy ha eredményes a kilátásba helyezés. Ha viszont eredménytelen, akkor a kilátásba helyezésre van-e lehetőség.

---

²² Erről a kérdéstről lásd Barabás A. Tünde: Mediáció: új szerepek és feladatok az eljárásban. *Ügyészek Lapja*, 2005/3., 15–22. o.; valamint Barabás Andrea Tünde: A mediáció jövője Magyarországon. *Ügyészek Lapja*, 2007/14., 17–25. o.

tásba helyezés a nyomozás során többletmunkát jelent a nyomozó és az ügyész részéről egyaránt. A tapasztalatok alapján az ügyész látja, hogy mikor alkalmas egy ügy közvetítői eljárásra. Egy esetlegesen tagadó gyanúsítottat rá lehet beszélni a közvetítői eljárásra, akkor többnyire beleegyeznek, ha részletesen elmagyarázzák neki az intézkedést. A probléma a közlekedési ügyekben viszont abban rejlik, hogy az intézkedés kilátásba helyezését szinte minden egyes esetben, már sokkal korábban megelőzi egy szakértői vélemény, amely miatt a kilátásba helyezésnek az eljárás gyorsítása szempontjából nem sok jelentősége van.

Több ügyész akkor alkalmazza a kilátásba helyezést, ha a sértetti érdekeket kell szem előtt tartani. Ha az a cél, hogy a sértett kártérítést kapjon, vagy jóvátételhez jusson, és a rendelkezésre álló adatok alapján látható, hogy a terheltnek szándékában áll a sértett irányába történő teljesítés, akkor az ügyész a kilátásba helyezett intézkedés révén kísérletet tesz arra, hogy a terhelt átlassa az eljárás következményeit, és az ügyész által ajánlott eljárás (például egy közvetítői eljárás eredményes legyen. Ez a gyakorlat kitűnően működik, szinte minden esetben eredményes. Az alany rávilágít a „jogintézmény lelkére”, miszerint *„Ez egy egyfajta felvilágosítás a terheltnek részére arra vonatkozóan, hogy valójában mit is várhatnak a büntetőeljárástól együttműködés esetén. Nagyon sokszor az szokott probléma lenni, hogy nem tudják azt, hogy alapvetően milyen helyzetbe kerültek, és milyen következményekkel számolhatnak.”*

Másik tapasztalat szerint sok esetben alkalmazzák, amikor bizonyítási nehézség is van az ügyben, azaz, ha beismerő vallomás tétele várható az ügyészi ajánlattól.

A legnagyobb tapasztalattal rendelkező interjúalany elsősorban az eljárás-gyorsítást látja a jogintézményben. A nyomozó hatóságtól nagyobb precizitást, kiemelt együttműködést vártak el, ami megvalósult, illetve a jogintézmény bevezetésekor arra is számítottak, hogy a terhelt és a védő kicsit aktívabb legyen, ez viszont nem következett be. Összességében azonban teljes mértékben beváltotta a hozzá fűzött reményeket. Ebben a megyében a korábban bemutatott statisztikai adatok alapján kiemelkedően magas számban alkalmazzák.²³

Arra a kérdésre, hogy *mely ügyekben alkalmazzák leginkább*, egyöntetűen az egyszerűbb megítélésű, kisebb tárgyi súlyú ügyeket jelölték meg. Ilyenek például a tartási kötelezettség elmulasztása, a kábítószer birtoklása, a közlekedési bűncselekmények. Vagyon elleni bűncselekmények kapcsán elsősorban akkor, hogyha a kilátásba helyezés a közvetítő eljárást célozza.

---

²³ Szabolcs-Szatmár-Bereg megye.

Egyik vélemény szerint olyan bagatell-bűncselekmények esetében alkalmazták, amelyekben feltételes ügyészi felfüggesztéssel jogkövető magatartásra lehet bírni a gyanúsítottat, így elkerülhető egy esetleges hosszadalmas bírósági procedúra. További indok, hogy meghatározott időre oda kell figyelni a terhelt viselkedésére és elősegíteni azt, hogy jogkövető magatartást tanúsítson. Alapvetően arról van szó, hogyha valakinek a személyében benne van az, hogy rossz társaságba kerülés esetén újabb bűncselekményt követhet el, de egyébként valamilyen úton-módon formálható a személye, akkor lehet alkalmazni, általában elsőbűntényesek esetén.

Ki kell emelni az egyik megye gyakorlatát, miszerint minden ügyben alkalmazták. A gazdasági csoportban vezették be azt a szokást, hogy a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) nyomozója a gyanúsítás előtt közli az ügyészséggel, hogy gyanúsított kihallgatást fog foganatosítani, közli a tényállást, és mellékel a priuszt. A gyanúsítás szövege tartalmazza az ügy tárgyát, a priuszból pedig a gyanúsított személyére derül fény. Ebből a kettőből el lehet dönteni, hogy milyen irányba viszi az ügyész az ügyet. Az ügyészség a NAV nyomozóival együttműködve száz százalék kilátásba helyezést ér el. Az ügyész véleménye szerint: *„Szokásrendszert kell kiépíteni, és akkor nagyon növelhető a száma. Ez nem a törvény hibája, ez egyszerűen a szokásoknak a visszahúzó ereje. A többi kilátásba helyezések (nem gazdasági ügyekben) alkalmazására már csak azután kerül sor, ha a gyanúsítás megtörténik.”*

Mások többlettudást, többletinformációt várnak az alkalmazásától. Alapvetően az együttműködésből fakadóan szélesebb körű váderedményességre számítanak.

Egyik gyakorlat szerint bizonyítási nehézség esetében alkalmazták. A bizonyítási nehézséget megoldja, és ezzel rövidre zárható a nyomozás. Ha rendelkezésre áll minden bizonyíték, akkor nem kell felajánlani határozatot vagy intézkedést, mert a beismerés rendelkezésre áll, és akkor büntetővégzéssel, vagy akár közvetítői eljárásra utalással be tudják fejezni az ügyet.

Problémaként csupán kezdeti nehézségeket jelöltek meg, amelyek a Be. bevezetésekor, annak újdonsága miatt merültek fel, ezeket azonban már áthidalták. Más tapasztalata az rója fel, hogy „szájbarágósan” kell leírnia a nyomozó hatóságnak azt, hogy hogyan kell alkalmazni az eljárást. Az egyik alany megfogalmazásában *„Nincs probléma, nagyon rugalmas a szabályozás, és nagyon jól alkalmazható. Tulajdonképpen ez egy nagy siker szerintem.”*

Kiemelésre méltó gondolat, miszerint: *„Az ügyészség részéről a legérdekesebb az új Be-ben az, hogy korábban egyáltalán nem lehetett az ügyészi utasításokról tájé-*

kozlatni senkit. Az ügyészségi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezésének pont az a lényege, hogy a nyomozás során tájékoztatjuk a terheltet, a védőt az ügyész álláspontjáról, ennél fogva ez egy hatalmas változás szerintem, és nagyon jó irányba terelte a büntetőeljárásokat.”

Előkészítő ülés

Az előkészítő üléssel kapcsolatban pozitív tapasztalatokról számoltak be a megkérdezettek.

A *terhelt kihallgatásának* részletességével kapcsolatban két vélemény általánosítható. Egyrészt „bírója válogatja”, azaz eltérő a bírói gyakorlat. Másrészt a bíróság nem hallgatja ki részletesen a vádlottat, az előkészítő ülésen tipikusan nem folytatnak részletes kihallgatást akkor sem, ha korábban tagadta a bűnöségét és ott elismeri.

A Be. hatálybalépésekor komoly problémákat vetett fel, mi az, ami elfogadható beismerésnek. A bíróság és az ügyészség nem értett abban egyet, hogy az előkészítő ülésen a vádlottat a cselekményre vonatkozóan, vagy csak bűnösségének beismerésére lehet-e kihallgatni. Ez már kezd kikristályosodni, a bíróság az ügyészség álláspontja mellé állt, és olyan beismerést elfogadó végzéseket hoz, amelyek tényleg megalapozzák a beismerés elfogadását.

Az álláspontok kezdeti ütközését többen felvetették, és a közös nevezőre kerülés tendenciája is kezd észlelhetővé válni a gyakorlatban.

A *beismerő vallomás* tételével kapcsolatban az a jellemző, hogy a terhelt korábban beismer, utána fenntartja a beismerő vallomást az előkészítő ülésen. Az fordul elő, hogy a terhelt esetleg a bűnösségét vagy jogi kérdéseket vitat, és az ezzel kapcsolatos álláspontja változik meg az előkészítő ülésre. Nyilván ezzel saját magának kedvez, hiszen egy alacsonyabb szankcióval néz szembe. Az nem jellemző, hogy ha valaki teljesen tagad, akkor hirtelen beismerjen az előkészítő ülésen.

Általános tapasztalat szerint az a jellemző eset, hogy az a terhelt, aki az előkészítő ülésig beismer, az később is beismer. Az is gyakran előfordul, hogy a korábban tagadó terhelt egyszer csak beismerő vallomást tesz, ekkor jellemzően a vádirati tényállás nem minden elemét ismeri be, az előkészítő ülésen pedig teljes körű beismerő vallomást tesz. Elvértve fordul csak elő, hogy a teljes tagadásban lévő terhelt az előkészítő ülésen beismerő vallomást tesz.

Eltérő oldalról világítja meg a kérdést a másik alany. Az előkészítő ülésen történő beismerés lehetősége arra ösztönzi a terhelteket, hogy már a nyomo-

zaskor beismernek. Többen ismernek már be a nyomozati szakban is, főleg ha van védőjük. A védő orientálja őket a beismerésre. Aki a nyomozás során tagadott és beismer az előkészítő ülésen, az kb. a vádlottak húsz százaléka.

Általában nem derül ki, hogy a korábban tagadó terheltet mi ösztönzi a beismerő vallomás megtételére. Ha nyilvánvalóvá válik a beismerő vallomás tételének az indoka, akkor az egy alacsonyabb szankció érdekében történő beismerést takar.

Általános véleménynek tekinthető, hogy a mértékes indítvány hatására tesz beismerő vallomást a korábban tagadó terhelt. Az egyik alany szerint a kedvezőbb mértékes indítvány az oka. Jellemző, hogy a vádlott először hezitál, majd a védőjével konzultál, a védő sok esetben kér pár perc szünetet, és még egyszer elmagyarázza a védencének, hogy mire számíthat.

A gyanúsított kihallgatás és az előkészítő ülés között sor kerül a teljes iratismertetésre, nyilván az iratokat a védőjével együtt a terhelt tanulmányozza, akkor közöttük egyeztetés zajlik, hogy érdemes-e, vagy sem, illetve milyen tartalmú nyilatkozatot érdemes tenni. Beismerő vallomás tétele tipikusan akkor kerül sor, amikor a terhelt (és védője) az összes bizonyítási eszköznek a birtokában úgy gondolja, hogy a bűnösség megállapítása várható, és ezért egy alacsonyabb szankció érdekében inkább beismerő vallomást tesz.

A mértékes indítvány tételére vonatkozóan általánosságban elmondható, hogy tesznek a vádiratban az ügyészek mértékes indítványt.

Volt, ahol módosult a gyakorlat, mivel eleinte nem tettek, de később változtattak. Közlekedési ügyekben mindig tesznek, hogy az eljárás többi résztvevője lássa, az ügyészségnek van egy elképzelése.

Vannak olyan ügyek, amelyekben a büntetési célok elérése érdekében olyan büntetés kiszabása indokolt, ami lehetlenné tenné az alkalmazását, például egy 15 éves fegyházbüntetést nem célszerű beleírni a vádiratba az előkészítő ülésen történő beismerés esetére. Másik okból pedig nem indokolt ezt a kedvezményt megadni, hogy egy alacsonyabb büntetési tételkeret elérése érdekében beismerjenek. Van, akivel kapcsolatban a törvény teljes szigora indokolt, és ott nem tesz az ügyészség ilyen indítványt. Ilyen esetben az ügyész a vádirat ismertetése után sem tesz mértékes indítványt. Ha eleve az várható, hogy az adott ügy egy-két tárgyalási napon befejezhető, akkor igazából nem fűződik érdek az eljárás gyorsításához, hanem adott esetben a megfelelő és kellően szigorú szankció elérése a cél. Olyankor nem indokolt a beismerés esetére kedvező büntetési tétel felajánlása. Nyilván ez olyankor merül fel, illetve indokolt, ha várhatóan beismerés hiányában egy hosszadalmas bizonyítási eljárásra ke-

rülne sor a bíróság előtt is, ami adott esetben időmúláshoz vezet, és a bíróság szemszögéből jelentős enyhítő körülmény, akkor ennek a mérlegelése mellett lehet enyhébb indítványt tenni, de az nem mindig indokolt.

Ugyanez másik megfogalmazásban, mintegy összegezve – a *bűncselekmény súlya, illetve az elkövető személye* határozza meg, zárja ki a mértékes indítvány tételét.

Gazdasági ügyekben minden esetben tesznek a vádiratban mértékes indítványt, van néhány kivétel, amikor nyilván nem, azokat az eseteket a Legfőbb Ügyészség leiratai, és az Emlékeztető tartalmazzák.

Másik szempont a mértékes indítvány tétele mellett, hogy a vádlottnak és a védőnek a vádirat kézbesítését követően legyen ideje átgondolni az indítványt. Nagyobb eséllyel tesz beismerő nyilatkozatot a vádlott, ha végiggondolja, mint ha a tárgyalás elején, az előkészítő ülésen szembesül egy büntetési tétellel és azután azonnal nem tudja eldönteni, hogy mégis mit tegyen.

Másik gyakorlat szerint a vádiratban ritkán tesznek mértékes indítványt, de a házi példányon *pro domo*ban feljegyzik, hogy az előkészítő ülésre milyen mértékes indítványt tartanak indokoltnak. Előkészítő ülésen tesznek mértékes indítványt a vádirat ismertetése után.

A bíróság döntése legtöbb esetben megegyezik-e a mértékes indítvánnyal. Az egyik alany 98, a másik 99, 78-80 százalékban, illetve 80 százalék körül húzták meg a vonalat a megegyező döntésre. Több alany szerint nagyon kis mértékben szokott a bíróság az ügyészi indítványtól eltérően a terheltre kedvezőbb joghátrányt kiszabni, de nem jelentős mértékben, emiatt csak nagyon ritkán, kivételes esetben kell fellebbezést bejelenteni. A mértékes indítvány egy felső határ, *„egy sapkát képez a büntetésre”*.

Az egyik alany kétségét fejezte ki, mivel nem látja annak értelmét, hogy előbb kell indítványt tennie, mint hogy hallotta volna a vádlottat. Mi az az indok, ami miatt, ha nem tett a vádiratban mértékes indítványt, akkor az előkészítő ülést rögtön azzal kezdje, hiszen időközben semmi nem változik. Az interjúalany megfordítaná a sorrendet úgy, hogy az előkészítő ülésen, ne a vádismertetés után, hanem később, a személyi körülményekre történő nyilatkoztatást követően kerüljön sor a mértékes indítvány tételére.

A megyei főügyészségek tapasztalatai

Ügyészségi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezése

Hét megyei főügyészség számolt be a tapasztalatairól.

Egyik megyében a jogintézmény alapvetően azokban az ügyekben eredményezi a gyorsabb, hatékonyabb büntetőeljárást, amelyekben a terhelt a téves vélekedése szerinti súlyos büntetéstől tartva tagadja a bűncselekmény elkövetését, vagy megtagadja a vallomástételt, majd a jogintézmény alkalmazása során a lefolytatható eljárást, vagy kiszabható büntetést (jellemzően tárgyalás mellőzésével kiszabott pénzbüntetés) megismerve a bűnösségére is kiterjedően beismerő vallomást tesz. Jellemzően a kábítószer fogyasztó elkövetők esetében az ügyészségi intézkedés, konkrétan a feltételes ügyészi felfüggesztés kilátásba helyezésével elkerülhető az, hogy az alap nélküli tagadás megakadályozza a terheltre nézve kedvezőbb, privilegizált eljárás lefolytatását.

Ezt az álláspontot tükrözték a személyes interjúk is, amelyek más megyében készültek, így egymáshoz hasonló gyakorlat figyelhető meg.

Másik vélemény szerint habár a jogintézménynek van létjogosultsága a büntetőeljárásban, a főügyészség illetékességi területén viszonylag korlátozott számban kerül sor az alkalmazására. Ennek oka a főügyészség álláspontja szerint elsődlegesen az, hogy a büntetőeljárások döntő többségében a nyomozás eredményeként a büntetőjogi felelősség megállapításához szükséges bizonyítási eszközök rendelkezésre állnak, így a megalapozott ügyészi döntés meghozatalához, vagy a vádemeléshez nem feltétlenül szükséges a terhelt beismerő vallomása. Azokban az esetekben pedig, amikor az eljárásban – az adott ügyészségi intézkedés kilátásba helyezése nyomán – a terhelt esetleges beismerő vallomása lenne lényegében az egyetlen a büntetőjogi felelősség megállapítását lehetővé tevő bizonyíték, ennek a jogintézménynek az alkalmazása komoly aggályokat vetne fel. A csekély számú alkalmazás okaként jelölte meg azt is, hogy a Be. számos más egyéb eljárást gyorsító jogintézményt vezetett be, amelyeknek az alkalmazása praktikusabb.

Az eljáró ügyészek a nyomozó hatóságot veszik igénybe a kilátásba helyezés közlésére, ez abból a szempontból hatékonynak tűnik, hogy a gyanúsított részére az eljáró nyomozó szükség esetén részletes tájékoztatással szolgálhat, és ha a gyanúsított elfogadja a kilátásba helyezett döntést, azon nyomban lehetőség nyílik a beismerő vallomás megtételére.

Másik megyében az ügyek nagy részében – főleg a közúti baleset gondatlan okozásának vétsége miatt indult ügyekben – a jogintézmény eredményre veze-

tett, habár összességében kevés számban került sor az alkalmazására. Ennek háttérében főként az áll, hogy az olyan ügyekben, amelyekben a jogintézmény alkalmazható lenne, az esetek nagy részében más, olyan jogintézmény alkalmazása is felmerülhet, amely az eljáró ügyész számára kisebb munkateherrel jár, mégis az eljárás gyorsítását megfelelően szolgálja (például feltételes felfüggesztés, büntetővégzés meghozatalára tett indítvány).

Ugyanebben a megyében a járási ügyészség gyakorlatában közlekedési ügyekben a jogintézmény hasznosnak bizonyult. Ezekben az ügyekben – hasonlóan más megyében szerzett tapasztalathoz – a szükséges bizonyítékok beszerzését és a gyanúsított elé tárását, valamint a közvetítói eljárás mibenlétének és jogkövetkezményeinek a megismerését követően ugyanis az addig tagadó gyanúsítottak hajlandók voltak az esetek nagy többségében beismerő vallomást tenni, és hozzájárultak a közvetítói eljárás lefolytatásához. Ezzel szemben más jellegű ügyekben a jogintézmény alkalmazása már nem volt ilyen sikeres. A problémát az jelentette, hogy nagyobb munkateherrel jár az eljáró ügyész részére, mint más, az eljárást gyorsító intézkedés alkalmazása, hiszen a jogintézmény alkalmazásához gyakorlatilag egy ügyészi befejező intézkedés részletességével kell a szükséges átiratokat kidolgozni, elvégezni a kapcsolódó adminisztrációt, kapcsolatot tartani a gyanúsítottal és a védővel, ugyanakkor az eredmény kétséges, az a gyanúsított döntésétől függ.

A főügyészség álláspontja szerint a jogintézmény alkalmazhatóságát az ahhoz kapcsolódó eljárási szabályok egyszerűsítése növelhetné, az viszont a Be. által biztosított eljárásjogi garanciákat sértheti.

Másik megye kedvező tapasztalatokról számolt be, álláspontjuk szerint a jogintézmény alkalmas az eljárás gyorsítására. A közlekedési bűncselekményekre vonatkoztatva az alkalmazását, ennek során a kilátásba helyezett intézkedések közül a közvetítói eljárásra tipikusan közlekedési bűncselekmények körében kerül sor. Ezekben az ügyekben ugyanis a KRESZ szabályai megszegése tényét kétséget kizáróan igazolják objektív bizonyítékok, így azoknak a terhelt elé tárására a közvetítói eljárás kilátásba helyezésével párhuzamosan kerülhet sor, s figyelembe véve azt is, hogy jellemzően nem bűnözői életmódot folytató elkövetői körről van szó, a jogintézmény alkalmas lehet – más bizonyítékokkal egybevágó – beismerés kieszközlésére. A külön eljárás kilátásba helyezése is több ügyben eredményre vezetett.

Az egyik főügyészség azt a problémát emelte ki, miszerint a járási ügyészségen a jogintézmény alkalmazását megnehezíti, hogy az Emlékeztető vonatkozó előírásai alapján a gyanúsított elfogadó nyilatkozatának pontosan rekonstruálható írásbeli tájékoztatáson kell alapulnia, ezért a tájékoztatásnak

tartalmaznia kell többek között a tényállást és a tervezett intézkedést, azonban a tényállás valóságghú és pontos megállapítása döntően csak a terhelt teljes körű beismerő vallomásaival válik lehetségessé.

Előkészítő ülés, mértékes indítvány

Nyolc megyei főügyészség fejtette ki az álláspontját, mindegyik egyöntetűen széles körű, egyben kedvező tapasztalatokról számolt be. Általánosságban jellemző az egyik főügyészség álláspontja miszerint „Az előkészítő eljárás hatékonyan épült be a jogalkalmazói gyakorlatba, és számos bonyolult tényállású, egyébként terjedelmes bizonyítást igénylő, sokszereplős bűnügyben segítette elő az eljárás időszerű és eredményes befejezését”.

Általános tapasztalat, hogy a főügyészségek gyakorlatában az előkészítő ülés, illetve az előkészítő ülésen a vádlott beismerő nyilatkozatának elfogadása a leghatékonyabb és legjobban bevált jogintézmény a Be. új jogintézményei közül. Az ügyek igen jelentős számában a terhelték már az előkészítő ülésen beismerő nyilatkozatot tesznek, bűnösségüket elismerik, és lemondanak a tárgyaláshoz való jogukról. Ehhez tartozik, hogy az előkészítő ülésen megtett mértékes indítványok több esetben eredményes és gyors befejezést hoztak. Több főügyészség is kiemelte, hogy az sem mellékes, hogy az eljárások gyorsítása mellett ez az eljárási forma rója a legkisebb munkaterhet az ügyészekre.

További jellemzők, hogy a több (jellemzően sorozatjellegű), illetve közepesen, vagy jelentősen nehezen bizonyítható bűncselekmények a tárgyalási munkateher csökkenésén túl a tárgyalásra idézendő tanúk, sértettek kíméletével is jár. A jogintézmény alkalmazásával elkerülhetővé vált az, hogy a bírósági eljárásban a nyomozás során már lefolytatott bizonyítás beismerésben lévő terhelt esetében szükségtelenül, akár enyhítő körülményt eredményező időmúlással járóan megismétlődjön.

A mértékes indítványok megtételekor felmerülhet az a szempont is, hogy a terhelték számára ne legyen kifizetődő a megbánó beismeréshez képest a nyilvánvaló valóságos történéseknek az alaptalan tagadása.

Több, közepesen nehezen bizonyítható ügyben az alternatív indítvány tartalmára volt visszavezethető az, hogy a nyomozás során kategorikus tagadásban lévő terhelték tettek váratlanul teljes körű beismerő vallomást. A jelentősen nehezen bizonyítható ügyekben az előkészítő ülésen tett sikeresnek bizonyuló alternatív indítványokkal hosszadalmas és kétes eredményű bírósági eljárások is elkerülhetők.

Több megye is problémásnak tartja, hogy vajon az eljárás előkészítő ülésen befejezhető-e abban az esetben, ha a terheltről elmeorvos szakértő megállapította, hogy a *beszámítási képességet nem érintően kóros elmeállapotú* (személyiségzavarban szenved). A Be. 504. § (2) bekezdésének b) pontja alapján a terhelt bűnösséget beismerő nyilatkozata elfogadásának feltétele többek között az, hogy a terhelt beszámítási képessége és beismerésének önkéntessége iránt észszerű kétely nem mutatkozik. Az megyei főügyészség álláspontja szerint, amennyiben a terheltnek kóros elmeállapot szintjét el nem érő személyiségzavara van, vagy a kóros elmeállapot egyéb kórképeiben szenved, úgy a beszámítási képességével összefüggésben észszerű kétely mutatkozik. Az ügyészség gyakorta indítványozta, hogy a bíróság tűzzön ki tárgyalást és vegyen fel bizonyítást arra vonatkozóan, hogy a vádlott tisztában volt-e a beismerése következményeivel. Ezzel kapcsolatban a bíróság álláspontja eltért az ügyészség álláspontjától. Amennyiben az igazságügyi ideg-elmeorvos szakértő azt állapította meg, hogy a vádlott személyiségzavara nem érinti ugyan a beszámítási képességét, ám a beismeréséhez mégis kétségek fűzhetők, úgy a vádlott meghallgatása nem látszik elkerülhetőnek, az időmúlásra figyelemmel esetleg igazságügyi orvos szakértői véleményt is be kellene szerezni elmeállapotának érintettségére. Ezek az ügyészi indítványok gyakorta eredménytelenek maradnak. A bíróság jogértelmezése alapján, az ügyben beszerzett igazságügyi elmeorvos szakértői vélemények a cselekménnyel összefüggésben tartalmaznak megállapításokat, nem pedig a terhelt nyilatkozati képességét illetően, így több esetben a beszámítási képességét illetően enyhe fokban korlátozott terhelt esetében is lehetőséget látott a bíróság a büntetőügy előkészítő ülésen történő befejezésére. Az időközben kialakult ítélkezési gyakorlat azonban már megengedőbb álláspontot képvisel, és azon terheltekkel szemben is lehetővé teszi az eljárás előkészítő ülésen történő befejezését, amikor a terhelt beszámítási képessége nem kizárt és nem is korlátozott.

Az egyik főügyészség a pozitív tapasztalatokon kívül azonosította azokat a kivételeket, amelyek esetében a büntetőeljárás az előkészítő ülésen nem fejezhető be, vagy a befejezése nem feltétlenül célszerű. Ezek adódhatnak a bűncselekmény jellegéből, a terhelt beismerő nyilatkozatának elfogadhatóságával kapcsolatos álláspontok eltérőségéből, valamint többvádlottas ügyekben a későbbi bizonyítási nehézségeknek a bíróság részéről történő elkerüléséből is.

A bűncselekmény jellege nem teszi lehetővé a tartási kötelezettség elmulasztása miatt indult büntetőügyekben a büntetőeljárás előkészítő ülésen történő befejezését, tekintettel arra, hogy a 101/2012. BK vélemény vádmódosítást tesz szükségessé az e bűncselekmény miatt folyamatban lévő büntetőeljárásokban,

erre figyelemmel az ügyésznek az elsőfokú ítélet meghozataláig terjedő teljes időszakot vád tárgyává kell tennie, erre azonban az előkészítő ülésen lefolytatható bizonyítás korlátozott terjedelme miatt nincs mód. A Be. szabályai alapján az előkészítő ülésen a vádlott kihallgatásán túl további bizonyítás nem végezhető, így nem lehetséges sem a jogosult kihallgatása, sem okiratok ismertetése, amelyek alapján a vádmódosításra lehetőség nyílna. A bírói gyakorlat ugyanakkor ezt az akadályt akként hárítja el, hogy az ügyben tárgyalást tűz ki, és ha annak feltételei fennállnak, akkor azt nyomban meg is tartja, így az eljárás gyorsításának célja mégis megvalósítható.

Megfigyelhető tendencia továbbá, hogy a többvádoltas ügyekben, ha az egyik vádlott bűnösségre kiterjedő beismerő vallomását a bíróság végzéssel elfogadja, míg az ügy többi vádlottja tagadja – az egyébként a vádlottak által társtettességben elkövetett – bűncselekmény elkövetését, a bíróság a további bizonyítási nehézségek elkerülése érdekében nem hoz ítéletet a beismerő vádlott esetében sem az előkészítő ülésen, hanem az ügyet tárgyalásra utalja, így kerülve el a későbbi bizonyítási nehézségeket.

Másik megye kedvezőtlen tapasztalata abban mutatkozott meg, hogy a bíróságok esetenként nem szabják ki az ügyészség által indítványozott, a büntetési célok eléréséhez – az ügyészség álláspontja szerint – alkalmas minimumot, ugyanakkor a bíróság által meghatározott tartam lényegesen nem enyhébb, ezért súlyosításra irányuló ügyészi fellebbezéssel eredményesen nem támadható.

A mértékes indítvány oldaláról megközelítve a tapasztalatokat, a járási ügyészségek azokban a vádiratokban, amikor az indítvány nem büntetővégzés meghozatalával történő elbírálásra irányul, a legtöbb esetben mértékes indítványt terjesztenek elő, ami egyértelműen az eljárások gyorsabb befejezését eredményezi. Nem egyértelmű ugyanakkor, hogy hol húzódik a bizonyításra szánt időnek az az elméleti határa, ami mindenképpen indokolja a mértékes indítvány előterjesztését. Felmerül az a kérdés is, hogy a Be. jelenlegi szabályrendszere nem teszi lehetővé az előkészítő ülésen beismerő vallomás elfogadása és a tárgyaláshoz való jogról lemondás esetén a tényállások, minősítések megváltoztatását, megfelelő kiegészítését, pontosítását, ami leginkább a polgári jogi igények és vagyonekobbzások alkalmazhatóságának képezi akadályát.

Problémát jelent, hogy az előkészítő ülésen a vádlott beismerése esetén kiszabott joghátrányok egyebekben nem minden esetben feleltethetők meg a büntetési céloknak.

Az előkészítő ülésre vonatkozó tapasztalatait több szempontból fejt ki az egyik főügyészség. Így az eljárásnak az előkészítő ülésen történő befejezése

más személetmódot igényel, különösen a mértékes indítványok megtételével, amelyhez az ügyészség és a bíróság is kötve van. Az előkészítő ülésen a vádlott meghallgatása után a bíróság lényegében az ügyiratok alapján dönt az ügyről. A nyomozás során a tényállást, az elkövetés személyi és tárgyi körülményeit, valamint a súlyosító és enyhítő körülményeket is teljes pontossággal kell feltárni, hiszen a tárgyaláson történő korrigálásra vélhetően az ügyben már nem lesz mód. Mivel a nyomozást vizsgálati szakban az ügyész irányítja és a vádemelésről is az ügyész dönt, az eljárásban az ügyész felelőssége az ítélezésre is kihatóan megnövekedett.

Az ügy előkészítő ülésen történő befejezésével kapcsolatban nem az ügyészséget, hanem a büntetőeljárás más résztvevőit érintő észrevétel, hogy a bíróság a sértettet az előkészítő ülés határnapjáról értesíti, a sértett az előkészítő ülésen megjelent, azonban amennyiben a vádlott a cselekmény elkövetését beismerte és a jogszabályban meghatározott feltételek fennállnak, a bíróság érdemi döntéssel befejezi az ügyet anélkül, hogy a sértettet meghallgatta volna.

Másik megye több bíróságát is érintő problémaként jelezte, hogy a bíróság az ügyészségi állásponttól eltérő kritériumok alapján tartja elfogadhatónak a terhelt beismerő vallomását. A Legfőbb Ügyészség iránymutatása alapján abban az esetben, ha a terhelt az előkészítő ülésen nem él a vallomástétel megtagadásának lehetőségével, a kihallgatása nem korlátozódhat a bűnösség beismerésével összefüggő rövid kijelentésre, hanem a bíróságnak a beismerő terheltet olyan terjedelemben és tartalommal indokolt kihallgatnia, hogy megalapozottan megítélhesse a Be. 504. §-ának (2) bekezdésében írt valamennyi feltétel fennállását.

A kihallgatás ekként történő foganatosításának különös jelentősége van azokban az esetekben, amikor a terhelt az előkészítő ülésen úgy ismeri be a bűnösségét, hogy az eljárás során még egyáltalán nem tett vallomást, vagy a terhére rótt bűncselekmény elkövetését a nyomozás során még tagadta, ebben az esetben ugyanis a beismeréssel érintett tények köre is csak e kihallgatás eredményeként állapítható meg. A megye bíróságainak eljárása a terhelti kihallgatás körében csupán a rövid beismerésre korlátozódik, ennek megléte esetén nem történik meg a terhelt további érdemi nyilatkozatása. Egy járási ügyészség kiemelte, hogy az esetek többségében a bíróság a terheltre intézett, bűnösség beismerésére irányuló kérdés megválaszolását követően nyomban meghozza a bűnösség beismerését elfogadó végzését, így az ügyész részéről a bíróság által elmulasztott érdemi kihallgatás kérdések feltevésével sem pótolható. Mindez az enyhébb szankció alkalmazásának reményében, valódi megbánás, belátás nélkül történő bűnösség beismeréshez vezethet.

Gyakorlati tapasztalataik alapján az előkészítő ülés abban az esetben is nagymértékben meggyorsítja az eljárást, ha a terhelt a cselekmény elkövetését nem ismeri be, figyelemmel arra, hogy a bizonyítás kereteinek kijelölése, így az érdemi koncentrált tárgyalás-előkészítés is meg tudja teremteni az eljárások észszerű időn belül történő befejezésének lehetőségét.

Zárógondolatok

A Be. sokoldalú, rugalmas eszközenszert adott a jogalkalmazó kezébe²⁴, amit meg kellett tanulni kezelni. A kutatásból kiderül, hogy a kezdeti tapasztalatok kedvezők. Az újonnan bevezetett változások szemléletváltást is igényelnek a jogalkalmazótól, ez egyelőre kialakulóban van.²⁵ Az ügyészégi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezése a kisebb súlyú bűncselekmények esetén egyes megyékben kiválóan alkalmazott eszköz, az egyezség a gyakorlatban még kialakulóban lévő megoldás. Az előkészítő ülés, illetve az előkészítő ülésen a vádlott beismerő nyilatkozatának elfogadása a leghatékonyabb, leginkább bevált a Be. új jogintézményei közül, a Be. „sikertörténetének” mondható.

A bevezetett újítások a következő években kristályosodhatnak ki, mindennapi alkalmazásuk a jogalkalmazó előtt álló feladat. Az eddigi gyakorlati tapasztalatok, felmerülő problémák feltárása alapján lehet továbblépni a Be. által kijelölt úton.

---

²⁴ Czédli Gergő: A bírósági eljárást gyorsító és fékező rendelkezések az új büntetőeljárás törvényben. *Büntetőjogi Szemle*, 2019/2., 34. o.

²⁵ Tóth Mihály ezt az igényt elsősorban az ügyészeknek címzi, hiszen a jogalkotó az ő kezükbe tette a döntési lehetőséget. Lásd Tóth Mihály: Néhány megjegyzés az új büntetőeljárás törvényhez. *Belügyi Szemle*, 2018/3., 71. o. Szintén az ügyészség, valamint a nyomozó hatóságok szerepét hangsúlyozza Czédli Gergő. Lásd Czédli Gergő: i. m. 34. o.

Az új Be. egyes meghatározó jogintézményei

A sértetti pozíció erősödése, eljárásgyorsítás, -egyszerűsítés

Napjaink jogpolitikája már nemcsak az elkövetők megbüntetését hangsúlyozza, hanem meg akarja érteni a bűnözés mélyebb összefüggéseit, az elkövető, az áldozat és a közösség vonatkozásában is. A terheltek és az áldozatok/sértettek jogi helyzetére vonatkozó nemzetközi dokumentumok is azt várják el a törvényhozótól, hogy a büntetőeljárásban részt vevő személyek jogállami igazságszolgáltatásban gyakorolhassák jogait, teljesíthessék kötelezettségeiket. Az állam gondoskodik arról is, hogy a büntetőeljárás hatékony és gyors legyen, mert csak így biztosítható az igazságszolgáltatás működőképessége. A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.) számos újdonságot hozott, miközben a korábbi jogintézményeket is jelentősen módosította. A kodifikáció során a törvényhozó különös figyelmet fordított a bűncselekmények sértettjeinek fokozott védelmére, jogaik érvényesítésére. Emellett a változások fő mozgatórugója az eljárások hatékonyabbá tétele, időszűrésének a javítása volt. A tanulmány ehhez kapcsolódóan három jogintézményre, a közvetítői eljárás, az egyezség és a különleges bánásmód szabályaira hívja fel a figyelmet a Be.-ben.

Előszó

A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.) számos újdonságot hozott, illetve a korábbi jogintézményeket is jelentős mértékben módosította. A Be. 2018. július 1-jén nem az eredetileg elfogadott szöveggel lépett hatályba, és a kezdet utáni két és fél éven belül is több törvény¹, továbbá számos rendelet, utasítás és más jogforrás is módosította a büntetőeljárás rendjét s benne az egyes jogintézményeket.

---

¹ 2017. évi CXCVII. tv. a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények módosításáról; a 2019. évi CXXVII. tv. az egyes törvényeknek az egyfokú járási hivatali eljárások megeremtésével összefüggő módosításáról; a 2020. évi LVIII. tv. a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készültségről; a 2020. évi XLIII. tv. a büntetőeljárásról szóló törvény és más kapcsolódó törvények módosításáról; a 2020. évi LXX. tv. a bűncselekménnyel okozott kár, illetve sérelemdíj megtérítése iránt indított gyorsított perről; a 2020. évi CL. tv. a börtönzsúfolttság miatti kártalanítási eljárással összefüggő visszaélések megszüntetése érdekében szükséges egyes törvények módosításáról; a 2020. évi CLXV. tv. az egyes igazságügyi tárgyú törvények módosításáról.

A tanulmány ezek közül három területet emel ki és mutat be: a közvetítői eljárást (mediáció), az egyezséget és a különleges bánásmódot.

A *mediáció* nem új jogintézmény Magyarországon. 2007 óta működik sikerrel közvetítői eljárás elnevezéssel, segítve a büntetőügyekben közvetlenül érintett felek megegyezését, a sértetti megbékélés és az elkövetői reintegráció kettős céljának érvényre juttatását. A tanulmány első részében e lehetőség fejlődését mutatjuk be a jogalkotás és jogalkalmazás területén, ismertetve a releváns jogszabályokat és azok változásait, különös tekintettel az új büntetőeljárás törvény rendelkezéseire.

Az *egyezség* a Be. egyik meghatározó újítása. A tanulmány erre vonatkozó része az eddigi tapasztalatokat tárja fel. A jogintézmény jelenleg a gyakorlatban még kialakulóban lévő megoldás, annak során kell kialakítani a szélesebb körű alkalmazás lehetőségét.

A *különleges bánásmód*ra vonatkozó rész a jogintézmény bemutatásán túl a hétköznapi gyakorlatában felmerült kérdésekre is igyekszik választ adni.

Közvetítői eljárás – mediáció

A mediáció napjainkban a helyreállító módszerek egyik legismertebb fajtája, olyan konfliktuskezelő technika, amely egyidős az emberiséggel. A büntetőügyek formális bírói ítélezéstől való elterelése érdekében alkalmazott mediáció az Egyesült Államokban indult meg az 1970-es években. 1978-ban az áldozat-elkövető-békéltetés koncepciója átlépte Amerika határát. 1979-ben Anglia is programokat dolgozott ki, először a fiatalkorúak eseteinek kezelésére. A sikerek eredményeként ezt követően megállíthatatlanul terjedt tovább a mediáció Európa-szerte.

A mediáció végeredményben a bűncselekmény által létrejött konfliktust úgy segít megoldani, hogy azt visszahelyezi a társadalomba, és az érintett felek „megegyezésével” állítja helyre a megsértett jogrendet úgy, hogy az mindenki számára „a lehető legoptimálisabb megoldást jelentse”, segítve ezzel a sértett másodlagos viktimizációjának elkerülését, és támogatva az elkövető visszailleszkedését a közösségbe.

A mediáció tehát a bűncselekmény sértettje és elkövetője között létrejövő önkéntes megállapodás arról, hogy a tettes az okozott kárt az áldozatnak egy mindkettejük által elfogadott formában és mértékben jóváteszi, és ennek következtében részben vagy egészében mentesül az adott társadalomban egyéb-

ként mindenkor szokásos felelősségre vonás következményei alól. A felek közötti egyezkedés közvetítő segítségével zajlik.²

Mediáció Magyarországon

Magyarországon 2007. január 1. óta alkalmazható a közvetítői eljárás, vagy más néven mediáció a büntetőügyekben.³ Erre az adott lehetőséget, hogy a 2006. évi LI. törvény több ponton módosította a büntetőeljárás törvényt (régi Be.⁴), és új büntetethetőséget megszüntető okként iktatta be a büntető törvénykönyvbe (régi Btk.⁵) a tevékeny megbánást, amelynek bevezetése a mediáció feltétele volt.

A közvetítéssel kapcsolatos másik lényeges jogszabály, amely a büntetőszabályozás mellett feltétlenül megemlítendő, *A büntetőügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről szóló 2006. évi CXXIII. törvény (Bktv.)*, amely a közvetítők tevékenységét, feladatait, és más ehhez kapcsolódó gyakorlati kérdéseket szabályozza. E szerint a büntető- (illetve 2014-től a szabálysértési) ügyekben folytatott közvetítői eljárásban az e feladatra kiképzett pártfogó felügyelők járhattak el mediátorként. Jelenleg, a szervezeti átalakulások folytán a mediátorok a fővárosi és megyei kormányhivatalok keretei között látják el feladataikat, a nagyobb megyékben és a fővárosban a kormányhivatalok gyámügyi és igazságügyi főosztályán, a kisebb megyékben a hatósági főosztályon. A pártfogó felügyelői tevékenység szakmai irányításáért az igazságügy-miniszter felelős, a szakmai irányító jogköröket az igazságügyi kapcsolatokért felelős államtitkár gyakorolja.

Emellett Magyarországon egy 2007-es módosítás óta⁶ ügyvédek is eljárhatnak közvetítőként, amennyiben képzésen vesznek részt, és felkerülnek a közvetítői névjegyzékbe. Az eljárás ügyvéd esetében is ugyanaz, mint pártfogó közvetítő esetében.

A mediációt érintő szabályozás az elmúlt tíz évben folyamatosan alakult, és úgy tűnik, a jogalkotó segíteni kívánta a fejlődő lehetőség kibontakozását.

A büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.) alapján változott a tevékeny megbánás helye, és alkalmazhatósági köre is szélesedett [Btk.

---

² Barabás A. Tünde: *Börtön helyett egyezség? Mediáció és más alternatív szankciók Európában*. KJK-Kerszöv, Budapest, 2004

³ Meg kell említeni, hogy mediációra nem csak büntetőügyekben kerülhet sor Magyarországon. Így például családi jogi és más polgári peres eljárásokban már korábban lehetővé vált a mediáció alkalmazása, amelynek megtörténtéről a per megindítása előtt a feleknek nyilatkozniuk kell.

⁴ 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról.

⁵ 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről.

⁶ 2007. évi CLXIII. tv. 3. §.

29. § (3) bek.]. E szerint a törvényben meghatározott, az élet, testi épség és az egészség elleni, az emberi szabadság elleni, az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni, a közlekedési, a vagyon elleni, illetve a szellemi tulajdonjog elleni vétség, és/vagy három évnél nem súlyosabban büntetendő bűntettek elkövetése esetében van helye. Emellett a törvény indokolása szerint nincs akadálya a közvetítői eljárásnak, „*ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményekkel szorosan összefüggő, vagy halmazatban álló más (nem súlyosabb büntetési tétellel fenyegetett) bűncselekmény is megvalósult. Továbbá indokolt, hogy olyan esetekben, amikor nincs sértett, de az ügyész perindításra jogosult, az ügyész vagy másállami hatóság (fogyasztóvédelem, környezetvédelem) is kerülhessen alkupozícióba, és közvetítői eljárást lehessen lefolytatni.*” Azaz a közvetítés alkalmazásának lehetősége e tekintetben is gyarapodott.

A törvény tartalmaz kizáró okokat a bűncselekmény jellegére, illetve az elkövető személyére tekintettel, amelyek megléte esetén nem alkalmazható a mediáció.

A felnőttek ügyeiben eredményes közvetítés esetén, ha az elkövető büntetési lehetősége megszűnik, az ügyész az eljárást megszünteti, más esetben pedig vádat emel. A három évet meg nem haladó büntetéssel fenyegetett cselekmény esetén az ügyész az eljárást felfüggeszti, ha a gyanúsított a teljesítést megkezdte, de még nem fejezte be. Ha az előbbi bűncselekmények három évnél súlyosabban, ám öt évnél nem súlyosabban büntetendők, és az egyéb törvényi feltételek is fennállnak, akkor a sikeres közvetítői eljárás eredményes lezárását követően a büntetés korlátlanul enyhíthető. *A fiatalkorúak esetében egységesen az öt éves büntetési tételkeret a lehetséges felső határ* (Btk. 107. §). Fontos kiemelni, hogy a tevékeny megbánás jogintézménye nem korlátozódik a vagyoni jellegű jóvátételre, és kizárólag akkor van helye, ha mind a sértett, mind az elkövető beleegyezik, hogy közvetítői eljárásra kerüljön sor.⁷

A tevékeny megbánás érvényesülésének kereteit a kezdetektől a büntetőeljárás adta. Az új büntetőeljárás törvény – a pozitív tapasztalatokra alapozva – tágra nyitotta a mediáció alkalmazhatóságát a büntetőügyekben. A közvetítői

---

⁷ Jól látható emellett a törvényhozói szándék a közvetítés alkalmazásának bővítésére a büntetőeljárásán kívül is. Ennek volt jele az elmúlt években két új terület bevonása a mediáció alkalmazásába. Az egyik a szabálysértési törvény módosítása, aminek alapján 2014. január 1-jétől a szabálysértési eljárásban is alkalmazható a közvetítői eljárás. Emellett találkozhatunk a mediáció lehetőségével az új büntetés-végrehajtási kódexben is, ahol a 171. § (1) bekezdése szerint „*A fegyelmi jogkör gyakorlója az elítélt másik elítélt sérelmére megvalósított fegyelemsértése miatt indult eljárást megszüntetheti, a fenyítés végrehajtását felfüggesztheti, ha az elítélt közvetítői eljárásban vesz részt*”. Bár ezek viszonylag kis lépések voltak, ám mégis reményt keltettek.

eljárást érintő legfontosabb változás – a törvény indokolása szerint – az, hogy alkalmazhatósága elválik a tevékeny megbánás anyagi jogi büntetethez való megszüntető okának feltételeitől. A közvetítői eljárás egy sorba került más, a nyomozás folyamán alkalmazható felfüggesztési okokkal, és súlyosabb bűncselekmények, illetve a hatályos Btk.-ban felsorolt bűncselekménycsoportok mellett *más* bűncselekmények miatt is lehetővé teszi az intézmény alkalmazását. A megfogalmazott cél itt is a sértett részére történő jóvátétel és a gyanúsított magatartásának kedvező változása. A módosítás nem érinti az anyagi jogban szereplő korlátot, hogy a büntetethez való megszüntetésére, illetve a büntetés korlátlan enyhítésére ne kerülhessen sor a súlyos bűncselekmények esetében. A változtatás eredményeként elérhetővé válik a közvetítői eljárás *a megállapodásos eljárás* keretében is, tehát a terhelt súlyosabb bűncselekmény esetén is gyakorolható jóvátételt, a megállapodásban foglalt meghatározott nemű és mértékű büntetésért cserébe. A törvény mindezek mellett megőrzi a közvetítői eljárás hatályos alapjait, hogy arra csak mindkét oldalról önkéntes alapon, a jóvátétel valószínűsítése esetén kerülhessen sor, feltéve hogy a kedvezmény nem ellentétes a büntetés kiszabásának elveivel vagy az eljárás lefolytatásának mellőzésével.⁸

A lehetőség alkalmazásának további erősödését célozzák a Be. legutóbbi, 2020-as módosításai⁹ szerinti változtatások, amelyek részben kiterjesztik a meg-hatalmazás és a kirendelés hatályát a közvetítői eljárásra is [45. § (5) és 48. § (1) bek.], másrészt elvetik a védői hozzájáruló nyilatkozat szükségességét a közvetítői eljárás megindításánál (196. §).

Az indokolás szerint: „*A közvetítői eljárás definíciójában is megjelenő önkéntes és személyes konfliktuskezelő jellege azt indokolja, hogy a gyanúsított a hozzájárulással és indítványozással kapcsolatos jogait önállóan, személyes elhatározásából tegye meg, aminek másik oldala, hogy a védő nyilatkozatának hiánya e kérdésben nem lehet az elterelés akadály.*”¹⁰ Ez segíti a gyanúsított szándékának közvetlen érvényre juttatását, és az esetleges védői taktikák elkerülését is. A hatályos szabályozásban ezt olyan egyszerű módon oldották meg, hogy a védő kimaradt az indítványozás, illetve a hozzájárulás alanyai közül. Ugyanakkor, miközben a védői hozzájárulás önmagában nem pótolhatja a gyanúsított hozzájárulását, azonban éppen a rugalmas és gördülékeny ügyintézés érdekében lehetséges, hogy

⁸ A 2017. évi XC. törvény indokolása a büntetőeljárásról.

⁹ 2020. évi XLIII. törvény a büntetőeljárásról szóló törvény és más kapcsolódó törvények módosításáról.

¹⁰ 2020. évi XLIII. törvény a büntetőeljárásról szóló törvény és más kapcsolódó törvények módosításáról.

amennyiben a gyanúsított akarata egyértelmű, úgy az a védő közvetítésével is megjelenhessen az eljárásban.¹¹

A magyarországi gyakorlat

A mediáció alkalmazása sikertörténet Magyarországon. A hivatalos statisztikai adatok szerint¹² már az alkalmazás első évében az összes sértett több mint egy százalékát érintette a közvetítés, több mint kétezer-négyszáz közvetítői eljárást folytattak le az igazságügyi hivatalok. Az ügyek jelentős részét ekkor még a bíróságok utalták mediációra, egyes kritikus megfogalmazások szerint azért, hogy ilyen módon szabaduljanak elfekvő eseteiktől. Ennek ellenére a felek és a szakemberek pozitív tapasztalatokat szereztek, mert ettől kezdődően folyamatosan emelkedett az ügyek száma. A későbbiekben a mérleg nyelve egyértelműen az ügyészi kezdeményezések felé mozdult el, és az ügyek többsége már korai szakaszban elterelhető volt. Ez egybecsengett azzal a törvényhozói akarattal, hogy bírósági szakaszban csak akkor indulhasson közvetítői eljárás, ha annak már ügyészségi szakaszban is helye lett volna, ám valami miatt erre nem került sor.¹³ A jelen büntetőeljárásbeli szabályok ezt a szándékot szentesítették véglegessé 2017-ben.

A mediáció elfogadottságát és sikerét mutatja, hogy 2007 és 2018 között 50 799 büntetőügyben rendeltek el közvetítői eljárást.¹⁴ Ha a közelebbi időszakot szemléljük, azt láthatjuk, hogy 2016 és 2018 között az éves ügyforgalom nem jelentősen, de meghaladta a hatezretet, amiből négyezer körüli volt az új ügyek száma.¹⁵ Az esetek nagyobb százalékában továbbra is felnőtt korú elkövetők vettek részt az eljárásokban, míg csak kb. tíz százalékban volt az elkövető fiatalkorú. Felnőttek körében az esetek jellemzően továbbra is sorrendben a közlekedési, a vagyon elleni és kisebb arányban az élet, testi épség és egészség elleni cselekmények köréből kerültek ki, míg a fiataloknál a közlekedési

¹¹ Végső előterjesztői indokolás a büntetőeljárásról szóló törvény és más kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2020. évi XLIII. törvényhez.

¹² Az Egységes Nyomozó hatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika (ENYÜBS) adatai alapján.

¹³ Vádemelést követően, ha a közvetítői eljárás lefolytatásának helye lehet, de az ügyész nem utalta az ügyet közvetítői eljárásra, a bíróság a vádirat kézbesítésével egyidejűleg tájékoztatja a vádlottat, a védőt és a sértettet a közvetítői eljárás iránti indítvány megtételének lehetőségéről és a közvetítői eljárás következményeiről. A Kúria a 2012. évi C. törvény és az 1998. évi XIX. törvény közvetítői eljárásra vonatkozó egyes rendelkezései értelmezéséről szóló 3. BK véleménye (a továbbiakban: 3. BKv).

¹⁴ <https://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/kozvetitoi-eljaras-bunteto-es-szabalysertesi-ugyekben>

¹⁵ Az ENYÜBS adatai alapján.

bűncselekmények körében – nyilvánvaló életkori sajátosságok miatt – igen ritkán fordult elő közvetítés. Meg kell említeni azt is, hogy 2015 óta a szabálysértési ügyekben alkalmazott közvetítések száma meghaladja a kétezres nagyságrendet.

Az eljárás eredményessége a kezdetektől fogva kimagasló, büntetőügyekben a befejezett ügyek 80-85 százalékában a felek megállapodást kötnek, míg a megkötött megállapodások 85-90 százalékát teljesítik. Szabálysértési ügyekben 2014–2018 között 10 946 esetben került sor közvetítői eljárásra, ahol a befejezett ügyek 50-60 százalékában kötöttek megállapodást a felek, és a megállapodások több mint 90 százalékát teljesítették.¹⁶

A mediáció értékelése

A magyar büntetőeljárás reform a hazai jogalkalmazóknak azt üzentte, a hatékony működés megteremtése, a teljesítőképesség fokozása mára a büntető igazságszolgáltatás alapkövetelményévé vált.¹⁷ Mindez részben annak a szemléletváltozásnak köszönhető, ami azt sugallja, hogy az állam elsősorban kezelni, és nem megoldani kívánja a bűnözés előidézte problémákat. Ugyanakkor azonban kétségtelen az is, hogy ezzel egyidejűleg nagyobb teret enged a sértetti igények érvényesítésének és a számára adandó jóvátételnek, amely mindenképpen üdvözlendő.

Azt, hogy ez a változtatás mennyire időben történt, mi sem bizonyítja jobban, mint az Európa Tanács 2018-as új ajánlásának¹⁸ megszületése. Bár ez jogilag nem kötelező érvényű a tagállamok részére, de lehetőséget ad arra, hogy az európai kormányokat és a büntető igazságszolgáltatásban dolgozó szakembereket minden szinten bevonják a helyreállító igazságszolgáltatás fejlesztésébe.

Ami a magyarországi helyzetet összességében illeti e téren, az új Be., majd a módosítás eredményeként a közvetítés egyre táguló lehetőségei csak az eljárás első, szakaszára érvényesek, míg a bírósági eljárásból teljes mértékben kiszorult a mediáció – vagy bármilyen más resztoratív eszköz – igénybevételének lehetősége. Közvetítői eljárásra bírósági szakaszban legfeljebb akkor kerülhet

---

¹⁶ <https://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/kozvetitoi-eljaras-bunteto-es-szabalysertesi-ugyekben>

¹⁷ Farkas Ákos: A büntető igazságszolgáltatási rendszer hatékonyságának korlátai. In: Gönczöl Katalin – Kerezsi Klára – Korinek László – Lévy Miklós (szerk.): *Kriminológia – Szakkriminológia*. Complex Kiadó, Budapest, 2006, 694. o.

¹⁸ The Recommendation CM/Rec(2018)8 concerning restorative justice in criminal matters was adopted by the Committee of Ministers on 3 October 2018 at the 1326th meeting of the Ministers' Deputies.

sor, ha az egyezség (lásd a következő alcím alatt) tartalmazza az erre való kötelezettségvállalást. Ennek megvalósulására azonban kevés az esély, és a sértett az egyezség ilyen irányú tartalmára nem tud befolyást gyakorolni. A lehetőség igénybevételének ilyesfajta szűkítése – szemben a korábbi szabályozással –, teljességgel ellentmond az ET-ajánlás 18. szakaszában foglaltaknak, amely szerint a helyreállító igazságszolgáltatásnak „általánosan elérhető szolgáltatásnak” kell lennie, ami azt jelenti, hogy a „büntető igazságszolgáltatási folyamat minden szakaszában hozzáférhető” (6. és 19. cikk).

Így az alapvetően jó irányba haladó szabályozásunk még tovább fejleszthető. Összességében értékelve: bár az új Be. szemlélete alapvetően segíti a mediáció alkalmazását az egyik oldalon, és ezzel támogatja a sértetti érdekek szélesebb körű érvényesíthetőségét, a másik oldalon – a közvetítés igénybevétele lehetőségének a vádemelésig való korlátozása – bár az eljárás gyorsítását segíti, a közvetlen érintettek, a sértett és a tettes szempontjából indokolatlannak és értelmetlennek tűnik, különösen az új ET-ajánlás tükrében.

Egyezség

A Be. kodifikációjának egyik fő mozgatórugója az eljárások hatékonyabbá tétele, időszerecségének a javítása volt. Ennek biztosítása érdekében a kodifikáció során számos módosításra és újításra sor került. Ezek közül kiemelkedő jelentőségű a terhelti együttműködés, a beismerés szerepének változása, amely meghatározó az eljárás alakítása során. Ebbe a körbe illeszkedik az egyezség újragondolása és szabályozása.

Az Országos Kriminológiai Intézet által 2020-ban folytatott kutatás¹⁹ célja annak feltárása volt, hogy a büntetőeljárás törvény egyes újításai mennyiben váltak be a gyakorlatban, a leghangsúlyosabb újítások hogyan hatottak az eljárások időszerecségére. A kutatás tárgyát az eljárások időszerecségét célzó, nővumként értékelt jogintézmények képezték, így – az ügyészégi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezésével és az előkészítő üléssel együtt – a kutatásnak a része volt a Be. LXV. Fejezet szerinti egyezség a bűnösség beismeréséről jogintézmény vizsgálata is.

A tanulmány a teljes kutatásból a nyomozás során megkötött egyezségek és az egyezséget követő bírósági eljárás gyakorlati tapasztalatait emeli ki.²⁰

¹⁹ A büntetőeljárás megújításának hatásai az eljárás időszerecségére című kutatás.

²⁰ A kutatás eredményeiről lásd részletesen ugyanebben a kötetben Farkas Krisztina tanulmányát.

A Be. egyik legmarkánsabb, leginkább tárgyalt újítása az egyezségkötés új rendszere.²¹ Alig akad olyan a kodifikációval, a Be.-vel foglalkozó tanulmány, amely ne foglalkozna ezzel a témával.²² Ebbe a körbe tartozik jelen tanulmány is, hiszen az eljárás hatékonyságának, gyorsításának vizsgálata anélkül nem lehet teljes körű. Az intézmény részletes elemzése azonban nem cél, hiszen azt több szerző már elvégezte. Mindazonáltal a cikk átfogó képet kíván adni az eddigi tapasztalatokról, a felmerülő kérdésekről, problémákról, hiszen azok alapján lehet továbbmenni a Be. által kijelölt úton. A következő években kristályosodhatnak ki a bevezetett újítások, mindennapi alkalmazásuk a jogalkalmazó előtt álló feladat.

Általános jellemzők

A nyomozás során, a vádemelés előtt az ügyész, a terhelt és a védő a bíróságtól függetlenül formális egyezséget köthet az *Egyezség a bűnösség beismeréséről* szóló fejezet alapján. A jogalkotó szándéka szerint ezt a típust nem külön eljárás-ként határozta meg, hanem az általános eljárás szabályai közt helyezte el, kifejezve ezzel, hogy széles körben, bármely bűncselekmény elkövetése esetén van rá lehetőség.²³ A Be. nem tekinti az egyezséget kivételes eljárásnak, hiszen a vizsgálati szakasz megkezdésekor az ügyészség megvizsgálja, hogy van-e lehetőség rá.²⁴ Habár a szakzsargon vádalkuként emlegeti, mindenki számára egyértelmű, hogy eltér az angolszász eredetű vádalkutól, hiszen a tényállás és minősítés nem lehet alku tárgya. Az egyezség kötelező és lehetséges tartalmi elemeit a Be. határozza meg.

---

²¹ A másik szintén sokat tárgyalt nívum az előkészítő eljárás.

²² Lásd többek között Gácsai Anett Erzsébet: A terhelti együttműködés rendszere az új büntetőeljárás törvényben. In: Karsai Krisztina – Fantoly Zsanett – Juhász Zsuzsanna – Szomora Zsolt – Gál Andor (szerk.): *Ünnepi kötet dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2018, 273–286. o.; Fantoly Zsanett: Konszenzuális elemek az új büntetőeljárás törvényben. In: Dobák István – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Szakmaiság, szerénység, szorgalom. Ünnepi kötet a 65 éves Boda József tiszteletére*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 187–195. o.; Kiss Anna: Vádalku magyar módra. In: Vókó György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok 56*. OKRI, Budapest, 2019, 88–106. o.; Fantoly Zsanett: Egyezség a nyomozásban. *Magyar rendészet*, 2020/3., 79–89. o.; Polt Péter: Az egyezség. In: Madai Sándor – Pallagi Anikó – Polt Péter (szerk.): *Sic tunc ad astra. Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére*. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2020, 431–438. o. [2020a]; Polt Péter: Az egyezség. *Magyar Tudomány*, 2020/5., 629–644. o. [2020b].

²³ Indokolás a 407. §-hoz.

²⁴ Békés Ádám: LXV. Fejezet. In: Polt Péter (szerk.): *Kommentár a büntetőeljárás törvényhez*. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2018, 801. o.

Ki kell emelni, hogy a gyakorlatban sokszor problémaként merült fel, hogy a terhelt már a nyomozás során beismerte a bűncselekmény elkövetését, így egyezségkötésre nem kerülhetett sor. Így a hatóságokkal együttműködő, beismerő gyanúsított hátrányosabb helyzetbe került, mint az a gyanúsított, aki az egyezségkötés keretein belül tett beismerő vallomást.²⁵ A jogalkotó felismerte ezt a nehézséget, és a Be. 2020. évi novelláris módosítása során 2021. január 1-jei hatállyal beiktatta, hogy az egyezségkötésnek nem akadály, ha a gyanúsított a bűncselekmény elkövetését beismerte, így sem az egyezségkötési folyamat megindításának, sem az egyezségkötésnek nem feltétele az, hogy az egyezség egyik tárgya, a beismerés már adott legyen.²⁶

A 2020. évi novella a fenti módosításon túl több ponton is változást hozott az egyezség szabályaiban. Az egyezség tárgyát képező fakultatív elemek körét kibővítette, így mellékbüntetés, a büntetés vagy intézkedés mellett is alkalmazható intézkedésen túl beemelte a Btk. alapján a büntetés kiszabása során meghozható egyéb rendelkezést (például előzetes mentesítést). A Be. szabályai alapján az egyezség számos fakultatív eleme szabadon kialakítható. Ezek között a terhelt által vállalt egyéb kötelezettségek köre olyan, amelynek teljesítéséhez indokolt lehet határidőt szabni. Annak érdekében, hogy a terhelt az egyezségben vállalt kötelezettségét teljesíthesse, az egyezség ne hiúsuljon meg, a módosítás lehetővé teszi az ügyész számára az eljárás felfüggesztését. Az egyezségről készült jegyzőkönyvet a Be. 360. §-ában meghatározott rendelkezések alkalmazásával az ügyész, a terhelt és a védő együttesen hitelesíti. Ez a szabályozás teret enged a digitális technológiák révén rendelkezésre álló egyéb hitelesítési megoldások eljárásjogi alkalmazásának.

Ha az egyezség megszűnik, speciális vádemelés után kerül sor bírósági eljárásra, amely az „*Eljárás egyezség esetén*” elnevezésű külön eljárást jelenti. A bíró előkészítő ülésen az egyezség törvényességét vizsgálja felül, és dönt annak jóváhagyásáról vagy megtagadásáról.

Meg kell említeni, hogy *Gácsi Anett Erzsébet* és *Fantoly Zsanett* az egyezség, illetve a terhelti együttműködés két típusát különbözteti meg.²⁷ Az első típusú egyezség /terhelti együttműködés a fent említett nyomozás során kötött egyezséget takarja. Míg attól élesen elkülönül a második típusú egyezség, amely a szintén

---

²⁵ Polt Péter (2020b): i. m. 640. o.

²⁶ 2020. évi XLIII. törvény a büntetőeljárásról szóló törvény és más kapcsolódó törvények módosításáról, Indokolás a 193. §-hoz.

²⁷ Gácsi Anett Erzsébet: i. m. 280–283. o.; Fantoly Zsanett (2018): i. m. 193. o.; Fantoly Zsanett (2020): i. m. 80–83. o.

jelentős változást hozó előkészítő üléshez kapcsolódik. Erre értelemszerűen a vádemelést követően, még a tárgyalás kitűzését megelőzően kerülhet sor. Ekkor azonban valójában nem egyezségről van szó, hanem a vádlott beismerése után, ha a vádlott az ügyészség joghátránnyal kapcsolatos indítványát elfogadja, akkor az ügy az előkészítő ülésen befejezhető.²⁸

A Legfőbb Ügyészség kiemelten kezelte már a Be. hatálybalépése óta a szükséges iránymutatások nyújtását. Ez a törekvése azóta is folyamatosan fennáll, a felmerülő problémák megoldása, kérdések megválaszolása érdekében megteszi a szükséges intézkedéseket. A Legfőbb Ügyészség az egységes alkalmazás érdekében részletes iránymutatást adott az egyezségkötéssel felmerülő kérdésekben is. Követendő mintát nyújtott az egyezségkötés folyamatára, az egyezségkötésre alkalmas ügyek kiválasztására, az egyezség megkötése utáni büntetőbíróóság előtti eljárásra vonatkozóan, valamint a törvénysértő büntetés vagy intézkedés kiszabása esetén követendő gyakorlatra.

Kulcsfontosságú kérdés az egyezségkötésre alkalmas ügyek kiválasztása. Ezzel kapcsolatban ki kell emelni, hogy kizárólag felderített tényállás esetén nyílik lehetőség az egyezségre, mivel a megkötött egyezség a vádemelés egy formája, ha a cselekmény bizonyítására reális lehetőség mutatkozik.²⁹ A Legfőbb Ügyészség iránymutatása szerint habár az alkalmazás lehetőségét a konkrét ügy körülményei döntenek el, az egyezség nem a bíróság elé állítás, vagy a büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás alternatívája, így valójában a nem egyszerű megítélésű ügyek esetén lehet a gyorsítás és hatékonyság növelésének eszköze. Nem indokolt olyan tényállás vonatkozásában egyezséget kötni, amely a bíróság előtti bizonyítási eljárás eredményétől függően, előreláthatólag változhat.³⁰

Lényeges, egyedi ügyben adott iránymutatás szerint az eljárás elsődleges célja, hogy az mind az ügyészség, mind a terhelt számára előnyökkel járjon. Ez az ügyészség szempontjából elsősorban abban nyilvánulhat meg, hogy a terhelt az ügyészség által megállapított tényállásnak és jogi minősítésnek megfelelően beismeri a bűncselekmény elkövetését. A beismerő vallomás tételét azonban csak abban az esetben lehet előnyként értékelni, ha az egyszerűbbé, eredményesebbé teszi az állam büntetőigényének érvényesítését azáltal, hogy a beismerés hiányában felmerülő bizonyítási nehézségek elkerülhetők.

---

²⁸ Belovics Ervin: Új büntetőeljárás törvény, új feladatok. *Börtönügyi Szemle*, 2018/4., 18. o.; Kiss Anna: i. m. 103. o.

²⁹ Polt Péter (2020b): i. m. 637. o.

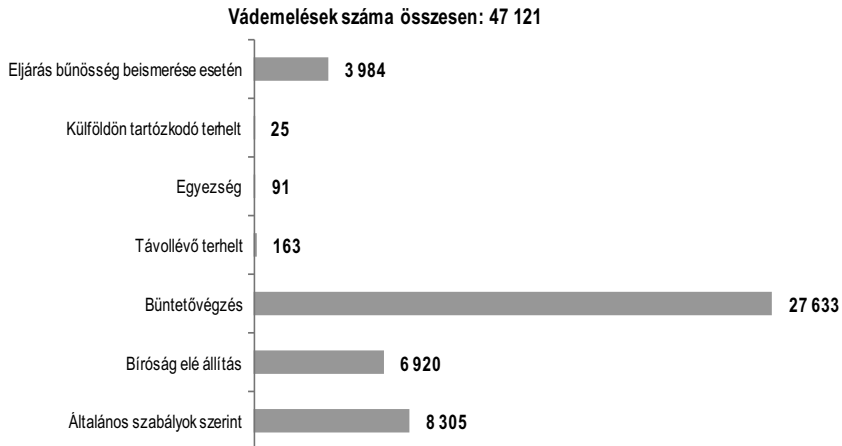
³⁰ Legfőbb Ügyészség KSB.3561/2018/1-I. 11. pont.

Polt Péter kiemeli a szabályozás rugalmasságát, amely annak alkalmazását könnyíti.³¹ Az egyezség a nem formális kezdeményezéstől kezdve az akár többkörös egyeztetéseken keresztül, formai kötöttségek nélkül, a Legfőbb Ügyészség iránymutatásai alapján jut el annak megkötéséig. Ez az utolsó lépés már szigorú formához kötött, hiszen folyamatos kép- és hangfelvétel készítése mellett jegyzőkönyvbe kell foglalni az egyeztetést, valamint az annak során elhangzott tájékoztatást és figyelmeztetést.³²

További lényeges pont az egyezség tárgyát képező szankció kérdése. Csak olyan szankció kiszabása lehetséges, amely nemcsak megfelel a Btk. 83. §-ában az egyezség esetére meghatározott enyhébb büntetési tételnek, hanem figyelembe kell venni a Btk. 80. §-ban meghatározott büntetés kiszabásának elveit és a büntetés célját is.³³

Egyezség a számok tükrében

1. számú ábra
A vádemelések száma és típusai 2019-ben³⁴

³¹ *Polt Péter* (2020b): i. m. 638. o.

³² 9/2018. (VI. 29.) LÜ Utasítás az előkészítő eljárással, a nyomozás felügyeletével és irányításával, valamint a befejező intézkedésekkel kapcsolatos ügyészi feladatokról, 50. § (1) bekezdés.

³³ *Polt Péter* (2020b): i. m. 637. o.

³⁴ *Ügyészségi Statisztikai Tájékoztató Büntetőjogi szakterület*. Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály, 2019, 41-es tábla.

2019-ben az általános szabályok szerinti eljárásra irányult az indítvány a vádiratok 17,6 százalékában (8305 eset). A vádiratok egyezséget 0,2 százalékban (91 eset) tartalmaztak, ez igen csekély számnak tekinthető, nem mutat érdemi elmozdulást az egyezség jogelődjének, az 1998. évi XIX. törvényben szabályozott lemondás a tárgyalásról külön eljáráshoz képest (1. számú ábra).

2. számú ábra
Vádemelés előtti egyezség³⁵

Terhelti/védői kezdeményezés 1293 volt, ebből eredményes – azaz az ügyész egyetértett a kezdeményezéssel – 211 esetben, nem értett egyet 1082 esetben, azaz 0,19 százaléka volt eredményes a terhelti oldalról érkező kezdeményezéseknek. Az ügyészi kezdeményezéseket tekintve a 124 kezdeményezésből 41 esetben értett egyet a terhelti oldal, és 63 esetben nem, azaz 65 százalékban volt eredményes az ügyészi kezdeményezés (2. számú ábra).

Az adatokból látható, hogy jóval több, azaz 89 százalékban a gyanúsított vagy védője kezdeményezte az egyezség megkötését. Az eredményes kezdeményezések száma 252, azaz a kezdeményezések 17,7 százaléka volt eredményes.

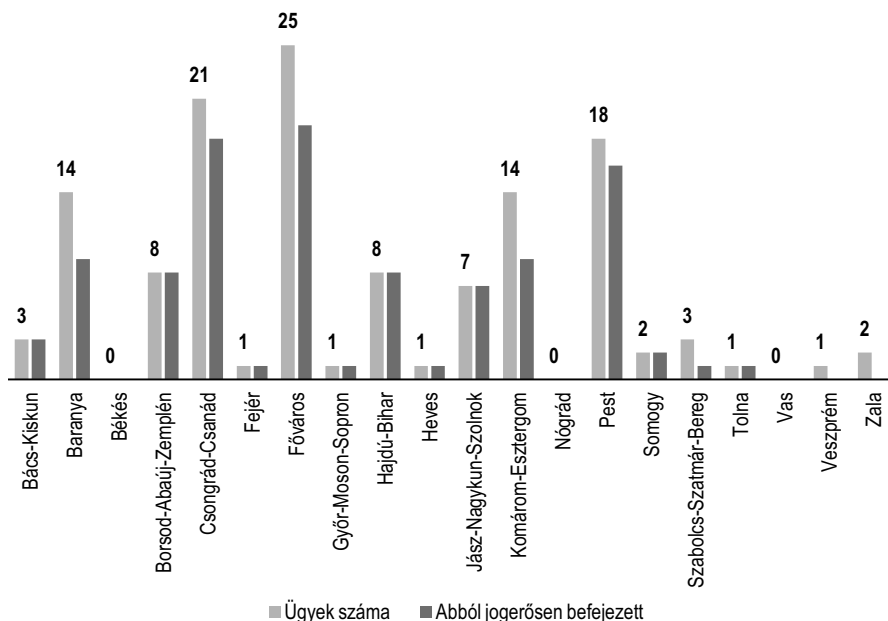
A 3. számú ábra adatai alapján megállapítható, hogy a fővárosban (19), Csongrád-Csanád (18) és Pest megyében (16) került sor legtöbb ügyben egyezség kötésére. Ezt követte Komárom-Esztergom és Baranya (9-9), Borsod-Abaúj-Zemplén és Hajdú-Bihar (8-8), Jász-Nagykun-Szolnok megye (7), Bács-Kiskun (3), több megyében (Fejér, Heves, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Tolna és Veszprém) egy-egy ügyben alkalmazták.

³⁵ Uo. 73-as tábla.

Olyan megye is volt, ahol egyetlenegy esetben sem került sor egyezségkötésre, így Békés, Nógrád és Vas megyében. Összesen 115 ügyben került sor jogerős befejezésre egyezségkötés alapján a jogintézmény bevezetése óta, 2019. december 31-ig.

3. számú ábra

**Az egyezség alapján folytatott büntetőeljárások adatai
2018. július 1. és 2019. december 31. között megyei eloszlásban³⁶**

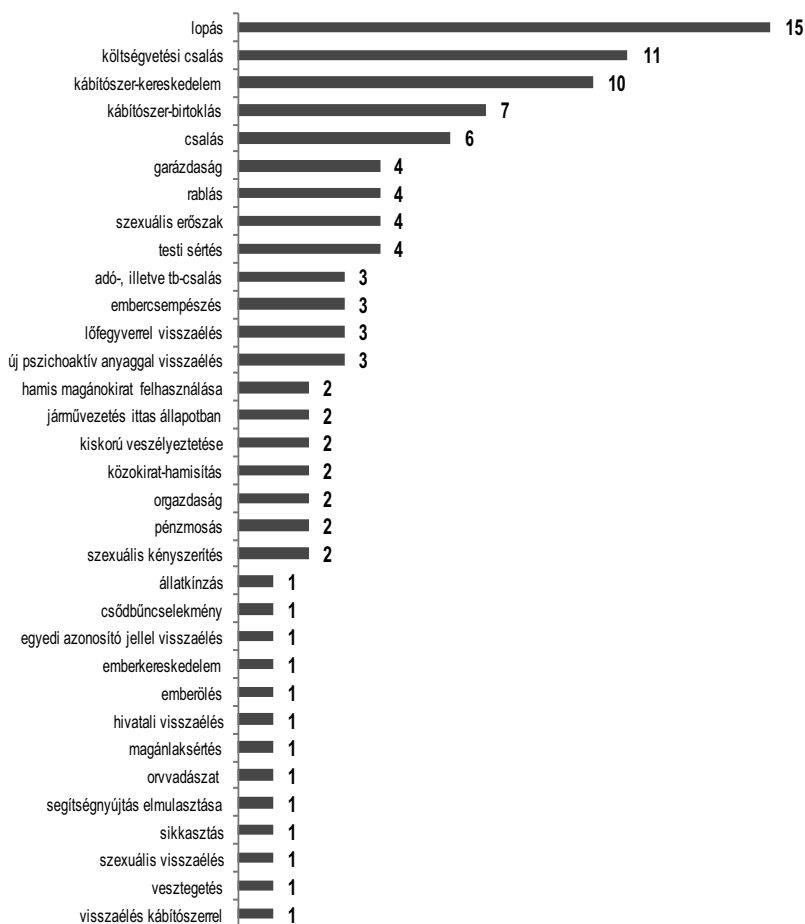

A statisztikai adatok alapján a legkülönbözőbb bűncselekmények miatt indult eljárásokban került sor egyezségre. A legjellemzőbb bűncselekmény a lopás (15), a költségvetési csalás (11) és a kábítószer-kereskedelem (10) volt. Arra vonatkozóan nincs adat, hogy ezek a bűncselekmények közelebbről melyik bekezdés szerint minősülnek, így milyen súlyúak (4. számú ábra).

Azoknál a bűncselekményeknél van ennek jelentősége, amelyeknek a kis tárgyi súlyú alapesetén kívül a minősített esetei nagy tárgyi súlyúak (például lopás, csalás).

³⁶ A Legfőbb Ügyészség Statisztikai Főosztálya által az ügyészség ügyviteli nyilvántartása alapján rendelkezésre bocsátott adatok.

4. számú ábra
Az egészség tárgyát képező bűncselekmény³⁷

Gyakorlati tapasztalatok

Ügyészekkel folytatott interjúk tapasztalatai

A kutatás keretén belül öt megyéből, megyénként három ügyész bevonásával került sor *egyéni interjúk* készítésére. Az alábbi öt megye kiválasztására került sor: Csongrád-Csanád megye, Budapest (főváros), Győr-Moson-Sopron, Pest és

³⁷ A Legfőbb Ügyészség Statisztikai Főosztálya által az ügyészség ügyviteli nyilvántartása alapján rendelkezésre bocsátott adatok. Tekintettel a kevés elemszámra, az ábra a folyamatban lévő eljárások adatait is tartalmazza.

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye. A kiválasztás szempontja az volt, hogy ezekben a megyékben – a többihez képest – nagyobb számban került sor a vizsgálat tárgyát képező eljárást gyorsító jogintézmények alkalmazására, így az ügyészégi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezése mellett a megkötött egyezség alapján a büntetőügyek jogerős befejezésére. A vizsgált időszakban *egyezség* alapján a büntetőügyek jogerős befejezésére Csongrád-Csanád megyében 18, Pest megyében 16, a fővárosban pedig 19 ügyben került sor.

Az interjúk a gyakorlati szakemberek szemszögéből kívánták az eljárások időszerűségét célzó újítások tapasztalatait feltárni. Az ügyészek gyakorlati munkája során felmerülő kérdésekre, valamint a gyakorlatban nehézséget okozó elemek azonosítására is hangsúly került. Az érdeklődés kiterjedt az interjúalanyok által megfogalmazott javaslatok feldolgozására is.

Elsősorban főügyészségeken, nagyobb tárgyi súlyú ügyekben került sor egyezség megkötésére.

A gyakorlatban a probléma abban rejlik, hogy mire eljutnak odáig, hogy tényállás születik az ügyben, addigra már az annyira bizonyítva van, hogy az ügyésznek mindegy, hogy mit mond a gyanúsított, mert nincs szüksége a beismerésére.

Az egyezségeket elsősorban a védők, gyanúsítottak kezdeményezik a kedvezőbb büntetés kiszabása érdekében. A viszonylag széles körű iratbetekintési joguk következtében már a nyomozás során felméri a kilátásaikat, és azok, akik úgy gondolják, hogy az eljárás végén várható a bűnösségük megállapítása, próbálnak minél hamarabb egyezséget kezdeményezni. Nagy tárgyi súlyú ügyekben merül fel az egyezség lehetősége, így szinte csak végrehajtandó szabadságvesztés a várható büntetés, ám nem mindegy, hogy az a törvényi minimumhoz van közel, vagy a középértékhez.

A minél kedvezőbb büntetés elérése mellett a terhelti oldalon is megjelenik a büntetőeljárás mielőbbi lezárása iránti igény. Sok esetben a gyanúsítottak nem szeretnék évekig büntetőeljárás hatálya alatt állni, és szeretnék, ha minél hamarabb jogerős döntés születne, emiatt a védők szokták az egyezséget kezdeményezni. Azokban az ügyekben viszont, amelyekben a gyanúsítottak letartóztatásban vannak, nem a gyorsaság a szempont, inkább a kedvezőbb szankció mellett mihamarabb szeretnék szabadulni a kényszerintézkedésből.

Sajátos üggytípus a gazdasági bűncselekmények köre. Ezekben az ügyekben az az álláspont, hogy az a jó egyezség, amit az ügyész kezdeményez. Nagyon sok olyan védői, terhelti kezdeményezés érkezik, amelyek többsége vagy komolytalan dolgokat ír le, vagy semmit nem tartalmaz, csak homályos, ködös megfogalmazásokat. Az ügyészség a saját maga felhívása alapján induló

egyezségeket tartja a jó egyezségnek, mivel lenyomoztatja az ügyet, a tényállás tisztázott, a gyanúsított kap egy szakszerű, alakszerű levelet, komplett tényállással, jogi minősítéssel, büntetési tételekkel és konkrét ajánlattal. Ha van „*védői, terhelti feldobott labda*”, az ügyészség akkor is hivatalosan kezdeményezi.

Másik vélemény szerint az egyezség arról szól, hogy enged az ügyész, és enged a védelem is. Ez azt jelenti, hogy a gyanúsított valamilyen adatot szolgáltat, vagy beismer olyan bűncselekményeket, körülményeket, tényeket, amelyekről nem tud az ügyészség, vagy nehezen bizonyíthatók. A nagyobb probléma az, hogy nagyon nehéz megtalálni a határt, hogy mikor van az ügyésznek szüksége az egyezségre. A tapasztalat azt mutatja, hogy az ügyész kizárólag azért köt egyezséget a terhelttel, mert ha a gyanúsított nem ismeri be a bűncselekmény elkövetését, akkor kevés bizonyíték áll a rendelkezésére.

Problémaként jelenik meg, hogy ha a terhelt magára tesz terhelő vallomást, annak keretében a bűncselekmény minden körülményét feltárja, az sokszor a cselekmény súlyosabb minősítését hozza magával. Felmerül a védelem részéről, hogy hogyan tud a védelem olyan tényfeltáró beismerő vallomást tenni, a nyomozást úgy segíteni, hogy az ne üssön vissza rá. Ez nincs szabályozva a Be.-ben. A jellemző az, hogy vagy bizonyítékhianyos ügyekben alkalmazzák az egyezséget, vagy olyan esetekben, amikor vagy részben a saját bűncselekménye, részben más bűncselekményekre, vagy más eljárásokra vonatkozóan szolgáltattak adatot.

Gyakran felmerülő probléma az is, hogy van egy informális egyeztetés, a gyanúsított közöl valamilyen információt, az ügyésznek pedig időre lenne szüksége ennek ellenőrzéséhez. A terhelti oldal viszont nem adja át az információt, amíg nem ismeri az ügyész konkrét álláspontját, az ügyész viszont egy jelentős tárgyi súlyú ügyben addig nem tesz ajánlatot, amíg nem tudja, hogy amit kap cserébe, az hasznosítható-e. Nincs meg a kölcsönös bizalom a felek között.

Tipikusnak mondható, hogy a terhelti oldal idő előtt tesz kezdeményezést, ami szükségszerűen annak elutasítását vonja maga után.

Az ügyészség jellemzően akkor nem ért egyet a terhelti kezdeményezéssel, ha nem fűződik érdeke az egyezséghez, nem származik belőle előnye, az egyezség nem viszi előrébb az eljárást, tipikusan további bűncselekmények felderítését, vagy további elkövetők felelősségre vonását nem teszi lehetővé, illetve a bizonyításhoz nem szükséges az általa felajánlott bizonyíték. Az ügyész az egyezség megkötéséről való döntés során a szükséges törvényi feltételek meglétéén és a Legfőbb Ügyészség által meghatározott keretrendszeren túl figyelembe veszi egyrészt, hogy a gyanúsított aktívan járuljon hozzá az ügy

felderítéséhez a saját, illetve a társai szerepe vonatkozásában. Másrészt, hogy ha van vagyoni kár vagy hátrány, annak megtérülése legyen benne az egyezségben, harmadrészt pedig 2021. január 1-jéig az volt a szabály, hogy a korábban már beismerő terhelttel nem kötnek egyezséget.

Gazdasági ügyekre jellemző specialitás, hogy a beismerő vallomásoktól azt várja az ügyészség, hogy a terhelt erősítse meg azt, amit már tudnak. Mert egy gazdasági ügyben – főleg adócsalásoknál – nagyon sokszor mérlegeléssel állapítja meg a bíró a tényállást. Vannak szakmai standardok, hogy mikor mondható az, hogy *„több van a vádemelés tarsolyában, mint a megszüntetésben”*.

Összességében jó jogintézménynek tartják az egyezséget az azt alkalmazó ügyészek. A gyakorlatban kell kialakítani annak a lehetőségét, hogy szélesebb körben lehessen alkalmazni, olyan ügyekben, amelyekben az egyezség minden résztvevő számára előnnyel jár, mégis az eljárást jelentősen meggyorsítja. Sokkal szélesebb körben is lehetne igénybe venni, hogyha a büntetés kiszabása vonatkozásában lenne mód enyhítésre.

A megyei főügyészségek tapasztalatai

Négy megyei főügyészség számolt be a tapasztalatairól.

Az egyik főügyészség gyakorlatában a Be. újításai közül éppen az egyezség folyamata veti fel a legtöbb eljárásjogi kérdést. E jogintézmény nagy munkaterhet ró az ügyészekre.

Bár a törvényi rendelkezésekre figyelemmel az egyezség leginkább az egyterheltes ügyekben alkalmas arra, hogy az eljárás gyorsítására, egyszerűsítésére irányuló szerepét betöltse, tapasztalatuk szerint alkalmas lehet a hatékonyság növelésére a sokvádoltas, kiemelt tárgyi súlyú, összetettebb, bonyolult ténybeli és jogi megítélésű ügyek elintézése során is. Míg az egyterheltes ügyekben az egyezség megkötésével és annak jóváhagyásával az egész tárgyalási szak elkerülhető, sokvádoltas ügyekben a jogintézmény hatékonysága főként abban mutatkozik meg, hogy a tárgyalásra a vádlottak száma akár jelentősen csökkenhet és az egyezséget nem kötő vádlottak védekezése is megnehezül. A jelentősebb tárgyi súlyú, költségvetést károsító bűncselekményekkel érintett ügyekben az egyezség megkötése leginkább olyan terheltekkel lehetséges, akik egyszeri bűnelkövetők, így csupán az általuk vezetett gazdálkodó szervezet működtetése, a gazdasági tevékenység gyakorlása körében egy általuk is tudottan jogellenes ügylet lehetőségével találkoztak, és a haszon reményében mérlegelve a kockázatot, bízva a lebukás elkerülésében, éltek a számukra felkínált lehetőséggel.

Az ilyen terheltek rendszerint a védőjükkel egyeztetve, akár gazdasági erőforrásaik jelentős mozgósításával is igyekeznek elkerülni a törvény által kilátásba helyezett igen súlyos szankciót. Nyilván maga a végrehajtandó szabadságvesztés-büntetés elkerülése mellett, a saját személyes presztízsükön túl motiválja a vádlottakat az általuk kiépített gazdasági környezet fenntartása, az általuk vezetett gazdálkodó szervezetek további nyereséges működtetésének fenntartása is. Az ilyen büntetőeljárások során nem csupán a magánszemély elkövető, de az általa vezetett, a bűncselekményből származó nyereséget, előnyt ténylegesen realizáló jogi személy is eljárás alá kerül. A büntetőeljárás jogi személlyel szembeni kiterjesztésének ténye a cégadatokat nyilvántartó cégbíróság kötelező értesítése folytán megjelenik az érintett társaság cégkivonatában, ez pedig számtalan hátrányt generál a gazdasági tevékenység végzése során. A cégbírósági bejegyzés, a cég működésének ellehetetlenülése, illetve annak veszélye az ilyen ügyekben a saját, személyes érdekeken kívül önmagában is motivációt jelent a terheltek számára, hogy keressék az eljárás mihamarabbi befejezhetőségének lehetőségét.

Másik tapasztalat az egyezségkötés akadályairól számolt be. Ez több okra vezethető vissza. Elsődlegesen a többgyanúsítottas ügyekben valamelyik terhelt, akinek a cselekménye nem választható szét a terhelttársaiétól, az egyezségkötéshez nem járul hozzá. Az ügyészség oldaláról leginkább azért kerül sor a gyanúsított és a védő által kezdeményezett egyezség elutasítására, mert az ügyben nincs olyan ok, amely indokoltá tenné az egyezség megkötését, legfőképpen azokban az ügyekben, ahol a terhelt büntetőjogi felelőssége aggálymentesen bizonyítható, a tényállás a beismerő vallomás hiányában is felderített.

Ettől a gyakorlattól eltérően másik megyében a jogintézmény alkalmazása – a Be. szabályai szerint – egyszerű, a Legfőbb Ügyészség ezzel kapcsolatos iránymutatásainak betartása – adminisztratív tekintetben és szervezési szempontból – komplikáltabbá tette, de továbbra is komolyabb nehézség nélkül alkalmazható e jogintézmény. A főügyészség tapasztalatairól az interjú során az interjúalany nagyrészt nyilatkozott, így azt a tanulmány korábbi része tartalmazza.

Kiemelendő jellemző probléma a már említett idő előtti kezdeményezés. Ezek szerint az alapvető jogalkalmazói nehézséget e körben elsősorban az jelenti, hogy a terhelti/védői kezdeményezésekre tipikusan olyan időpontban – a nyomozás kezdeti szakaszában, vagy az első kényszerintézkedések fogantatása idején – kerül sor, amikor a tényállás teljes körű, és aggálytalan megállapításához még számos nyomozati cselekmény elvégzése szükséges. Tipikusan ugyanakkor a terheltek a büntetőeljárás folytatása szempontjából releváns – jellemzően más, további személyek büntetőjogi felelősségének megállapítását

lehetővé tevő – bizonyítékok szolgáltatását vállalnák, amelyekre a nyomozásban szükség lenne, azonban egyezség megkötésére a fentiek szerint még nem kerülhet sor.

Az egyezség megkötését – tekintettel arra, hogy az anyagi jogi szabályok a büntetés lényeges enyhítését, kétszeres leszállást is lehetővé tesznek – a főügyészség akkor tartja indokoltnak, ha a terhelt a cselekmény elkövetésének és a bűnösségének elismerésén túlmenően a bizonyítási eljáráshoz – akár ugyanazon bűncselekmény, akár más bűncselekmény(ek), akár más elkövető(k) tekintetében – érdemben és jelentősen hozzájárul. Amennyiben a terhelt kizárólag a saját cselekvősege és bűnössége tekintetében tenne ugyanis beismerő nyilatkozatot, arra az esetre az előkészítő ülésen történő beismerés kapcsán tehető ügyészi büntetési indítványok jelentik az adekvát jogintézményt.

Az említett problémák megnehezítik a jogintézmény gyakorlati alkalmazását, és – az adminisztratív terhek mellett – a főügyészség tapasztalata szerint a gyakorlat az előkészítő ülésen történő beismerés esetére tett ügyészi indítványok irányába tolódik el.

Sokszor nehézséget jelenthet továbbá a büntetés nemének és mértékének egyértelmű meghatározása is, nem elsősorban a terhelt/védő és az ügyészség ellentétes érdekei miatt, hanem mert az ügyészség nem hagyhatja figyelmen kívül a bíróság adott bűncselekmény kapcsán kialakult – tipikusan igen enyhe – büntetékiszabási gyakorlatát.

Másik főügyészség a gazdasági büntetőügyekre specializálva az egyezségkötéseit kiemelkedően hatékonynak, hasznosnak tekinti. Az egyezségkötés alapján befejezett ügyeket jellemzi, hogy

- gyorsan, költséghatékonyan befejezhetők;
- garantáltan vád szerinti elítéléssel fejeződnek be, kizárva ezzel a bíróság igen széles körű és vegyes eredményű mérlegelési szokásai-ból fakadó veszélyeket;
- az alkalmazott szankciók terén kellően érvényesítik az állami igényt, egyúttal figyelembe veszik a terhelti együttműködés tényét is; és
- teljes állami, sértetti reparációval zárulnak.

Véleményük szerint az egyezségkötést kifejezetten a gazdasági büntetőügyekre találták ki, azonban ez jelentős többletmunkával jár, mivel az egyezség előkészítése és a kivitelezése jókora erőforrásokat emészt fel.

Értékelés

Az új törvény új feladatok elé állította a jogalkalmazót. Az újonnan bevezetett változások szemléletváltást is igényelnek a jogalkalmazótól, ami az egyezség területén fokozottan jelenik meg. Az egyezség a gyakorlatban még kialakulóban lévő megoldás, statisztikai adatok alapján nem mutat érdemi elmozdulást a korábbi évek gyakorlatához képest, továbbá a gyakorlat országos szinten eltérő. Sok még a tennivaló ezen a területen. A gyakorlatban kell kialakítani annak a lehetőségét, hogy szélesebb körben lehessen alkalmazni, olyan ügyekben, ami minden résztvevő számára előnnyel jár, mégis jelentősen meggyorsítja az eljárást.

Különleges bánásmód

A különleges bánásmódra vonatkozó szabályok módosítása

A különleges bánásmódra vonatkozó szabályok a Be. hatálybalépése óta alapvetően nem változtak. A jogintézményre vonatkozóan néhány módosítás történt csupán.

A Be.-t módosító kormányrendeletek közül a 74/2020. (III. 31.) számú jogforrás (Veir), átmeneti jelleggel bár, de változtatott a Be. rendelkezéseiben. A kormányrendelet ideiglenesen kiterjesztette a különleges bánásmód szabályait a 65. évüket betöltött személyekre. Amikor a vészhelyzet megszűnésével a Veir rendelkezéseinek a nagy részét hatályon kívül helyezték, ezt a szabályt hatályában fenntartották.

Szintén új rendelkezése a Be.-nek, hogy ha a különleges bánásmódot igénylő sértett a tizennyolcadik életévét nem töltötte be, a sértett védelme érdekében a bíróság hivatalból vagy indítványra mellőzheti a sértett tanúként történő kihallgatását, feltéve, hogy a sértett kihallgatására a nyomozás során már sor került. Ebben az esetben a sértett nyomozás során tett tanúvallomása bizonyítási eszközként felhasználható.

Lényeges módosítást jelent, hogy a büntetőeljárásban az ügynevezett *Barnahus-módszer*³⁸ kapcsán megjelent néhány olyan intézkedés, amely kihat a kiskorú tanú jogaira. A Be. kimondja, hogy az eljárási cselekményen igazságügyi pszichológus szakértő is jelen lehet, illetve az eljárási cselekményt igazságügyi pszichológus szakértő vagy a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatás-

---

³⁸ A Barnahus Minőségi Előírások Iránymutatások multidiszciplináris és intézmények közötti megoldásokról az erőszak kiskorú áldozatai és tanúi számára. Összefoglalás.

https://www.barnahus.eu/en/wp-content/uploads/2020/02/HU_StandardsSummary_FINAL.pdf

ról szóló törvényben meghatározott szolgáltatást végző szaktanácsadó közreműködésével lehet végrehajtani. A törvény e rendelkezése 2021. január 1-jétől hatályos.³⁹

A Barnahus izlandi szó, gyermekházat jelent. Izlandon az igazságszolgáltatás és a gyermekvédelem régóta szorosan összekapcsolódik, és folyamatosan együttműködik. Ezzel a módszerrel a szexuális bűncselekmények kiskorú áldozatainak próbálnak segítséget nyújtani úgy, hogy a Barnahus szerepet kap a büntetőeljárásban, ezen belül is a kiskorú áldozat kihallgatásában, ami ennek segítségével meghallgatássá szelídül.⁴⁰

A Barnahus az Amerikai Egyesült Államokban működő Gyermekképviseleti Központ (CAC) elképzeléseit kívánta beépíteni a saját modelljébe, de tovább is lépett rajta, mivel a CAC-modell nem része az amerikai igazságszolgáltatásnak. (Bár szorosan kapcsolódik hozzá azáltal, hogy felkészíti a kiskorú tanút a bíróság előtti vallomás megtételére.⁴¹)

A Barnahus-módszert segítségül hívó igazságszolgáltatások azt ígérik, hogy a sértettnek csak egy alkalommal kell a traumáról beszélnie, és a meghallgatás során szerzett információ a tanúvallomással lesz egyenértékű, és ez elegendő bizonyítékkal szolgálhat majd a vádemeléshez, a bírósági eljárás lefolytatása után pedig a döntés meghozatalához.

A kiskorú sértett meghallgatásakor kép- és hangrögzítés történik. A képrögzítés azért is fontos, mert sokszor a sértett nem szavakkal, hanem nonverbális kommunikációval jelzi a vele történeteket. A „gyermekház”-ban – a monitoring-szobában – az igazságszolgáltatás és gyermekvédelem szakemberei képernyőn követik végig a beszélgetést, közben közvetett kérdéseket is feltehetnek a kiskorú sértettnek, amit a meghallgatást segítő szakember lefordítja a gyermek nyelvére.

A „gyermekház”-ban a sértett kíméletes orvosi vizsgálatát is elvégzik; ennek eredménye a bizonyítási eljárásban tárgyi bizonyítékként jelenik meg. A „gyermekház” további sajátossága, hogy a meghallgatás és az orvosi vizsgálat

---

³⁹ A 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet új 7/A. alcímmel egészült ki: A szakértő vagy szaktanácsadó közreműködése a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy részvételét igénylő eljárási cselekmény lefolytatása során.

⁴⁰ Részletesen lásd Parti Katalin – Solt Ágnes – Virág György: Gyermekkorúak meghallgatása a büntetőeljárás során Magyarországon az európai és nemzetközi standardok tükrében. In: Vókó György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok* 55. OKRI, Budapest, 2018, 63–86. o.

⁴¹ Részletesen lásd <https://www.nationalchildrensalliance.org/cac-model/>

mellett párhuzamosan elkezdődik a sértett terápiája is⁴², amit gyermektraumapszichológus végez.⁴³

A Barnahus-módszer Izland mellett más európai országokban is elterjedt, így hazánkban is. Magyarországon először 2016-ban, Szombathelyen hozták létre az ezzel a módszerrel dolgozó „gyermekház”-at, a hazai Barnahust. Mivel ez sikeresnek bizonyult, ezért a szakemberek további intézmények létrehozását is elhatározták.

A magyar Barnahus-módszer néhány szabályának intézményesítése 2020-ig nálunk is megtörtént, ez a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok keretében működik. Ez nem azt jelenti, hogy a teljes Barnahus-intézmény bekerült a hazai Be.-be, csupán annyi történt, hogy a Be. legutóbbi módosítása lehetővé tette a kiskorú sértettek további védelmét. Mint különleges bánásmódot igénylő személyek esetében a nyomozás során sor kerülhet a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvény⁴⁴ szerinti, a Barnahus-módszerhez hasonló szolgáltatás igénybevételére. A Be. arról is rendelkezik, hogy a Barnahus-módszer segítségével meghallgatott kiskorú sértett vallomását, az erről készült kép- és hangfelvételt bizonyítékként fogadják el a büntetőeljárásban, ezáltal kapcsolódik a Barnahus eredeti elképzeléseihez. Így a Barnahus olyan eljárási cselekmény, amit a jogalkalmazó (nyomozó hatóság vagy az ügyészség) hajt végre igazságügyi szakértő, vagy a módszer alkalmazására képzéssel felruházott, a gyámügyi igazgatásról szóló törvényben meghatározott szolgáltatást végző személy közreműködésével. Utóbbi szaktanácsadói minőségében a büntetőeljárás egyik szereplője.

A módosított Be. indokolása értelmében a különleges bánásmódot igénylő sértett részvételével zajló eljárási cselekményeken rendkívül fontos a speciálisan képzett személyek közreműködése, különösen, ha az eljárási cselekmény résztvevője olyan tizenegyedik életet be nem töltött sértett, aki gyakran nem

---

⁴² Eröss Rebeka: A gyermekbántalmazás pszichológiai vonatkozása és terápiás sajátosságai. In: Nagy Anikó – Törő Klára (szerk.): *Gyermekbántalmazás*. Medicina Kiadó, Budapest, 2016, 227–241. o.

⁴³ Megfontolandó lenne a büntetőeljárásban alkalmazható EMDR szakértői vizsgálat a kiskorú sértett esetében. Erre lásd Egy új terápia áttörést hozhat a szexuálisan bántalmazott gyerekek kezelésében. https://gyereksorsok.blog.hu/2018/12/03/egy_uj_terapia_attorest_hozhat_a_szexualis_bantalmazott_gyerekek_kezeleseben?fbclid=IwAR1rvaDi_PkFVLDU4N0Nv5erHhVufmuQPBDyb_74qV6zx_eA-EryjzUBoA0; Moretti Magdolna: EMDR (Eye Movement Desensitisation and Reprocessing) terápia. In: Németh Attila – Füredi János – Lazáry Judit – Somlai Zsuzsanna (szerk.): *A pszichiátria magyar kézikönyve*. Medicina Kiadó, Budapest, 2021, 675–688. o.

⁴⁴ 61. § (2) bek.

szavakkal, hanem nonverbális kommunikációval jelzi a vele történeteket, ezért az eljárási cselekmény eredményes lefolytatása önmagában is indokolja szakértő, szaktanácsadó közreműködését. A törvénymódosítás ezzel egyértelművé tette az eljárási cselekmény során közreműködő személyek eljárásjogi státuszát, jogait, kötelezettségeit, de ez nem jelenti azt, hogy az Izlandon működő Barnahus-módszer teljes egészében a magyar büntetőeljárás rendszerébe került volna.

A módszer alkalmazásának részletszabályait rendeleti szintű szabályok határozzák meg, az eljárási cselekmény során keletkezett bizonyítási eszköz értékelése a büntetőügyben eljáró bíróság, ügyészség, nyomozó hatóság feladata.

A különleges bánásmódra vonatkozó szabályozás

A fentiekben bemutatott három módosítás érintette a különleges bánásmód szabályait, a Be.-nek az erre a csoportra vonatkozó többi rendelkezése viszont nem változott.⁴⁵ A különleges bánásmód szabályai a Be.-ben továbbra is önálló fejezetben szerepelnek (XIV. fejezet). Ennek a kiemelésnek az alapja, hogy az egyéniesítés szempontjai és a különleges bánásmódra igényt tartó személyek egyedi igényei jobban érvényesüljenek. A fejezetben elhelyezett szabályok egyrésztől meghatározzák, hogy kik azok, akik különleges bánásmódban részesülhetnek⁴⁶, másrészt megjelenítik azokat a pluszrendelkezéseket, amelyeket az eljáró jogalkalmazóknak a büntetőeljárás folyamán, az általános garanciákon túl biztosítaniuk kell, harmadrészt pedig kitér a fejezet arra is, hogyan és milyen módon kerülhet be valaki ebbe a csoportba. Van, amikor a törvény erejénél fogva, de van, amikor a hatóság döntése alapján kerül sor a különleges bánásmódba sorolásra. Utóbbi esetben az egyéni értékelés szempontjait egy IM rendelet tartalmazza.⁴⁷

Fő szabály szerint – a törvényben meghatározott esetekben – különleges bánásmódot igénylő személy lehet a sértett és a tanú. (A sértett csak akkor lehet ennek a csoportnak a tagja, ha természetes személy.) A sértett és a tanú akkor minősülhet különleges bánásmódot igénylő személynek, ha a személyes jellemzői vagy az eljárás tárgyát képező bűncselekmény jellege és körülményei alapján a büntetőeljárásban való hatékony részvétele azért nem biztosított, mert abban akadályozott, és ezért a törvényben meghatározott jogait nem tudja

⁴⁵ A különleges bánásmód szabályainak részletes elemzését lásd Kiss Anna: A különleges bánásmódot igénylő személyek jogai az új büntetőeljárás törvényben. In: Vókó György (szerk.) (2018): i. m. 103–119. o.

⁴⁶ Lásd a Be. 81. § (1) és (2) bekezdését.

⁴⁷ Lásd a 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet II. fejezetét és 1. sz. mellékletét.

megfelelően gyakorolni, a kötelezettségeit pedig teljesíteni. A személyes jellemzőihez tartozó körülmények: az életkor, a szellemi és a fizikai, valamint az egészségi állapot, továbbá a büntetőeljárásban részt vevő más személyhez fűződő viszony is megalapozhatja a kiemelt figyelmet.

Bizonyos bűncselekmények esetében a sértettek a fentiekén túlmenően is bekerülhetnek a különleges bánásmódot igénylők csoportjába, ha a bűncselekmény kirívóan erőszakos jellegű. Például a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények tartoznak ide, amelyek esetében a sértettek külön döntés nélkül különleges bánásmódot igénylő személyeknek minősülnek. A jogalkalmazás folyamán ebbe a csoportba sorolják az emberkereskedelem, a bűnszervezetben elkövetett bűncselekmény sértettjét, továbbá azt is, akinek sérelmére a hozzátartozója követett el bűncselekményt, valamint azt, akivel szemben a sérelmére elkövetett bűncselekmény miatt ellenségessé vált a lakókörnyezete, de idetartozik az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények, a kapcsolati erőszak és a családi jogállás megsértése bűncselekmény sértettje is.

Abban az esetben, ha a törvény erejénél fogva kerül be a személy a különleges bánásmódot igénylők csoportjába, nem kell erről külön határozatban rendelkezni.

Amennyiben a különleges bánásmód körébe tartozó valamely kíméleti intézkedés alkalmazását a sértett és a tanú törvényes képviselője, valamint meghatalmazott képviselője, továbbá a fiataikorú terhelt és védője, illetve törvényes képviselője (az általános szabályok szerint) indítványozza, erről a hatóság (akár elfogadja, akár elutasítja, beleértve a sértett indítványát is) nem hoz határozatot. Azért nem, mert alakszerű határozatot csak akkor kell hoznia, ha a sértett különleges bánásmód megállapítása iránti indítványát utasítja el, amely ellen a sértett az általános szabályok szerint panasszal élhet.

Ha a jogszabályi rendelkezés alapján a tizennyolcadik életévét be nem töltött sértett, valamint tanú külön megállapítás nélkül automatikusan pluszjogokat kap, de a büntetőeljárás folyamán eléri a nagykorúságot, akkor ez a különleges eljárási státusza a törvény erejénél fogva, külön határozat nélkül is megszűnik, és a különleges bánásmód alkalmazása már nem lesz kötelező.

A jogalkalmazó természetesen egyéni értékelés alapján dönthet úgy, hogy továbbra is alkalmazza ezeket a szabályokat. Abban az esetben is, ha megszűnik ez a státusz, de akkor is, ha a különleges bánásmód fenntartása továbbra is indokolt, az érintett személyt tájékoztatni kell.

A vádemelés után a bíróság a sértett részvételét igénylő eljárási cselekményt kiküldött bíró vagy megkeresett bíróság útján is elvégezheti. A törvény értel-

mében ez nem kötelező szabály, hanem a bíróság döntésén múlik, hogyan határoz. Amennyiben úgy dönt, hogy nem kiküldött bíró vagy megkeresett bíróság útján végezteti el az eljárási cselekményt, akkor ebben az esetben a nyilvánosságot ki kell zárni a tárgyalásnak arról a részéről, ahol a sértett részvétele az eljárási cselekményen kötelező.

A különleges bánásmódban részesülő sértett és tanú a fentiekén túlmenően további védelemben is részesülhet, amennyiben különösen védett tanúvá nyilvánítják, és bekerül a védelmi programba.

A sértetten és a tanún kívül más személyek is különleges bánásmódban (leginkább személyes védelemben) részesülhetnek. A törvénynek megfelelően ebbe a csoportba tartozhat a sértett segítője, a tanú segítője, a terhelt, a terhelt segítője, a védő, a segítője, a szakértő, a szakértő segítője, a szaktanácsadó, a szaktanácsadó segítője, a vagyoni érdekelt, a vagyoni érdekelt segítője, továbbá a különleges bánásmódot igénylő csoportba tartozó bármely személyre tekintettel más személy.

A bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság hivatalból, vagy az érintett indítványára dönthet arról, hogy a büntetőeljárásban részt vevő személy különleges bánásmódot igényel-e. Döntésének alapja az egyéni értékelés. Külön döntés nélkül különleges bánásmódot igénylő személynek minősül a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy, a fogyatékos személy, valamint a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény sértettje.

A különleges bánásmódhoz tartozó intézkedések a sértett és a tanú vonatkozásában az alábbiak lehetnek:

- a jogok gyakorlásának elősegítése;
- a kötelezettségek teljesítésének elősegítése;
- az érintett személy kímélete;
- az érintett személy védelme.

Az érintett személy kíméletéhez tartozik például, hogy fokozott körültekintéssel kell eljárni vele kapcsolatban a magánéletét tekintve, és a kapcsolattartás során is. Az érintett személy védelméhez tartozhat továbbá az olyan intézkedés is, amikor az eljáró jogalkalmazó biztosítja, hogy az érintett személy az eljárási cselekmény során, valamint az eljárási cselekmény helyszínén a büntetőeljárásban részt vevő más személlyel szükségtelenül ne találkozzon. Az eljárási cselekményt a hatóság speciális, erre a célra fenntartott helyiségben végzi, vagy telekommunikációs eszköz útján kiváltja az érintett jelenlétet. A bíróság a tárgyalásról vagy annak meghatározott részéről a nyilvánosságot kizárhatja.

A csoportban szereplő személyeket nem feltétlenül ugyanazokkal a pluszjogok illetik meg. A különleges bánásmódra vonatkozó szabályok leginkább a sértettet és a tanút érintik. (Feltéve, ha illenek rá a jogszabályi ismérvek.) Más személyek (terhelt, védő, szakértő, segítők stb.) esetében a különleges bánásmód néhány szabályát kell csak alkalmaznia a nyomozó hatóságnak, az ügyészségnek vagy a bíróságnak.

Fontos rendelkezése a Be.-nek, hogy a különleges bánásmódot igénylő személy lemondhat a pluszgaranciákról, kivéve azokat, amelyeket a törvény értelmében kötelezően kell alkalmazni.

Az érzelmek szerepe a büntetőeljáráásban

A Be. kimondja, hogy a különleges bánásmód körébe tartozó intézkedés alkalmazása nem járhat a büntetőeljáráásban részt vevő más személy eljárási jogainak sérelmével.⁴⁸ Európában általában követett cél volt, hogy az áldozati jogokért ne az elkövetők jogainak rovására harcoljanak.

Vajon a sértetti jogok kiterjesztése milyen hatással van a terhelti jogokra?

Hiába mondja ki a jogalkotó, hogy „*a különleges bánásmód körébe tartozó intézkedés alkalmazása nem járhat a büntetőeljáráásban részt vevő más személy eljárási jogainak sérelmével*”, azáltal, hogy a különleges bánásmódot bevezette, azt is kimondta, hogy együttérez a sértettel, szolidaritást vállal vele, s ezzel beengedte a büntetőeljárársba az érzelmeket.

Bárd Károly szerint „*önmagában az áldozatokkal való együttézés, a sértetti jogok kiterjesztése nélkül is hatással lehet a vádlott pozíciójára*”⁴⁹. Az érzelmek befolyásolhatják a bíró pártatlanságát, ez pedig megfelelő „*kompenzáló intézmények hiányában*”⁵⁰ kihathat a fairness jogokra.

Mi a megoldás? Fel kell tartóztatni az érzelmeket az igazságszolgáltatásban?

Nem feltétlenül ez a megoldás, hanem sokkal inkább az, hogy elvégezzük ennek a kérdésnek az alapos elemzését. Bárd Károly szerint „*az érzelmeket nem számúzni kell (ez amúgy is reménytelen lenne), hanem elemezni. És további kutatások*

---

⁴⁸ Az áldozatok méltósága és a vádlottak jogai – Összehasonlító jogi tanulmány címmel erre a gondolatra épült Bárd Károly doktori értekezése is. http://real-d.mtak.hu/1166/7/dc_1493_17_doktori_mu.pdf

⁴⁹ Uo. 170. o.

⁵⁰ Bárd Károly: MTA Doktori Értekezés Tézisei. 10. o. http://real-d.mtak.hu/1166/1/dc_1493_17_tezisek.pdf

alapján dönthetjük el, hogy az érzelmek szerepére kiterjedő vizsgálatok valóban hatékonyabb szabályozó modellek megalkotását eredményezik-e.”⁵¹

Összegzés

A tanulmányban megjelenített kutatások eredményei azt mutatják, hogy az új büntetőeljárási törvényben a jogalkotó egyrészt a sértettek érdekeinek hatékonyabb érvényesítésére törekedett, ezért az egyes szabályokban megfigyelhető a sértettek védelmén túl a különleges bánásmódot igénylő személyek kímélete is. Emellett a sértett helyzete erősödött azzal is, hogy a megegyezésre és jóvátételre mind szélesebb körben nyílik lehetőség a közvetítői eljáráson keresztül. Másrészt hasonló hangsúly helyeződött az eljárás gyorsításának, egyszerűsítésének és hatékonyságának szempontjaira, mindez a terhelti együttműködés új alapokra helyezésével az egyezség jogintézményén keresztül. Mindeme változások hozzájárulhatnak egy humánusabb, a bűncselekmény által közvetlenül érintettek érdekeit is figyelembe vevő, egyben gyorsabb és gazdaságosabb büntetőeljárási rendszer kialakulásához.

---

⁵¹ Uo. 11. o.

A rablás néhány büntetőjogi kérdéséről egy empirikus kutatás kapcsán

Az Országos Kriminológiai Intézetben a vagyon elleni erőszakos bűnözés témakörében empirikus kutatást folytatunk – az önbíráskodást és a kifosztást követően – a rablás büntetőjogi és kriminológiai kérdéseiről. Bár a rablás törvényi tényállása a magyar büntetőjogban évtizedek óta gyakorlatilag változatlan, mégis folyamatosan jelentkeznek jogalkalmazási problémák, jogértelmezési eltérések, elhatárolási nehézségek. E tanulmány a kutatás első szakaszának tapasztalatai alapján elsősorban azokkal a juriszdkció során felmerülő dogmatikai kérdésekkel foglalkozik, amelyek empirikus vizsgálatunk során is felszínre kerültek.

Bevezetés

A rablás *rendszerint* hatályos büntető törvénykönyvünk, a 2012. évi C. törvény új, XXXV. fejezetében, a vagyon elleni erőszakos bűncselekmények között nyert elhelyezést, a legsúlyosabb ilyen jellegű deliktumként e fejezet elején.¹ A rablás törvényi tényállásának jelentőségére utal az is, hogy a magyar büntető törvénykönyvek mindegyike ezt tekintette kiindulópontnak az erőszakos dolog elvételével elkövetett cselekmények szabályozásánál, így ebből fejlődött ki a zsarolás, az önbíráskodás, majd legkésőbb a kifosztás.²

Amint azt *Angyal Pál* is hangsúlyozta, a rablás minden vonatkozásban *önálló bűncselekmény*, azt semmiképpen sem lehet a lopás minősített eseteként értelmezni. Ezt a különállóságát jelzi nyelvi megjelölése (nem erőszakos lopás, ha-

---

¹ A Btk. szerint a rablás alapeseti tényállásai:

365. § (1) Aki idegen dolgot jogtalan eltulajdonítás végett úgy vesz el másától, hogy evégből a) valaki ellen erőszakot, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetést alkalmaz, vagy b) öntudatlan vagy védekezésre képtelen állapotba helyezi, büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Rablás az is, ha a tetten ért tolvaj a dolog megtartása végett erőszakot, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetést alkalmaz.

² Sinku Pál: A vagyon elleni erőszakos bűncselekmények. In: Belovics Ervin (szerk.): *Büntetőjog II. Különös Rész.* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2019, 666. o.

nem rablás), valamint már a Csemegi-kódex óta érvényesülő rendszerbeli elhelyezése is.³

A rablás *kiemelkedő társadalomra veszélyességét* az is kifejezi, hogy nincs szabálysértési alakzata, a legcsekélyebb elkövetési érték esetén is büntetendő, valamint azon kevés bűncselekmény közé tartozik, amelynek előkészületét is szankcionálja a törvény, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel. Emellett az elkövető már tizenkettedik életévének betöltésétől büntethető, ha az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással.⁴

A rablás *jogi tárgya kettős*: egyrészt a tulajdoni viszonyok védelmét szolgálja, másrészt a cselekvési, személyi szabadságot is védi. Az (1) bekezdés szerinti rablás *kétmozzanatú cselekmény*: az első mozzanat a kényszerítés (az eszközcselekmény), a második pedig a dolog elvétele (célcselekmény). A (2) bekezdésben meghatározott elkövetési magatartás szintén kétmozzanatú tevékenység folyamata, azonban itt megváltozott sorrendben: az első lépés a dolog elvétele és csak ezt követi a lopott dolog megtartása végett alkalmazott kényszerítés.

A Btk. indokolása szerint a rablás háromféle elkövetési magatartással valósítható meg: erőszakkal, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel [Btk. 365. § (1) bekezdés a) pont]; öntudatlan vagy védekezésre képtelen állapotba helyezéssel [b) pont]; illetve a tetten ért tolvaj által erőszak vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetés alkalmazásával a lopott dolog megtartása végett [(2) bekezdés].⁵ E megállapítás azonban nem teljesen helytálló, mivel ezen elkövetési magatartások valójában csak az eszközcselekményhez kapcsolódnak. Ezért megfelelőbb az az álláspont, hogy a rablás *célcselekménye* az idegen dolog jogtalan eltulajdonítási szándékból történő elvétele, *eszközcselekményei* pedig az erőszak; az élet, illetve testi épség elleni közvetlen fenyegetés; az öntudatlan vagy védekezésre képtelen állapotba helyezés; valamint a tetten ért tolvaj által alkalmazott erőszak, avagy élet, illetve testi épség elleni közvetlen fenyegetés, ha az a lopott dolog megtartása érdekében történik.⁶

³ Angyal Pál: *A magyar büntetőjog kézikönyve 11. A rablás és a zsarolás*. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-T., Budapest, 1934, 18. o.

⁴ Btk. 16. §

⁵ A 2012. évi C. törvény indokolása a Büntető Törvénykönyvről, a 365. §-hoz fűzött indokolás.

⁶ Vaskuti András: *A vagyoni elleni erőszakos bűncselekmények*. In: Polt Péter (főszerk.): *A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény nagykommentárja*. OPTEN Informatikai Kft., Budapest, 2016, 1154. o.

A rablások számát tekintve az utóbbi években *jelentős csökkenést figyelhetünk meg*. Míg 2000-ben még 3436 bűncselekmény vált ismertté, addig 2019-ben már csak 637.⁷ Évtizedeken keresztül egyértelműen a rablás volt a leggyakoribb vagyron elleni erőszakos bűncselekmény, 2015-től azonban megváltozott a helyzet és manapság már majdnem kétszer annyi kifosztás történik, mint rablás. Ez egyrészt a rablások számának jelentős visszaszorulása, másrészt a kifosztásokat érintő jogszabályi változás miatt történt, mivel a 2009. évi LXXX. törvény kifosztásként pönalizálta a védekezésre képtelen személytől való dologelvételeket is. A területi megoszlást tekintve a rablások elkövetése elsősorban a fővárosra jellemző: 2019-ben a cselekmények 34 százaléka Budapesten valósult meg.

Csökkenő előfordulási tendenciája ellenére a rablás természetesen továbbra is *nagyon súlyos deliktumnak tekintendő*. Véghezvitelekor elkövető és sértett (passzív alany) mindig közvetlen, direkt kapcsolatba kerül egymással, ezért gyakran igen megrázó pszichés tehertételt is jelent az áldozat számára az elszennvedett anyagi és esetleges fizikai hátrányokon túl. Bár vizsgálata – elsősorban kriminológiai aspektusból – korábban több ízben is megtörtént az OKRI-ban⁸, az új évezredben erre még nem került sor, miközben azt indokolják a megváltozott társadalmi viszonyok, bűnözési jelenségek, elkövetési formák. Mostani kutatásunk első szakaszában a 2019-ben rablás elkövetése miatt jogerőre emelkedett bűnügyek közül, bűnügyi iratok feldolgozásával, 70 bűncselekményt elemeztünk, amelyeket 74 elkövető 73 áldozat sérelmére valósított meg. A következőkben a vizsgált ügyekben legpregnansabban felmerülő büntetőjogi kérdéseket igyekszünk bemutatni, egyes esetek történeti tényállását is felvázolva.

---

⁷ Forrás: Egységes Nyomozó hatósági és Ügyészégi Bűnügyi Statisztika.

⁸ Lásd főként a következő tanulmányokat: *Rablás miatt indult bűnügyek kriminológiai és kriminalisztikai tapasztalatai*. Az Országos Kriminalisztikai Intézet 15. számú tájékoztatója. Budapest, 1969; Rózsa János: A rablásról. In: Gödöny József (szerk.): *Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok* 24. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987, 79–109. o.; Csalay András – Sziki Lajos: A rablási helyzet Magyarországon. In: Gödöny József (szerk.): *Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok* 28. BM Kiadó, Budapest, 1991, 217–247. o.; Nagy László Tibor: A fővárosban elkövetett rablások kriminológiai vizsgálata. In: Irk Ferenc (szerk.): *Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok* 36. Országos Kriminológiai és Kriminalisztikai Intézet, Budapest, 1999, 55–82. o.; valamint Barabás A. Tünde: Áldozattá válás Magyarországon: a statisztika és az empirikus vizsgálatok valóságképe. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (szerk.): *A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve, II. kötet*. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009, 39–53. o.

A bűncselekmény megnevezése

Az elkövetett bűncselekmény helyes megnevezése természetesen elengedhetetlen kelléke a bírósági határozatoknak. A 61. BK vélemény⁹ alapján a bűncselekményt a bíróság ügydöntő határozatának rendelkező részében a 2012. évi C. törvény Különös Része szerinti alcímével kell megnevezni. Ez megvalósult a vizsgált ügyekben, ugyanakkor mégis gyakran előfordult ítéletszerkesztési hiányosság a cselekmény minősítésével, a jogszabályhely megjelölésével kapcsolatban. Miután a rablás esetében a Btk. 365. § (1) bekezdésének a) és b) pontja is van, és azok eltérő elkövetési magatartást jelölnek, azt is fel kell tüntetni. Ez azonban esetenként elmarad, és ilyenkor ezt a másodfokú bíróságnak kell pótolnia.¹⁰

Még gyakoribb, rendszeresen jelentkező hiányosság az elkövetési *fordulat megnevezésének elmulasztása*, pedig a 61. BK vélemény 3/a) pontja értelmében, amennyiben a törvényi tényállás több, azonos büntetési tétellel fenyegetett elkövetői magatartást szabályoz, úgy az ítéleti tényállás szerint megállapított elkövetői magatartásra a bűncselekmény megnevezésénél a fordulat megjelölésével utalni kell. Így például, amennyiben a vádlott magatartása során a sértettel szemben erőszakot alkalmazott, mely a rablás büntette Btk. 365. § (1) bekezdés a) pontjának 1. fordulata, ezt a minősítést a fordulat megjelölésével fel kell tüntetni az ítéletben.¹¹

A bűncselekmény alanyai

A rablás *alánya bárki lehet*, a (2) bekezdés esetében azonban speciális alanyként csak a tetten ért tolvaj. Amint arról már szó volt, rablásért büntethető az is, aki az elkövetéskor a tizenkettedik életévét betöltötte, és rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátási képességgel.

Közvetett tettesként felel az, aki az eszköz- és célcselekményt egyaránt a Btk. 13. § (2) bekezdésében írt személy (például gyermekkorú, kóros elmeállapotú, kényszer vagy fenyegetés hatása alatt álló, illetve tévedésben lévő) felhasználásával valósítja meg. Közvetett tetteség állapítandó meg abban az esetben is, ha az elkövető a tizenkettedik életévét már betöltött, de a tizennegyedik életévét még be nem töltött olyan személlyel valósítja meg a bűncselekményt, aki az

---

⁹ 61. BK vélemény a bűncselekmény bírósági határozatban történő megnevezéséről.

¹⁰ Például a Kaposvári Törvényszék 2.Bf.221/2018/25/II. számú ítélete.

¹¹ Például a Szegedi Törvényszék 3.Bf.781/2018/17. számú ítélete.

elkövetéskor nem rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással.¹²

A helyszínen az elkövető társaságában jelenlévők cselekvőségének minősítése alapos vizsgálódást igényel, ugyanis magában a pusztá jelenlét nem büntethető.

Fontos kiemelni a társtettesi és a bűnsegédi magatartás elhatárolását. Társtettség esetén az elkövető tényállási elemet valósít meg, míg bűnsegély esetén segítséget nyújt, tényállási elemet viszont nem valósíthat meg, hiszen azzal tettessé válna.¹³

Társtettség a szándékegységben lévő elkövetők között nemcsak akkor jön létre, ha a kétmozzanatú cselekmény mindegyik elemét mindketten megvalósítják, hanem akkor is, ha az egyik elkövető az erőszakot vagy a minősített fenyegetést (az eszközcselekményt), míg a másik elkövető az elvételt (a célcselekményt) valósítja meg. Így a rablásnak az is társtettese, aki nem a dolog elvételeiben, hanem az erőszak alkalmazásában vesz részt.¹⁴

Sz. K. elkövető rendszeresen lopott a Tesco áruházakból különböző árukat. A vádbeli napon testvérével, a budaörsi Tesco áruházban ruházatukba rejtettek 17 darab naptejet. A vagyoniörök az üzlet területén feltartóztatták és felszólították őket, hogy fáradjanak be a biztonsági irodába. Elindultak az iroda felé, hamarosan azonban ellenkező irányba akartak távozni, mire az egyik biztonsági őr az elkövetők útját állta. Sz. K. és testvére, Sz. R. a jogtalanul eltulajdonított, náluk lévő termékek megtartása céljából többször meglökte, megrúgta a velük szemben jogszerűen intézkedő biztonsági őröket. A dulakodás során a termékek a földre potyogtak, azokat a biztonsági szolgálat összeszedte, így a bűncselekménnyel okozott kár teljes egészében megtérült.

Az elsőfokú bíróság szerint kizárólag Sz. K. valósított meg rablást, és testvérét csak lopásért ítélte el, mert „Sz. R. vádlott a menekülése során a vagyoniörök között szlalomozott, ütést, rúgást, lökést vagy más erőszakos tevékenységet a vagyoniörökre nem fejtett ki”¹⁵.

Ezzel szemben a másodfokú bíróság mellőzte a fenti mondatot a történeti tényállásból, és kifejtette, hogy „következetes a joggyakorlat abban, hogy a társtettesi minőség megállapításának nem feltétele, hogy az elkövető a törvényi tényállásban leírt elkövetési magatartás egészét maradéktalanul megvalósítsa, ezzel szemben elégséges a

---

¹² Vaskuti András: i. m. 1152. o.

¹³ Bujdos Iván Ákos: Társtettség, részesség és csoportos elkövetés a rablás bűncselekményének bírói gyakorlatában. *Ügyészek Lapja*, 2017/2., 34. o.

¹⁴ BH 1984.255.

¹⁵ A Győri Járásbíróság B.811/2016/20. számú ítélete.

törvényi tényállás valamely elemének kifejtése is, ha azt a társtettes tevékenysége kiegészíti. Jelen esetben a vádlott és társa egyaránt törekedtek az általuk szándékegységben eltulajdonított tárgyak megtartására és azokkal együtt igyekeztek elmenekülni, amelyhez szükséges erőszakot Sz. K. fejtette ki. A vádlott által eközben tanúsított magatartásból következően azonban a társa által kifejtett erőszak nem volt ellentétes az ő szándékával.”¹⁶

Az az elkövető, aki nem valósít meg tényállási elemet, de valamilyen formában maga is részese a bűncselekmény végrehajtásának, *felbujtó*, illetve *bűnsegéd* lehet. *Felbujtó*, aki erőszak, fenyegetés alkalmazására vagy öntudatlan, illetve védekezésre képtelen állapotba helyezésére bír rá más azzal, hogy egyúttal idegen ingó dolgokat is vegyen el. *Pszichikai bűnsegély* állapítandó meg, ha a rablás elkövetésénél jelenlévő ismeri az erőszakot alkalmazó tettes célzatát, és azzal egyetértve erősíti jogtalan eltulajdonításra irányuló szándékát.¹⁷ A bűnsegéd büntetőjogi felelősége megállapításának nem feltétele, hogy már előzetesen is szándékerősítő hatást fejtessen ki, elegendő, ha a bűncselekmény megvalósítása közben biztosítja támogatásáról az elkövetőt.¹⁸ Bűnsegédként követi el a rablást, aki részt vesz a cselekmény kitervelésében, annak végrehajtásakor a helyszín közelében várakozik az elkövetőre, majd közreműködik a megszerzett pénz elosztásában. Ezzel szemben nem értékelhető pszichikai bűnsegélyként a bűncselekmény elkövetésének helyszínén való pusztá jelenlét, amennyiben az olyan passzív magatartásban nyilvánul meg, amely a tettesre nem gyakorol szándékerősítő hatást, illetve a sértett védekezésére nem hat bénítóan.¹⁹

A két vádlott erősen ittas állapotban kiment cigarettázni a szórakozóhely elé, ahol észlelték a telefonjával internetező sértettet. I. r. vádlott elkérte sértett telefonját azzal, hogy élettársát kívánja felhívni. Sértett átadta a készüléket, de 10-15 perc múlva megkísérelte visszakérni, mert sérelmezte a hosszú ideig tartó telefonálást, azonban I. r. vádlott azt nem fejezte be, és nem adta vissza a készüléket. Közben megérkeztek sértett közelben lakó barátai, és ők is kérték vissza a készüléket. Erre a közelben álló II. r. vádlott ideges lett és felelősségre vonta sértett barátait, hogy milyen jogon szólnak bele, majd bokszolásra hívta őket, levette a kabátját és támadó állást vett fel. I. r. vádlott is megelégedte a telefon visszakérését, és ezért sértett egyik barátját két alkalommal ököllel a vállán megütötte, aki emiatt elszaladt. Ezután I. r. vádlott a sértett egy másik barátja irányába fordult, és megkérdezte tőle, hogy „na mi van, te is kérsz?”, mire ő is elmenekült a helyszínről. Ezután I. és II. r. vádlottak a sértettet a kocsmá falához szorították

¹⁶ A Győri Törvényszék 4.Bf.257/2018/4. számú ítélete.

¹⁷ BH 1978.182.

¹⁸ BH 2005.167.

¹⁹ BH 2003.139.

úgy, hogy elzárták a menekülés lehetőségétől. I. r. vádlott jobb kézzel, nyitott tenyérrel bal arcfélen vágta sértettet, aki az ütés után kezeivel megpróbálta védeni magát, majd miután leengedte azokat, pofonvágta őt, és közölte, hogy „most kérd a telefonodat”. II. r. vádlott a bántalmazás alatt a kocsmá falának támaszkodva a sértettől rövid távolságra állt, fenyegető jelenléte sértettben komoly félelmet keltett. Ezután II. r. vádlott közölte társával, hogy „tedd el a telefont és menjünk innen”.²⁰

Másodrendű vádlott és védője elsődlegesen felmentésért, másodlagosan bűnsegédi elkövetési magatartás megállapításáért, ezáltal enyhítésért fellebbeztek. A másodfokú bíróság szerint azonban a telefonálás közben alakult ki a vádlottakban az eltulajdonítási szándék, és az ennek érdekében kifejtett erőszak alkalmazásában másodrendű vádlott tevőlegesen is közreműködött. Így az irányadó tényállás szerint a rablás bűncselekményének valamennyi tényállási eleme megvalósult, és változatlan maradt a társtettesi minősítés.²¹

Az elkövetési magatartás

Az elkövetési magatartások vizsgálatánál – in medias res – a fenti jogesethez kapcsolódóan érdemes megjegyezni, hogy nem egységes a joggyakorlat abban a kérdésben, hogy miként minősítse azt a cselekvőséget, amikor a tettes nem ellopja a sértett értékét, hanem azt elkéri, csellel megszerzi, és ezt követően a dolog megtartása végett alkalmaz erőszakot vagy fenyegetést. A fenti esetben a bíróság jogerős ítéletében az (1) bekezdés a) pont I. fordulata szerint minősítette a rablási cselekményt, míg az alábbi esetben a (2) bekezdés I. fordulata szerinti *megtartásos rablásként*:

A 22 éves sértett 30 000 Ft értékű márkás sportcipőt viselt, amikor összetalálkozott ismerőseivel, köztük II. r. vádlottal és annak általa korábban még nem ismert barátjával, az I. r. vádlottal, akinek megtetszett sértett cipője, és azt elkérte felpróbálni. Sértett először ezt nem akarta megengedni, de végül közös ismerősükre, a II. r. vádlottra tekintettel átadta először az egyik, majd a másik cipőjét is. Ezt követően sértett visszakérte a cipőjét, de I. r. vádlott azt mondta, ha kell neki, akkor verekedjenek meg érte. Sértett kényszerhelyzetben érezte magát, ezért bementek a közelben lévő ház nyitott udvarára, ahol I. rendű vádlott azonnal ököllel fején ütötte sértettet, majd dulakodni kezdtek. Amikor sértett felülkerekedett, akkor II. rendű is bekapcsolódott és a földön lévő sértettet fejbe rúgta.

---

²⁰ A Kecskeméti Törvényszék 3.Bf.460/2018/27. számú ítélete.

²¹ A Kecskeméti Törvényszék 2.Bf.72/2018/11. számú ítélete.

A cselekményt egyébként az elsőfokú bíróság zsarolásként értékelte, míg a másodfokon eljáró törvényszék – amint azt fentebb közöltük – megtartásos rablásként, a következő indokolással:

„M.M. I. r. vádlott ökölrel megütötte, R.R.F II. r. vádlott megrúgta a sértettet, melyre figyelemmel a vádlottak által alkalmazott erőszak lenyűgöző erejű, akaratot megtörő fizikai ráhatás volt. A vádlottak által alkalmazott erőszak tehát közvetlen, azonnali volt és a sértettől elvett cipő megtartása érdekében történt. M. M. I. r. vádlott a sértett cipőjét elvette, az már a birtokában volt és az alkalmazott erőszak a cipő megtartására, a visszavétel megakadályozására irányult, nem pedig az elvételt gátló akadály leküzdésére.”²²

A fenti esetekben nem a klasszikus, titokban történő elvétellel megvalósuló lopás valósult meg az erőszak alkalmazását megelőzően, ezért meglehetősen kérdéses a megfelelő álláspont kialakítása. Az (1) bekezdés szerinti rablásnál – a fenti esetekkel szemben – az erőszak megelőzi a dolog elvételét, a (2) bekezdésben meghatározott rablásnál viszont van olyan álláspont, amely kihangsúlyozza, hogy *„e körben nem jöhet szóba a dolog átadása a sértett részéről, mert ő az elvétel alkalmával nincs jelen. A passzív alany ugyanis csak a befejezett lopás után kapcsolódik a cselekménybe.”²³*

Éppen ezért felmerül a kérdés, hogy az ilyen, megtévesztéssel, tévedésbe ejtéssel elkövetett esetekben valójában rablásról van-e szó. Nézetem szerint, mivel az elvétel nem erőszakkal vagy fenyegetéssel történik, ezért nem lehet szó az (1) bekezdésben meghatározott elkövetési magatartásról, a (2) bekezdés pedig *„tetten ért tolvajt”*, tehát lopást feltételez, így amennyiben az erőszakot megelőzően nem lopás valósul meg, úgy rablást sem lehet megállapítani. Madai Sándor kifejti, hogy *„egyértelműen abba az irányba halad a gyakorlat, hogy lopás esetében a tévedésbe ejtés az elvétel megkönnyítését vagy a leleplezés megnehezítését szolgálja, míg a csalás esetében a megszerzés lehetővé tételére szolgál az elkövető megtévesztő magatartása”²⁴*. A megtévesztéses lopás esetén tehát a megtévesztés az elvétel megkönnyítésére szolgál, a csalásnál pedig maga a megtévesztett adja át a vagyontárgyat. Míg a lopásnál az elkövető a sértett tudta, beleegyezése nélkül jut az eltulajdonítani kívánt ingószághoz, addig a csalási cselekménynél a sértett önmaga rendelkezik a tévedésbe ejtés vagy tévedésben tartás hatására a vagyontárgy átadásáról. A fentebb leírt esetekben így véleményem szerint az erőszak alkalmazása előtt nem lopási, hanem csalási cselekmény valósult meg,

²² A Kecskeméti Törvényszék 2.Bf.72/2018/11. számú ítélete.

²³ Sinku Pál: i. m. 670. o.

²⁴ Madai Sándor: *A csalás büntetőjogi értékelése*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2011, 96. o.

ezért rablás helyett zsarolás megállapítását tartom helyénvalónak. (Esetleg felmerülhet csalás – az elkövetési értéktől függően tulajdon elleni szabálysértés –, valamint aljas indokból vagy célból elkövetett testi sértés, vagy kényszerítés megállapítása.)

Bűnsegédként felfegyverkezve elkövetett rablás kísérlete miatt ítélte el a bíróság azt a 14 éves fiatalt, aki felnőttkorú, különös visszaeső társával két, pincében lakó hajléktalan sérelmére követte el a bűncselekményt. A felnőtt korú tettes erőszakos, fellépéssel, késsel fenyegetve, valótlán indokkal követelte vissza mobiltelefonját, illetve pénzt kért, miközben az egyik sértettet pofon is ütötte, pénztárcáját elvette, azonban az áldozatoknál semmilyen érték sem volt. A fiatalkorú elkövető olyan módon nyújtott segítséget a cselekmény végrehajtásához, hogy zseblámpával világított és ő adta oda a fenyegetéshez használt kést.

A bíróság megállapította, hogy a rablás összetett bűncselekmény, amely egy eszköz- (erőszak vagy kvalifikált fenyegetés) és egy célcselekményből (az eltulajdonításból) áll. E bűncselekmény elkövetési magatartása az erőszak, avagy az élet és testi épség elleni közvetlen fenyegetés alkalmazásával valósítható meg. *Erőszakon* az ellenállás leküzdésére szolgáló fizikai kényszert, fenyegetésen pedig nemcsak az ellenállás képtelenségét eredményező, hanem az olyan pszichés ráhatást is érteni kell, ami a sértett szempontjából megítélve benne komoly félelem kiváltására objektív alkalmas.²⁵ A Btk. 459. § (1) bekezdés 7) pontja alapján a fenyegetés eltérő rendelkezés hiányában súlyos hátrány kilátásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen.

A rablás esetében az erőszak lenyűgöző, akaratot megtörő, az ilyen erőszak hatása alatt álló sértett nem képes a dolgának elvételét megakadályozni. Az akaratot megtörő erőszaknak nem kell abszolút értelemben lenyűgözőnek lennie, hanem mindig az adott sértett viszonylatában kell vizsgálni. A gyakorlatban elképzelhető, amíg az egyik személy az adott erőszak hatására azonnal átadja az értékeit, a másik személy ugyanilyen erőszak hatására ellenáll és akár meg is akadályozza a cselekmény elkövetését. Az erőszak akkor tekinthető akaratot megtörőnek, bénítónak, ha nem engedi meg az ellenállást, illetve az alkalmazkodó engedelmesség közötti választás lehetőségét.

Azt is vizsgálni kell, hogy az elkövetés milyen körülmények között történt, és mekkora volt a sértett ellenálló képessége. A fenyegető magatartás erejét az a konkrét helyzet, amelyben megvalósult, felerősítheti vagy gyengítheti, és a gyengébb ellenálló képességű személlyel szemben célt érhet olyan fenyegetés, illetve erőszak, amely mással szemben esetleg hatástalan marad. Azt a kérdést,

---

²⁵ BH 1997.568.

hogya a fenyegetés, illetőleg az erőszak összhatásában milyen erejű volt, elsősorban a sértett helyzetéből kell vizsgálni. Az elkövető részéről elegendő az, ha az erőszak, illetőleg a fenyegető magatartás kifejtésekor a sértett helyzetét és a fenyegetést, erőszakot befolyásoló egyéb körülményeit, állapotait ismeri.²⁶

Kérdésként merülhet fel a rablás elkövetése során a *sértett megkötözésének értékelése is:*

Az elkövető a rokkantnyugdíjas sértettnél két alkalommal házkörüli munkát végzett, valamint 20 000 Ft-ot kölcsön is kapott, amit nem adott vissza. Ezt követően több alkalommal kért kölcsön, illetve jelentkezett munkára, de a sértett ezután már elutasította. Az elkövető az egyik éjszaka, 3 óra körüli időben. fejét maszkkal eltakarva, a kerítésen átmászva bement a sértett udvarába, majd a nyitva hagyott konyhaablakon keresztül behatolt a lakásba. A megrémült sértettet egy székre ültette, kezeit hátul zsinórral összekötötte, száját ragasztószalaggal beragasztotta, és pulóverrel fedett felső testét többször körbe tekerve a székhez ragasztotta. A vádlott azért, hogy a sértett ne tudjon segítséget hívni, mobiltelefonjait a szekrény tetejére rejtette. A szekrényben kutatva megtalált 1100 eurót, valamint 2 db 10 000 Ft-os bankjegyet. Felszólította sértettet, hogy két órán keresztül ne próbálja magát kiszabadítani, majd távozott. A megkötözött sértett ennek ellenére mintegy 15-20 perc alatt kiszabadította magát, majd a vádlott által észre nem vett vezetékes telefonján értesítette a rendőrséget.

A bíróság megállapította, hogy a megkötözésre még a rablás elkövetése körében került sor. A megkötözés a sértett testére gyakorolt, a sértett eredményes védekezését, ellenállását kizáró fizikai ráhatás, amely kimeríti a rablás tényállásában szereplő erőszak fogalmát. Emellett a bíróság vizsgálta a Btk. 194. § (2) bekezdés b) pontjában írt minősített eset, az aljas indokból vagy célból elkövetett személyi szabadság megsértésének esetleges megvalósulását is. A személyi szabadság megsértésének alapesete megvalósul, ha az elkövető a rablás befejezése után a sértett személyi szabadságától megfosztott állapotát fenntartja.²⁷ A bűnelkövetőnek elemi érdeke, hogy a felelősségre vonást elkerülje, nehezítse, mindez még a köztudatban is szervesen kapcsolódik a bűnelkövető fogalmához. A büntetőjog a terhelt törekvését saját maga mentésére, saját helyzete javítására általánosságban széles körben lehetővé teszi. A vádlott az adott helyzetben legegyszerűbb és legcsekélyebb kockázattal, következménnyel járó módon csakis úgy érthette el, hogy a sértett minél később értesítse a hatóságokat, ha mozgását megakadályozza, telekommunikációs lehetőségét megszünteti.

---

²⁶ A Tatabányai Járásbíróság 9.Fk.312/2017/128. számú ítélete.

²⁷ BH 1996.265.; BH 2005.128. és BH 2009.199.

Mindezeket mérlegelve a bíróság nem látott olyan erkölcsileg kiemelkedően elítélendő célt, amely a minősített esetet megállapíthatóvá tette volna.²⁸

A rablási *erőszak* olyan lenyűgöző erejű, akaratot megtörő, a sértetti ellenállást bénító személy elleni vagy személyről a dologra átháramló fizikai ráhatás, amely nem teszi lehetővé, hogy a megtámadott válasszon az ellenállás vagy az engedelmesség között, és így túrnie kell a dolog elvételt, vagy arra kényszerül, hogy azt azonnal átadja.

Fenyegetés esetén a rablás büntettének megvalósításához minősített fenyegetésre van szükség, ami annyit jelent, hogy élet vagy testi épség ellen irányulónak és egyszersmind közvetlennek kell lennie. A fenyegetés közvetlensége az erőszak azonnali kilátásba helyezését jelenti. A fenyegetésnek – a rablási erőszakhoz hasonlóan – lenyűgöző erejűnek, akaratot bénító hatásúnak kell lennie. A fenyegetés csak a bűncselekmény helyszínén jelen lévő személy ellen (passzív alany) irányulhat. Ha a fenyegetés nem a dolog birtokosa, hanem az ott jelenlévő harmadik személy ellen irányul, akkor a rablás megvalósításához az is szükséges, hogy e személy és a dolog birtokosa között olyan érzelmi kapcsolat álljon fenn, amely miatt a birtokos eltűri a dolog elvételt, vagy a fenyegetésre tekintettel átadja azt.²⁹

Esetenként felmerül az erőszak és a fenyegetés közötti különbségtétel megítélése is:

A 14 éves sértett egyedül utazott édesapjához, Siófokról Tiszakécskére, de a kecskeméti átszállásnál a járat késése miatt nem érte el a csatlakozást, ezért felhívta édesapját, aki gépkocsival elindult érte. Várakozás közben az autóbusz pályaudvaron kint leült egy padra és mobiltelefonján híreket olvasott, a közelében senki sem volt. A 24 éves elkövető kerékpárral indult el otthonról azzal a céllal az autóbusz pályaudvarra, hogy bűncselekmény elkövetésével pénzt szerezzen, mivel az édesapja elzavarta otthonról, mert felnőtt létére nem volt pénze, és az apja nem akarta eltartani. A sértett a hozzá közeledő elkövetőt észelve mobilját kabátja külső zsebébe rejtette. Elkövető leszállt a kerékpárról és a sértettől cigarettát kért, melyre sértett akként válaszolt, hogy nincs cigarettája. Az elkövető ekkor megkérdezte, hogy hány óra van, mire a sértett jelezte, hogy a kocsállásnál ki van írva. Az elkövető ezt követően arra szólította fel a sértettet, hogy adja át a telefonját, amit ő elutasított, majd egyre hangosabban szólította fel sértettet, miközben kerékpárját úgy nyomta oda a padon ülő sértetthez, hogy az nem tudott felkelni. Mivel sértett még ekkor sem adta oda telefonját, elkövető

---

²⁸ A Kecskeméti Törvényszék 2.Bf.586/2018/11. számú ítélete.

²⁹ Vaskuti András: i. m. 1154–1155. o.

megfenyegette, hogy kés van nála, ami a sértettben komoly félelmet keltett. Ezt követően átvizsgálta a sértett ruházatát, zsebeit tapogatta. Sértett eltolta a kezét, ekkor az elkövető jobb kezével a sértett combját erősen megszorította, mire az felhagyott az ellenállással. Elkövető kivette sértett kabátjának zsebéből a telefont, majd eltávozott a helyszínről, a sértett pedig bement a váróterembe segítséget kérni.

A másodfokú bíróság – az elsőfokúval szemben – az (1) bekezdés a) pont II. fordulata helyett az I. fordulat szerint elkövetettnek minősítette a rablást, miáltal kifejtette, hogy *„Az elsőfokú bíróság által megállapított és irányadó tényállás alapján a mobiltelefon elvétele véget a vádlott a kerékpárját a padon ülő sértett lábának nyomta, és a sértett combját erősen megszorította. Ez az erőszakos magatartás a sértett testére gyakorolt, a sértett eredményes védekezését, ellenállását kizáró fizikai ráhatás volt, amely a vádlott által alkalmazott testi épség elleni közvetlen fenyegetés mellett a rablás tényállásában szereplő erőszak fogalmát is kimerítette.”*³⁰

Elhatárolási kérdések

E helyütt most csupán a jogalkalmazás során a legneuralgikusabb elhatárolási kérdéssel, a rablás és a zsarolás megkülönböztetésével áll módunkban foglalkozni. E vonatkozásban az egyik lényeges különbség a fenyegetés jellegében mutatkozik meg, míg a rablásnál a fenyegetésnek közvetlennek és az élet vagy testi épség ellen irányulónak kell lennie, addig a törvény a zsarolásnál nem támaszt ilyen kritériumokat. A rablással ellentétben a zsaroló nem töri meg a sértett akaratát, csupán hajlítja azt. További különbség, hogy a zsarolási erőszak, illetve fenyegetés célja, hogy a sértett valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön, ezzel szemben a rablásnál az a dolog elvételére irányul. Az *akaratot megtörő (vis absoluta)* és az *akaratot hajlító (vis compulsiva)* erőszak között azonban nem mindig könnyű megvonni a határvonalat.

Az alábbi ügyben először zsarolás, majd a megismételt eljárásban rablás miatt ítélték el a terheltet:

A férfi elkövetővel élettársa a cselekmény elkövetése előtt néhány nappal megszakította az élettársi kapcsolatot és barátnőjéhez, a sértetthez költözött. A vádlott a délutáni órákban a sértett lakására ment és volt élettársával fel akarta venni a kapcsolatot az életközösség helyreállítása céljából, aki azonban nem tartózkodott ott, ezért egy levelet hagyott részére. 22 óra 50 perckor ismét odament, de a sértett közölte, hogy továbbra sincs ott a volt élettárs és a vádlottat távozásra

---

³⁰ A Kecskeméti Törvényszék 2.Bf.90/2019/8. számú ítélete.

szólította fel. Az elkövető azonban erőfölényét kihasználva – 165 kg, míg a sértett 60 kg testsúlyú volt – benyomta a kaput, az ingatlan nyári konyhájába ment, és kérte sértettet, hogy hívja fel volt élettársát, mert a saját telefonja nem volt használható. Ez meg is történt, de volt élettársa nem akart vele beszélni. Emiatt a vádlott ideges lett, és volt élettársa ott lévő ruháit, saját néhány ruháját, valamint a sértett két mobiltelefonját szatyrokba pakolta. Sértett kérte, hogy adja vissza a telefonjait, ennek azonban nem tett eleget, hanem távozni akart. Sértett ezt követően az udvaron az elkövetőnél lévő szatyrot megfogta, ő azonban a telefonok megtartása érdekében sértettet ellökte, aki a beton aljzatú teraszra esett, és jobb kezének hüvelykujján 8 napon belül gyógyuló hámphorzosolós sérülést szenvedett. Azonnal értesítette a rendőrséget, a helyszínre érkező rendőrök elkövetőt a közelben elfogták, a mobiltelefonokat tőle lefoglalták, így a kár megtérült.

Az első eljárásban a bíróság azt állapította meg, hogy zsarolás valósult meg azáltal, hogy az elkövető a sértett akaratát meg nem bénító, de jelentősen korlátozó erőszakot alkalmazott. A megismételt eljárásban azonban a bíróság már a következőképpen indokolta döntését:

„I. r. vádlott fizikai erőfölénye a sértettel szemben kétségtelen, saját elmondása szerint is a cselekmény elkövetésekor 160 kg körüli testsúlya volt, ezzel szemben Sz. Alexandra Cecília sértett mindössze 60 kg körüli testsúlyú, alacsony, törekény személy. Ekként az elfogadott bizonyítékok alapján Sz. Alexandra Cecília sértettben ténylegesen komoly félelem ébredt a vádlotti magatartás hatására, ami lefedi vis absoluta miatt a „lenyűgöző akarat” büntetőjogi fogalmát, ebből következően az I. rendű vádlott magatartása a rablási fenyegetés kritériumait messzemenően megvalósította. Rámutat a bíróság arra is, hogy a rablás megállapíthatóságához a törvény nem követeli meg a haszon-szerzési célzatot, ebből következően a védett jogi tárgy sérelme megvalósult, az, hogy az eltulajdonítással az elkövetőnek milyen mögöttes szándéka volt, a rablás megállapítása szempontjából teljességgel közömbös. Tehát, ha csak az volt a célja a telefonok eltulajdonításával, hogy később a sértett telefonjain keresztül az élettársát, T. Annamáriát elérje, közömbös.”³¹

A stádiumok

A bűncselekmény stádiumaival kapcsolatban már érintettük, hogy a rablás előkészülete is büntetendő. A cselekmény kísérleti szakban marad, amennyiben az erőszak, illetve az élet vagy testi épség elleni fenyegetés megtörtént, akár teljes mértékben, de az eredmény, a dolog elvétele nem következett be. Tehát a rablás akkor tekinthető befejezettnek, ha a dolog elvétele megvalósult.

---

³¹ A Tatabányai Járásbíróság 36.B.443/2017/44. számú ítélete.

A rablás bűncselekményének a megállapíthatóságához az szükséges, hogy az erőszakot vagy a minősített fenyegetést azonnal kövesse a dologelvétele. Ha erre azért nem kerül sor, mert a sértettnél nincs semmilyen érték sem, akkor a rablás bűncselekménye kísérleti szakban marad.

A rablás akkor befejezett, ha a dolog elvétele megtörtént. A rablás kísérleti szakban marad, amennyiben az erőszak, illetve az élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetés alkalmazása megtörtént, de a dolog elvétele nem következett be. Mindazon esetekben, amikor az elkövető erőszakkal, vagy a minősített fenyegetéssel úgy próbálja meg elhagyni a helyszínt, hogy a lopott dolgot is magával viszi, akkor rablást követ el. Ebben az esetben az erőszak, avagy élet, vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetés alkalmazása a dolog elvételét követően történik a dolog megtartása érdekében, mely magatartás tanúsításával a cselekmény befejezett. Azon körülmény, hogy az elkövető a birtokában tartott dolgot (készpénzt) a helyszínen utóbb – a rendőrök kérését követően – a tulajdonosnak visszaszolgáltatja, a cselekvőség megítélése körén kívül esik, ez csupán a büntetés kiszabása során értékelhető.³²

A bíróság befejezett bűncselekményt állapított meg az alábbi ügyben is:

A cselekménykor munkanélküli, korábban személyi edzőként, majd Németországban vágóhídon dolgozó, rendszeres alkoholfogyasztó elkövető, ittas állapotban az ALDI áruházban válltáskájába rejtett egy üveg 0,5 literes vodkát és 2 doboz tengeri vadlázacot, amelyeket fizetés nélkül akart eltulajdonítani. Cselekményét az üzlet biztonsági őre észlelte és felszólította megállásra, aminek az elkövető nem tett eleget. Sértett ekkor megragadta az elkövető két karját, aki a fogásból kiszabadult, és ő fogott rá sértett karjára, majd a földre kerültek, felállást követően pedig egy alkalommal ököllel megütötte a sértettet. A dulakodás közben a vodkásüveg összetört, a fagyasztott halak a földre kerültek. Ezt követően az elkövető a nadrágzsebéből elővett egy 5 cm pengehosszúságú kést, és megfenyegette sértettet, hogy megöli, mire sértett rátérdelt elkövető kést tartó kezére, így az a kést csak félig tudta kinyitni.³³

Büntetés kiszabás

A rablás kiemelt társadalomra veszélyességét és tárgyi súlyát jelzi büntetési tétele is, amely alapesetben két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, míg

---

³² A Szekszárdi Törvényszék 1.Bf.92/2019/8. számú ítélete.

³³ A Kecskeméti Járásbíróság 17.B.393/2019/23. számú ítélete.

a legsúlyosabb minősített esetekben öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés.

A bíróságok a büntetés kiszabás során láthatóan és egyértelműen figyelemmel vannak a cselekmény tárgyi súlya mellett az elkövető személyiségére, előéletére és különösen fiatalkorára. Az általunk vizsgált ügyekben valamennyi *felölttkorú terhelt* szabadságvesztés-büntetésben részesült (89,8 százalékuk végrehajtandó; 10,2 százalékuk felfüggesztett szabadságvesztés-büntetésben). A *fiatalkorú elkövetők* közül azonban végrehajtandó szabadságvesztéssel egyetlen terheltet sem sújtottak, felfüggesztett szabadságvesztéssel 26,7 százalékukat szankcionálták, míg többségükkel szemben intézkedést alkalmaztak (60 százaléknál javítóintézeti nevelést, 13,3 százaléknál próbára bocsátást). Úgy tűnik, érvényesül az a szemlélet, hogy a durva, brutális, anyagi haszonszerzés által motivált bűncselekményeknél a súlyos, szabadságelvonással járó büntetéseknek van helye, míg a fiatalkorú elkövetőknél – főként, ha elsőbűntényesek és rendezett életvitellel rendelkeznek – megfontolandó az alternatívák lehetőségének biztosítása is.³⁴

Az elsőfokú bíróság 1 év 6 hónap időtartamra a vádlott javítóintézeti nevelését, valamint 1600 Ft vagyonekobzást rendelt el.³⁵ A másodfokú bíróság megváltoztatta az elsőfokú bíróság ítéletét és a vádlottat 2 év időtartamban próbára bocsátotta és a próbára bocsátás alatt pártfogó felügyeletét rendelte el. Külön magartartási szabályként előírta, hogy a vádlott a próbaidő tartama alatt az általános iskolai tanulmányait folytassa tovább, mivel addig csak 6 osztályt végzett el.³⁶

A büntetés kiszabás körében a bíróságok értékelik az *enyhítő és a súlyosító körülményeket*, mindezeket azonban körültekintően kell megállapítani. Így például a másodfokú bíróság mellőzte a vádlott büntetlen előéletére való utalást, mert fiatal felnőtt esetében ez elvárható, enyhítő körülményként nem értékelhető, figyelemmel az 56/2007. BK. *vélemény II/1. pontjában* foglaltakra. A súlyosító körülmények köréből a másodfokú bíróság mellőzte azt, hogy a vádlott a rablást erőszakkal követte el, hiszen az erőszak a rablás tényállási eleme. Az útonálló jellegű elkövetés ugyanakkor súlyosító körülménynek tekintendő.³⁷

Közismert, hogy örömteli módon egyre *javuló bűnözési adatokat figyelhetünk meg hazánkban*, és amint láttuk, ez a rablások esetében is egyértelmű tendencia-

---

³⁴ Domokos Andrea: Kíméletlen erőszakos bűnelkövetők. Új elkövetési módok az erőszakos bűnözésben. *Rendvédelmi füzetek*, 2000/20., 15. o.

³⁵ Az Egri Járásbíróság 27.Fk.538/2016/65. számú ítélete.

³⁶ Az Egri Törvényszék 2.Fkf.81/2019/14. számú ítélete.

³⁷ Tatabányai Törvényszék 11.Bf.100/2019. számú ügy.

ként jelentkezik. Ennek ellenére – minden bizonnyal megszokásból, figyelmetlenségből adódóan – számos ítéletben találkozunk a következő megállapításokkal: „Ugyancsak súlyosító körülmény az erőszakos vagyron elleni bűncselekmények országos és helyi elszaporodottsága”³⁸ vagy, hogy „A büntetés kiszabása során súlyosító körülmény, hogy [...] a vagyron elleni bűncselekmények elszaporodottak”³⁹.

Szerencsére arra is akad példa, hogy az ilyen jellegű megalapozatlan kijelentéseket a másodfokú bíróság korrigálja: „A súlyosító körülmények köréből azonban mindkettő vádlottat érintően mellőzi az erőszakos vagyron elleni bűncselekmények helyi és országos szintű elszaporodottságára történő utalást, miután erre semmiféle konkrét statisztikai adat nem állt rendelkezésre az elsőfokú ügydöntő határozat meghozatalának időpontjára nézve.”⁴⁰

Végül érdekességként említhető meg az alábbi eset, amelynek során a *felfegyverkezve elkövetett rablás* (amelynek büntetési tétele öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés) felnőtt korú terheltjét a bíróság csupán felfüggesztett szabadságvesztés-büntetéssel sújtotta:

A 71 éves (cukorbetegségben és érrendszeri betegségekben szenvedő, az eljárás során béldaganat eltávolítása érdekében műtéten is átesett) elkövető tulajdonát képezte egy pékség, amit adásvételi szerződéssel, 100 000 Ft vételár ellenében eladott vejének. Ennek ellenére családtagként továbbra is részt vett a pékség üzemeltetésében, és vejével történt megállapodás szerint az azzal megbízott alkalmazottól is ő vette át a heti bevételt. Néhány nappal a cselekmény elkövetése előtt azonban - tekintettel arra, hogy a bevétellel nem tudott elszámolni – veje közölte vele, hogy a továbbiakban nem engedélyezi számára a bevétel átvételét. Emiatt az elkövető viszonya megromlott lányával és vejével. A vádbeli napon az elkövető lánya bement a pékségbe, ahova édesapja is megérkezett és magához vette a bevételt az azzal elszámoló alkalmazottól. Elkövető lánya kérte apját a pénz átadására, aki azonban távozni kívánt, és az elé álló lányát a kenyeres kocsinak és a nyújtógépnek lökte. Közben a pékséghez érkezett veje is, aki szintén felszólította a bevétel átadására. Az elkövető ekkor a pékség sütőtere felé indult, és az ott talált 10-20 cm pengéhosszúságú késsel veje felé szúrt több alkalommal. Időközben megérkeztek az értesített rendőrök és felszólításukra elkövető átadta a bevételt lányának.

Az elsőfokú bíróság a cselekményt felfegyverkezve elkövetett rablás kísérletének minősítette, ugyanakkor rámutatott, hogy a Btk. 10. § (2) bekezdése szerint kísérletre is a bef jezett bűncselekmény büntetési tételét kell alkalmazni, így a bünte-

³⁸ A Balassagyarmati Járásbíróság 12.B.94/2019/10. számú ítélete.

³⁹ A Győri Járásbíróság B.143/2019/32. számú ítélete.

⁴⁰ Az Egri Törvényszék 3.Bf.299/2018/10. számú ítélete.

tés Btk. 80. § (2) bekezdése szerinti középértéke hét év hat hónap szabadságvesztés. A bíróság azonban az időskorú, megromlott egészségű vádlottal szemben – figyelemmel az egyéb enyhítő körülményekre is – a büntetési tétel alsó határát jelentő öt év szabadságvesztés kiszabását is túl szigorúnak ítélte, különös tekintettel arra, hogy a cselekmény kísérleti szakban maradt, így a Btk. 82. § (4) bekezdése alapján a Btk. 82. § (2) bekezdés b), c) pontját alkalmazva szabta ki a szabadságvesztés-büntetés mértékét egy év hat hónap időtartamban, amelynek végrehajtását három évre felfüggesztette. Az elsőfokú bíróság *enyhítő körülményként* értékelte a vádlott idős korát, megromlott egészségi állapotát, a cselekmény kísérleti szakban maradását, büntetlen előéletét, a sértett megbocsátását, valamint a vádlottnak fel nem róható időmúlást. *Súlyosító körülményt* a bíróság a vádlott terhére nem értékelt.⁴¹

A másodfokú bíróság szerint viszont a terhelt magatartása nem kísérletet, hanem befejezett bűncselekményt valósított meg, amelyre figyelemmel két év szabadságvesztésnél enyhébb büntetést nem lehetett volna kiszabni. Mindazonáltal az ítélet megállapítja, hogy *„A büntetés mértékének súlyosítását ugyanakkor – a törvényi rendelkezések további vizsgálata nélkül – az ügyészi fellebbezés hiánya eleve kizárta”*⁴².

Összegzés

A rablás hazai büntetőjogunkban klasszikusnak és évtizedek óta konstansnak tekinthető törvényi tényállása ellenére a joggyakorlatban továbbra is több vonatkozásban találkozhatunk egymással ellentétes megoldásokkal, dogmatikai problémákkal.

Gyakoriak a cselekmény minősítésével, a jogszabályhely pontos megjelölésével kapcsolatos ítéletszerkesztési hiányosságok; esetenként kérdéses a társtettesi és a pszichikai bűnsegélyi magatartás, valamint a stádiumok, a kísérlet és a befejezett bűncselekmény elkülönítése; a rablási akaratot megtörő erőszak és a minősített fenyegetés megállapítása.

Többször felmerül az úgynevezett megtartásos rablás megítélésnek problematikája, különösen a tévedésbe ejtéssel, megtévesztéssel elkövetett esetekben, valamint továbbra is az egyik legneuralgikusabb kérdés a rablás és a zsarolás elhatárolása.

---

⁴¹ A Paksi Járásbíróság 9.B.81/2018/22. számú ítélete.

⁴² Szekszárdi Törvényszék 1.Bf.92/2019. számú ügy.

A büntetés kiszabás során fontos az enyhítő és súlyosító körülmények körültekintő megállapítása. Így például helytelen súlyosító körülményként értékelni azt, hogy a vádlott a rablást erőszakkal követte el, hiszen az erőszak a rablás tényállási eleme, ugyancsak megalapozatlan a cselekmények elszaporodottságára való utalás, amely teljes mértékben ellentétes az utóbbi években regisztrált rablási helyzet alakulásával.

Kitől kell féltetni a gyermekeket?

Kiskorúak sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmények a tényadatok tükrében

A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni deliktumok folyamatosan az érdeklődés középpontjában állnak, de nemcsak az egyes cselekmények mögött húzódó elkövetési magatartások és módok, hanem a minősítési, halmazati és elhatárolási problémák miatt is. Jelen tanulmány a szexuális bűncselekmények egy szűkebb körével, és azon belül is a sértetteknek csupán meghatározott csoportjával foglalkozik: a kiskorúak büntetőjogi oltalmára és a sérelmükre elkövetett cselekményekre fókuszál a bírói döntéssel jogerősen befejezett ügyek tükrében.

Elöljáróban

Valamennyi bűncselekményt illetően szólni kell a rejtve maradt sokaságról, de a szexuális cselekményeket illetően ez a titkos lappangás talán még az átlagosnál is nagyobb mértékű, meghatározhatatlan számú áldozatot bújtat el. Megannyi nézőpontból elemezte már a tudományos közösség a látencia okait és csökkentésének lehetőségeit, és oly sokszor foglalkozunk a kérdéskörrel, hogy szinte evidensnek tűnik leszögezni: a bemutatott esetek csak és kizárólag a hatóságok tudomására jutott bűncselekményeket szemléltetik. Azokat a bűnügyeket tudjuk elemezni, amelyekről tényadataink vannak, azokból tudunk következtetéseket levonni, amelyeket részleteibe menően ismerünk, s ezzel valóban a felszínt kapargatjuk csupán.

Az általános bűncselekményszám-csökkenéssel szemben az elmúlt két év tekintetében látható, hogy 2020-ban – a 2019-es évhez viszonyítva – jelentős emelkedésnek indult mind a szexuális kényszerítés, mind pedig a szexuális erőszak regisztrált bűncselekményszáma, duplájára nőtt a vérfertőzések száma, továbbá szintén emelkedett a gyermekprostitúció kihasználása, a gyermekpornográfia és a szemérem sértés is. Amennyiben a 2020-as évet 2018-hoz képest vizsgáljuk, akkor is megállapítható, hogy a szexuális erőszak nem csökken, a vérfertőzés emelkedik, illetve hogy a gyermekpornográfia évről évre nagyobb veszélyeket rejteget. Ténykérdés, hogy az 1. számú táblázat csupán a kriminál-

statisztikai adatokat mutatja, és ezekből csak bizonyos bűncselekmények esetén lehet közvetlenül a sértettek életkorára következtetni (ahol a kiskorúság vagy a gyermekkor a tényállás megvalósulási feltétele is), ugyanakkor a tendenciákat jól érzékelteti (1. számú táblázat).

1. számú táblázat

A Btk. XIX. Fejezetében szereplő, a nemi élet szabadsága és nemi erkölcs elleni bűncselekmények regisztrált száma¹

Bűncselekmény megnevezése	2018 (I. és II. félév)	2019	2020
Szexuális kényszerítés	(60 + 44) 104	56	95
Szexuális erőszak	(169 + 158) 327	240	327
Szexuális visszaélés	(57 + 53) 110	89	82
Vérfertőzés	(3 + 3) 6	4	9
Kerítés	(119 + 24) 143	45	31
Prostitúció elősegítése	(15 + 11) 26	17	17
Kitartottság	(59 + 5) 65	17	21
Gyermekprostitúció kihasználása	(24 + 17) 41	11	34
Gyermekpomográfia	(146 + 65) 211	248	270
Szeméremsértés	(275 + 222) 497	398	420

A felderítési, igazságszolgáltatási és tudományos kutatási tapasztalatok igazolása mellett évtizedek óta tudjuk, hogy a bűncselekményi látenciának meghatározott okai vannak, idesorolható többek között az állampolgárok (sértettek) és a potenciális tanúk kriminális érzékenysége, személyisége, az elkövető és az áldozat kapcsolata, az elkövető sértettre gyakorolt befolyása, sőt a hatóságokba vetett bizalom foka és a nyomozó hatóságok felderítési aktivitása is.² Ezt a szövevényes, közvetlen és közvetett hatótényezők által bonyolított látenciaproblematikát, vagyis a csökkentésére vonatkozó igényünket azonban nem szabad feladnunk; ennek egyik legjobb módja az együttműködés, a bűnmegelőzés, a kiemelkedő szakmai és erkölcsi felkészültség, az intenzív bűnfelderítő tevékenység, a részletes panaszfelvétellel és jegyzőkönyvezéssel társított alapos nyomozati munka, a segítőkész attitűd, az érintettek részéről pedig a gyors és hiteles információadás az illetékes hatóságok részére.³ Felnöttek viszonylatában

¹ Forrás: Belügyminisztérium Koordinációs és Statisztikai Osztály. <https://bsr.bm.hu/Document>. A 2018. év tekintetében zárójelben szerepel az új Be. hatálybalépését megelőző első és azt követő második fél év adata.

² Gelencsér Gyula: A bűncselekményi látencia csökkentésének lehetőségei. *Hadtudomány*, 1998/4. <http://mhtt.eu/hadtudomany/1998/ht-1998-4-10.html>

³ Uo.

mindez érthető is lehet, de a gyermekek vonatkozásában másfajta szemüvegen keresztül kell vizsgálnunk az eseményeket. A szülői felügyeleti jogtól mentes, tapasztaltabb, kevésbé befolyásolható nagykorúak már „önjárók”, saját döntéseik alapján felkereshetik a rendőrséget, és megtehetik a feljelentést a sérelmükre elkövetett bűncselekmény miatt, míg a kiskorúak ebben sokkal korlátozottabbak: gyakran nem is értik, mi történik velük vagy körülöttük, és az iratok tanúsága szerint nincs más választásuk, mint a környezetük és családtagjaik árnyékában sodródni az eseménnyel, hiszen ők „csak” gyerekek.

Az ORFK Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet (jogutód: Nemzeti Szakértői és Kutató Központ; NSZKK) Bűnügyi Orvosi Osztályának igazságügyi orvos szakértői összefoglalták a szexuális erőszak bizonyításának alappilléreit, a sértettek kriminalisztikai szemléletmódú orvosi vizsgálatának lehetőségeit, a vizsgálati módszereket és azok értékelésének szempontjait, de kitértek a cselekmény következtében létrejövő nemcsak testi, hanem pszichés károsodások természetére is.⁴ Egyik bűncselekménytípust sem lehet bagatellizálni, de beláthatjuk, hogy a szexuális cselekmények sértettjei többszörösen is áldozattá válnak, mert egyrészt az elkövető, másrészt maga az eljárás és a hosszas bizonyítás viktimizálja őket. A nyomozás elsődleges célja, hogy kétségek nélkül bizonyítsa a bűncselekmény megtörténtét, ennek sikeressége általában az objektív bizonyítékokon (nyomok és anyagmaradványok), valamint a megerősítő tanúvallomásokon nyugszik.⁵ Fontos megjegyezni, hogy a nemi bűncselekmények jelentős részében az egyedüli tanú maga a sértett, amely gyerekek esetében életkoronként más és más, további nehezítő tényezőket generál. A kórházak, traumatológiai és nőgyógyászati ambulanciák, és egyáltalán az orvosok kulcsszerepet játszanak a szexuális erőszak bizonyításában, mert egy mindenre kiterjedő, a szükséges mintavételekkel alátámasztott orvosi vizsgálat megalapozhatja az eljárás sikerességét, sőt sok esetben ez a cselekmény objektív bizonyításának egyedüli lehetősége is.⁶ Ismét felmerül a kérdés, hogy a fentiek miként alakulnak, ha a szexuális bűncselekmény sértettje kiskorú. Milyen „azonnalos” intézkedési lehetőségei vannak egy gyereknek? Az orvos szakértők is rámutattak arra, hogy a kiskorúakat érintő szexuális bűncselekmények speciális nyomozati, orvosi, illetve pszichológiai szempontjai nagymértékben eltérnek a felnőttekéitől, de a velük való

---

⁴ Kricskovics Antal – Angyal Miklós: *A nemi erkölcs elleni bűncselekmények hatékony bizonyítása – orvosi és kriminalisztikai szempontok*. 148. o. https://www.researchgate.net/publication/323547943_A_nemi_erkolcs_elleni_buncselekmenyek_hatekony_bizonyitasa_orvosi_es_kriminalisztikai_szempontok

⁵ Uo.

⁶ Uo. 149–151. o.

foglalkozás különbségére jogi értelemben is fel kell hívni a figyelmet. Bízunk abban, hogy a kutatás által is alátámasztott problémákra a jogalkotói válaszok rövid, illetve középtávon képesek lesznek az elvárt eredményt meghozni.

A kiskorúak büntetőjogi védelme

A régi Btk. a házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekményeket együttesen tartalmazta (1978. évi IV. törvény XIV. fejezet), de a hatályos Btk. (2012. évi C. törvény) ezt a fejezetet kettébontotta a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni, illetve a gyermek érdekét sértő és a család elleni bűncselekményekre.⁷ A nemzetközi egyezmények rendelkezéseire figyelemmel, valamint a jobb áttekinthetőség érdekében teljesen átalakult a szexuális és prostitúciós bűncselekményekre vonatkozó szabályozás, így például:

- az erőszakos közöszlés és a szemérem elleni erőszak összevonásával a Btk. egységesen a szexuális erőszak megnevezést használja ezekre az elkövetési magatartásokra;
- a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett szexuális erőszakot határozza meg minősített esetként, szemben a régi törvénnyel, ahol ez csupán a tizenkét év alattiak esetében volt így;
- a szexuális aktusra való kényszerítést súlyosabban és önálló tényállásban rendeli büntetni;
- a szeméremsértés körében büntethetők a szexuális jellegű, az emberi méltóságot sértő magatartások is;
- megszűnt a magánindítványhoz kötöttség a szexuális visszaélés (megrontás) kapcsán;

külön tényállásban jelent meg a gyermekprostitúció kihasználása.⁸

A szabadságvesztés legszigorúbb végrehajtási fokozata a fegyház, amelyet a súlyos bűncselekményt elkövető, nagyfokú társadalomellenes beállítottságot tükröző, többszörös bűnelkövetőkkel szemben indokolt alkalmazni, valamint olyan személyeknél, akiket fokozott bűnözési szándék, kitartó bűnelkövetői magatartás jellemez. A végrehajtási fokozat egyebek mellett fegyház akkor is, ha a büntetést szexuális erőszak miatt szabták ki.⁹

---

⁷ Btk. XIX. és XX. Fejezetek.

⁸ Törvényhez fűzött indoklás: IV. Az új Btk. Különös Részének újításai. 7. pont. Wolters Kluwer Jogtár.

⁹ Btk. 37. § (3) bekezdés ad) pont.

Az aktavizsgálatok eredményeinek bemutatása előtt szükséges röviden rávilágítani arra, hogy a hatályos büntető anyagi és -eljárásjog mely sarokpontokon veszi oltalmába a kiskorúakat, ha szexuális bűncselekmény áldozatává válnak. A gyermekkorú sértettek kiszolgáltatott és védtelen helyzetére tekintettel a speciális elbírálás nem maradhat el, amelyek jogszabályi szinten is megmutatkoznak az elévülés¹⁰, a foglalkozástól eltiltás¹¹, az elektronikus adat ideiglenes eltávolítása, a hozzáférés ideiglenes megakadályozása, illetve az önkéntes eltávolításra felhívás¹², továbbá a végleges hozzáférhetetlenné tételének új szabályai¹³ okán, de idesorolható egyik legfontosabb előírásként a soronkívülség¹⁴ garantálása is.

Az elévülés

A büntethetőség fő szabály szerint – eltérő rendelkezés hiányában – elévül a büntetési tétel felső határának megfelelő idő, de legalább öt év elteltével. Nem évül el viszont a büntethetősége a Btk. nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények fejezetében¹⁵ meghatározott, ötévi szabadságvesztésnél súlyosabban büntetendő bűncselekményeknek, ha a sértett az elkövetéskor a tizennyolcadik életévét nem töltötte be.¹⁶ A törvényalkotó is felismerte, hogy az ilyen jellegű, „*legvisszataszítóbb, gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények esetében az elkövetést több évtizeddel követően is felszínre kerülhetnek olyan információk, amelyek a tettesek felelőssége vonását lehetővé tennék*”¹⁷. A törvényi kivételek mellett úgyszintén fontos rendelkezés, hogy az elévülést félbeszakítja a bíróságnak, az ügyészségnek, a nyomozó hatóságnak, illetve nemzetközi vonatkozású ügyekben az igazságügyért felelős miniszternek vagy a külföldi hatóságnak az elkövető ellen a bűncselekmény miatt foganatosított büntetőeljárás cselekménye, így a félbeszakítás napján az elévülés határideje ismét elkezdődik.¹⁸ Kimondja viszont a Btk., hogy – a fentiekben említett elévülésből kizárt

---

¹⁰ Btk. 26. § (3) bekezdés c) pont; Btk. 28. § (1a) bekezdés.

¹¹ Btk. 52. § (3) bekezdés.

¹² Be. 335–338. § (elektronikus adat ideiglenes eltávolítása, elektronikus adathoz való hozzáférés ideiglenes megakadályozása, felhívás az elektronikus adat önkéntes eltávolítása érdekében).

¹³ Btk. 77. § (1) bekezdés.

¹⁴ Be. 79. § (1) bekezdés b) pont.

¹⁵ Btk. XIX. Fejezet: szexuális kényszerítés, szexuális erőszak, szexuális visszaélés, vérfertőzés, kerítés, prostitúció elősegítése, kitarottság, gyermekprostitúció kihasználása, gyermekpornográfia, szemérem sértés.

¹⁶ Btk. 26. § (1) bekezdés, (3) bekezdés c) pont.

¹⁷ Btk. 26. §-ához fűzött indokolás. Wolters Kluwer Jogtár.

¹⁸ Btk. 28. § (1) bekezdés.

bűncselekmények kivételével – ha a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény sértettje a bűncselekmény elkövetésekor a tizennyolcadik életévét még nem töltötte be, az elévülés határidejébe nem számít be az a tartam, amíg a tizennyolcadik életévét be nem tölti vagy be nem töltötte volna.¹⁹ Az elévülési szabályok megváltoztatása tehát immáron lehetővé teszi, hogy adott bűncselekmények sértettjei majd a nagykorúvá válásuk után kezdődő elévülési időn belül dönthessenek a büntetőeljárás megindulásáról.

Foglalkozástól eltiltás

A foglalkozás gyakorlásától azt lehet eltiltani, aki a bűncselekményt szakképzettséget igénylő foglalkozása szabályainak megszegésével, vagy foglalkozásának felhasználásával, szándékosan követi el.²⁰ A 2017. december 1. napjától hatályos rendelkezés értelmében a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény elkövetőjét, ha a bűncselekményt tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére követte el, végleges hatállyal el kell tiltani bármely olyan foglalkozás gyakorlásától vagy egyéb tevékenységtől, amelynek keretében tizennyolcadik életévét be nem töltött személy nevelését, felügyeletét, gondozását, gyógykezelését végzi, illetve ilyen személlyel egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyban áll.²¹ Ugyanezt fogalmazza meg a törvény a kiskorú veszélyeztetése bűncselekmény elkövetőjére nézve is azzal, hogy e körben különös méltánylást érdemlő esetben a foglalkozástól eltiltás kötelező alkalmazása mellőzhető²², míg a szexuális bűncselekmény elkövetője esetén a méltányosság szóba sem jöhet. A törvényhelyhez fűzött indokolás rögzíti, hogy „a gyermekek bántalmazása elfogadhatatlan”, és azt is, hogy „a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni, gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények a legvisszataszítóbb bűncselekmények közé tartoznak”. A gyermekek védelme érdekében a foglalkozástól való végleges eltiltás erősíti az elrettentésre vonatkozó szándékot, ezért a törvény kizárja annak a lehetőségét, hogy azok, akik ilyen súlyú bűncselekményt követnek el kiskorúak sérelmére, később a foglalkozásukból kifolyólag ismételten kapcsolatba kerülhessenek a gyermekekkel.²³

---

¹⁹ Btk. 28. § (1a) bekezdés.

²⁰ Btk. 52. § (1) bekezdés a)–b) pontok.

²¹ Btk. 52. § (3) bekezdés. A módosítás összhangban van a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről, valamint a 2004/68/IB kerethatározat hatályon kívül helyezéséről szóló 2011/93/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvben foglaltakkal.

²² Btk. 52. § (4) bekezdés.

²³ A. Btk. 52. §-ához kapcsolt indokolás. Wolters Kluwer Jogtár.

A különleges bánásmód hatékonyabb lehetőségei

A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.) 79. § (1) bekezdés b) pontja egyértelműen fogalmaz az időszerűség kérdésében, vagyis nem lehetőségként, hanem kötelezettségként írja elő, hogy a büntetőeljárást soron kívül kell lefolytatni, ha abban tizennyolcadik életévét be nem töltött sértett vesz részt.

A különleges bánásmód körébe tartozó intézkedések különös szabályai és a Be. egyéb előírásai több ponton módosultak 2021. január 1. napjától, míg egyes rendelkezéseket már korábban is alkalmazni kellett.²⁴ Más bűncselekmények elkövetésekor a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a 14–18 év közötti személy részvételét igénylő eljárási cselekmény esetén nem kötelező jelleggel készít kép- és hangfelvételt; erre csupán lehetőséget ad a törvény (de fokozott elvárásaként fogalmazódik meg), 14 éven aluliaknál viszont ez nem maradhat el. Úgyszintén feltételes módban fogalmaz a jogalkotó az eljárási cselekményen történő igazságügyi pszichológus szakértő és/vagy szaktanácsadó jelenlétének elrendeléséről és közreműködéséről, kötelező viszont biztosítani az Alaptörvényben, a gyermekjogi egyezményben, a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvényben és más törvényekben megfogalmazott gyermekjogok hatékony érvényesülését. Fontos tudni, hogy tiltó rendelkezésként szerepel a 18. életévét be nem töltött tanú vallomásának műszeres vallomás-ellenőrzéssel történő vizsgálata, emellett 14 év alatti gyermek szembesítése nem rendelhető el, és a 14–18 év közöttieké is csak a kifejezett hozzájárulásukkal. Egyéb bűncselekmények vonatkozásában a 14 éven aluliak esetében tehát némileg eltérő szabályok érvényesülnek, hiszen az eljárási cselekmények elvégzésére kizárólag akkor kerülhet sor, ha az attól várható bizonyíték mással nem pótolható, és mindezt az erre szolgáló vagy arra alkalmassá tett helyiségben kell elvégezni (feltéve, hogy az érintett személy jogai gyakorlásának, kötelezettségei teljesítésének elősegítése és kímélete más módon vagy más intézkedéssel nem biztosítható). Az ilyen korú gyermekek részvételét igénylő eljárási cselekmény helyszínén a terhelt és a védő személyesen nem lehet jelen.²⁵

A tizennyolcadik életévét be nem töltött személy, illetve a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény sértettje külön döntés nélkül is különleges bánásmódot igénylő személynek minősül. Ennek megfelelően ilyen jellegű bűncselekmény esetén

---

²⁴ Be. 87–89. §

²⁵ Uo. Ha a tizennegyedik életévét be nem töltött tanú kihallgatását a terhelt vagy a védő indítványozta, a tanú részvételét igénylő eljárási cselekményen a bíróság, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság biztosíthatja az indítványt előterjesztő terhelt és védője személyes jelenlétét. Be. 88. § (4) bekezdés.

a törvény további kötelezően alkalmazandó részletszabályokat állapít meg a kiskorúakra vonatkozóan.

A nyomozás során a sértettet csak vele azonos nemű személy hallgathatja ki, és a jelenlétével zajló más eljárási cselekményen a nyomozó hatóság részéről a sértettel azonos nemű személynek is jelen kell lennie. A rendőrség biztosítja azt is, hogy a sértett részvételét igénylő eljárási cselekményt minden alkalommal ugyanaz a személy végezze.²⁶

További esszenciális előírás, hogy szexuális bűncselekmény sértettjének a szembesítése felnőttek esetében is csak a hozzájárulásával rendelhető el²⁷, ha pedig a tizennyolcadik életévét nem töltötte be:

- az eljárási cselekményt az erre szolgáló vagy arra alkalmassá tett helyiségben kell elvégezni (kivéve, ha az eljárási cselekmény ott nem hajtható végre, vagy a sértett jogai gyakorlásának, kötelezettségei teljesítésének elősegítése és kímélete, illetve védelme más módon is biztosítható);
- a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság az eljárási cselekményről kötelezően kép- és hangfelvételt készít;
- a sértett részvételét igénylő eljárási cselekmény helyszínén a terhelt és a védő személyesen nem lehet jelen;
- a telekommunikációs eszköz alkalmazása során biztosítani kell, hogy a sértett kizárólag az eljáró bírót, ügyészt vagy nyomozó hatóság tagját láthassa;
- a vádemelés után a bíróság a sértett részvételét igénylő eljárási cselekményt kiküldött bíró vagy megkeresett bíróság útján végezheti el;
- a sértett részvételét igénylő eljárási cselekményen jelen lévő személyek kérdésfeltevési joga korlátozott, csak indítványozhatják kérdés feltevést;
- a nyilvánosságot ki kell zárni a tárgyalásnak arról a részéről, ahol a sértett részvétele az eljárási cselekményen kötelező.²⁸

A tizennyolc év alatti sértett védelme érdekében a bíróság hivatalból vagy indítványra mellőzheti a tanúként történő kihallgatását, ha arról már készült kép- és hangfelvétel, hiszen ebben az esetben a nyomozás során tett tanúvallomása bizonyítási eszközként felhasználható.²⁹

---

²⁶ Be. 89. § (1) bekezdés a)–b) pontok. A nyomozó hatóság ezektől a rendelkezésektől eltérhet a sértett indítványára vagy hozzájárulásával, továbbá ha az eljárás eredményességének biztosítása ezt elkerülhetetlenné teszi. Be. 89. § (2) bekezdés a)–b) pontok.

²⁷ Be. 89. § (3) bekezdés.

²⁸ Be. 89. § (4) bekezdés a)–g) pontok.

²⁹ Be. 89. § (5) bekezdés.

Lényeges megemlíteni, hogy e rendelkezések esetében az érintett személy aktuális, tehát nem a cselekmény elkövetésekor vagy a büntetőeljárás megindulásakor megállapítható életkora az irányadó. A rendelkezések összevetéséből megállapítható, hogy a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény esetén az eljáró szerveknek mindenkor biztosítaniuk kell a gyermeki jogok hatékony érvényesülését, és a gyermek mindenekfelett álló érdekének figyelembevételét, így különösen az eljárási cselekmények tervezése, végrehajtása során a gyermekek nevelésével, testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődésével kapcsolatos jogait. Kiskorú sérelmére elkövetett nemi bűncselekmény esetén a törvény nem mérlegelhető, kötelező rendelkezések alkalmazását írja elő, melyből kiemelés érdemel, hogy a tizennyolcadik életévét be nem töltött sértett védelme érdekében bizonyos szabályok alól az érintett hozzájárulásával sem enged kivételt.³⁰

Bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök

A büntetőeljárásban az információs rendszer, illetve a hely titkos megfigyelése³¹, a titkos kutatás³², a küldemény titkos megismerése³³ és a lehallgatás³⁴ alkalmazható bírói engedélyhez kötött leplezett eszközként³⁵ az öt évig terjedő vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény esetén.³⁶ Kiterjeszti ezt a törvény a három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, szándékosan elkövetett néhány bűncselekmény tekintetében akkor, ha a bűncselekményt üzletszerűen vagy bűnszövetségben követték el,

---

³⁰ A Be. 82. §-ához fűzött indokolás. Wolters Kluwer Jogtár.

³¹ Be. 231. a) és c) pont. Információs rendszer titkos megfigyelése során az itt kezelt adatok megismerése és az észlelteknél technikai eszközzel való rögzítése történik. Ennek érdekében a szükséges eszközök a lakásban, egyéb helyiségben, bekerített helyen, járműben vagy az érintett személy használatában lévő tárgyban egyaránt elhelyezhetők. Hely titkos megfigyelésekor úgyszintén az alkalmazás helyén történik a szükséges technikai eszköz elhelyezése, így lakásban, egyéb helyiségben, bekerített helyen, továbbá – a közösségi közlekedési eszköz kivételével – járművön történik a megfigyelés és rögzítés.

³² Be. 231. § b) pont. Titkos kutatás során ugyancsak lakást, egyéb helyiséget, bekerített helyet, továbbá – a közösségi közlekedési eszköz kivételével – járművet, illetve az érintett személy használatában lévő tárgyat kutathatnak át és az észlelteket technikai eszközzel rögzíthetik.

³³ Be. 231. § d) pont. Küldemény titkos megismerésekor postai küldeményt, illetve zárt küldeményt felbonthatnak fel, annak tartalmát megismerhetik, ellenőrizhetik és rögzíthetik.

³⁴ Be. 231. § e) pont. A lehallgatás során elektronikus hírközlési szolgáltatás keretében elektronikus hírközlő hálózat vagy eszköz útján, illetve információs rendszeren folytatott kommunikáció tartalmát ismerhetik meg és rögzíthetik titokban.

³⁵ Be. 233. §

³⁶ Be. 234. §

továbbá a szexuális visszaélés, a kerítés, a prostitúció elősegítése, a kitartottság, a gyermekprostitúció kihasználása és a gyermekpornográfia esetén.³⁷ A leplezett eszközök alkalmazásának kivételessége okán szabályozási szempontként merült fel annak jogalkotói mérlegelése, hogy mely bűncselekmények bizonyítása esetén vizsgálható egyáltalán a magánélethez való jogot korlátozó eszközrendszer alkalmazásának szükségessége és arányossága. Ezzel összhangban a törvény vagy tételesen, vagy a büntetési tételkeretre hivatkozással, konkrétan meghatározza azon bűncselekményeket, amelyek felderítése és bizonyítása érdekében a bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök alkalmazhatók, a felsorolt bűncselekményi kör kijelölését pedig a bűncselekmények tárgyi súlya, vagy felderítésük, illetve bizonyításuk gyakorlati kihívásai alapozzák meg.³⁸

Az országos aktavizsgálat eredményei

Mielőtt a gyakorlati kérdésekre rátérnénk, az elmélet és a gyakorlat viszonyát illetően szükséges elhatárolni, hogy az aktavizsgálatokkal érintett bűncselekmények elkövetése olyan időpontra esett, amikor számos anyagi és eljárásjogi kérdést érintő előremutató módosítás még nem volt hatályban. A Btk. XIX. fejezetének sokaságából merítve a két legsúlyosabb bűncselekményt, a szexuális kényszerítést és a szexuális erőszakot vontuk vizsgálat alá, amelynek során egy teljes év (2017) vonatkozásában elemeztük a bírósági ügyszakban jogerőre emelkedett ügyeket; ez az országos teljes adatállomány tekintetében 263 bűnügyi iratot jelentett.³⁹

Bármely bűncselekmény miatt a hatóságok csak akkor tudnak eljárni, ha valamilyen módon tudomásukra jut az elkövetett cselekmény (bejelentés, feljelentés, névtelen jelzés stb.). A hatóságok „tehetetlensége, tétlensége” megannyi fórumon hangzatos kijelentés, ugyanakkor ténykérdés: akár családon belüli erőszak, akár szexuális bűncselekmény esetén a hallgatásnak ára van, a bűncselekmény eltűrése további elkövetéseket generálhat, míg a némaság áttörése segítséget és kiutat jelenthet az áldozat számára. A büntetőeljárások megindítása tekintetében kiemelendő, hogy a felnőtt sértettek eljáráskezdeményezése saját döntésükön múlik, a gyermekek viszont ezt életkorukból és eljárási képességük korlátozottságából adódóan nem tudják megtenni. Az iratok tanúsága

---

³⁷ Be. 234. § (2) bekezdés.

³⁸ A Be. 234. §-ához fűzött indokolás. Wolters Kluwer Jogtár.

³⁹ Garai Renáta: *A szexuális kényszerítés és a szexuális erőszak büntetnének megítélése az országos gyakorlatban, különös tekintettel a szexuális cselekmény és a kényszerítés fogalmára.* OKRI 2019/III.B/2.32. Kutatási jelentés.

szerint aggasztó jelenségként rajzolódik ki a nagykorú családtagok és a gyermekvédelmi intézményrendszer háttérbe húzódása, ideértve az óvodákat, iskolákat és egyéb jelzőrendszeri tagokat is. A kiskorúak vallomásaiból, a pszichológus szakértői véleményekből és egyéb iratokból seregnyi ügyben kitűnik, hogy a gyermekek már többször tettek említést a történetekről, azonban vallomásaikban különböző érdekeket (betanítottság, előnyökhöz jutás a házassági bontóperben, önös fantáziálgatás stb.) és ellentmondásokat véltek felfedezni. (A megszüntető határozatok háttérének ismeretében megjegyzendő, hogy sokszor „nem ördögtől való” a hatóságok szkeptikussága és bizonytalansága e téren, de alapvető elvárás, hogy a kiindulási alap az igazmondás feltételezése legyen.)

Fontos definiálni, hogy 2013. július 1-jétől szexuális cselekménynek minősül a közönség mellett minden súlyosan szeméremszérintő cselekmény, amely a nemi vágy felkeltésére, fenntartására vagy kielégítésére alkalmas, vagy arra irányul.⁴⁰ Az új Btk.-val megszűnt az a vélelem, hogy a tizenkettedik életévét be nem töltött személyeket védekezésre képtelennek kell tekinteni, mert a törvény explicit módon utal a sértett életkorára, és úgy kapcsol a bűncselekményhez magasabb büntetési tételt.⁴¹ Erre figyelemmel mérlegelés nélkül szexuális erőszaknak minősül annak a cselekménye, aki tizenkettedik életévét be nem töltött személlyel szexuális cselekményt végez vagy végeztet⁴², és további minősített esetként büntetendőek azok a cselekmények, amikor a tettes olyan személy, akinek épphogy gondoskodnia kellene a gyermekről, ehelyett függőségi viszonyát kihasználva visszaél ezzel a feltétlen bizalommal. A bűncselekmény súlyosságára figyelemmel a törvény büntetni rendeli a szexuális erőszak elkövetéséhez szükséges vagy azt könnyítő feltételek megteremtését is (helyszín előkészítése, lakás, illetve kábító hatású anyagok, „szexdrogok” beszerzése stb.).⁴³

A vizsgált ügyek 84 százalékában szexuális erőszak miatt álltak bíróság elé a vádlottak, míg szexuális kényszerítés csupán 11 százalékban fordult elő; de az ügyek két százalékában a vádlott mind a szexuális erőszakot, mind a szexuális kényszerítést megvalósította.⁴⁴ Tizenhat vádlott nem önállóan, hanem társ-

---

⁴⁰ Btk. 459. § (1) bekezdés 27. pont.

⁴¹ A Btk. 197. §-ához kapcsolt indokolás. Wolters Kluwer Jogtár.

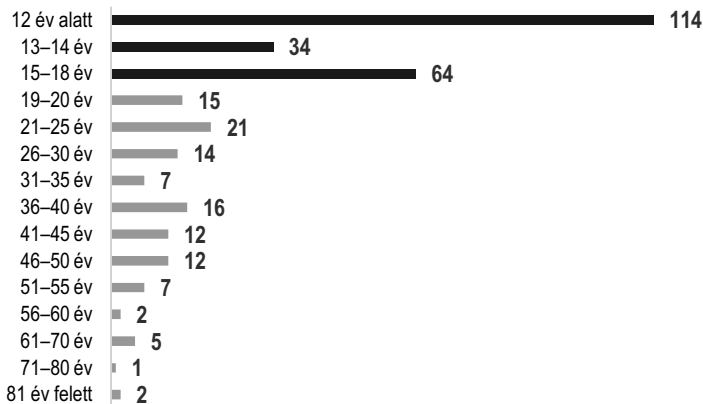
⁴² Btk. 197. § (2) bekezdés.

⁴³ A Btk. 197. §-ához kapcsolt indokolás. Wolters Kluwer Jogtár.

⁴⁴ A fennmaradó 3 százalékban egyéb bűncselekmények miatt fejeződött be a büntetőeljárás. Ezekben az ügyekben a bíróság nem szexuális erőszak vagy szexuális kényszerítés miatt mondta ki a vádlott bűnösségét, hanem szexuális visszaélés, szeméremszérintés, súlyos testi sértés stb. miatt, illetve több egyéb bűncselekmény állt halmazatban (például gyermekpornográfia, kényszerítés, személyi szabadság megsértése, kapcsolati erőszak).

tettesként követte el a bűncselekményt (öt esetben a szexuális kényszerítést, a többiben az erőszakot). A vizsgált ügyekben összesen 271 vádlott szerepelt, akik 326 sértett sérelmére követték el cselekményeiket. A sértettek 16 százaléka (51 fő) férfi vagy kisfiú volt, 84 százaléka (275) pedig nő vagy kislány. A sértettek életkorát tekintve riasztó tény, miszerint a vádlottak főként a legkisebb korosztályt támadták szexuális cselekményeikkel. Az áldozatok 35 százaléka tizenkét éven aluli volt, 10 százaléka tizenkét és tizennégy év közötti, míg 20 százaléka tizennégy és tizennyolc év közötti; vagyis a szexuális bűncselekménnyel érintett sértettek 65 százaléka tizennyolc év alatti volt a bűncselekmény elkövetésekor (1. számú ábra).

1. számú ábra
A sértettek életkor szerinti megoszlása (fő)

Magyarországon egyetlen év alatt 212 kiskorú⁴⁵ ügyében hirdettek ítéletet, amelyek tartalmából és az elkövető személyéből (sértetthez fűződő viszonyából) levonható az a következtetés, hogy leginkább nem az idegenektől kell féltetni a gyerekeket. A bűnügyi iratok arra hívják fel a figyelmet, hogy a sértettek 89 százaléka baráti vagy egyéb kapcsolataik által ismerte az elkövetőt (289 fő)⁴⁶, és e személyekből 48 százalék (139) családtag⁴⁷. A 2. számú ábra a teljes

⁴⁵ Az ENSZ gyermekjogi egyezménye 1. cikkelyében deklarálja, hogy „gyermek az a személy, aki a tizennyolcadik életévét nem töltötte be (kivéve ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri)” – ezzel pedig megszületett a „globális gyermek” fogalma is.

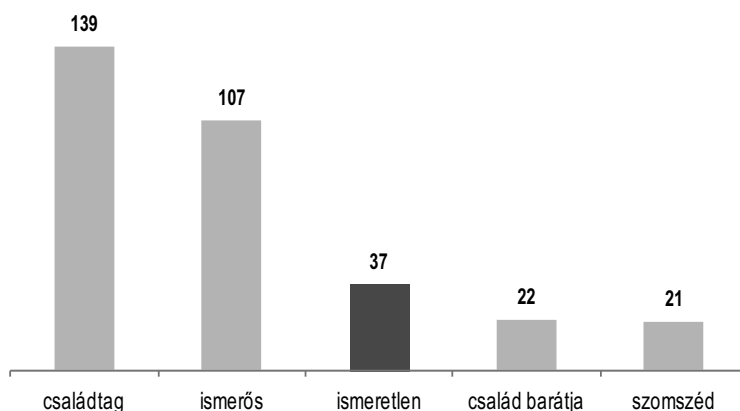
⁴⁶ Az ismerősök kategóriába kerültek mindazok, akikkel a sértettnek a bűncselekmény elkövetése előtt volt személyes kontextusa (edző, zárkatárs, lakásotthoni lakótárs, iskolatárs stb.).

⁴⁷ A családtagok kategóriában szerepel a rokon, a partner, a házastárs/élettárs, volt házastárs/volt élettárs, felnőtt korú gyermek, nagypapa, édesanya, édesapa és a nevelőapa.

sértetti létszám tekintetében (N = 326) mutatja családtagok megoszlását, e mellett fel kell figyelniük a család közeli barátaira és bizony a szomszédokra is, akik úgyszintén kihasználták a gyermekkel való közvetlen kapcsolatukat, visszaéltek a gyermek feltétlen bizalmával, és ezt használták fel szexuális cselekményeik végrehajtására. Megállapítható tehát, hogy a sértettek mindössze 11 százalékánál (37 fő) számolhatunk be arról, hogy az áldozat a támadóját egyáltalán nem ismerte, a bűncselekményt megelőzően sosem találkoztak egymással.

2. számú ábra

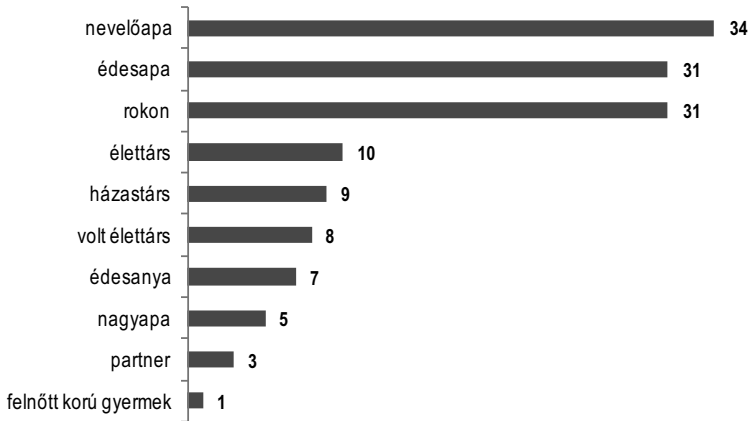
A sértett és a vádlott közötti kapcsolat típusa a sértettek viszonylatában (fő)

További beszédes információ, hogy a sértettek 35 százalékának (115 fő) sérelmére folytatólagosan követték el a szexuális bűncselekményeket, és ezen ügyek vádlottja az élethelyzetekből adódóan többnyire a gyermek családtagja volt. Az életkor szerinti megoszlásnál tehát figyelembe kell venni azt a tényt, hogy a kiskorú sértettek aránya még ennél is magasabb, hiszen a folytatólagos elkövetésből adódóan olykor évekkal később derült fény a történetekre; számos ügyben már nagykorú esetében bizonyosodott be, hogy az abuzálás jóval régebben, vagy akár egészen kiskorában kezdődött.

A 3. számú ábra a családi kötelek védőbástyájának görbe tükrében a sértettekhez legközelebb álló személyeket, vagyis a családtagokat és a rokonokat (139 fő) szemlélteti az elkövetői oldalon.

3. számú ábra
A szexuális bűncselekményt elkövető családtagok, rokonok (fő)

Az előbbi ábrák egyértelműen azt az üzenetet közvetítik, hogy a család nem mindenkor tölti be óvó és védő funkcióját, nem mindig a szeretet és a meghittség közege. A tényadatok igenis meg kell hogy erősítsék a hatóságokat és a kiskorúakkal bármilyen kontextusban kapcsolatba kerülő személyeket abban, hogy a gyermekek által elmondott „történeteket” komolyan kell venni, ráadásul esetükben nem feltétlenül a szavaknak, hanem az apró rezdüléseknek, a nonverbális kommunikációnak, a „jeleknek”, vagyis magának a „gyanúnak” van különös jelentősége.

Mérföldkő: a gyermekvédelmi együttműködés új pillérei

A szexuális bűncselekmények bizonyítása, valamint a gyermek- és áldozatvédelmi intézményrendszer teljes körű elemzése túlfeszítené jelen írás kereteit, ezért e helyütt a gyermekbarát igazságszolgáltatás⁴⁸ még teljesebb megvalósulását célzó legfontosabb változásra fókuszálunk.

„Az Izlandról Magyarországra adaptált Barnahus-modell komplex szolgáltatást nyújt az abúzus gyermekáldozatainak a gyermekbarát igazságszolgáltatás és a gyermekvédelem együttes munkájával. [...] A Barnahus célja egyértelmű: minden érintettnek koordinált

⁴⁸ A Barnahus-modell gyermekbarát jellegéről lásd bővebben Roskó Dóra: Barnahus – A gyermekbarát igazságszolgáltatásért. 2018. 03. 13. <https://juratus.elte.hu/barnahus-a-gyermek-barat-igazsagszolgalattasert/>

és hatékony választ kínál gyorsan, idővesztés nélkül, megakadályozva a nyomozás és a bírósági eljárások során ma még bekövetkező retraumatizálódást.”⁴⁹

Amint arra a Be. megváltozott rendelkezései körében felhívtuk a figyelmet, az új szabályozás a gyermekáldozatok meghallgatását illetően egy régen várt módosítás örömhíre, mert visszaköszön általa a Barnahus-módszer tapintatossága, a kiskorúak messzemenő, és ténylegesen érvényesülő kímélete. Ennek volt úttörője a 2016-ban, Szombathelyen megnyílt Barnahus (gyerekház), amelyet Budapesten újabb terápiás központ követett. Az egész eljárás sajátossága abban rejlik, hogy az áldozattá vált gyerekeknek nem kell különböző intézményekben, más-más személyek előtt számtalanszor rekonstruálniuk a velük történeteket, hanem egyetlen helyen (kép- és hangfelvétellel rögzített módon), szakértők bevonásával valóssággá válik számukra a segítő- és gyermekközponturni igazságszolgáltatás.

Ha nem írjuk le, akkor is köztudomású, hogy a társadalom nagy része elfordítja a fejét, ezért nemcsak az egyes szervezetek viszonyulásán, hanem az állampolgárok attitűdjén is változtatni kell. *„A gyermekek családtagtól elszenvetett szexuális bántalmazása olyan téma, amelyről a társadalom nagy része nem akar hallani, miközben az áldozatok száma hazánkban is növekszik”* – fogalmazott Pados Zsolt, a Vas Megyei Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat Gyermekotthon és Általános Iskola igazgatója. Úgy véli, hogy a jó szakemberek mindig észreveték, ha ilyesmi történt, de még néhány évvel ezelőtt is az volt a jellemző, hogy inkább elsimították az ügyet arra hivatkozással, hogy a gyermeknek ne okozzanak még nagyobb lelki traumát. Mindenki érezte, hogy nem ez a megoldás, hiszen a bűnösöket meg kell büntetni, miközben az áldozatoknak valódi segítséget kell nyújtani; emellett meg is kell őket gyógyítani annak érdekében, hogy teljes életet tudjanak élni, és ne örökítsék tovább a bűnt.⁵⁰

A jelenleg szokásos gyakorlat egyik legélesebb kritikája a gyerekek sokszori/többszöri kihallgatása, amelyet lehetne sokkal átgondoltabban és koncentráltabban is végrehajtani. *Lazáry Györgyné* igazságügyi és klinikai szakpszichológus is kiemelte, hogy minél kisebb a gyermek, annál kevesebb kérdésre tud válaszolni (hol és kivel), miközben a rendőrök gyakran kronológiai sorrendben szeretnék hallani a történeteket. A legkisebbeknek még időfogalmuk sincs (mennyi ideig, hányszor stb.), az egymást követő, ám gyakran több hónap elté-

---

⁴⁹ Lazáry Fanni: A Barnahus-szolgálatban mindig hisznek a gyerekek. Hintalovon Alapítvány, 2021. február 5. <https://hintalovon.hu/2021/02/05/a-barnahus-szolgalatban-mindig-hisznek-a-gyerekek/>

⁵⁰ Koncz Veronika: „Itt hiszünk a gyermeknek.” Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság, 2018. 02. 28. <https://szgyf.gov.hu/2115-itt-hiszunk-a-gyermeknek>

réssel lezajló orvosi és szakértői vizsgálatok pedig több szempontból is problémásak (testi sérülések begyógyulása, gyermeki világkép sajátosságai stb.).⁵¹

A gyermekvédelem területén valódi szemléletváltásra van szükség, ennek első lépései kétségtelenül kézzelfoghatók. Az elmúlt időszakban több együttműködési megállapodás aláírására került sor, amellyel szintet lépett a rendőrség is a gyermekvédelem területén. Egyre bővülő számban, különleges gyermekmeghallgató szobák segítik a gyermekáldozatok védelmét⁵², a Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálatok keretében barátságos környezetben működő Barnahusban pedig orvosi vizsgálatot is végeznek, amelynek eredménye úgyszintén tárgyi bizonyítékként szolgál az eljárás során, valamint sor kerül a gyermek pszichológus által végzett terápiájára is.

Zárógondolatok

Ezt a tanulmányt is az élet ihlette, az elmélet és gyakorlat összefonódása és egymásrautaltsága hívta életre. A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekményeket átszövő látencia egy veszélyes mezsgye, mert abban minden feltételezést áttörve a valóság talaján is a legvédtelenebb korosztály a leginkább érintett. Néma sikolyukat meghallotta a büntetőjogi kodifikátor, ezért a kiskorúak oltalma mára a büntető anyagi és -eljárásjog oldalán egyaránt megjelenik, és egyre hangsúlyosabbá válik.

Embertársaink teste és lelke maximális tiszteletet érdemel, annak kihasználása, önös igények kielégítése céljából történő kizsákmányolása vagy megalázása következményeket von maga után. A „gondolattal, szóval, cselekedettel és mulasztással” elkövetett égbekiáltó bűnök nemcsak az elkövetőkre vonatkozó szankciórendszerben, hanem az aktavizsgálatok eredményeiben is manifestálódnak, amelyeket az áldozatok megpecsételődött sorsa szempontjából komolyan kell venni. A tényadatok tükrében látható, hogy a szexuális kényszerítés és erőszak bűntettével érintett sértettek 65 százaléka tizennyolc év alatti volt a bűncselekmény elkövetésekor, a sértettek közel 90 százalékban ismerték az elkövetőt, és az ismert elkövetőkön belül az esetek felében a sértett ellen saját családtagja követett el szexuális bűncselekményt. Figyelmeztető az is,

---

⁵¹ Uo.

⁵² Szintet lépett a rendőrség és a gyermekvédelem együttműködése Budapesten. 2021. január 27-én írt alá együttműködési megállapodást a Fővárosi Gyermekvédelmi Központ és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat és Budapest rendőrfőkapitánya. <http://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/szervezeti-hirek/szintet-lepett-a-rendorseg-es-a>

hogya a család baráti körét és közeli ismerőseit illetően sem nyugodhatunk meg, mert az erőszakoskodó személyek az intim kapcsolat létesítése érdekében a végtelenségig elmennek. A szexuális bűncselekmények egy szeletének országos iratvizsgálata során a kiskorúak fokozott sérülékenysége rajzolódott ki, ezért nem lehet elégszer hangsúlyozni a kompetens szervek és hatóságok megelőzésben és kezelésben játszott kitüntetett szerepét, a családokkal bármilyen formában kapcsolatba kerülő személyek szakmai és erkölcsi felelősségét.

Bizakodásra adhatnak okot a büntetőeljárás törvény legújabb módosításai, a Barnahus-hálózat elterjedésével pedig fokozhatjuk a kiszolgáltatott korosztály védelmét. Alapvető jelentőségű, hogy a DVD-re kiírt és jegyzőkönyvvel alátámasztott meghallgatást ebben az intézményben két kamera is rögzíti: az egyik felvétel a beszélgetés zavartalanságát bizonyítja, míg a másik a gyermek nonverbális gesztusaira fókuszál.⁵³ Korábbi tanulmányok garmadája elemezte már a gyermekekkel foglalkozó rendőrök, jogászok, pszichológusok, szociális munkások együttműködésének hiányát, az életkori sajátosságokból fakadó speciális bánásmód elmaradását vagy az üres formásokat.⁵⁴ Felhívták már a figyelmet az izlandi modellre, amely nemcsak a gyermekbarát környezet kialakítására, de az interdiszciplináris együttműködésre is a legjobb megoldással szolgálhat.⁵⁵ Jelen vizsgálattal összhangban egy korábbi OKRI-kutatás is feltárta, hogy a gyermekek elleni szexuális bűncselekmények túlnyomó részét a családban követték el, a sértettek több mint kétharmadát kitevő kiskorúak 84 százaléka az elkövetés idején nem töltötte be a tizennegyedik életévét.⁵⁶ A Barnahus nemzetközi szinten bevált jó gyakorlatának bevezetése azért is vált életően szükségessé, mert ez a vizsgálat is rámutatott arra, hogy a bíróság ugyan főként a 14–18 év közötti kiskorúakat hallgatta meg közvetlenül, de erre a 14 év alatti gyermekek negyedét illetően is sor került, továbbá a bíróságok olyan esetekben sem zárták ki a tárgyalás nyilvánosságát, amelyekben a kiskorú sértetteket személyesen meghallgatták.⁵⁷ Ez a tanulmány is részletesen taglalja a Barnahus-koncepció egyedülálló előnyeit, hiszen a speciális képzettség-

---

⁵³ Koncz Veronika: i. m.

⁵⁴ Így lásd különösen Solt Ágnes: A gyermekbarát igazságszolgáltatás „repedéseiről”. In: Vóko György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok* 55. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2018, 52. o. https://www.okri.hu/images/stories/KT/KT55_2018/kt55_sec.pdf

⁵⁵ Lásd például Parti Katalin – Solt Ágnes – Virág György: Gyermekkorúak meghallgatása a büntetőeljárás során Magyarországon az európai és nemzetközi standardok tükrében. Vóko György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok* 55. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2018. https://www.okri.hu/images/stories/KT/KT55_2018/kt55_sec.pdf

⁵⁶ Uo. 69. o.

⁵⁷ Uo. 71–72. o.

gel nem rendelkezők által végzett ismételt „kihallgatások” (szuggesztív, sugalmazott kérdezői technikák) nagy valószínűséggel torzítják a gyermekek beszámolóit, s ezáltal rontják a nyomozások hatékonyságát.⁵⁸

Az új Be. legújabb rendelkezései, és az ennek nyomán életbe lépő változások és fejlesztési célkitűzések több mint ígéretesek. A jövőt illetően nem tehetünk mást, mint alappal bizakodunk abban, hogy a kiskorúak sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmények eljárásaiban kevésbé fogják „szitával merni a vizet”, és koncentráltan összeadódik a hatósági szereplők értékes szaktudása. A traumát átélt gyermekek nem tudnak mindenben megfelelni a hatóságok elvárásainak: összeszedett vagy éppen csapongó előadásmódjuk életkor szerint eltérő lehet, ők nem a nyomozás érdekeire vagy a vád erősítésére koncentrálnak, nem akarják meggyőzni a szakértőt vagy a bírót, mert nem látják át, hogy az elítélés vagy a felmentés irányába halad-e az eljárás. A gyerekek egyszerűen csak próbálnak válaszolni a felnőttek által nekik szegezett, és sokszor nem is értett kérdésekre. A Barnahus-modell országos kiterjesztésének igénye alapján a gyermek a legfőbb érték, s talán sikerül bebizonyítani számukra, hogy igenis hiszünk nekik.

---

⁵⁸ Uo. 76. o.

A kiskorúval való kapcsolattartás akadályozását büntető törvényi tényállás egy aktakutatás tükrében

A tanulmány a kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása deliktumot elsődlegesen gyakorlati aspektusból vizsgálja, figyelemmel arra, hogy lehetőségünk adódott országos viszonylatban betekinteni az ilyen jellegű büntetőügyekbe. A vizsgált időszakban született valamennyi jogerős ítéletet, eljárást megszüntető döntést és feljelentést elutasító határozatot áttekintettük. A büntetékiszabási gyakorlat kapcsán elmondható, hogy az eljáró bíróságok az ilyen ügyekben javarészt elegendőnek vélték a büntetőjogi intézkedések alkalmazását a büntetékiszabási célok érvényre jutásához. Az eljárás megszüntét eredményező döntések, valamint a feljelentést elutasító határozatok háttérében álló okok pedig egymással átfedést mutattak, hiszen azok a büntető törvénykönyvben deklarált normaszöveg által megkívánt, büntethetőséghez szükséges kritériumok meg nem létében voltak keresendők.

Bevezető gondolatok

A hatályos Btk. kodifikálásakor a jogalkotó felismerte a család, és azon belül is a kiskorú személyek oltalmának a minél teljesebb körben való kiépítésének szükségességét, ezt mi sem mutathatná jobban, mint hogy – szakítva a korábbi szabályozási konstrukciókkal – önálló fejezetben (XX. fejezet) taglalja a gyermekek érdekét sértő és a család elleni deliktumokat.

A következőkben a gyermekek érdekét sértő bűncselekmények közül a kiskorúval való kapcsolattartás akadályozását büntető törvényi tényállásról lesz szó. A szóban forgó deliktumot elsősorban gyakorlati aspektusból közelítjük meg, tekintettel arra, hogy lehetőségünk adódott országos teljes mintán alapuló aktakutatást végezni a témában.

Céljaink között szerepel, hogy rávilágítsunk arra, mikor kell a kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása esetén a büntetőjog eszközrendszerével fellépni.

A kiskorúval való kapcsolattartás akadályozását büntető törvényi tényállás dogmatikai elemzése

Az új Btk. egyik koncepcionális újítása, hogy az a kiskorú veszélyeztetése – korábbi Btk. szerinti – bűncselekményét három önálló tényállásra bontja: kis-

korú veszélyeztetésére, kényszermunkára, illetve kiskorúval való kapcsolattartás akadályozására.¹

A következőkben tehát e rendkívül fontos jogfejlődési folyamat egyik eredményére, nevezetesen a kiskorúval való kapcsolattartás akadályozását büntető törvényi tényállásra összpontosítunk, vázolva a legjelentősebb elméleti – főként büntetőjogi – vonatkozásokat.

A hatályos Btk.² értelmében, aki a hatósági határozat alapján a nála elhelyezett kiskorú és a kiskorúval kapcsolattartásra egyébként jogosult személy közötti kapcsolat kialakítását vagy fenntartását a kapcsolattartás kikényszerítése érdekében alkalmazott bírság kiszabását követően is önhibájából akadályozza, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.³ Tekintettel arra, hogy a Btk. e törvényi tényállása egy jogszerű állapotot kíván kikényszeríteni, helyállónak bizonyul a potenciális elkövetőnek a büntetőjogi felelősségre vonástól való mentesülése, ha az a jogszerű állapotnak eleget tesz. Ennek következtében az új Btk. – szakítva a korábbi szabályozással – a kapcsolattartás utólagos biztosítását büntethetőséget megszüntető okként határozza meg. Így nem büntethető az elkövető, ha a kapcsolattartást az elsőfokú ügydöntő határozat meghozataláig megfelelően biztosítja, és az elmaradt kapcsolattartási formák pótlását megkezdi.⁴

A bűncselekmény *védett jogi tárgya* a kiskorúval való kapcsolattartáshoz, illetve a kiskorú egészségéhez, erkölcsi fejlődéséhez fűződő egyéni és társadalmi érdek.⁵

A deliktum *passzív alanya* egyrészt a kiskorú, vagyis a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy, másrészt pedig a kiskorúval kapcsolattartásra jogosult fél.⁶

A bűncselekmény *elkövetési magatartása* a kapcsolat kialakulásának vagy fenntartásának az önhibából történő akadályozása.⁷

---

¹ Márki Zoltán: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Kónya István (szerk.): *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára*. HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018, 763. o.

² 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (a továbbiakban: Btk.).

³ Btk. 210. § (1) bek.

⁴ Btk. 210. § (2) bek.

⁵ Lajtár István: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Polt Péter (szerk.): *Új Btk. kommentár*. Nemzeti Közszerkesztési és Tankönyvkiadó, Budapest, 2013, 62. o.

⁶ Uo.

A kapcsolattartásról a házassági vagy a szülői felügyelet rendezése iránti perben a szülők egyezsége köthetnek; egyezségük hiányában arról – kérelemre vagy a gyermek érdekében hivatalból – a bíróság dönt. Ha házassági vagy a szülői felügyelet rendezése iránti per nincs folyamatban, akkor adott kérdéstről – a szülők megegyezésének hiányában – a gyámhatóság határoz⁸, a gyermek korának, egészségi állapotának, életkörülményeinek, a szülők személyes körülményeinek és az ítélőképessége birtokában lévő gyermek véleményének figyelembevételével.⁹ Hangsúlyozandó, hogy a döntés előtt az érdekeltet és az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket mindenképpen meg kell hallgatni.¹⁰

A kapcsolattartásra vonatkozó határozat végrehajtása, valamint az abban foglaltak önhibából történő nem teljesítése esetén alkalmazható bírságkiszabás 2020. március 1-jéig gyámhatósági kompetenciába tartozott.

2020. március 1. óta a kérdéskör azonban polgári nemperes eljárás alá tartozik, tekintettel arra, hogy az Országgyűlés 2020. február 25. napján soron kívül megtárgyalta és elfogadta a 2020. évi I. törvényt, amely módosította a költségmentesség és a költségfeljegyzési jog polgári és közigazgatási bírósági eljárásban történő alkalmazásáról szóló 2017. évi CXXVIII., valamint az egyes törvényeknek az egyfokú járási hivatali eljárások megteremtésével összefüggő módosításáról szóló 2019. évi CXXVII. törvényeket.¹¹

Hangsúlyozzuk, hogy az utóbbi, vagyis a 2019. évi CXXVII. törvény taglalta a korábbi módosítási kísérleteket, amelyek nem vezettek eredményre, mivel az nem jól határozta meg az illetékességet, illetve a költségfeljegyzési okokat.

Ebből adódóan került sor az újbóli módosításra, amelynek eredményeként született meg a 2020. évi I. törvény. Így a kapcsolattartásra vonatkozó határozat végrehajtása iránti eljárás szabályainál immáron a 2020. évi I. törvényre kell hivatkozni.

Az életbe lépő változások következtében a kapcsolattartásra vonatkozó határozat végrehajtása iránti nemperes eljárásban tárgyi költségfeljegyzési jog

---

⁷ Sinku Pál: A gyermekek érdekeit sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: *Büntetőjog II., Különös Rész. Hatodik hatályosított kiadás.* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018, 244. o.

⁸ Ptk. 4:181. § (1) bek.

⁹ Ptk. 4:181. § (2) bek.

¹⁰ Ptk. 4:181. § (1) bek.

¹¹ <https://birosag.hu/hirek/kategoria/ugyfeleknek/modosultak-kapcsolattartas-vegrehajtasarairanyulo-eljaras-szabalyai>

illeti meg a feleket¹², ami azt jelenti, hogy az eljárás megindításakor illetéket fizetni nem kell, az eljárás befejezésekor a bíróság dönt annak viseléséről.¹³

A módosításnak köszönhetően a bírósági polgári nemperes eljárásokban alkalmazandó szabályokról, valamint az egyes bírósági nemperes eljárásokról szóló 2017. évi CXVIII. törvény egy teljesen új 7/A. *A kapcsolattartásra vonatkozó határozat végrehajtása iránti eljárás* címmel egészült ki¹⁴, amelynek főbb pontjait a továbbiakban ismertetjük.

A kapcsolattartást rendező határozat végrehajtását elrendelő végzésében a bíróság felhívja a kérelmezettet, hogy¹⁵

- a végzés kézhezvételét követően esedékes kapcsolattartásnak a kapcsolattartásra vonatkozó határozat szerinti időpontban és módon tegyen eleget;
- a kapcsolattartásra jogosultnak fel nem róható okból elmaradt kapcsolattartás pótlását a legközelebbi megfelelő időpontban, de legkésőbb hat hónapon belül biztosítsa, megjelölve a pótlás végső határidejét;
- ha a kapcsolattartásnak egyéb, a kapcsolattartásra jogosultnak fel nem róható akadálya volt, akkor annak elhárulását követően biztosítsa a kiskorú gyermekkel való zavartalan kapcsolattartást.

A kapcsolattartásra vonatkozó határozatnak a végrehajtását a kapcsolattartásra kötelezett és a kapcsolattartásra jogosult kérheti. Az eljárás lefolytatására pedig azon járásbíróság illetékes, amelynek területén a kapcsolattartással érintett gyermek belföldi lakóhelye, ennek hiányában belföldi tartózkodási helye található. Ha a fentiekben rögzítettek alapján nem állapítható meg az illetékes bíróság, akkor valamennyi esetben a Budai Központi Kerületi Bíróság jár el.¹⁶

Amennyiben a kapcsolattartás a 14. életévét betöltött gyermek akaratnyilvánítása miatt hiúsul meg, a bíróság a kapcsolattartásra vonatkozó határozat végrehajtását felfüggeszti, feltéve, ha¹⁷

- a kapcsolattartásra jogosult és kötelezett – kérelemre vagy a bíróság elrendelése alapján- közvetítői eljárást vesz igénybe; vagy

---

¹² A költségmentesség és a költségfeljegyzési jog polgári és közigazgatási bírósági eljárásban történő alkalmazásáról szóló 2017. évi CXXVIII. törvény 3. § (1) bek.

¹³ <https://birosag.hu/hirek/kategoria/ugyfeleknek/modosultak-kapcsolattartas-vegrehajtasara-iranyulo-eljaras-szabalyai>

¹⁴ A bírósági polgári nemperes eljárásokban alkalmazandó szabályokról, valamint egyes bírósági nemperes eljárásokról szóló 2017. évi CXVIII. törvény.

¹⁵ 2017. évi CXVIII. tv. 22/C. § (2) bek.

¹⁶ 2017. évi CXVIII. tv. 22/A. § (2)–(5) bek.

¹⁷ 2017. évi CXVIII. tv. 22/E. § (1) bek.

- a kapcsolattartásra jogosult vagy kötelezett a kapcsolattartás megváltoztatását, korlátozását vagy megvonását kéri a gyámhatóságtól.

A bíróság a végrehajtást elrendelő végzést azzal a felhívással küldi meg a kérelmezőnek, hogy az abban foglaltak teljesítéséről vagy annak elmaradásáról – az önkéntes teljesítésre kitűzött határidő elteltét követően – értesítse a bíróságot.¹⁸ Nemteljesítés esetén a bíróság¹⁹

- megkeresi a gyámhatóságot, hogy a család- és gyermekjóléti rendszer bevonásával mozdítsa elő a kérelmezett teljesítését;
- a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (Vht.) 174. § c) pontja szerinti pénzbírságot szabhat ki;
- a kapcsolattartás szabályainak rendszeres és visszatérő megszegése esetén a gyermek – rendőrség közreműködésével történő – átadását rendelheti el, a Vht. 180/B. § alapján;
- megkeresheti a gyámhatóságot a szülői felügyeleti jog rendezése vagy a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése iránti per lefolytatása végett, feltéve, hogy az egyébként a kiskorú gyermek érdekében áll, s azt a szülő vagy harmadik személy is kéri; vagy
- feljelentést tehet kiskorú veszélyeztetése vagy kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása miatt.

A fentiekben említett intézkedéseket továbbá a bíróság akár egymással párhuzamosan is alkalmazhatja.²⁰

Hangsúlyozzuk, hogy a bíróság által történő bírságkiszabásra (akár egymás után többre is) akkor kerülhet sor, ha a mulasztó fél a végrehajtást elrendelő végzésében foglaltaknak önhibájából nem tesz eleget, továbbra is akadályozva ezzel a kapcsolattartást.

Az új szabályokat a 2020. március 1-jén vagy az után induló eljárásokban kell alkalmazni. A 2020. február 29. napján folyamatban lévő ügyeket a 2020. március 1-jét megelőzően hatályos szabályok alapján hatáskörrel és illetékességgel felruházott szerv intézi el.

Kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása miatti büntetőjogi felelősségre vonásnak végső soron csak akkor van/lehet helye, ha a kapcsolattartásra kötelezett a kapcsolattartás kikényszerítése érdekében alkalmazott bírságki-
szabás(ok) után is önhibájából akadályozza a kapcsolattartást a nála – hatósági

---

¹⁸ 2017. évi CXVIII. tv. 22/D. § (1) bek.

¹⁹ 2017. évi CXVIII. tv. 22/D. § (2) bek.

²⁰ 2017. évi CXVIII. tv. 22/D. § (3) bek.

határozat alapján elhelyezett – kiskorú gyermek és a kapcsolattartásra jogosult között, szembehelyezkedve ezzel természetesen a kapcsolattartást rendező bírósági vagy gyámhatósági döntéssel.²¹

A bűncselekmény tettese csak olyan személy lehet, akinél a kiskorút hatósági határozat alapján elhelyezték. Ezt a hatósági határozatot a bíróság vagy a gyámhivatal hozhatja meg.²²

Adott deliktumot továbbá csak szándékosan lehet megvalósítani, aminek alapja az önhiba kell hogy legyen, vagyis végső soron az elkövető felróhatósága.²³

A hatályos Btk. mindemellett pedig egy büntethetőséget megszüntető okról is rendelkezik, ahogy azt már említettük.²⁴

A bűncselekmény gyakorlatban történő megítélése

A következőkben a lefolytatott kutatás eredményeit ismertetjük. Az aktavizsgálat alapja a 2013. július 1. és 2017. december 31. közötti időszak valamennyi eljárást befejező döntése és feljelentést elutasító határozata volt.

Összesen 56 ügy érkezett be az Országos Kriminológiai Intézetbe, ebből 30 jogerős ítélet. Alapvetően a legtöbb ügy már első fokon jogerőre emelkedett (24 ügy), azonban volt rá példa, hogy egy-egy büntetőeljárás másodfokra került (öt ügy), valamint egyetlen eset volt, amikor egészen a Kúriáig jutott az eljárás. A vizsgált időszakban továbbá 19 eljárást megszüntető döntés és hét feljelentést elutasító határozat született.

Kiemelendő, hogy az aktavizsgálat tárgyául szolgáló ügyekben a kapcsolattartást rendező döntésnek a végrehajtása, valamint a bírságkiszabás még gyámhatósági kompetenciába tartozott. Ebből adódóan a tanulmányban vázolt jogerős bírósági ítéletek indokolást tartalmazó részei még – az immár hatálytalanlanná vált – korábbi szabályanyagra utalnak, hiszen a beálló változások csak 2020. március 1-jével léptek életbe.

A jogerős ítéletek főbb jellemzői

A következőkben a jogerős, bűnösséget megállapító ítéletek sajátosságaival foglalkozunk, ennek keretén belül szó lesz a büntetés-kiszabási gyakorlatról, az

---

²¹ Márki Zoltán: i. m. 800. o.

²² Lajtár István: i. m. 62. o.

²³ Sinku Pál: i. m. 244. o.

²⁴ Btk. 210. § (2) bek.

arra hatást gyakorló tényezőkről, valamint az elkövetői és a sértetti kör kapcsán tapasztaltakról. Az ilyen jellegű ügyekben hozott ítéletek hosszas bemutatását – gondolván itt például a történeti tényállásra – mellőzzük, figyelemmel arra, hogy valamennyi eset hasonló. Legtöbbször ugyanis a szülők közötti megromlott kapcsolat áll a háttérben, aminek következtében az a szülő, akinél a gyermeket hatósági határozattal elhelyezték, akadályozza a kapcsolattartást a kiskorú gyermek és a kapcsolattartásra jogosult, külön élő szülő között.

A büntetőjogi szankciók megoszlása

A kiszabott büntetések kapcsán elmondható, hogy egy ügyben került sor ténylegesen végrehajtandó szabadságvesztésre ítélésre, amelyhez közügyektől való eltiltás is társult mint mellékbüntetés. Elzárásbüntetést egy, közérdekű munkára ítélest két, míg pénzbüntetést négy alkalommal szabtak ki. Mindemellett pedig az eljáró bíróságok négy alkalommal a szabadságvesztés végrehajtását próbaidőre felfüggesztették.

A következőkben azt az esetet ismertetjük, amikor a bíróság halmazati büntetésül végrehajtandó szabadságvesztésre, s közügyektől való eltiltásra ítélte az elkövetőt.

Az F. V. Gabriella vádlott és a volt élettársa (P. Péter Lajos) közötti kapcsolat megromlásakor a közös kiskorú gyermek elhelyezéséről, valamint annak külön élő szülőjével (P. Péter Lajos) való kapcsolattartásról a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránti perben a Pesti Központi Kerületi Bíróság döntött. A vádlott, miután a volt élettársával végérvényesen megromlott a kapcsolata, a közös kiskorú gyermekkel együtt az Etele útra költözött. A lakcímváltozás bejelentése céljából a vádlott a XXII. kerületi okmányirodában – 2012. július 5-i keltezéssel – két, nyilvánvalóan valótlan tartalmú lakcímbejelentő lapot adott le, hiszen azokon az édesanyja aláírása szerepelt, aki még 2006-ban elhalálozott. E lakcímbejelentő lapok alapján állították ki a lakcímet igazoló hatósági igazolványokat, melyeket a vádlott át is vett. Továbbá a vádlott a Budapesti Elektromos Művek Nyrt. kerületi telephelyén az áramszolgáltatás visszakapcsolása érdekében hamisított aláírást tartalmazó meghatalmazást nyújtott be. A vádlott a gyermekvédelmi kedvezményre jogosultság céljából szintén valótlan tartalmú kérelmet adott be, ugyanis abban az állt, hogy gyermekét egyedül neveli, munkanélküliként, holott ekkor már új élettársával együtt gondoskodott gyermekéről. A benyújtott kérelmet az illetékes hatóság elfogadta, vagyis megállapította a vádlott jogosultságát, ami többek között ingyenessé tette a tankönyvvásárlást számára. A vádlott szintén egy valótlan tartalmú kérelemmel élt akkor, amikor az aktív korúak ellátásra való jogosultságot akarta megkapni, hiszen abban azt állította, hogy új élettársának megszünt minden jövedelme, így róla is neki kell gondoskodnia, ez az állítás nem fed-

te a valóságot. A jogosultságot azonban – tévesen – ebben az esetben is megállapították. A vádlott több alkalommal nyilatkozott újságoknak, tévécsatornáknak, ezekben az adásokban, cikkeken, a gyermek jelenlétében, folyton szidalmazta az apát. Az apát szexuális bántalmazással vádolta, így az újságírók a feltételezett abúzusról többször faggatták a kisgyermeket is. A vádlott azzal, hogy a közös gyermek jelenlétében beszélt a sérelmére, vélelmezetten elkövetett apai szexuális bántalmazásról, s ezzel kapcsolatban a gyermeket a médiában is szerepeltette, egyértelműen veszélyeztette az egyébként kiskorú személy értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését. Az idő előrehaladtával a szülők közötti kapcsolat olyannyira elmergesedett, hogy az anya a kiskorú gyermeket elkezdte az édesapja ellen nevelni. Ennek következtében a gyermek és a külön élő szülő közötti kapcsolatlétesítés rendszeresen meghiúsult. P. Péter Lajos az illetékes gyámhatósághoz fordult, amely elrendelte a kapcsolattartást szabályzó bírósági döntés végrehajtását. A vádlott ezt követően is önhibájából akadályozta a kapcsolattartást, ezért őt a gyámhatóság több alkalommal eljárási bírsággal sújtotta. Sajnos ez sem vezetett eredményre, így P. Péter Lajos feljelentette volt élettársát. Az ítélet történeti tényállásából – a fentiekén kívül – kiderült, hogy a vádlott a kapcsolattartásra kijelölt helyen P. Péter Lajost, előzetes szóváltást követően egy alkalommal nyitott tenyérrel arcon ütötte, aki nyolc napon belül gyógyuló sérülést szenvedett, s evégett joghatályos magánindítványt terjesztett elő. A vádlott által tanúsított magatartás továbbá olyan kihívóan közösségellenes magatartásnak minősült, amely alkalmasnak bizonyult arra, hogy a jelenlévőkben megbotránkoztatást, riadalmat keltsen. A vádlott – szintén az egyik láthatás alkalmával – a közös kiskorú gyermek nélkül jelent meg az átadásra kijelölt helyen, ahol szidalmazni kezdte P. Péter Lajos élettársát, H. Editet, majd egy alkalommal arcon ütötte. H. Edit nyolc napon belül gyógyuló sérülést szenvedett, ebből kifolyólag joghatályos magánindítványt terjesztett elő. A vádlott a fentiekben tanúsított magatartása úgyszintén kihívóan közösségellenesnek minősült, amely alkalmas volt arra, hogy másokban megbotránkoztatást, riadalmat keltsen.²⁵

A Budai Központi Kerületi Bíróság a vádlottat bűnösnek mondta ki egyrendbeli kiskorúval való kapcsolattartás akadályozásának vétségében [Btk. 210. § (1) bek.], kétrendbeli garázdaság vétségében [Btk. 339.§ (1) bek.], kétrendbeli testi sértés vétségében [164. § (1) és (2) bek.], egyrendbeli kiskorú veszélyeztetésének büntetében [Btk. 208. § (1) bek.], ötrendbeli hamis magánokirat felhasználása vétségében [Btk. 345. § (1) bek.], és ezért őt halmazati büntetésül jogerősen két év nyolc hónap szabadságvesztésre és három év közügyektől eltiltásra ítélte.²⁶

²⁵ A Budai Központi Kerületi Bíróság 24.B.2026/2013/43. számú ítélete.

²⁶ Uo.

Az intézkedések közül az eljáró bíróságok elsősorban a próbára bocsátást részesítették előnyben (15 esetben), ehhez két ügyben pártfogó felügyelet elrendelése is társult. Mindemellett pedig három ügyben megrovás alkalmazására került sor.

B. Boglárka vádlott és K. Zoltán házassági bontóperében a Paksi Járásbíróság a felek egyezségét jóváhagyó végzésével a közös kiskorú gyermeket a vádlottnál helyezte el, valamint rendelkezett a gyermek és külön élő szülője közötti kapcsolattartásról. Az ebben az egyezségben foglaltakat B. Boglárka azonban több alkalommal megszegte, így K. Zoltán a gyámhatósághoz fordult, amely elrendelte a kapcsolattartást szabályzó bírósági döntés végrehajtását. A vádlott ezt követően is önhibájából akadályozta a kapcsolattartást, ezért őt a gyámhatóság több alkalommal eljárási bírsággal sújtotta. Ez a lépés sem vezetett eredményre, így a gyámhivatal vezetője feljelentést tett kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása miatt. A vádlott elismerte, hogy a kapcsolattartás valóban nem jött létre az előírtaknak megfelelően, ami álláspontja szerint a közös gyermekük elutasító magatartásának tulajdonítható. Az igazságügyi pszichológus szakértői vélemény szerint a gyerek édesanyjához való viszonya pozitív érzelmi megalapozottságú, amely a szeretet- és egyéb életkori szükségletét kellőképpen kielégítő, biztonságos kötődés. Az édesapa irányában tanúsított érzéseket azonban a szakértő meglehetősen ambivalensnek vélte, bizonytalan érzelmi vonatkozásokat tárt fel. A szakértő a tárgyaláson történő meghallgatásán előadta, hogy a gyerek érzelmi fejlődésében elmaradás mutatkozik, ami összefügg azzal a dependens működési formával, amelyben nem az érzelmi meghatározottság a jellemző, hanem egy külső kontroll (vádlott) normájának, értékrendjének való megfelelési kényszer. A szakértő feltárta, hogy a gyermek felnőttes szófordulatokat használva ír körbe bizonyos helyzeteket, ezeket nem kifejezetten a vádlott adja a gyerek szájába, azonban az tény, hogy a gyerek a felnőttek egymás közötti beszélgetéseiből vehette őket. A szakértői vélemény rávilágított arra, hogy a gyermek – abból adódóan, hogy az édesanyjával él – mindenben meg akar felelni a vádlottnak, így miután számtalanszor volt fültanúja annak, hogy a vádlott más felnőttekkel az édesapjáról beszél, s meglehetősen negatívan nyilatkozik róla, az édesapjához való viszonyulását inkább elfojtja. A bíróság a fenitek alapján megállapította, hogy a gyerek elutasító magatartását a vádlottnak a külön élő szülővel kapcsolatos konfliktusai, negatív értékítélete váltotta ki, amely célt tudott érni, mert a gyerek – az iránta érzett erős kötődés, s a vele együtt élés végett is – meg akart felelni az édesanyjának. A Paksi Járásbíróság így a vádlottat bűnösnek mondta ki kiskorúval való kapcsolattartás akadályozásának vétségében [Btk. 210. § (1) bek.], s egy évre próbára bocsátotta.²⁷ Az elsőfokú bíróság ítéletével szemben a

---

²⁷ A Paksi Járásbíróság 9.B.1/2016/19. számú ítélete.

vádolt és annak védője fellebbezést nyújtott be felmentés céljából, a Szekszárdi Törvényszék azonban helybenhagyta az első fokon eljáró bíróság ítéletét.²⁸

Megállapítható, hogy a jogerős ítéletek 60 százaléka (18 eset) intézkedéssel zárult, vagyis az eljáró bíróságok a szóban forgó deliktum társadalomra veszélyességének fokát csekélynek tartották, csakúgy, mint a jogalkotó, hiszen az a Btk. kodifikálásakor egy évben maximalta a kiszabható szabadságvesztést.

A súlyosító és az enyhítő körülmények alakulása

Alapvetően a legtöbbször ugyanazokra a súlyosító és enyhítő körülményekre hivatkoztak az eljáró bíróságok, így ezek jól rendszerezhetők, s egyben tendenciaként szolgálnak az ilyen jellegű ügyekben.

A súlyosító körülmények az alábbiakban foglalhatók össze a lefolytatott aktavizsgálat alapján: a vádlott hozzáállása (a sorozatos gyámhatósági bírságolás ellenére sem tett eleget a kapcsolattartási kötelezettségének; a bírósági – szülői felügyelet rendezésével vagy házasság felbontásával összefüggő perekben meghozott – határozatokban foglaltak nem teljesítése); ellenszenv keltése a közös gyerekekben – jellemzően – az apa iránt; a büntetett előélet (csupán négy ügyben).

Az enyhítő körülmények pedig kiváltképpen a következők voltak: a vádlott beismerő vallomása; büntetlen előélet; a vádlott kiskorú gyermek eltartásáról gondoskodik; a büntetőeljárás elhúzódása.

Az elkövetők és a sértettek főbb jellemzői

Az összes jogerős ítéletben (30) az elkövető a kiskorú gyermek édesanyja volt. Az elkövetők életkora is hasonlóságot mutatott, az ügyek tanúsága alapján a 30–45 év közötti korosztály az érintett.

A harmincből négyen voltak büntetett előéletűek, ami elenyészőnek tekinthető.²⁹

Mindemellett pedig az elkövetők 90 százaléka, azaz 27-en, a volt élettársával, házastársával, míg ketten a kiskorú gyermek apai nagyszüleivel szemben tanúsította az adott büntetőjog-ellenes magatartást.

Egyikük pedig kiskorú gyermeke és a saját édesanyja, vagyis a gyerek anyai nagyszülője között akadályozta önhibájából a kapcsolattartást.³⁰

---

²⁸ A Szekszárdi Törvényszék 2.Bf.100/2017/4. számú ítélete.

²⁹A Sátoraljajhelyi Járásbíróság B.19/2015/61. számú ítélete; a Miskolci Törvényszék 14.Bf.494/2016/7. számú ítélete; a Lenti Járásbíróság 1.B.113/2015/11. számú ítélete; a Budapest IV. és XV. Kerületi Bíróság 7.B.IV.344/2016/17.számú ítélete.

Az előbb elmondottakból adódik, hogy „a sértetti” oldalon (egyrésről) az ügyek túlnyomó részében a kiskorú gyerek édesapja áll, míg elvétve a nagyszülők (anyai vagy apai).

Másrésről pedig a kiskorú gyerekről sem szabad megfeledkezni. Az ilyen személyek kapcsán kérdéses, hogy mennyire lehet alapozni a kapcsolattartás rendezése során az „álláspontjukra”. Ennek keretén belül alapvetően két „csoportról” beszélhetünk. Az első csoportba a tizenégy év alatti gyerekek tartoznak, míg a másikba a tizenégy évesnél idősebbek.

A betöltött tizenegyedik életévnek a kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása miatti büntetőügyekben azért van relevanciája, mert ő már – feltéve, hogy nem minősül cselekvőképtelennek – önállóan tehet érvényes jognyilatkozatot a tekintetben, hogy akar-e kapcsolatot tartani a kapcsolattartásra jogosulttal.³¹ Amennyiben a tizenégy évesnél idősebb gyerek befolyásmentesen, saját akaratelhatározásból dönt úgy, hogy nem kíván élni ezzel a „lehetőséggel”, akkor a büntetőeljárást meg kell szüntetni. Mindez jól visszatükröződik a jogerős ítéletekben is, hiszen azok 80 százalékában (24) a kiskorú személyek, mint sértettek, tizenégy év alattiak voltak.

Az eljárást megszüntető döntések hátterében álló okok

Ahogy már említettük, a vizsgált időszakban 19 eljárást megszüntető döntés született. A következőkben az ilyen kimenetellel végződő ügyek mögött húzó-dó tényezőket vizsgáljuk. Elöljáróban kiemeljük, hogy az új Be. a „nyomozást megszüntető határozat” szófordulatot már mellőzi, helyette egységesen az „eljárás megszüntetése” szófordulattal él.

A bíróságok eljárást megszüntető határozatai alapvetően a kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása törvényhelyén belül deklarált egyéb büntethetőséget megszüntető okra voltak visszavezethetők. Ennek értelmében nem büntethető az az elkövető, aki az elsőfokú ügydöntő határozat meghozataláig a kapcsolattartást megfelelően lehetővé teszi, s az elmaradt kapcsolattartási formák pótlását megkezdi.³² Összesen öt ügyben³³ hozott evégett eljárást megszüntető végzést az elsőfokú bíróság, ezzel összefüggésben kérdésként merülhet fel, hogy

---

³⁰ A Miskolci Törvényszék 7.Bf.82/2014/7.számú ítélete.

³¹ 149/1997. (IX. 10.) kormányrendelet 33/B. §

³² Btk. 210. § (2) bek.

³³ A Debreceni Járásbíróság 17.B.1674/2014/10. számú végzése; a Győri Járásbíróság B.627/2016/18. számú végzése; az Ajkai Járásbíróság 5.B.389/2014/15. számú végzése; a Budapest II., III. Kerületi Bíróság 2.B.355/2016/11. számú végzése; a Budai Központi Kerületi Bíróság 10.B.XI.2215/2011/45. számú végzése.

voltaképpen mit is kell érteni az elmaradt kapcsolattartási formák pótlásának megkezdésén. Továbbá problematikus lehet annak megítélése, hogy mi számít már elegendőnek ahhoz, hogy megállapíthatóvá válhasson a Btk. 210. §-ának (2) bekezdése. Véleményünk szerint az ilyen jellegű ügyekben már eleve nehézséget okozhat annak megállapítása is – feltéve, ha több elmulasztott kapcsolattartásról van szó –, hogy a szülővel való újbóli találkozás egyáltalán melyik elmulasztott kapcsolattartásnak felel meg, melyiket „váltja ki”. Továbbá ahhoz, hogy a kapcsolattartás biztosítottnak legyen mondható, hosszabb időre van szükség, tehát egyszeri alkalmakból nem lehet messzemenő konzekvenciákat levonni. Az eljáró bíróságok kivétel nélkül a tárgyaláson elhangzottakra alapozták döntésüket, s nem vizsgálták hosszasan az ott tett állításokat, és azok valóságtartalmát. Egyetlenegy ilyen jellegű végzésben sem találtunk utalást arra, hogy hány alkalom tekinthető már elégségesnek a kapcsolattartás megfelelőségének megállapításához, továbbá a „pótlások megkezdése” törvényi tényállási fordulattal sem foglalkoztak külön a bíróságok.

A Hatvani Városi Bíróság továbbá az eljárást a vádlott halála miatt szüntette meg, figyelemmel a korábbi Be. (1998. évi XIX. törvény) 332. § (1) bekezdésének a) pontjára.³⁴ Az ügy érdekessége, hogy ez volt az első olyan eset, amelyben férfi volt a terhelt. Az ügyész egyébként a Btk. 210. § (1) bekezdésébe ütköző, négyrendbeli kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása vétsége miatt emelt vádat, s a vádlott próbára bocsátását indítványozta.³⁵

Az eljáró bíróság az alábbi ügyben szintén megszüntette az eljárást, tekintettel arra, hogy N. É. vádlott és M. Cs. élettársi kapcsolata alatt született közös kiskorú gyerek elhelyezéséről még egyetlenegy bíróság sem rendelkezett a felek megromlott viszonyát követően. Ebből adódóan a bíróság úgy vélte, hogy hiányzik egy, a kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása bűncselekmény megállapításához szükséges rendkívül fontos törvényi tényállási elem. Adott deliktumot ugyanis csak az valósíthatja meg, aki a hatósági határozat alapján nála elhelyezett kiskorúval való kapcsolattartásnak a kialakítását vagy fenntartását önhibájából akadályozza a kapcsolattartásra jogosult és a kiskorú között, a kapcsolattartás kikényszerítése érdekében alkalmazott bírság kiszabását követően.³⁶ A szóban forgó ügy azonban nem ettől válik érdekessé, hanem sokkal inkább a bíróság eljárást megszüntető végzésével szembeni ügyészi fellebbezés teszi azt izgalmassá, amely az eljárást megszüntető végzés hatályon kívül helyezésének, és vele együtt az új eljárás lefolytatásának szükségességét hangsúlyozta. A Siklósi Járásbíróság ugyanis

---

³⁴ A Hatvani Városi Bíróság B.240/2014. számú végzése.

³⁵ Hatvani Járásí Ügyészség B.621/2014.

³⁶ A Siklósi Járásbíróság 4.B.132/2017/2. számú végzése.

arra hivatkozással szüntette meg az eljárást, hogy a bűncselekmény megállapíthatóságához nem állt fenn valamennyi törvényi tényállási elem. Az ügyészség álláspontja szerint kétségtelen tény, hogy az eljáró bíróság (Pécsi Járásbíróság) végzésében nem rendelkezett a gyermek elhelyezéséről, hanem az csak az M. Cs. (kapcsolattartásra jogosult) és kiskorú gyereke közötti kapcsolattartást szabályozta. Az ügyészség ugyanakkor úgy vélte, hogy a szóban forgó törvényi tényállás kapcsán nem az elhelyezésem van a hangsúly, hanem azon a magatartáson, amely akadályozza a kiskorú gyerek és a kapcsolattartásra jogosult kapcsolatának a fenntartását, kialakítását, ami egyébként a gyerek egész életére kihathat, súlyos lelki válságot okozhat, valamint káros hatással lehet a kiskorú lelki egészségére, erkölcsi fejlődésére, szociális készségeinek kialakulására egyaránt. A Siklósi Járási Ügyészség szerint tehát az ilyen jellegű ügyekben nem mérvadó az, hogy született-e az elhelyezés tárgyában döntés.³⁷ E fellebbezés indokolását a járási ügyészség felterjesztette a Baranya Megyei Főügyészséghez, amely a Siklósi Járásbírósághoz bejelentett, az elsőfokú ügyészség által tett fellebbezést visszavonta, tekintettel arra, hogy annak a járásbírósághoz történő benyújtására a fellebbezésre nyitva álló törvényi határidő lejárt (kézbesítést követő nyolc nap) után került sor.³⁸

Az ügyészség egyetlenegy ügyben szüntette meg a nyomozást, s vele együtt megrovaszt alkalmazott, mert a cselekmény olyan csekély fokban bizonyult veszélyesnek a társadalomra, hogy a törvény szerint alkalmazható legenyhébb büntetés kiszabása vagy más intézkedés alkalmazása is szükségtelen lett volna. Joggal adódik a kérdés: mire alapozta döntését az ügyészség?

A. K. gyanúsított elismerte a kapcsolattartás elmaradását, s vele együtt kezdeményezte annak újrarendezését, amely a gyámhivatal közreműködésével meg is történt, ennek köszönhetően a gyanúsított cselekménye az elbíráláskor olyan csekély fokban volt veszélyes a társadalomra, hogy vele szemben a törvény szerinti legenyhébb büntetés kiszabása is indokolatlan lett volna. Ugyanakkor az ügyészség hangsúlyozta, hogy A. K. cselekménye bűncselekmény, így felhívta a figyelmét arra, hogy a jövőben tartózkodjon az effajta magatartásoktól, valamint hogy tegyen meg mindent annak érdekében, hogy a sértett, T. T. G. gyakorolhassa kapcsolattartási jogait.³⁹

A nyomozó hatóságok eljárást megszüntető határozatai vonatkozásában (11 ügy) elmondható, hogy alapjában véve bűncselekmény hiánya miatt került sor a nyo-

---

³⁷ Siklósi Járási Ügyészség B.150/2017.

³⁸ Baranya Megyei Főügyészség Bf.B.650/2017.

³⁹ Szigetvári Járási Ügyészség B.147/2017.

mozások megszüntetésére. Egyetlenegy olyan ügy volt, amikor a nyomozó hatóság bizonyítottság hiánya miatt szüntette meg a nyomozást.

A nyomozást megszüntető határozatok háttérében az alábbi tényezők álltak:

- a kiskorú gyermek elhelyezéséről rendelkező határozat;
- a kapcsolattartást rendező határozat végrehajtása;
- a bírságkiszabás;
- a szándékosság; valamint
- az önhiba hiánya.

A Pécsi Rendőrkapitányság például bűncselekmény hiánya miatt szüntette meg a nyomozást, mert gyámhatósági bírságkiszabásra nem került sor, amely adott bűncselekmény megvalósulásának feltétele. Mindemellett pedig az illetékes gyámhatóság még el sem rendelte a kapcsolattartást rendező határozat végrehajtását, és bírságot kiszabni eleve csak ennek eredménytelensége esetén lehetett volna.⁴⁰

Egy másik ügyben a nyomozás megszüntetésére azért került sor, mert a feljelentett személyt nem terhelte önhiba a kapcsolattartás akadályozása tekintetében. Önhiba hiányában ugyanis a deliktum nem lehet tényállásszerű, márpedig jelen esetben önhibáról szó sem lehetett, ugyanis a rendőri jelentésből egyértelműen kirajzolódott, hogy a közös kiskorú gyerek heves érzelmeket tanúsított akkor, amikor az édesapja magával akarta vinni. A rendőrség továbbá annak is tanúja lehetett, hogy a gyerek sírógörcsöt kapott az édesapja jelenlétében, így az elvitel, s vele együtt a kapcsolattartás csak erőszakkal történhetett volna. Mindemellett az igazságügyi pszichológus szakértői vélemény is alátámasztotta, hogy a gyerek rendkívül zaklatottnak bizonyt, továbbá szorongásos tünetek is fellelhetők voltak nála, amikor az édesapjával való emlékeit kellett felidéznie. Ilyen szélsőséges esetben pedig a kapcsolattartás büntetőjogi eszközzel nem orvosolható, hanem vagy a gyermekvédelmi szakmai szervezetek közreműködésére van szükség, vagy pedig felügyelet mellett kell a kapcsolattartást megoldani.⁴¹

Az előbbiekben – példálózó jelleggel – ismertetett nyomozásmegszüntető határozatok meghozatalára alapvetően bűncselekmény hiánya miatt került sor.

A következőkben azt az (egyetlenegy) ügyet mutatjuk be, amikor a nyomozást bizonyítottság hiánya miatt szüntették meg.

A Pécsi Rendőrkapitányság nyomozásmegszüntető határozatában kiemelte, hogy a kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása csak szándékosan követhető el, vagyis feltételezi – többek között – az elkövető tudomásszerzését a bírság kiszabásáról. A feljelentő, V. T. (apa) elmondta, hogy a feljelentett személy (M. V. E.) a ná-

---

⁴⁰ Pécsi Rendőrkapitányság 02010/4588/2017. bü.

⁴¹ Pécsi Rendőrkapitányság 02010/2792/2016. bü.

la elhelyezett két közös kiskorú gyermekkel engedélye nélkül távozott külföldre, és erről őt az anya nem is értesítette. A feljelentő előadta, hogy volt élettársát – a kapcsolattartást rendező döntésben foglaltak végrehajtásának eredménytelensége után – már többször megbírságot a gyámhatóság, hiszen M. V. E. önhibájából nem tett eleget kapcsolattartási kötelezettségének. A nyomozó hatóság megkereste az illetékes gyámhivatalt a tértivevények beszerzése céljából, remélve, hogy így megállapíthatóvá válik, hogy ki mikor és hogyan értesült a bírságokat kiszabó végzésekről. A Pécsi Rendőrkapitányság nem talált a bírságkiszabással összefüggésbe hozható tértivevényeket a gyámhatóságnál, vagyis nem volt konkrét bizonyíték arra, hogy azokat az anya átvette. Szándékosság hiányában tehát az eljáró rendőrkapitányság megszüntette a nyomozást, hiszen annak adatai alapján nem vált megállapíthatóvá bűncselekmény elkövetése, és az eljárás folytatásától sem lehetett további eredményt várni.⁴²

A feljelentést elutasító határozatok mögött húzódo okok

Az 56 ügy közül hét zárult *feljelentéselutasító határozattal*.

A feljelentések elutasítása mögött az alábbi okok húzódtak: a bírságkiszabás⁴³; a kapcsolattartást rendező (a kapcsolattartásra jogosult és a kiskorú gyermek között) döntés⁴⁴; a kiskorú gyermek elhelyezéséről rendelkező határozat⁴⁵; a jogerősen kiszabott bírság kiszabása utáni kapcsolattartást akadályozó magatartás⁴⁶; valamint az önhiba hiánya⁴⁷.

Az egyik ügyben a rendőrkapitányság a feljelentést elutasította, ugyanis nem állt rendelkezésre gyermekelhelyezéssel összefüggő hatósági határozat, ennek hiányában pedig a deliktum nem lehet tényállásszerű. Az ügyben a nyomozó hatóság párhuzamot vont a kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása és a kiskorú elhelyezésének megváltoztatása törvényi tényállások között, mégpedig azért, mert mindkét bűncselekmény megállapíthatóságának előfeltétele, hogy legyen egy a kiskorú elhelyezését rendező határozat is.⁴⁸

Egy másik eset háttérében az állt, hogy a gyámhatósági bírságolás után a kapcsolattartásra kötelezett már nem tanúsított a kapcsolattartás akadályozását

---

⁴² Pécsi Rendőrkapitányság 02010/4370/2017. bü.

⁴³ Komlói Rendőrkapitányság 02010/1166/2015. bü.; Komlói Rendőrkapitányság 02020/1260/2015. bü.; Komlói Rendőrkapitányság 02020/543/2016. bü.

⁴⁴ Pécsi Rendőrkapitányság 02010/4586/2016. bü.

⁴⁵ Pécsi Rendőrkapitányság 02010/5157/2015. bü.

⁴⁶ Pécsi Rendőrkapitányság 02010/1751/2017. bü.

⁴⁷ Pécsi Rendőrkapitányság 02010/4590/2017. bü.

⁴⁸ Pécsi Rendőrkapitányság 02010/5157/2015. bü.

célzó magatartást, így nem lehetett szó bűncselekményről. A Pécsi Rendőrkapitányság hangsúlyozta, hogy a végrehajtást és az eljárási bírságot elrendelő gyámügyi végzés a közléssel emelkedik jogerőre, ezen a végzés címzett általi átvételét kell érteni. Ha fellebbeznek a gyámhatóság bírságkiszabást elrendelő végzése ellen, akkor annak a bírságkiszabásra halasztó hatálya van, ugyanez a helyzet a végrehajtást elrendelő gyámhatósági végzéssel is. A szóban forgó ügyben csak az eljárási bírságot elrendelő gyámhatósági döntés jogerőre emelkedése előtt került sor a kapcsolattartásnak a kapcsolattartásra kötelezett általi akadályozására, ez büntetőjogi szempontból nem értékelhető.⁴⁹

Zárógondolatok

A tanulmány tárgyául szolgáló deliktum kapcsán kiváltképp jól megmutatkozott a büntetőjog ultima ratio jellege, hiszen csupán számos feltétel együttes teljesülése esetén lehet szó a büntetőjogi felelősség megállapításáról. A büntetőjogi fellépéshez ugyanis az önhiba, a kapcsolattartást rendező határozat, az előzetes bírósági polgári nemperes eljárás (a korábbiakban: gyámhatósági eljárás), s vele együtt értelemszerűen a bírságkiszabás(ok), valamint a gyereket elhelyező hatósági határozat együttes megléte szükségeltetik. A gyakorlatban – ahogy látható volt – ha indult is adott ügyben büntetőeljárás, akkor az eljáró bíróságok – a büntetés-kiszabási célok érvényre jutásához – elegendőnek tartották az intézkedések alkalmazását, s azok közül is a próbára bocsátást részesítették előnyben, mutatva ezzel adott bűncselekmény társadalomra veszélyességének – jogalkalmazás szempontjából vett – csekély fokát. Végezetül pedig a feljelentést elutasító határozatok, valamint az eljárást megszüntető döntések mögött húzódó okokról elmondható, hogy azok átfedésben álltak egymással.

---

⁴⁹ Pécsi Rendőrkapitányság 0210/1751/2017. bü.

Summaries

LÁSZLÓ KORINEK

We are living in a Panopticon

The leaders of societies have a great temptation to use the explosive development of technology for collecting information about those they lead. It seems that the less democratic a country is, the less its leaders are able to resist this temptation. However, such endeavours are curtailed by states governed by the rule of law that respect democratic fundamental rights, as well as by the efficient operation of civilian control and the public. This paper examines these issues.

PETRONELLA DERES

Digital space – Cybercrime. The current situation

After laying the groundwork for cybercrime, the paper outlines the international and European developments of this phenomenon: among other things, it discusses among the newest developments what was said at the extraordinary meeting of the European Council in October 2020 regarding the issue of digital transformation; the EU policies that contribute to the digital transformation; the so-called Cybersecurity Act adopted as a regulation in 2019; the latest IOCTA report; and the latest document published by the EU Agency for Cybersecurity in April 2020; and it also mentions the effects of the COVID-19 pandemic on cybercrime and the current provisions of the draft additional protocol to the Budapest Convention.

ORSOLYA BOLYKY – ESZTER SÁRIK

The criminal regulation of criminal organisations and the difficulties of finding proof before the legal amendments

Despite its “young age”, the legal concept of a criminal organisation has raised a number of questions and generated controversy over the past decades. Although the first attempt at codification did not take place until 1997, since then the relevant part of the Criminal Code has been amended four times by the legislature, most recently in 2019. In addition to a review of the legal regulations, the present study attempts to explain the factors behind the difficulties of defining a criminal organisation, while highlighting that legal concepts emerg-

ing from the criminological and forensic phenomenon immanently involve problems of law enforcement, including difficulties of proof.

ILDIKÓ RITTER

The drug economy in Hungary and the patterns of its perception by the authorities

The drug market is part of the same global or local economy as the markets constituting the licit economy, since it operates in the same society. In order for a business to prosper, it must adapt, both functionally and structurally, to the economic and social environment in which it intends to operate successfully. Therefore, groups active on the drug market strive to ‘copy’ or adapt the models used on the licit market. There is a multi-level, fragmented drug market operating in Hungary, with structures and features that are characteristic of the European drug economy. The characteristics, the structural and functional model and the complex structure of roles of lawful and formal small and micro-enterprises are reflected in these organisations, the main purpose of which is to make a quick profit. The blurry nature of the roles is the ‘product’ of the peculiarities of a fragmented drug market.

SZANDRA WINDT

Opinions of Prosecutors on Trafficking in Human Beings – based on an attitude survey

On October 20 2020, the European Commission published its third report on trafficking in human beings, based on data from 2017 to 2018. In this, the Commission reiterates that criminal proceedings are very few compared to the number of victims and that action against trafficking in human beings should be strengthened. How could this be further increased? In 2020, a new three-year strategy and amendments to the law came into force. In addition, there were training courses on human trafficking at the Hungarian Police Headquarters (ORFK) and the Attorney General’s Office. While international bodies stress that domestic law enforcement still has work to do in developing a victim-centred approach, prosecutors’ views on the phenomenon of trafficking in human beings and their attitudes towards victims have however never been examined before. We fill this gap below.

KRISZTINA FARKAS

Effects of the reform of criminal proceedings on carrying out the proceedings in reasonable time from a practical point of view

The paper focuses on those legal institutions aiming at carrying out proceedings in reasonable time – envisaging measures or decisions taken by the public prosecutor; agreements concluded during the investigation and the following judicial proceedings, and the preparatory session – which can be assessed as innovations. Initial experiences are mostly favourable. In general, the innovative legal institutions were able to complete criminal proceedings efficiently and quickly. It can be stated that practices vary at the national level. Envisaging measures or decisions by the public prosecutor are used successfully in cases involving less serious crimes in some counties. However, the agreement is still evolving in practices and there is no significant change compared to its previous practical application. Its more effective operation is a task for the future. In the preparatory session, the most effective measure is accepting the defendant's confession; it is the most effective innovative tool for accelerating proceedings. This is considered a real success story.

TÜNDE A. BARABÁS – KRISZTINA FARKAS – ANNA KISS

Some of the important legal institutions of the new Criminal Procedure Act

Today's legal policy no longer focuses only on punishing perpetrators but it also seeks to understand the more in-depth aspects of crime in respect of perpetrators, victims and communities. The international instruments on the legal status of defendants and victims/aggrieved parties also expect the legislator to ensure that persons participating in criminal proceedings can exercise their rights and perform their obligations in a justice system that respects the rule of law. The state also ensures that criminal proceedings are quick and efficient, as this is the only way of ensuring the functionality of the justice system. Act XC of 2017 Criminal Procedure (Criminal Procedure Act) introduced several innovations, in addition to significantly amending the previous legal institutions. During codification, the legislator paid special attention to the enhanced protection of victims of crime and to the enforcement of their rights. Otherwise, the main driver of changes was the need to improve the efficiency and timeliness of procedures. In this respect, the paper highlights the rules of three legal

institutions included in the Criminal Procedure Act, namely mediation procedures, plea agreements and special treatment.

LÁSZLÓ TIBOR NAGY

**Some criminal law issues of robbery in connection with
an empirical research project**

At the National Institute of Criminology, we are conducting empirical research on the criminal law and criminological issues of robbery within the topic of violent crimes against property, which follows research into self-administered justice and plundering. Although the statutory definition of robbery has been practically unchanged in Hungarian criminal law for decades, problems of the application of the law, differences in the interpretation of the law and difficulties of differentiation still regularly arise. Based on the findings of the first stage of the research, this paper primarily discusses the dogmatic questions arising during the administration of justice that also came to light during our empirical study.

RENÁTA GARAI

**From whom should we protect our children?
Sexual offences committed against minors in the light of factual data**

Offences against the freedom of sexual life and sexual morality are always in the centre of interest, not only in relation to the criminal conducts and the methods of the commission of these crimes, but also due to problems of classification, concurrence and distinction. This paper addresses a narrower range of sexual offences, and only a specific group of victims within that scope; in this context, we focus on minors' protection under criminal law and the acts committed against them, in the light of cases closed by a final court ruling.

BERNADETT CSAPUCHA

**The statutory definition that penalises the prevention of the exercise
of contact rights with a minor, based on the analysis of case files**

The paper examines the offence of preventing the exercise of contact rights with a minor primarily from a practical perspective, in view of the fact that I had the opportunity to gain insight into such criminal cases throughout the

country. All final judgments, decisions on the termination of procedures and decisions rejecting crime reports made in the period under review have been examined. As regards the practice of sentencing, it can be said that the courts proceeding mostly found it sufficient to apply criminal measures in order to achieve the purposes of sentencing in such cases. The reasons behind decisions resulting in the termination of procedures and decisions rejecting crime reports overlapped, since these had to be found in cases where the criteria of liability to punishment declared in the provisions of the Criminal Code were not present.

Kiadja az Országos Kriminológiai Intézet

Szöveggondozó: Takács Andrea

Nyomda: P-T Műhely